

Umran

aylık siyasi düşünce ve kültür dergisi

Sahibi

Umran Yayıncılık
Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti. Adına
Abdullah Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Yazı İşleri Müdürü

Veli Kahraman

Yayın Kurulu

Cevat Özkaya, Abdullah Yıldız,
Mesut Karaşahan,
Metin Çıgırıkçı, Şakir Altıntaş

İdare Merkezi

Kızıtaşı Cad. No: 56/1 Fatih-İst.
Tel: (0212) 533 72 02-631 13 85
Fax: 534 88 88
e-mail: umran@alnet.net

Abone Şartları

Yıllık (12 sayı): 3.000.000 TL.
Öğrenci (12 sayı): 2.500.000 TL.
Yurtdışı Yıllık: 60 DM- 40 \$
Posta Çeki No:
Veli Kahraman 1605072
Fiyatı: 250.000 TL.

Temsilcilikler

Ankara Hikmet Erdem (0312) 435 91 27
Trabzon Abdullah Yaylı (0462) 321 95 44
Adana Kamil Yıldırım (0322) 363 34 19
Isparta Mustafa Senirli (0246) 218 39 27
Zonguldak Abdullah Karagül (0372) 253 06 19
İzmir Naci Cephe (0232) 253 32 61
İzmit Cengiz Durak (0262) 325 68 14
Almanya Sedat Yıldız Kobusserdamm 23
10967 Berlin Almanya
Tel: (0049) 0172 724 72 22

Dizgi, İçdüzen, Kapak: Umran

Baskı: Yıldızlar Matbaacılık A.Ş.

Tel: 576 29 89 -544 17 47

Umran'dan

Değerli Okuyucu,

Bu sayımızda, "**sanal irtica**" adını önerdiğimiz son haftaların gündeminden düşürülmeyen, ısıtılıp ısıtılıp tekrar hortlatılan, temcit pilavı gibi ağızlarda çiğnenip duran "**irtica ve türban**" yaygaralarına dikkat çekiyoruz.

Öyle görünüyor ki, birileri, çarşaf, başörtüsü ve türban gibi simgeleri "**sorun**" haline getirerek "irtica" çığırtkanlığıyla ortalığı karıştırıp totaliter egemenliklerine meşruiyet kazandırmaya çalışıyorlar. Bu amaçla, halkın inançlarına, manevi değerlerine ve geleneksel yaşam tarzına karşı topyekün bir saldırı başlatıyor ve; psikolojik savaşın bütün unsurlarını kullanıyorlar. Aslında sorunun temelinde, yetmiş küsur yıldır halka tepeden dayatılan Batılı yaşam tarzı ile halkın bin yıllık geleneksel-İslami değerlerinin uyuşmaması yatmaktadır. Sorun, iktidarların zorla kendi felsefelerine inandırılmış bir halk yaratma sorunudur. Muktedirler bu sevdalarından vazgeçmedikçe de sıkıntılar, problemler bitmeyecektir. Ama herkes bilmeli ki bu asırlık savaşın nihai galibi "**samimi müslüman halk**" olacaktır.

Umran bu sayısında başörtüsü/türbanla gündeme getirilen işte bu sun'i sorunu yani "**sanal irtica**"ı kapak konusu yapıyor. Yazarlarımız Burhaneddin Can ve Cevat Özkaya, konuyu değişen iç ve dış siyasal konjonktür açısından, Celaleddin Vatandaş da iktidarların geleneksel "**meşruluk sorunu**" bağlamında ele alıyorlar. Abdullah Yıldız ise "**İrtica'm Serüveni**" tefrikasının bu ayki bölümü (Serbest Fırka Olayı ve İrtica Parayonası) ile, bu "**sanal**" soruna tarihsel bir perspektif kazandırıyor.

Ayrıca, Umran'ın bu sayısında Mesut Karaşahan, sistemin "**totaliter**" karakterine gönderme yaparak halkın bu düzenlerde nasıl "**sürüleştirildiğine**" dikkat çekerken; Abdurrahman Arslan, Türkiye'deki despotik laisizm uygulamasının kendi "**etik/ahlak**"ını üretemediğine işaret ediyor.

Öte yandan, Mustafa Aydın, "**Sanal İrtica**"ın kurbanı olarak Refah Partisi'nin kapatılması olayını sosyolojik açıdan değerlendiriyor. Abdurrahman Emiroğlu ise, Fazilet Partilileri "**geçmişe sünger çekme**" tehlikesine karşı uyarıyor.

Umran, bu sayıda okuyucularına önemli bir "**belge**" sunuyor. Gündemdeki konuları, bilhassa "ararejim" ve "irtica" tartışmalarını daha sağlıklı değerlendirmek açısından Cumhurbaşkanı Demirel'in "dünkü ve bugünkü" görüşlerini mukayese imkanı veren konuşmalarını oldukça ilginç bulacağınızı umuyoruz

Yine bu sayıda, Muharrem Balcı'nın **TCK** ve Ahmet Tunbak'ın **Türk Sendikacılığı** ile ilgili "analiz" yazıları, Cevat Özkaya'nın **Kosova Sorunu** ve Mehdi N. Çetinbaş'ın **Kafkasya** ile ilgili yazıları yer alıyor.

Kültür-Sanat ve Kitap sayfaları, İslam Dünyası ve Türkiye Panoramaları ve Haluk Burhan, Said Çekmeçil, Ahmet Mercan'ın yazıları Umran sayfalarını süslemeye devam ediyor.

Allah'ın lütfu ve okuyucularının desteği ile daha güzel Umran'larda buluşmak duasıyla.

bu sayıda...

- 3 **CEVAT ÖZKAYA**
Sanal İrtica Despotizme Bahane
- 6 **BURHANEDDİN CAN**
Türban Üzerinden Psikolojik Harp
- 13 **CELALEDDİN VATANDAŞ**
Türkiye'de İktidarın Mesruluk Sorunu ve Başörtüsü
- 19 **MESUT KARAŞAHAN**
Totaliter Sistemlerde
Halk Nasıl Sürleştirilir?
- 24 **ABDURRAHMAN EMİROĞLU**
Refah'tan Fazile'te Ya Da
Geçmişe Sünger Çekmek
- 26 **ABDURRAHMAN ARSLAN**
Ahlak Laiklik İktidar
- 29 **HALUK BURHAN**
Değiştirme Zemini
- 31 **MUSTAFA AYDIN**
Refah Partisi'nin Kapatılması
Üzerine Bir Değerlendirme
- 37 **ABDULLAH YILDIZ**
Serbest Fırka Olayı ve
İrtica Paranoyası
- 42 **MUHAMMED BALCI**
Türk Ceza Kanunu Ontasarısı
Veya Panik Mevzuatı
- 46 **AHMET TUNBAK**
Örgütlü Mücadele İçin
Yeniden, Hepbirlikte
- 48 **METİN ÇİĞRIKÇI**
İtaat ve Kurtuluş Ameli Kurban
- 49 **SAİD ÇEKMEGİL**
Ey Aziz Kardeş!
- 51 **AHMET BAYDAR**
Modern Şehirlerin Geleneksel Bir
Sapması: Büyüculük-II
- 57 **CEVAT ÖZKAYA**
Kosova İkinci Bosna Olmamalı
- 61 **MEHİR NÜZHET ÇETİNBAS**
Kafkasya'nın Mektubu
- 63 **MUSTAFA ÖZCAN**
Ayın Panoraması/İslam Dünyası
- 68 **AYIN PANORAMASI/TÜRKİYE**
- 72 **AHMET MERCAN**
Şu Sanal Dünyaya Konup Göçenler
- 74 **ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU**
Yansımalar
- 76 **ŞÜKRAN BUDAKSAL**
Kültür Sanat
- 78 **İDRİS KAHRAMAN**
Kitap Dünyası
- 80 **CANER DOĞAN**
Şair Sen ve Ben

Türban Üzerinden Psikolojik Harp

s. 6

Ahlak Laiklik İktidar

s. 26

R.P.'nin Kapatılması Üzerine

s. 31

Kosova İkinci Bosna Olmasın

s. 57

Dünyadan...

s. 61

SANAL İRTİCA

DESPOTİZME BAHANE

“İç ve dış düşmanların yoğun saldırıları karşısında tam da birlik ve beraberliğe muhtaç olduğumuz şu günlerde...” Türkiye’de yöneticilerin en çok kullandıkları bir cümle bu. Hep iç ve dış tehdit yoğun bir şekilde mevcuttur. Halk hemen ve acilen yöneticilerinin etrafında bir ve beraber olmak zorundadır. Bu, ülkemizde hiç güncelliğini yitirmemiş ve aşağı yukarı 70-80 seneden bu yana bütün nesillerin kafasına kazınmış bir söylemdir. Her dönemin kendine göre bir düşmanı vardır. Bu, bazen Komünizm, bazen bir savaş tehdidi, bazen ırkçılık, bazen bölücülük, fakat daima irtica’dır. Tehditlerden bazıları, pop müzik parçalarının “top 10” listeleri gibi, dönem dönem öncelik kazanırlar. Terfiler, tayinler, cezalar, suçlamalar, muhabbetler o günkü öncelikli tehdide göre dizayn edilir.

1940’lı yıllarda dünyada ırkçılık gelişme halindeyken, Türkiye’de siyasi söylem ona göre kurgulanır ve ırkçılar el üstünde tutulur. Sol ve Komünizm en büyük tehlikedir artık. Almanya’nın İkinci Dünya Savaşı’nda yenilmesi ile Türkçüler hapse atılır ve solcular birden munis hale gelip “teh-

like” olmaktan çıkıverirler.

1950’li yıllardan sonra tehlike konsepti tekrar değişir; sol ön plana geçer. 1960 İhtilali’nden sonra ise, sol tehlike olmaktan tekrar çıkar ve yine muteber hale gelir. Bu arada irtica dönem dönem dozu artsa da, daima ve her zaman en önemli tehlikelerdendir. Kim cezalandırılmak isteniyor, kim yok edilmek isteniyorsa hemen “mürteci” olduğu ilan ediliverir. Artık onun kurtuluşu yoktur. Türk siyasal hayatının en sakıncalı kavramı da, yönetimde olanların, rakiplerini yok etmek için kullandıkları en etkili silah da “irtica”dır.

Yönetim, bu kavramlar etrafında dönmektedir. Dün “tu kaka” edilenler yedeğe alınır ve bugünkü tehlikeye karşı kullanılır. Gerekteğinde mürteciler solculara, solcular mürtecilere karşı, ırkçılar solculara veya solcular ırkçılara karşı kullanılırlar. Yönetim, bunlardan herhangi birine güç vererek onu mevcut tehlikenin üstüne rahatlıkla gönderebilir. Nitekim, ‘80’li yılların başında askeri yönetim, muhafazakar insanları Komünizm ve anarşi tehlikesine karşı “değerlendirirken”, bugün bütün sol tandanslı ve “çağdaş” (!) in-

Cevat
ÖZKAYA

sanlar “sanal” bir irticaya karşı seferber edilmiş durumdadırlar.

Yıllardan beri ülke insanları bu tehlikeler karşısında teyakkuz halinde bulunmaktan bitkin düştüler. Bu tehlikeler sahici olarak var mıydı? Varsa, kime karşı tehlikeydi? Bunlar sadece fizik gücüyle mi önlenebilirdi? Sistemin önerdiğinden başka yöntem yok muydu?

İnsanlar asla bu soruları so-ramadılar. Bu soruların cevabını düşünemediler. Teyakkuz halindeki insanların düşünecek sakin zamanları olabilir miydi? Onlar nereden, ne zaman ve nasıl geleceğini sadece “gerçek iktidar”ımızın bildiği bir tehlikeyi beklemekle meşgulüydüler. Tehlike çıktığı anda da savaşmakla yükümlüydüler.

Bütün bu tehlikeler topluma empoze edilirken, toplumun gerçek ihtiyaçlarını karşılaması beklenen ve devletin “öncelikli” görevleri arasında bulunan sağlık, eğitim, hukuk, ekonomi ve hatta dış politika alanlarının içler acısı hali gözlerden uzak tutulmaktadır. Adeta savaş yıllarındaki gibi uzayıp giden etmek kuyrukları, emeklililerin maaş kuyrukları ve hastanelerin önünde bitap insanların oluşturduğu manzaralar gün geçtikçe vehametini artırmaktadır. Sırf bir inatlaşma uğruna, zaten yetersiz olan 5 yıllık eğitimin 8 yıla yayılmasıyla, birileri “çağ atladık, reform yaptık” diye düğün-dernek yaparken, aldıkları maaşları ile ayın sonunu getiremeyen öğretmenlerden 70-80 kişilik sınıflarda mucizeler yaratması beklenmektedir. Hukuk sistemi ise ayrı bir facia. “Dağıtılamayan, geç kalmış adalet zulümdür” denir; bizim adalet

mekanizmamız ise, asla adaleti vaktinde dağıtmadığı için -dağıtılan şeyin “adalet” olup olmadığının ayrı bir konu- adaleti hızlı ve etkin dağıttığı varsayılan mafya kurumsallaşmaya başlamıştır. Ekonomi ise, yıllardan bu yana yüksek enflasyon girdabından kurtulamamıştır. Artık uluslararası arenada Türkiye’nin enflasyon sorunu ile ilgili fıkralar anlatılmaktadır. Hemen bütün dünyada enflasyon oranlarının düşük seyrettiği bugünlerde, enflasyonun nereye kaçtığı sorulmakta, adres olarak Türkiye gösterilmektedir. Dış politikada ise ülke, Robenson’un adasına dönmüş durumdadır; bütün komşularıyla kavgalıdır. Müttefikleri ile ilişkileri gevşemiş ve bir büyük bölge ülkesi olması gerekirken, kıytırık güvenlik gerekçeleri ile İsrail’in peşine takılmıştır. İmparatorluk bakiyesi bir devlet olarak yüzyılın başında terketmek zorunda kaldığımız Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu bölgesindeki gelişmeleri, adeta ilgisiz bir yabancı gözüyle seyretmektedir.

Bu sorunların hiçbirinin kaynağı irtica değildir. Bilakis, bu sorunlara muhatap olan ve halkın büyük çoğunluğunu teşkil eden kitleler, mürteci suçlamasına maruz kalmaktadırlar. Yine bu sorunların hiçbirisi sanal bir irtica tehdidi kadar uğraşılmaya değer bulunmamaktadır.

Memleketin hal-i pürmelali böylesine ortada iken, sanal bir irtica tehdidinin oluşturulmasında en büyük paya sahip olan kurumlardan biri medyadır.

“Halkın haber alma ve gerçekleri öğrenme hürriyeti” gibisinden kulağa hoş gelen ve ulvi gayelere hizmet ettiğini ifade ederek etkinlik alanını genişleten yazılı ve sözlü medyanın bir büyük kısmı, halkın manipüle edilmesinde, kendisine tevdi edilen görevleri eksiksiz bir şekilde yerine getirmiştir.

Müslim Gündüz ve Ali Kalkancı hadiselerinden itibaren en ufak bir meseleyi bile abartarak, bir anlamda habbe’yi kubbe yapıp müslüman kesimleri töhmet altında bırakarak, Sincan’da “balans ayarı” yapan tankların yolunu açmıştır. 28 Şubat’la başlayan post-modern darbe döneminde yapılan bütün dayatmaları şirin, masum ve haklı göstermeye çalışmıştır. Bu dayatmalar karşısında meşru zeminlerde hak aramaya çalışan insanları da kamuoyu nezdinde suçlu çıkarmak için özel maharetler sergilemiştir. Ülkenin “vahim bir tehlike” ile karşı karşıya olduğu izlenimini uyarılabilmek için, spikerlerin iyi ayarlanmış ses tonundan bıkip usanmaksızın tekrarlanan görüntülere kadar Nazileri kıskandıracak propaganda taktiklerini başarı ile uygulamıştır medya.

Yazılı basındaki kalem erbabı da, istisnalar haricinde, yeteneklerini bu sanal irtica kampanyasının emrine vermekte tereddüt etmedi. Bir zamanlar Tank Sesiyle Uyanmak’ı “anti demokratik” bulanlar, Sincan’daki tankların sesi ile keyiflenip kendilerinden geçtiler. Her türlü özgürlükten yana olduğunu sık sık vurgulayagelmiş birçok kalemşör, başörtülü öğrencilerin okuma hakları ellerinden alınırken, ya suspus olup

oturmaya ya da bu yasakçı koro-ya ayak uydurmaya yeğledi.

Bu arada, Refah-yol hükümetini yıpratmak için fonksiyonel bir biçimde kullanıldığı anlaşılan Susurluk skandalına ilişkin bugün çok daha net bilgiler ortaya çıkmış olmasına rağmen, bunlar medyada hemen hiç ilgi görmemektedir. Acaba Susurluk soruşturmasının daha ileriye götürülmemesi konusunda bir konsensüs mü ortaya çıkmıştır ki, bu konu artık medyada yer almamaktadır.

Bu tabloyu tamamlayanlar ise, sivil (görünümlü) toplum örgütleri oldular. Söz demokrasiden, hak ve özgürlüklerden, insan ve işçi haklarından açıldığında mangalda kül bırakmayan sözde sendikalarımızın hakperest (!) liderleri, MGK'nın sivil uzantısı gibi davranmakta bir beis görmediler. Son on yıl içerisinde, çalışan kesimin gelir düzeyinde % 30-40'lara varan reel bir düşüş yaşanırken, bu insanların haklarını korumak konusunda asla birleşemeyen kişileri, hangi sihirli gücün biraraya getiriverdiği doğrusu merak konusudur.

Böylece ilkeler, görevler, haklar, sorumluluklar bir kenara bırakılarak ve insanlara hayati çekilmez hale getiren problemler yok sayılarak, bütün kurum, kuruluş ve kişiler enerjilerini bu sanal irtica tehdidine karşı konuşturdılar.

Türkiye, parlamenter sistemle yönetildiği iddia edilen bir ülke. Parlamenter sistem, seçilmişlerin atanmışlara amir olduğu bir yönetim tarzının adıdır.

Ve parlamenterler, kendilerini seçen halk kitlelerinin sorunlarını çözmek için oradadırlar ve ancak bu insanlara karşı hesap vermek durumundadırlar. İşin teorisi böyledir. Fakat, Türkiye'de uygulanan pratiğe baktığımızda durumun hiç de böyle olmadığı görülüyor. Alaturka bir demokraside parlamenterler, öncelikle liderlerine, liderler de dahil bütün parlamenterler ise, seçilmemiş ancak gücü elinde bulunduran mekanizmalara tabi hale geliverirler. Bu andan itibaren de halk devre dışı kalıyor ve siyaset, artık elitlerarası bir güç mücadelesine dönüşüyor. Son bir aylık dönemde herkesin gözü önünde yaşananlar, bu mücadelenin son derece ilginç ve canlı bir örneğini teşkil etti. Ülkenin Başbakanı, "kendilerine irtica ile mücadele görevi vermediğini" söylediği kurum tarafından adeta azarlandı ve "makamı ve mevkii ne olursa olsun, kimsenin kendilerine görevlerini hatırlatamayacağı" ihtarıyla karşılaştı. Bu, normal demokratik sistemlerde tasavvuru bile mümkün olmayacak bir davranış tarzıdır.

Keza, Şükrü Elekdağ'ın da söylediği gibi, "28 Şubat kararlarını almasından bu yana Milli Güvenlik Kurulu (MGK), hükümetin üstünde bir 'vesayet makamı' veya bir 'üst-kabine' gibi hareket etmekte, irticai faaliyetlerle mücadele alanındaki kararlarının uygulanması hususunda hükumete uyarılarda bulunmakta ve lüzum gördüğünde görüşlerini 'dayatma' yoluna gitmektedir. Gerçek durum budur. Özellikle 17-27 Mart dönemindeki gelişmeler bu söylediklerimizi açıkça doğruluyor."

27 Mart 1998 MGK toplantısından itibaren her ne kadar "kriz" in aşıldığı ve devletin tepesinde bir sivil-asker uzlaşmasının sağlandığı iddia ediliyorsa da, bu bir çıkış yolu değildir. Zira uzlaşma adı verilen şey, sivil otoritenin, vesayeti kabul edildiğinin tescili anlamına gelmektedir. Çünkü uzlaşma, "sizin dayatmanıza gerek yok, ben istediklerinizden daha fazlasını Meclis'in meşru zemininde yapmaya söz veriyorum" türünden bir taahhüde dayanmaktadır. Ve Meclis'e sevk edilmesi düşünülen, hak ve özgürlükleri alabildiğine kısıtlamayı hedefleyen, İslam'a ve müslümanlara kamu alanını vasaklamayı amaçlayan yasa tasarıları, yeni bir gerilim ve tartışma ortamını da beraberinde getirecek gibi gözükmektedir.

Bütün bunlardan; üst seviye yöneticileri birbiriyle kavgalı, komşularının hemen hepsiyle ihtilafı ve bu da yetmiyormuş gibi halkın bir büyük kısmıyla da mücadele halindeki bir devlet görüntüsü ortaya çıkmaktadır. Bu tablonun iç açıcı olduğunu kim söyleyebilir?

Manzaranın pek olumlu olmamasına rağmen, bu kriz halinin uzun süreli olmayacağını söyleyebiliriz. Nihayet bu ülke hepimizindir ve bir başka ülke de yoktur. Öyleyse, bu ülkenin geleceğine güvenerek asla umutsuzluğa kapılmadan hak arayışımızı meşru zeminlerde sürdürmek zorunda olduğumuzu unutmamalıyız. Yine unutulmamalı ki, karanlıklar ebedi değildir; ve "bir gündüz iki gece arasındadır." ■

TÜRBAN ÜZERİNDEN PSİKOLOJİK SAVAŞ

"Politikacılar ve Generaller Silah'a sarılınca Hep Gençler Ölüyor"
—Gorbaçov

GAZİ OLAYLARI İLE BAŞLAYAN SÜREÇ

*Umr*an'ın 31'inci sayısında "Halkı Sindirme Operasyonları" başlıklı yazıda Türkiye'de yeni bir sürecin başladığını belirterek Türkiye'nin bundan sonra çok gerilimler yaşayacağını ifade etmiştik. Daha sonra gelişen olaylar, bu gözlemi teyid etmiş ve Türkiye'deki pek çok tezadın boyutunu gözler önüne sermiştir.

Belli kurumların gücünü kullanmaya kalkan yasal olmayan ekiplerin nedenli bir kaos veya gerilim oluşturulabildiklerini ve bir kaşık suda nasıl fırtına koparabildiklerini hep beraber gördük. İttihat Terakki'den günümüze Devlet ve Ordu felsefesindeki temel bakış açısındaki yanlışlık, Türkiye'de ciddi bir ikilem meydana getirmiştir. Birileri hep düşmandır, daima içerde büyük bir tehlike vardır. Birileri, "gaflet, dalalet veya hiyanet içindedir". Birileri de bu gaflet, dalalet ve hiyanet tehlikesine karşı daima teyakuz halindedir. Bu psikoloji gerek İttihat Terakki, gerekse Cumhuriyet döneminde, bütün "halkçılık" söylemlerine karşılık yönetenlerin halkla kucaklaşmaması, halkla bütünleşmemelerini doğurmuştur.

İnönü'nün 1925 yılında Muallimler Birliği'nde, "karşımıza çıkanları kanu-

nen ve cebren bertaraf edeceğiz" tarzındaki konuşmaları, Türkiye'de birilerine hep mesnet teşkil etmiştir. Zaman zaman "İnönü'nün yaptığı yaparız" sözleri, Türkiye'nin gündemini oluşturmuştur. Gerek ulusal, gerekse uluslararası dengeler, cebir yoluna imkan vermiyorsa, kanun yolu denenmiştir, denenmektedir.

TANIMLANMAMIŞ (MUĞLAK) KAVRAMLARLA YÖNETMEK

Bütün muhtıra ve darbelerden sonra kanunlarda yapılan köklü değişiklikler, böyle bir amaca yöneliktir. 1960'daki iç dinamiklerin gerektirdiği yasalar, 1970 ve 1980 sonrasındaki iç dinamiklere uymadığından eleştirilmiş ve bir kısmı değiştirilmiştir. Yeni yasalar getirilmiştir. Ancak dikkatimizi çeken en temel nokta, Ordu'nun sistemin ağırlık merkezine getirip oturtulması, hareket alanının her geçen gün artırılmış olmasıdır (1,2). "Kriz Yönetimi Yönetmeliği" ile Ordu günlük hayatta herşeye müdahale edebilecek bir konuma getirilmiştir. 28 Şubat'ın post modern darbe olarak nitelendirilmesinin nedeni de budur. Çıkarılan tüm yasa ve yönetmeliklerde oynak alan teorisi diyebileceğimiz bir anlayışla pek çok kavramın tanımı açık, net, berrak değildir. Anlam alanı (se-

**Burhaneddin
CAN**

mantik) belirsizdir.³ Kavramlar, bakana ve bakış açısına göre anlam kazanabilmektedir. Türkiye’de demokrasi, laiklik, irtica, milliyetçilik, halkçılık, din ve vicdan hürriyeti, din ve kılık-kıyafet gibi kavramların anlam alanları belirsizdir. Bu belirsizlik çift standartlı mantık diyebileceğimiz şizofrenik bir duygu ve düşünce dünyası oluşturmuştur.

Bir subay, başbakana “pezevenk” dediği zaman hiçbir işlem yapılmamış, cumhurbaşkanı Demirel tarafından bir “boşalma” “hali olarak nitelendirilip geçirtilmiştir. Bir başka general, 28 Şubat’ı, “Demokrasiye balans ayarı yaptık” diye nitelendirirken; sivillerde dahil olmak üzere “Ordu bir sivil toplum kuruluşu olarak muhalefet yapmaktadır” denebilmiştir. 28 Şubat 1997 tarihinde Refah yola karşı birisinin medya ve sivil(!) toplum örgütlerinin takındığı tavırla, 27 Mart 1998 Anasol-D’ye karşı takındıkları tavır arasındaki fark bu çifte standart mantığının doğal sonucudur.

27 Mart 1998 MGK Bildirisi, tanımı belirsiz irtica ve türban kavramları çerçevesinde şekillenmiştir. Bu bildiri, Türkiye’nin ciddi gerilimlere gebe kalacağını bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Bildiride dikkati çeken diğer bir konuda yeni yasal düzenlemelerin hemen yapılması isteğidir.

Gene Türkiye; tanımlanmamış kavramlar için çerçevesi esnek yeni yasalar çıkartılarak yönetilmek, gene belli merkezlerin daha rahat hareket etmesine imkan hazırlayacak bir yapıya kavuşturulmak istenmektedir. Zamanı gelince kullanırız anlayışı ile yapılan tanımlamalar çıkar yol değildir.

Bunun için milletvekilleri-ne, aydınlara, hatta toplumun her kesimine düşen görev, kavramların tanımlanmasında toplumsal mutabakatın sağlanmasını istemek olmalıdır. Siyasi partilerin her kademesinden başlanarak zirveye kadar toplum bu isteğini dile getirmelidir. İlçe merkezlerinden başlanarak genel başkanlara kadar herkes ziyaret edilmeli ve bu konu dile getirilmelidir. Halkın bir “şamar oğlanı” gibi kullanılmasına imkan verecek bir yapılanmaya müade edilmemelidir.

TÜRKİYE’Yİ ETKİLEYECEK İKİ OLAY

Türkiye’nin tarihinde iki konu son derece önemli olmuştur. Birincisi, 30 Ağustos’taki Askeri terfiler; ikincisi, Cumhurbaşkanlığı seçimidir. Türkiye bugün bu iki konu ile karşı karşıyadır. Dolayısıyla olan ve yakın gelecekte olacak olaylarda bu iki konunun etkisi olmuş ve olacaktır da.

30 Ağustos terfileri için medya aracılığıyla yürütülen bildiri savaşının nasıl sonuçlanacağını hep beraber göreceğiz. Genel Kurmay Başkanı Karadayı’nın görev süresinin bir yıl daha uzatılıp uzatılmaması 2000’li yıllara dönük askeri yapılanmayı ciddi bir şekilde etkileyecektir. Ordunun içinde var olduğu iddia edilen ekiplerin etkinlik mücadelesi Karadayı’nın durumuna kilitlenmiş gözükmektedir.⁴⁵

Eğer Hanefi Avcı’nın Gazi olaylarının arkasında, ihtilal yapmak isteyen ordu içerisindeki bir grup sol cunta olduğu iddiası doğru ise ve gene Orakoğlu ve Sarmusak’ın iddiaları geçerli ise, bu 30 Ağustos, bir hesaplaşma ve tasfiye dönemi olabilecektir. Mahir Kaynak’ın “9 Martçılarını nasıl açıkladı isem bunları da açıklayacağım” sözleri, ekiplerin kartlarını çok sert açmaya başladıklarının bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

30 Ağustos terfileri kadar, Cumhurbaşkanlığı seçimi de Türkiye’yi ciddi bir şekilde etkileyecektir. Demirel’in görev süresi yaklaşık iki yıl sonra dolmaktadır. Bu nedenle Türkiye’nin gündemine Cumhurbaşkanlığı seçimi şimdiden girmiştir ve etkisini her geçen gün gösterecektir.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Gen. Kur. Baş. Org. İ. Hakkı Karadayı

Başbakan Mesut Yılmaz ve Gen. Kur. Baş. Org. İ. Hakkı Karadayı

Geçmişteki Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile ilgili Demirel'in ilginç bir tesbiti vardır. **"Her Cumhurbaşkanlığı seçiminden önce Ordu'da rahatsızlıklar artar"** demektedir Demirel. Cumhuriyet tarihinde Bayar, Özal ve Demirel'in haricindekilerin tümü, asker kökenlidir. Bu Demirel'in tesbitini doğrular mahiyettedir. Faruk Gürler olayı, askerin baskısının en canlı örneğidir.

Baykal'ın başlattığı "ara rejim" tartışmalarına Cindoruk'un, "Sanal Kriz", Ecevit'in "Yapay Bunalım" diye nitelendirmesi her iki siyasinin geçmişte yaşadıkları acı tecrübelerin ışığında değerlendirmek gerekmektedir. Her iki parti lideri tartışmalarında haklılar. Bu bunalım yapaydır, sanaldır. Unutmamak gereken bir şey daha vardır ki 28 Şubat post modern darbesi de yapay, sanal bir kriz üzerine inşa edilmiştir.

27 Şubat MGK'nın bu yapay krizi ortadan kaldıracığı sanılmamalıdır. Taraflar kendilerini 30 Ağustos ve Cumhurbaşkanlığı seçimine çoktan kilitlenmişlerdir. Yılmaz, 28 Şubat sürecini Erbakan'ın şahsına dönük bir olay olarak algılamıştır. Hatayı da burada yapmıştır. "Ben Erbakan değilim". "Bana dayatanlara ben dayatırım", "kimseye irtica ile mücadele yetkisi vermedim", "BÇG'ye gerek yoktur, iptal edilmiştir", "Asker işine baksın, kışlasına dönsün" tarzındaki demecileri, ara rejim hükümeti psikozundan kurtulmak için yapılmamış veya "askerin karşısında olmanın prim yaptığı anlayışı ile verilmemiş ise; Genel Kurmay'dan yapılan açıklamalar sonucunda geri çark etmesi ile büyük bir prestij kaybına uğramıştır. Genel Kurmay'ın yaptığı açıklamadan sonra Yılmaz'ın yapacağını açıkladığı yasal düzenlemeler gerçekleşmezse Erbakan'a karşı yürütülen yıpratma kampanyasının benzeri Yılmaz'a karşı da yürütülecektir. Yasal düzenlemeler gerçekleştirilirse, Türkiye Tek Parti dönemindeki si-

vil otoriter bir rejimle yönetilecektir. Bu da bazılarının hedefidir. Truva Atı olarak da ANAP'ı kullanmak istemektedirler. Kaleden içeri girdikten sonra ANAP'a ihtiyaçları olmayacaktır. Zaten bu yasal düzenlemelere ciddi olarak kalkıştıklarında DYP'de oluşan bunalım, ANAP'ta oluşacak ANAP kan kaybına uğrayacak, seçmen tabanında kopmalar olabilecektir.

Daha açıkçası 27 Mart süreci, Yılmaz'ı çok yönlü kuşatma dönemidir. Bu hesabın tutup

tutmayacağı ANAP kadrolarının tavrına bağlıdır. ANAP kadroları, 12 Mart türü, hükümetlerin başarılı olamayıp tasfiye olduklarını görmek zorundadırlar. Tek partili dönemin baskı aracı CHP'nin yıllarca hükümet olamayışının sebeplerini araştırmaları ANAP'ın yararına olacaktır. Tanımlanmamış, siyasi bir yıpratma ve halkı susturma aracı olarak kullanılan İrtica Silahı'nın geçmişte hangi parti ve liderler için kullanıldığına ANAP kadrolarının bakmaları gerekir. Abdullah Yıldız'ın Umran'daki "İrtica" yazı dizisini ANAP'lılar, daha doğrusu herkes çok iyi okumalıdır."

GERİLİM STRATEJİSİ VE TÜR BAN

Türban olayının tarihsel temellerini, dini boyutunu örf ve adaletlerle ilişkisini, siyasi terminolojiye giriş ve kullanılış biçimlerini geniş bir şekilde ele alıp incelemek gerekmektedir. Ancak bu yazının amacı bu değildir. Burada günün pratiğinde Türban'ın belli aralıklarla sorun haline getirilmesinin perde arkasına dikkatleri çekmek istiyoruz.

Türkiye'de kılık kıyafet konusundaki tartışmalar batılılaşma hareketi ile birlikte başlar. Batı teknolojisi karşısında geri kalmanın oluşturduğu aşağılık kompleksini kırmanın bir aracı olarak kılık kıyafetle onlara benzemek yolu seçilir. II. Mahmut Avrupai giyimi saraya sokarak işe başlar. Abdülmecit erkek memurlara setre pantolon, haremdeki kadınlara korse giyme mecburiyetini getirir.⁷ Osmanlı aydınları arasında tesettür, konusunda, İslamcılar, Batıcılar ve Türkçüler olmak üzere 3 ayrı ekol yoğun tartışmalar yaparlar.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte başlayan dönemde bu tartışmalar Batılılaşma lehine "cebren ve hukuken" çözülür. Devlet zorla üstten aşağı-

ya doğru toplumu şekillendirmeye başlar. Toplum uygun devlet ve rejim yerine öngörülen rejime ve devlete uygun bir halk, toplum, millet inşasına girilir. Tarihçi Paul Dumont'un verilen bu mücadele ile ilgili görüşleri, Cumhuriyet döneminin temel bakış açısını oluşturur:

"Doğu giysilerinden, türbandan, festen, şalvardan, terlikten, ince peçelerden vazgeçmek zorundalar, çok karılılıktan vazgeçmek zorundalar; Arap alfabesiyle okumayı, bu alfabeyle anlaşılmaz muskalar yazmayı bir yana bırakmak zorundalar; zamanı güneşle ölçmekten, derviş ayinlerinden vazgeçmek zorundalar; ağırlık ve uzunluk ölçülerini, yaşam biçimlerini, düşünce tarzlarını, meselelere bakışlarını değiştirmek zorundalar."⁸

Keza Peyami Safa "Köşe minderi ile Avrupa kaniyesi, mintanla frenk gömleği" arasına sirayet ederek her tarafa buluşan bir ikilemin "İslam Şark'la, Hristiyan Garp arasında çektiğimiz tercih sıkıntısından" doğduğunu ve bu ikiliği Kemalizmin kesip attığını söyler.⁹

Cumhuriyetle beraber "asalak" saray kadınlarına karşı savunulan, Anadolu kadını "üretken, çalışkan, ulvi ve fedekardır" Anadolu kadını Cumhuriyet reformlarını yozlaşmaktan kurtaracaktır, reformda onu İslam dininin taassubundan." "Kemalist Kadınlar" "yeni medeniyetin" harcı olacak, devrimlerin bekçisi olacaktır. Bu anlayışla yukarıdan aşağıya başlatılan cebri yapılandırma faaliyeti isteneni vermemiştir. En güçlü, en başarılı olduklarını sandıkları bir anda, bir mekanda, Mustafa Kemal'in "Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, ürünlerini pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bununla beraber, sırtı ile, kağınsı ile, kucağındaki yavrusu ile, yağmur demeyip, kış demeyip sıcak demeyip, cephenin mühimmatını taşıyan, hep onlar, hep o ulvi, o fedakâr, o ilahi Anadolu Kadınları" diye tasvir edip övdü-

ğu Anadolu kadınlarının çocukları "biz örtünmek istiyoruz" diye tavır koyuyor ve direnişe başlıyor. Üstten zorla yapılanma ile toplumun gasp edilmiş haklarını geri istiyor, İnsan ve vatandaş konumuna konulmak istiyor

Bu, tanzimattan bu yana batılılaşma için verilen mücadelelere karşı kadınlar tarafından konulan bir tavır olması açısından büyük bir şok ve öfke meydana getirmiştir. Türban'ın serbest bırakılması, tepeden inmecilerin, 6 okçuların bir mağlubiyeti olarak telakki edilmektedir.

Bir taraftan 6 okçuların şuuraltına yerleşmiş olan bu korku, diğer taraftan yıllarca horlanan müslüman halkın hak arama, inancına göre, yaşama isteği tarafların kolayca karşı karşıya gelmesine uygun bir psikolojik ortam hazırlamıştır. Türkiye'nin görünüşte görünmeyen güçleri (Gladio) her iki kesimi kolayca harekete geçirecek organizasyonları rahatlıkla yapabilmektedirler.

Türkiye'de kılık ve kıyafet tanımsızdır. Yasalar bu tanımsızlıklara göre yapılmaktadır. Bir gün lazım olur, kullanırsınız mantığı hakimdir. "Demi-

rel'in anasının, ablasının giydiği örtü başörtüdür ve gelenektir, serbesttir." "Fakat üniversitedeki kızların giydiği örtü türbandır ve dini bir simgedir. İdeolojiktir ve yasaaktır." Başörtü ve türban arasındaki ayırım hangi ölçüte göre yapılmaktadır. Demirel'e göre ölçü muhit ve gelenektir.

"Benim anamın başı sarı-lydı. Kız kardeşimin başı da sarıdır. Bunlar idoloji peşinde değildi. Muhitin adeti oydu. Ama benim eşimin başı açıktır. Kadınlarımızın başı açık diye, kimsenin müslümanlığımızdan şüphesi yoktur. Okul ve devlet dairelerinin dışında, kimseye bir şey denildiği yok. Okulların ve devlet dairelerinin kıyafet nizamnamesi var. Böyle tartışmaların Türkiye'de yeri olmamalıydı. Ama bu tartışmalar başlatılmıştır. Bunları, yeni hadiseler çıkmasına meydan vermeden çözmek lazımdır. Türban eylemi ideolojiktir."¹⁰

Gene Demirel:

"Nümayış yapan öğrenciler türbanı müslümanlıkla eşdeğer hale getirmiş. Anadolu'daki kadın başını örter, buna kimse ses çıkarmaz. Ama baş bağlamayı ideolojik hale getirirsen, işte orada sorun olur. Başımı açarsam, dinim elden gider, gibi bir yanlış. Baş açmanın dinle ilgisi olmadığına ikna etmek gerek."¹¹

diyerek Türkiye'yi bir kavram kargaşasına sokmakta ve okuma hakları alınan öğrencilerin, hak arama isteklerini ideoloji perdesi ile engellemektedir.

Ancak aynı Demirel 1980 sonrasında Şeffaf ve Konuşan Türkiye için bunların zıddını söylüyordu:

"Başörtüsü meselesinde, sanıyorum ki, çok yanlış bir tavır var. Kişi başını örtsün. Ona niye karışılıyor? Başörtüsünün laiklikle bir alakası yoktur. Kanunların yasaklamadığı bir kıyafettir. Yalnız, bugünün başlamıyor bunların hepsi. Çok gerilerde Anadolu kadınının yüzde sekseninin başı örtülüdür, yazmalıdır, yaşmalıdır. İşte benim anam. Yazmayı yaşmağı çıkarabilir misiniz ondan? Lüzum var mı, hacet var mı dini açıdan mütalaa etmiyorum meseleyi.. Pekâlâ güzel kıyafet o.

Zaten bunlar denenmiş, örtülerin ve diğer kıyafetlerin ortadan kaldırılması denenmiş. Kaldırılabilmiş mi?

...(kırkağaçta) Ama hepsi kıvraklıdır. Kıvrak nedir biliyor musunuz? Simsiyah bir örtü, Tepe-den turnağa. Hiç kimse ondan rahatsız olmaz, çağdaş kıyafete uymuyor falan da demez... Bırakın, halk nasıl giyinmek istiyorsa öyle giyinsin canım.

Tabii ki, başörtüsü meselesinde bir nokta var. Beni ziyarete gelen çocuklara da söyledim. Başörtüsünü İslam'ın simgesi yaparsanız, başını örtmeyeni müslüman saymazsanız, burada tefrika olur. Ve kimse sizi savunmaz. Derseniz ki, "Bizim inançlarımız böyledir, biz başımızı bağlamak istiyoruz; kimse birşey diyememelidir".

Aynı demirel, Evrenin Alaşehir'de başörtüsünü de içeren konuşması ile ilgili

"...Ama bir taraftan da, bana göre hiç görevleri olmadığı halde, bu başörtüsü meselesine takılmış olmalarının içinden çıkamadılar".¹²

Demirel'in iki ayrı zaman ve konumda yaptığı konuşmalarla ilgili yorumu okuyucuya bırakıyoruz. Demirel'e bugün düşen görev, Evren'in başörtüsü meselesine gereksiz takılması gibi, bugün de başörtüsüne gereksiz takılanları uyarması, yanlış yaptıklarını kamuoyu önünde açık bir şekilde ifade etmesidir.

Dini inançları gereği örtünen ve okumak isteyenlerin önündeki her türlü yasal engel kaldırılmalıdır. Sosyal barışın yolu da budur. Bu konudaki yasalar, açık olmalıdır. Bakanın bakış açısına göre değişmemelidir. YÖK'le, Rektörlerle görüşelim "siz görmemezlikten, duymamazlıktan" gelin. Fakat bu yasalarda dursun denmemelidir. Birilerinin çıkıp istediği zaman istediği yerde kullanabileceği bir gerilim ve baskı aracı olmaktan bu yasalar çıkarılmalıdır.

1960'dan bu yana pekçok konuda yasalar bu gerilim stratejisi mantığı ile kullanılıyor. Parlamento bu oyunu bozmalıdır. 1960, 1970, 1980 öncesinde toplumun özellikle gençliğin nasıl tahrik edilip istismar edildiği bugün çok açık biliniyor. O gün gençleri tahrik edip sokağa çıkacak konular farklıydı. Bugün ise farklıdır. Bugün dini konular ve türban bir tahrik aracı olarak kullanılmak istenecektir. İnsanların elinden okuma hürriyetleri, türbanları gerekçe gösterilerek alınmak istenecektir. Böylelikle tahrik edilip farklı boyutlara taşınabilen eylemlere sürüklenmek istenebilecektir. Arkasından meçhul kaynaklar harekete geçerek "şeriat geliyor", "irtica hortladı" yaygarası ile toplum ve parlamento üzerinde yoğun bir baskı kurularak arkasından daha sert yasal düzenleme talepleri gelecektir.

Önümüzde 30 Ağustos terfileri Cumhurbaşkanlığı seçimi vardır. Türban bir psikolojik savaş bir gerilim stratejisi aracı olarak kullanılmak istenebilir. ANAP Bitlis eski milletvekili Faik Tarımcıoğlu'nun görüşlerini dikkate almakta yarar vardır.¹³

GEÇMİŞE BAKMAK YETERLİ

"İkibin yılına doğru olayların tırmandırılış biçimi gözönünde bulundurulursa Meclis dışından bir Cumhurbaşkanı adayının çıkmasını muhtemel görüyorum. Emekli ya da görev başında olan Genelkurmay Başkanı olabilir diye düşünüyorum. Ama umarım ki Meclis bunu kendi içinde aşar, konsensüs sağlar. Mesut bey önceden beri hazırlanmış bir yol takip ediyor. 1989 yılından bu yana İstanbul'da TÜSİAD ve bazı çevrelerde Yıl-

Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanları

maz'ın Cumhurbaşkanlığı ortaya atılmıştı.

Eğer olaylar bir laik-antilaik çatışmasına gider, bu bir askeri müdahaleyi getirirse o zaman parlamento dışı bir adayın olma ihtimali yükselir. Bunu şöyle bir misalle teyid edebiliriz; 1989 yılında iki önemli olay vardı. Biri mahalli seçimler diğeri ise Cumhurbaşkanlığı seçimi. Yedinci Cumhurbaşkanı Kenan Evren süresini doldurduğu için yeni Cumhurbaşkanı seçilecekti. Takvime bakın 1988 sonu ve 1989 başı itibariyle Türkiye'de garip olaylar meydana gelmeye başlamıştır.

Bunlardan en önemli olanı benim özel istihbaratıma dayanarak söyleyebilirim. Paris'te özel bir kokteylde denizci emekli kurmay bir albaya Fransız üst düzey bir istihbarat yetkilisi 'iki ay sonra Türkiye'de türban olayları meydana gelecektir' demiştir. Gerçekten de bu bilgiden hemen sonra Türkiye'de türban meselesi patlak verdi. Ve bir türban kanunu Meclis'ten hızla geçti. Anayasa Mahkemesi'ne giden kanun yıldırım hızıyla iptal edildi. Bu birdenbire elektriğe basılmış gibi bir reaksiyon doğurdu. Ve Türkiye'de Cuma gösterileri başladı. Her Cuma olayından sonra toplanan kalabalık sanki ceplerinde her zaman bulundurdıkları İsrail, Amerikan bayraklarını yakmaya başladılar. Tertipler öyle boyutlara ulaştı ki büyük şehirler ANAP'tan uzaklaşmaya başladılar İrtica mı geliyor, şeriat mı geliyor diye... Hemen arkasından bir MİT raporu ortalığı karıştırdı. Bu MİT raporunda Özal ve Necdet

Ürüg Paşa çok ağır şekilde suçlanıyordu. Ürüg Paşa son derece vasıflı, namuslu, vatansever, mükemmel bir generaldir. Özal da başarılı bir Başbakanı. Bu sebeple ikisinden birinin Cumhurbaşkanı olma ihtimali çok yüksekti. Sonra yüksek bürokrasi -ki her zaman bunlar bir konseptle hareket ederler- Yüksek Seçim Kurulu sürpriz bir karar vererek 'seçime katılmak mücyyide-i mucip değildir' dedi. Ve bu yüzden özellikle büyük şehirler ANAP'tan kaçtılar. Arkasından Danıştay kanun kuvvetinde bir kararnamayı iptal etti, bu da dönemin hükümetine büyük darbe vurdu. Hemen arkasından Yargıtay 'tapu tahsis belgeleri geçersizdir' diye bir karar aldı. Ve tapu tahsis belgesi dağıtan Özal'ı yalancı duruma düşürdüler. Ve ANAP seçimlerde büyük hezimet yaşadı. İyi de yaşadı. Çünkü bu hezimet ANAP için hayırlı olmuştur. ANAP yenilmiştir ana rejim kurtulmuştur. Çünkü Cumhurbaşkanlığı seçimlerine doğru çok daha vahim olaylar bekleniyordu. Çünkü sekiz Cumhurbaşkanının yedisi silah ve asker yoluyla cumhurbaşkanı olmuştur. Birisi sivildir o da silah zoruyla indirilmiştir. Şimdi 2 bin yılında yeni Cumhurbaşkanı seçilecekse yaşanmış bu olayları gözardı etmemek gerekiyor. Bugünlerde yaşadığımız ve 28 Şubat süreciyle başlayan bu sıkıntı giderek bende bazı şüpheler uyandırıyor. Cumhurbaşkanlığı seçimine doğru müdahaleler olabilir. Veya bu müdahaleler Meclis eliyle yaptırılabilir. Bundan da endişeliyim. Şunu seçeceksiniz diye bir isim empoze

Türbandaki hak arama direnişi, tahrik, tahrip, ajitasyonlara kapalı olarak yürütülmelidir. 1968 gençliğinin düştüğü hatalara, 1998 gençliği düşmemelidir. Hak arama uzun vadeli, uzun bir maratondur. Dikenli, engebeli mayınlarla döşelidir. Tarihteki hak arama mücadelelerinin ortak özelliği budur. Doğru zamanda, doğru yerde, doğru işi yapmak bugünün en temel görevidir.

edilebilir, Meclis'te o isim cumhurbaşkanı seçilebilir".

Türban bahane edilerek Kriz yönetiminin uygulanmak istenmesine dikkat edilmelidir.

SONUÇ

Türbandaki hak arama direnişi, tahrik, tahrip, ajitasyonlara kapalı olarak yürütülmelidir. 1968 gençliğinin düştüğü hatalara, 1998 gençliği düşmemelidir. Hak arama uzun vadeli, uzun bir maratondur. Dikenli, engebeli mayınlarla döşelidir. Tarihteki hak arama mücadelelerinin ortak özelliği budur. Doğru zamanda, doğru yerde, doğru işi yapmak bugünün en temel görevidir.

Kazanılmış hakların kaybedilmesine hak verilecek eylem türlerinden kaçınılmalıdır. Hak arama mücadelesinde yanlış slogan kullanılmamalıdır. Şiddet kimden ve nasıl gelirse gelsin lanetlenmelidir.

Horlanmalara, hakir görülmelere ve hakaretlere karşı sabırlı olunmalıdır.

Bu hak arama mücadelesi bir partiye yamanmamalı, tüm partilerden bu konuda yardım istenmelidir. Partilerin ilçelerden başlanarak genel merkezlerine ziyaretler yapılmalıdır. Parti liderleri ziyaret edilmelidir.

RP kapatıldı. DYP lideri yüce divana gönderilmek isteniyor. ANAP, önlem paketi olarak açıkladığı yasaları Meclis'ten geçirirse eriyecektir. Çiller ve Yılmaz'ın olmadığı merkezdeki yeni bir yapılanmanın Tek Parti dönemindeki sivil otoriter bir rejimi ihdas edebileceği düşünülüyor. ANAP şu an ciddi bir kuşatmaya alınmıştır. 27 Mart MGK'sından sonra "ismi açıklanmayan üst rütbeli yetkililer" tatmin olmadık, "yeterli değil

önlemleri artır" diyeceklerdir. ANAP'ın boynuna geçirilen ip hergün biraz daha sıkılacaktır.

28 Şubat'ta Refah-Yol hükümetinin yalnız bırakılması gibi bir hataya, kısır çekişmeler yüzünden düşülmemelidir. Olaylar, geçmişte Erbakan'ın bugün de Yılmaz'ın hatasından kaynaklanıyor şeklinde düşünülürse hazırlanılan tuzağa düşülmüş olur. Bunun için Cindoruk'un MGK ile ilgili görüşü desteklenmelidir.¹⁴ Sivil otoriter rejimden kurtulmanın en önemli adımlarından biri bu olmalıdır. Kriz Yönetimi Yönetmeliği iptal edilmelidir.

Çıkarılan yasaların yalnızca başkalarına veya bazılarına uygulanacağını sanıp da destek veren sivil toplum örgütleri geçmişe iyi baksınlar. Geçmişin aynasında geleceği görebilme basiretini Allah herkese nasip etsin.

Unutmayın ki;

keser döner sap döner

bir günde hesap döner ■

KAYNAKLAR

- 1- Balcı, M., *MGK ve Demokrasi*, Yöneliş Yayınları, İstanbul, 1997
- 2- Üskül, Z., *Siyaset ve Asker*, İmge Kitabevi, Ankara, 1997
- 3- Can, B., "Müminleri Bekleyen Tehlikeler; Kavramların Yozlaştırılması" *Umran* sayı 37, 1997, sayfa 9-20
- 4- Öksüz, A., "Mart Sendomu" *Aksiyon*, sayı:172, 1998 sayfa, 25-31
- 5- Bila, F., "Ordu Rahatsız", *Milliyet* 15.3.1998
- 6- Yıldız, A., "İrticâ'nın Serüveni", *Umran*, sayı 40, 1997 sayfa 22-27
- 7- Göle, N., *Modern Mahrem*, Metis Yayınları, İstanbul, 1991, s. 51
- 8- Göle, N., *A.g.e.* s. 49
- 9- Safa, P., *Türk İnkılabına Bakışlar*, Kanaat Kitabevi, Ankara Kütüphanesi Tarih Serisi, 1959, s. 7
- 10- 19 Mart 1998 *Hurriyet*
- 11- Doğan, Y., "Endülüs'te Türban", *Milliyet* 4.3.1998
- 12- Demirel, S., *Gençlik ve Eğitim*, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1987, s. 43-48
- 13- Tarımcıoğlu, F., "Geçmişe Bakmak Yeterli", *Aksiyon*, İstanbul sayı 172, 1998, s. 31
- 14- Cindoruk, H., "MGK'nın Yetkileri Sınırlandırılmalı", 28.3.1998 *Milliyet*

TÜRKİYE'DE İKTİDARIN MEŞRULUK SORUNU VE BAŞÖRTÜSÜ

“Yasallık” ve “meşruluk”, her iktidarın öncelikli ve temel sorunudur. Çünkü, bir iktidarın var olması ve varlığını sürdürebilmesi bunlara bağlıdır. “Yasallık” ve “meşruluk”, çoğu zaman ve özellikle de günlük politikalarda aynı anlamı ifade edecek şekilde birbirinin yerine kullanılan iki terimdir. Fakat, esasında bu ikisini birbirinden ayırmak gerekir. Zira, birbiriyle tam örtüşmedikleri için, aynı anlamı ifade etmezler. Aralarında önemli anlam farklılıkları vardır. Özellikle günümüzde geçerli olan boyutuyla değerlendirildiğinde, modern anlamda “yasal” bir yönetim, pozitif hukuka, yürürlükteki hukuk kurallarına uygun olan yönetimdir. Ancak, pozitif hukuka uygun olan “yasal” bir yönetim, sosyolojik ve politik açıdan her zaman “meşru” olmayabilir. Örneğin, sömürgelerdeki Batılı iktidarlar ile, bir çok Üçüncü Dünya Ülkesi’nde darbe iktidarlarının “yasal” olduğu söylenebilir. Fakat aşağıda açıklanacağı üzere bunlar “meşru” olamamışlardır. Otoriter ve totaliter rejimler, konunun en iyi örneklenebileceği iktidarlara oluşturlar. Bu bağlamda, eğer muhakkak ayrı bir isimle nitelenmeleri gerekiyorsa, “Tek Parti” iktidarlara da aynı kapsama dahildir. Genel anlamda diktatörlüklerde, diktatörün iradesi ve emirleri resmen “yasa” şeklini alabilir, fakat bu, o top-

lumda dikta rejiminin halk tarafından “meşru” bir iktidar olarak kabul edildiği anlamına gelmez. Bir sistemi en üst düzeyde temsil eden meşru iktidar ona tabi olanlar (yönetilenler) tarafından meşru olarak kabul edilen toplumda yaygın ve hakim “meşruluk” inancına uygun olan iktidardır. Yasallık ise “kanun” veya “şekli” meşruluktan öteye geçmez. İktidarlar için önemli olan “meşru” olabilmektir. Bu, hem varolmak ve hem de iktidar oluşu devam ettirebilmek açısından böyledir. Ancak şu var ki, yasal olmak kolay, meşru olmak zordur. Böyle olunca, meşruluk, iktidarların büyük özlemi olarak ön plana çıkar. Ünlü siyaset bilimci Duverger’in özetlemesiyle konunun esası şudur: “Bir iktidar, eğer meşruluğu konusunda bir görüş birliği varsa, meşrudur. Meşru olmayan bir iktidar, iktidar olmaktan çıkar, güçten baska bir şey değildir artık, ve o da ancak kendisine boyun eğilmesini sağlayabildiği sürece vardır. Zaman zaman, “meşruluğun” kökenleri olarak adlandırılan gelenek, karizma ve yasa, aslında birer ussallaştırma ve aklamadan ibarettir. İktidarın tek kaynağı, tek kökeni, o iktidarın uygulandığı topluluğun norm ve değerler sisteminde saptanan meşruluk şemasına uygun olması ve bu şema konusunda da o toplulukta bir görüş birliğinin bulunmasıdır”

**Celalettin
VATANDAŞ**

Günlük politikalarda kulanılan biçimindeki yaygın yanlışlık bir yana, "yasallık"la "meşruluk"un farklı ve "meşruluk"un asıl olduğunu iyi bilen modern diktatörler, olması gereken biçimiyle "meşru" olmadıklarından, insan aklını ve duygularını etkilemek için modern psikolojinin bütün buluşlarını ustaca kullandılar ve kullanıyorlar. Bunlar, yerleşmiş meşru kalıplarına uymak yerine, toplumda hakim olan inancı değiştirmek ve kendi ideolojilerine uygun bir şekilde de olsa meşruluğu elde ederler. Bunu da, propaganda, eğitim, doktrin aşılama, beyin yıkama gibi yöntemlerden yararlanmak suretiyle gerçekleştirmeye çalışırlar.³ Yapılanların en yaygın

ve geneli şunlardır: Diktatörler, kendilerini halkla bir göstermek için toplumda olumlu anlamlar ifade eden sıfatları ünvan olarak kabullenmektedirler. Halkı etkilemek ve iktidarını devam ettirebilmek için gerçek veya muhtemel muhalifler oluşturmakta, "büyük yalanları" bıkıp usanmadan tekrarlamakta, "yakın tehlikeler", "iç ve dış düşmanlar", "öcüler" icat etmekte ve daha bir çok propaganda yollarına başvurumaktadırlar.⁴ Eskiden, monarşik meşruluğun yaygın olduğu dönemlerde, tahtı ele geçiren ve hükümdarlığını ilan eden bir kimse, yerleşmiş inançlara ve geleneklere uygun olarak kendine törenle "taç giydirdi." Katolik dünyasında Papa tarafından "takdis" edilmek (kutlanmak), aynı meşruluğu perçinleyen bir işaret sayılırdı. Zamanımızda iktidarı "darbe" ile ele geçirenler, halk tarafından "takdis" edildiklerini hiç değilse şekil bakımından halkın desteğine sahip olduklarını göstermek için genellikle referandum ve plebisit gibi yollara başvurumaktadırlar. Bir yığın hile ile gerçekleşen oylamalar sonrasında aldıkları %90'ın üstünde "Evet"lerle de, kendilerini "meşru" kılmaya çalışırlar. Fakat, hiçbir zaman gerçek manada meşru olmazlar. Bir süre sonra devrilirler, resmi söylemdeki ün ve ünvanları silinir gider. Halkın hafızasında kötü bir anı olarak kalırlar. Aynen Lenin, Stalin, Tito, Çavuşesko, Mao ve benzerlerinde olduğu gibi. Çünkü gerçek ve kalıcı meşruluk, yönetilenlerin vicdanlarında yer bulan ve hiçbir hileye, psikolojik telkine dayanmadan, genel meşruluk ölçütlerine sahip olun-

Diktatörler, kendilerini halkla bir göstermek için toplumda olumlu anlamlar ifade eden sıfatları ünvan olarak kabullenmektedirler. Halkı etkilemek ve iktidarını devam ettirebilmek için gerçek veya muhtemel muhalifler oluşturmakta, "büyük yalanları" bıkıp usanmadan tekrarlamakta, "yakın tehlikeler", "iç ve dış düşmanlar", "öcüler" icat etmekte ve daha bir çok propaganda yollarına başvurumaktadırlar.

duğu için gerçekleşen kabul görülmenin sonucudur. Diğer meşruluklar, geçici süre etkisini devam ettirmekte ve işin aslı ortaya çıkınca bizzat iktidarı deviren güç haline dönüşmektedir.

Her iktidarın sahip olduğu yasallık ve meşruluk sorununun, Türkiye'deki iktidar açısından da geçerli olduğunu ayrıca belirtmeye gerek yok. Çünkü bu evrensel bir sorun. Fakat burada ve özellikle de Türkiye bağlamında İktidar'la anlatılanın, bir siyasal partinin veya bugünlerde olduğu gibi birkaçının biraraya gelerek inşa ettikleri politik yapı olmadığını hatırlamakta yarar var. Bilhassa Türkiye bağlamında iktidar ile ifade ettiğimiz şey, oluşumu 18. yüzyıla kadar uzanan ve toplumsal/zihinsel

dönüşümü kendisine esas kabul eden, bu dönüşümü "halka rağmen halk için" yapma kararlığında olan *jakoben* ideolojidir. Bu ideolojinin iktidarı İkinci Meşrutiyet'le başlar, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Devlet statüsünde yerini alır.

Osmanlı enkazı üzerine kurulmuş olan Türkiye'deki İktidar'ın "yasallık" gibi ciddi bir problemi olduğunu söylemek zor. Çünkü, modernleştirme düşünceleri ve ideolojisi üzerinde oluşan İktidar, "yasallık" sorununu, Osmanlı dönemindeyken büyük oranda üzerinden atar. İkinci Meşrutiyet'in otoriter yılları "yasallığın" kolaylıkla inşa edildiği yıllar olur. En küçük basit muhalefetin "vatan hainliği" "devlet-millet düşmanlığı" kabul edildiği bu yıllarda, "yasal" olmak, hiç zorlanmadan elde edilen bir özellik olur. Konuyla ilgili olabilecek muhtemel sorunlar komitacı yöntemlerle kolay bir yoldan çözüme kavuşturulur. Yeni dönemde, Topal Osman'lar, Üç Ali'ler ise gelenekselleşen komitacılığın uzantıları olarak bir süre daha devam edecektir. Buna, günümüz söylemiyle "Çete'nin sürekliliği demek de mümkün.

Yeni dönemde dönüm noktasını 1923'ün Nisan'ı oluşturur. Birinci Meclis'in dağıtılmasını takiben, seçimle halka onaylatılan fakat aslında atama usulüyle belirlenen mebuslardan teşkil eden İkinci Meclis⁵ İktidarın yasallık açısından sözkonusu olabilecek her türlü sorununu çözecek kadronun teşkili için fazlasıyla yeterli olur. Oluşan kadronun mahiyetini anlamak için Mebus oluş bi-

çimiyle istisna bir şahsiyet olan Zeki Bey'in durumunu dikkate almak yeterlidir. Halkın, merkezi dayatmalara aldırmayarak kendi özgür iradesiyle seçtiği ve bu özelliğiyle istisna olan Gümüşhane mebusu Zeki Bey, 1927 yılına kadar adeta yaşadığına pişman edilecek, bu nedenle Ankara'yı terkedip aç ve sefil bir halde İstanbul'a yerleşmek zorunda kalacaktır.⁶ Bu yeni İktidarın en önemli özelliği, yürürlükte olan Anayasa'nın ihlal edilip/ edilmediğine bakılmaksızın, 1960'a kadar, özellikle de en kesif biçimiyle 1950 yılına kadar bütün uygulamalarına kolluk kuvvetlerinin desteğinde devam etmesi olacaktır. Bu süreç içerisinde her şey bir işaretle yasallaştırılabilecektir.

Ancak, belirttiğimiz üzere iktidarlardan açısından önemli olan, "yasallık" değildir. Bu nedenle Cumhuriyet dönemi Türkiye'deki İktidar'ın kendi belirlediği yasalara uygun olması, kendini güvende hissetmesine yetmez. Önemli olan kamu vicdanında meşru olabilmektir ve bu ise halkın değerler sisteminin onayından geçmekle mümkün olabilir. Cumhuriyet kadroları bunu elbetteki çok iyi biliyordu. Fakat İktidarın, halk bazında yaygın değerlere uyarak meşru olması, varlık nedenine tersti. Bu tarz bir meşruluk, İktidarın ideolojik gerekçeleri nedeniyle mümkün değildi. Halkın iradesine rağmen kendi iradesini geçerli kılmak İktidar'ın temel özelliği idi. Bu nedenle halka bir şey sorması ve halkın düzeyinde yer alarak "meşruluğu" elde etmesi kabul edemeyeceği bir durumdu. Farklı bir yöntem izlenerek meşru olmaya çalışmak gerekiyordu. Meşruluğun gerçekleşmesi için, yaygın meşruluk ölçütlerinin değiştirilmesi ve onların yerine İktidar'ın belirlediği yeni ölçütlerin getirilmesi temel yöntem olarak tercih edilir. Yöntemin işleyişi çok basittir. Önce, korkunç iç ve dış düşmanlar "icat" edilir, sonra da, o düşmanlar karşısında yer alarak meşruluk elde edilmeye çalışılır. Dış düşman olarak Yunan yeter de artar bile. Hatta uzun yıllar, dış düşman sorununun pek gündeme gelmediğini söy-

İktidar, İslam'a meyledip meşru olmayı denemez, bu, özellikle benimsenen Fransız modeli laiklik anlayışına terstir. İslam'a açıkça cephe alınamaz, bu da halk düzeyinde gayr-i meşru duruma düşmek demektir. Bu durumda kendine özgü bir İslam tanımı yapmaya çalışır. İslam'a ait olanları, güncel bir söylemle, "İkinci Kurtuluş Savaşı" başlatmaya geçecek ve "denize dökme-yi gerektirecek" nitelikte tehlikeli düşman ilan ederken, eninden-boyundan daralttığı inceltip hayattaki bütün etkilerini sildiği yeni bir dini, İslam olarak halka kabul ettirmeye çalışacaktır.

lemek de mümkündür. Çünkü, İktidar'ın öncelikli problemi "kazanılan" savaşların sonunda "yurttan atılan" düşmanla değil, yurttan ikamet eden "iç düşman"lardır. İç düşman kimliğini ise, en genel anlamda halkçılık ideolojisini oluşturan "halka rağmen halk için" söyleminde bulmak mümkün olur. Somut işaretini ise İsmet Önenü'nün Sakarya Savaşı öncesinde cephe gerisine kaçan subaylara yönelik sözlerinde bulmak mümkün olmaktadır. İnönü'nün ifadesiyle bu subay ve ailelerinin, aralarına karıştıkları halk, dost değil "düşman"dır.⁷ Bu düşmanın temel özelliği, dini ve geleneksel niteliklere sahip olmasıdır. Esasında "düşmanlık" vasfını kazanışın temel nedeni de budur. Bunlar hayatın her alanına güçlü bir şekilde yerleştiği ve yönettiği için, bir an önce yok edilmesi gerekmektedir. Düşman öncelikle görünümüleriyle yok edilmeye çalışılır. Alfabe, kılık-kıyafet, hukuk sistemi, günlük yaşamın kalıpları... tüm bu değiştirmelerin odaklaştığı birimleri teşkil eder. Gerçekleşen değişimlerin bireysel karşılığı olarak da "öcü şahsiyetler" belirlenip, tanımlanırlar. Bunlar, bazan kim olduğu bilinmeyen soyut varlıklardır. Ancak görünimleri değişmez. "Çember sakallı" "örümcek kafalı" "eli tesbihli." Bunları, şartlar gereği bazan somutlaştırmak gerekir. Hem de herkesin kolaylıkla ulaşabileceği bütün tarihsel belgelere aykırı bir şekilde. Bu bağlamda, yeni dönemde olumlu anlam ifade eden "modern siyaset" ve olumsuz anlam ifade eden "saltanat" kavramlarına bağlı olarak yürütülen propaganda ilgi çekicidir. Birinci Meclis'teki modern siyasal sisteme taraftar olan üyeler, öldükten veya seslerini çıkaramaz şekilde siyaset sahnesinden silindikten sonra saltanat taraftarı olmakla suçlanırlarken, Meclis oturumlarındaki konuşmalarıyla saltanatçı olanlar, daha sonraki yıllarda modern siyasetin taraftarı olarak takdim edileceklerdir.⁸

Fakat, aslında İktidar'ın sorunu şahıslarla değildir. Hayatın içinde yer alan ve hayatı yöneten bir dinamik olarak varlığını sürdüren İslam'la sorundur. Çünkü İslam, İktidar'ın kendi özel konumu

gereği kabul etmediği, ancak, halkın genel eğilimi ve ölçüsü olduğu için meşruluğun vazgeçilmez esas şartıdır. İktidar, İslam'a meyledip meşru olmayı denemeyiz, bu, özellikle benimsenen Fransız modeli laiklik anlayışına terstir. İslam'a açıkça cephe alınamaz, bu da halk düzeyinde gayr-i meşru duruma düşmek demektir. Bu durumda kendine özgü bir İslam tanımı yapmaya çalışır. İslam'a ait olanları, güncel bir söylemle, "İkinci Kurtuluş Savaşı" başlatmaya geçecek ve "denize dökmeyi gerektirecek" nitelikte tehlikeli düşman ilan ederken, eninden-boyundan daralttığı inceltip hayattaki bütün etkilerini sildiği yeni bir dini, İslam olarak halka kabul ettirmeye çalışacaktır. Bu aşamada, gerçekten "denize dökülenlere" dostluk elleri uzatmak iç ve dış barışın gerekleri arasında takdim edilirken, dışarıya uzanan bu dostluk ellerini içeriyle İstiklal Mahkemeleri olarak uzatmak, dini yeniden tanımlama sürecinin önemli unsuru olacaktır.

Kendine özgü yöntemlerle meşru olmaya çalışan İktidar, üzerinde bulunduğu zeminin bazı özellikleri gereği oldukça avantajlı bir şekilde işe başlar. İkinci Meşrutiyet ve Cumhuriyetin ilk yıllarını oluşturan birkaç on yıl için "meşruluğun" en önemli malzemesi, yıkılan Osmanlı sistemi olacaktır. Osmanlının bozuk ekonomisi, felç olmuş siyaseti, iflas etmiş hukuku, anlamını yitirmiş eğitim... İktidar'ın, meşruluk temellerini oluştururken cömertçe kullandığı malzemeler olur. Toplumaya uygun ve güven verici projeler oluşturmamanın açıkları, Osmanlı mirasını aşağılayıp, reddetme söylemlerine dayalı politikalarla gizlenir. Devralınan enkaz söylenir. Bir süre de olsa, gündemi İktidar lehine tutmaya imkân sağlar. Fakat bu arada, yıkılan bir sistemden daha başkasının beklenemeyeceği, eğer herşey olumlu olsa, o sistemin yıkılmayacağı gerçeği ustalıkla gizlenir ve bir gecede "ümmi" kılınan kitlelere hiç düşündürülmez. Buna bağlı olarak da, meşruluğun kalıcı ve gerçek ölçütünün, geçmişi kötülemek olmadığı, asıl önemli olanın "bugün" ne yapılıyor olduğu dikka-

te alınmaz veya alınsa bile halka farkettilmez. Osmanlı'yı suçlayarak, yerine getirilmeyen vaadleri, çığ gibi büyüyen yanlışlıkları unutturma veya meşrulaştırma yönetimi ilk defa 1930'da sarsıntıya uğrar. Serbest Fırka denemesi, kamu vicdanında meşru olunmadığının belgesi olarak tarihteki yerini alır. Geçmişi aşağılayarak, kötüleyerek ve geçmişin sistemini oluşturan herşeye küfrederek gelecek inşa edilmeyeceğini farkedenden İktidar, Serbest Fırka denemesi aracılığıyla kamu vicdanındaki konumunu öğrenir. Bunun üzerine meşruluk sorununu dondurma yöntemine başvurur. Bunun için de, Batı'nın revaçta olan otoriter rejimleri model olarak alınır. Aşamalı olarak Stalin'in Sovyetleri ve özellikle de Mussolini'nin Faşist İtalyası, yönelişin odaklaştığı merkezler olur." Ancak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında İtalya modelinin çökmesi ve savaş sonrası Batı'nın gün geçtikçe daha çok yoğunlaşan direktif ve baskıları, "Hakimiyeti" ancak teorik planda var olan, fakat uygulamada geçerli olmayan sahibine iade mecburiyetini, en azından görünüş itibarıyla zorunlu kılar. Bilhassa dış baskılarla istenilmeden girilen bu süreç, bir muvazaa partisi olarak doğan, ancak bir süre sonra ipleri elden kaçırılan Demokrat Parti ile kontrol edilmeyeceği anlaşıldığı ve iktidar tekrar asıl kimliğini ortaya koyduğu zaman takvimler 27 Mayıs'ı gösterecektir. Başbakanı dahi yemekten çekinmeyecek bir öfke seli yurdun her köşesini baskısı altına alır. İktidar, otoritesini bir kez daha "Edirne'den Van'a kadar her yerde"

Bütün bireyselliğine rağmen, eğer başörtüsü sistem sorunu olarak algılanıyorsa, ondan daha önemli ve hatta toplumsal yönü bulunan ilahi emirleri tamamen sistemi ilgilendirir sorun olarak düşünmek gerekir. Namaz ise bunların içerisinde ön sıradadır. Çünkü bu emirlerden hiç birisi, başörtüsünden daha önemsiz olmadığı gibi, yine hiçbirisi başörtüsünden daha bireysel değil. Bir başka ifadeyle, başörtüsünü sistem sorunu olarak algılayan bir zihniyetin, Kur'an'ın bütün emirlerini aynı kategoride değerlendirmesini beklemek gerekecektir.

gösterir. Sonraki yıllar da bu yıllardan farklı seyretmez. Meşru olmamak veya olduğunu zannettiği zamanlarda da bizzat kendisinin bundan emin olamaması, İktidar'ın değişmeyen ve aşılmayan sorunu olarak hep varolur. "Yasa"lığı konusundaki güvenine karşılık, "meşru"luğu konusundaki bizzat kendi tereddütlerini giderememesi her on yılda bir toplumu uniform haline getirme gayretlerini kamçılayan bir güvensizliğin başlıca nedeni olmaya devam eder.

Gelelim özel konumuza. Dinin, tamamen birey-

lere yönelik bir hükmü olan başörtüsünün, iktidarın meşruluğu gibi kapsamlı bir sorunla ne ilgisi olduğu, Türkiye şartlarında araştırmaya değer bir sorudur. Bu soruya İktidar'ın verdiği cevap kısa ve açık: "Başörtüsü, dinin gereği olarak değil, sistemi tehdit eden siyasal bir simge olarak kullanılıyor." Buna bağlı olarak da hüküm kolayca veriliyor: "Kendi toplumsal çevrelerinin bas-kısına veya gelenek ve göreneklerine boyun eğ-meyecek ölçüde eğitim gören bazı kızlarımızın ve kadınlarımızın sırf laik Cumhuriyet ilkeleri-ne karşı çıkarak dine dayalı bir devlet düzeni-ni benimsediklerini belirt-mek amacıyla başlarını örttükleri bilinmektedir. Bu nedenle Yüksek Öğre-nim görmek üzere okula geldiği sırada dahi baş ör-tüsünü çıkarmamakta dire-necek ölçüde laik devlet il-kelerine karşı bir tutum içinde bulunan davacının okula alınmamasında yasa-lara aykırılık yoktur"¹⁰ Bundan da anlaşılan odur ki; İktidar, başörtüsünü, bir tür-lü aşamadığı meşruluk soru-nun temel unsurları arasında görüyor. Varlığının devamı açısından zorunlu olan "meş-ruluk" sorununu aşabilmek için, yüksek öğrenim gören-lerin başlarını açmayı acilen yerine getirilmesi gereken bir görev olarak değerlendi-riyor. Dolayısıyla, İktidar'ın meşruluğu ile bireysel bir durum olan başörtüsü konu-sunun ilişkilendirilmesi, bu yazı bağlamında gerçekleşen zorlama bir durum değil, İktidar tarafından gündeme ge-tirilen ve gün geçtikçe daha da yoğunlaştırılan bir sorundur.

Esasında, başörtüsü takan hanımların niyetleri ayrı bir tartışma konusu. Bunun nedeni şu veya bu olabilir. Hatta İktidar'ın iddia ettiği neden ger-çek de olabilir. Ancak, önemli olan şu ki, başör-tüsünü sistem sorunu haline getiren öncelikle ve hatta tamamıyla İktidar'ın bizzat kendisi. Şu iki nedenden dolayı.

1- Kur'an'daki başörtüsü emrinin muhatabının birey olduğu kesin. Bütün bireyselliğine rağmen, eğer başörtüsü sistem sorunu olarak algılanıyorsa,

ondan daha önemli ve hatta toplumsal yönü bu-lunan ilahi emirleri tamamen sistemi ilgilendirir sorun olarak düşünmek gerekir. Namaz ise bunla-rın içerisinde ön sıradadır. Çünkü bu emirlerden hiçbirisi, başörtüsünden daha önemsiz olmadığı gi-bi, yine hiçbirisi başörtüsünden daha bireysel de-ğil. Bir başka ifadeyle, başörtüsünü sistem soru-nu olarak algılayan bir zihniyetin, Kur'an'ın bü-tün emirlerini aynı kategoride değerlendirmesini beklemek gerekecektir. Görüldüğü kadarıyla bu yapılmadığına göre, demek ki başörtüsü sorununu oluşturan, besleyen ve abartan bizzat İktidar'dır.

Zira, bir ibadeti sisteme muha-lefetin sembolü yapmak iste-yenler, başörtüsünden önce bayraklaştırabilecekleri bir çok daha önemli araca sahipler. Kur'an ise bunların en önem-lisi ve genelidir.

2- Başörtüsünün sisteme karşı geliştirilen siyasal simge olduğuna yönelik genel geçer bir söylem, bu ilahi hükmü ye-rine getirenler tarafından hiçbir şekilde ifade edilmiş değildir.

Bu durumda, başörtüsüne "takan"ların, başörtüsüne karşı çıkanlar olduğu açık-seçik orta-ya çıkıyor. Peki niçin? Kabul etmeli ki, burada karmaşık bir durum var ve yine şu ki, bu karmaşayı bizzat İktidar oluşturu-yor. Bir yandan, başörtüsünü bir türlü aşamadığı meşruluk sorununun en önemli sembollerinden birisi olarak görüyor. Aşamadığı meşruluk sorununun gerekçesi olarak bayraklaştırıyor. Diğer yandan da, cahilin değil de okumuşun başörtüsüne karşı çıkmasıyla açıkça ifade ediyor ki; asıl sorunu, başörtü-süyle değil. Asıl sorun, başı

örtülü okumuşların kafalarındaki düşünce ve inançlar. O halde sormak gerekiyor. İktidar, bü-tün bu karmaşayı niçin bir türlü üzerinden atamı-yor? Niçin, kendisine "düşman" edindiği asıl şe-yi açıklamıyor da, onun yerine bireysel durumla-rı sorunlar sıralamasının en başına taşıyor? Bunun nedenini, iktidarın ne yaptığını bilmemeye yormak kolay ve aldatıcı bir yorum olacaktır. İktidar el-betteki ne yaptığını biliyor. Fakat öylesi bir ko-numda duruyor ki, bu gariplikleri yapmaktan baş-ka çaresi yok. Halkın onayını alabilmek için di-

Her iktidar, meşru olabil-mek için toplumun ortak inanç ve değerlerini ken-disine zemin ve dayanak olarak alır, almak zorun-dadır. Yoksa meşru ola-maz veya eğer meşru ise meşruluğunu kaybeder. Bir iktidar, meşruluğun evrensel esaslarına uyma-dığı için meşru olamıyor ve hiç değilse görünüşte meşru olmaya çalışıyorsa, arzularına uygun bir inanç ve değerler sistemi tesis eder. Oluşturulan bu yapay inanç ve değerler sistemi, toplumsal bilinç uyandırılmadan gerçek-leştirilen zihinsel değişim sonunda kitlelere kabul ettirilir ve iktidar meşru-luk vasfını kazanmış olur.

ne taraftar görünecek olsa “düşmanı” besleyerek büyüteceğini ve sonunda meşruluk şansını hepten kaybedeceğini fark ediyor. Dine muhalif olduğunu açıkça ifade ederse geleneksel nedenlerle başlarını örten “cahiller” tarafından dahi tartışılır hale geleceğini ve bunun kendi sonunu hazırlayacağını biliyor. Dolayısıyla tam anlamıyla bir kararsızlık ve daha da önemlisi çözümsüzlük içinde. Ancak bir şekilde meşruluk sorununu çözmek de zorunda. Çünkü, meşruluğun evrensel ölçütlerine muhalif kalarak meşru olabildiğini görüyor. Bir slogan, bir bayrak, bir söz İktidar’a karabasanlar gördürmeye fazlasıyla yetiyor.

Açıkladığımız üzere, her iktidar, meşru olabilmek için toplumun ortak inanç ve değerlerini kendisine zemin ve dayanak olarak alır, almak zorundadır. Yoksa meşru olamaz veya eğer meşru ise meşruluğunu kaybeder. Bir iktidar, meşruluğun evrensel esaslarına uymadığı için meşru olamıyor ve hiç değilse görünüşte meşru olmaya çalışıyorsa, arzularına uygun bir inanç ve değerler sistemi tesis eder. Oluşturulan bu yapay inanç ve değerler sistemi, toplumsal bilinç uyandırılmadan gerçekleştirilen zihinsel değişim sonunda kitlelere kabul ettirilir ve iktidar meşruluk vasfını kazanmış olur. Ancak ne varki, toplumsal bilinç bir gün muhakkak uyanıyor ve o zaman her şey alt üst oluyor. Türkiye’deki İktidar’ın da kendine özgü meşruluk kalıpları oluşturmaya çalıştığını ve bu amaçla dini yeniden tanımlama sürecini başlattığını biliyoruz. Diyanet kurumu, dini yeniden tanımlama sürecinin en önemli unsurlarından birisi olarak doğar. Sadece vicdanları ilgilendiren ve hayattan uzak kalmaya özen gösteren bir dinin resmi temsilcisi olur.” Okullardaki din derslerinin de, asıl dine ihtiyaç hissettirmeyecek zihinsel bir doygunluk sağlama amacı taşıdığı kesin. Ancak, İktidar yaptıklarının başarısızlığından öylesine emin ki, okullardaki din derslerini, kendi resmi kurumu olan Diyanet’e hazırlattıramayacak kadar bizzat kendi kurumuna karşı güvensiz. Okullardaki her türlü faaliyeti ve konusunu kendisi belirlemesine rağmen, kendi yetiştirdiği ilahiyatçıya güvenemeyecek kadar çaresiz. Bu nedenle de bir türlü sınırsız yakalayamadığı “ipin ucunu” tamamen kaçırma sıkıntısı ve fobisini üzerinden atamıyor. Başörtüsü konusunda da bu karmaşa ve tuhaflık olanca şiddetiyle kendisini açığa vuruyor. Başörtülü kafanın içindeki düşünce ve inanç, asıl sorunu olmakla birlikte bu düşünce ve inancı rakibi olarak ilan etmiyor, edemiyor. Eğer ederse, meşruluk imkanını hepten kaybedeceğini biliyor. O kafadaki inanca ve düşünceye karşı çıkamayınca, bu sefer o inancın gereği olan bireysel bir uy-

gulamayı hedef olarak alıyor ve konuyu kendisi açısından hepten karmaşık hale getiriyor. Bu arada dayatmalarına karşı direnenleri dayatmacı, kendi şekilciliği karşına direnenleri şekilci olmakla suçluyor. Esasında sorunu oluşturan da, besleyip-büyüten de, sahibi de kendisi olmasına karşılık, sorunların nedeni olarak kendisini değil, tüm toplumu ve değerlerini suçluyor.

Kabul etmek gerekir ki konu kapsamlı ve üzerinde ayrıntılı durmayı gerektirecek mahiyette. Biz bu yazı da konunun sadece eksenini belirlemeyi amaçladık. Ulaşılan sonuç olarak da şunu ifade ediyoruz. İktidar, ya evrensel meşruluk ölçütlerine uymaya razı olmalı ve kendisini “meşru” kılacak şeyleri bir an önce yok edilmesi gereken düşman olarak görmekten vazgeçmeli, ya da bir toplumun öz kimliğine karşı çıkarak meşru olamayacağını ve bu durumda bütün problemlerin nedeninin kendisi olduğunu kabullenmelidir. Yani, problem de kendisinde çözüm de. ■

DİPNOTLAR

- 1- Bkz. Kapani, Münici, ‘Politika Bilimine Giriş’, 6 basım, Bilgi Yay, İstanbul, 1992, sy. 81-82; Duverger, Maurice, ‘Siyaset Sosyolojisi’, Çev: Şirin Tekeli, Varlık Yay. İstanbul, 1975, sy. 202, 209-221; Mosca, Gaetano, ‘Siyasi Doktrinler Tarihi’ Çev: Samih Tiryakioğlu, Varlık yayınları, İstanbul 1963, sy. 279-283
- 2- Duverger, Maurice, ‘Siyaset Sosyolojisi’, s.202
- 3- Kapani, Münici, ‘Politika Bilimine Giriş’, s.85,86
- 4- Hoffer Eric, ‘Keskin İnançlılar (Kitle Hareketlerinin Anatomisi)’, Çev: Erkil Günor, 3. Baskı, Tur Yayınları, İstanbul, 1980, muhtelif sayılar
- 5- Demirel, Ahmet, ‘Birinci Meclis’te Muhalefet (İkinci Grub)’, 2. Baskı, İletişim yayınları, İstanbul 1995, sy. 571-573
- 6- İz, Mahir, ‘Yılların İzi’, sl, 317-327; Demirel, sy. 575-583
- 7- İnönü, İsmet, Hatıralar, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1987, sy. I/249
- 8- Bkz: Ağaoğlu, Samet, ‘Kuvayı Milliye Ruhu’, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, sy. 16.17.18 Demirel, Tahsin, ‘Arkada Bıraktığım Küçük İşaret Taşları (1948-1950) Makalaleleri’ Türkiye yayınları, İstanbul, 1955, sl, 102.103; Konuyla ilgili olarak Demirel’in kitabı başlı başına önemli bir kaynaktır.
- 9- Demirel, sy. 571-573
- 10- Danıştay’ın 8. Dairesinin bu kararıyla ilgili olarak bkz. E. 1983/207, K. 1984/330, T. 23 Şubat 1984 (Danıştay Dergisi 56-57, sy. 317-318)
- 11- Bkz: Köker, Levent, ‘Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi’, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1993 sy. 224; Özay, İ.H., ‘Devlet İdari rejim ve Yargısal Kuruma’, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1986, s. 28 Soysal, M. ‘Laiklik Nasıl Yıkılır?’, Milliyet 31 Mayıs 1975

TOTALİTER SİSTEMLERDE HALK NASIL SÜRÜLEŞTİRİLİR?

Gramsci, 20. yüzyılın büyük totaliter tecrübelerinden biri olan İtalyan faşizminin halk yığınlarını örgütlenme biçimini “savaş alanına sürülmüş ordu”ya benzetmişti. Halkın disiplin altına alınması, tektipleştirilmesi ve nihayet sürüleştirilmesi totaliter sistemlerde merkezi öneme sahiptir ve ancak bu benzetmeye uygun bir ortamın ve örgütlenmenin sağlanmasıyla gerçekleşebilir.

Geniş kitlelerin kolayca manipüle edilebilmesi için, bir yandan kitlelerin sürekli bir olağanüstü hali, bir seferberlik halini yaşamaları ve teneffüs etmeleri sağlanırken, bir yandan da insan hayatının her aşamasını denetim altına alabilmeyi hedefleyen örgütlenmelere gidilecektir. Bir taraftan devasa propaganda mekanizmaları sayesinde beyin yıkama, “ikna” ve itaatin sağlanmasına çalışılırken, bir taraftan da beyni tam yıkanamayan ve bu konuda güçlük çıkaranlar için “temizlik” hareketine girişilecektir. Bütün bunları sağlayacak olan, toplumun tüm kesimlerinin kayıtsız şartsız itaatıyla gerçekleşecek, “savaş alanına sürülmüş bir ordu” örgütlenmesidir; ülkeye yönelik bitip tükenmez iç ve dış tehditlerin sürekli teyakkuz halinde tuttuğu, birbirine sınıksız kenetlenmiş ve “milli birlik ve beraberlik” halinin ideal tablosunu oluşturan muhteşem bir cengaverler kitlesidir.

Dolayısıyla totaliter sistem için değer taşıyan unsurlar, Faşistlerin ifadesiyle, “erkeksi bir hayatı yaşanmaya değer ha-

le getiren şeyler olarak üniforma ve disiplin, fedakarlık ve kan, silah ve güç”tür. Bu sistemde “vatan” veya “devlet” için, “ulus” veya “Yüce Lider” için herkes herşeyini her an feda etmeye hazır olmalıdır. Hiçkimse hiçbir konuda hiçbir soru sormamalı, izah istememeli ve fakat emirlere itaat etmelidir.

Toplumu militer nitelikli bir disipline tabi tutma düşüncesinin kökleri Antik Çağ’ın totaliter filozofu Platon’a kadar götürülebilir. Kanunlar’ın askerî seferler ve askerlik disipliniyle ilgili bölümünde Platon aynı askerlik ilkelerine yalnız savaşta değil, barışta ve hatta ilk çocukluk günlerinden itibaren uyulması gerektiğini öne sürer. Popper’ın kelimeleriyle o, “askerlik disiplininin son derece önemli gereklerine barışta bile en üstün yer verilmesini ve bütün yurttaşların yaşamlarının her yanını onların saptamasını ister; çünkü yalnızca tüm yurttaşlar (onlar zaten hep askerdir) ve çocuklar değil, hayvanlar bile bütün ömürlerini sürekli ve toptan bir seferberlik durumunda geçirmelidirler.” Platon şöyle der: “İlkelerin en büyüğü, erkek-kadın hiç kimsenin öndersiz kalmamasıdır. Kimse- nin aklı kendi girişkenliğiyle iş becermeye alışmamalıdır. (...) Savaşta da, barışta da herkes gözünü önderine dikmeli ve sadakatla onun ardından gitmelidir. Örneğin, ancak böyle yapması buyrulunca kalkmalı, yürümeli, yemelidir(...) Bir

**Mesut
KARAŞAHAN**

kelimeyle, herkes kendi ruhunu, bağımsız hareket etmeyi hayal edemeyecek ve böyle hareket etmek yeteneğini büsbütün yitirecek biçimde alıştırarak eğitmelidir" (Popper, c.1, s.107).

Platon'dan yaklaşık yirmibeş asır sonra bu düşünceleri tatbika koyma imkan ve fırsatını ele geçiren bir Hitler de benzer şeyler söyleyecektir. Nazi partisinin örgütlenme ilkelelerinin en önemlisi olarak bütün güçlerin Lider'in elinde toplanması gerektiği fikrini savunacak ve bunu şöyle haklı göstermeye çalışacaktır:

"Bir siyasal partinin gücü, hiçbir zaman üyelerinden herbirinin zekasında ve düşünce bağımsızlığında değil, ama daha çok bu üyelerin manevi komutanlığı izlemekte gösterdikleri boyun eğme ve disiplin ruhundadır." (Bourderon, s.131)

Kuşkusuz bu ilkeler sadece Nazi partisinin örgütlenmesinde temel alınmadı; Nazizm, Faşizm ve Stalinizmin ceberrut birer yönetim sistemi olarak egemen hale geldiği dönemlerde Alman, İtalyan ve Sovyet vatandaşlarının topyekün tabi olmak zorunda kaldıkları esaslar oldu. Bu ülke insanları tam da Platon'un önerdiği şekilde genç-yaşlı, kadın-erkek topyekün askerî disipline tabi tutuldu, savaşta da, barışta da gözünü Yüce Lider'e dikip sadakatle ardından gitmek zorunda kaldı ve kendi başına hareket etmeyi hayal bile edemeyecek tarzda eğitimden geçirildi.

* * *

Nazi ve Faşistlerin ikiyüzlü retoriği, böylesine bir "sürüleştirme" işlemine tabi tuttukları halklara gerçek saygınlığı asıl kendilerinin kazandığını iddia edebilmişti. Hitler ve Duçe'ye bakılırsa Marksizm bireyin özgünlük ve yaratıcı etkinliğine saygı göstermez, bireysellikleri ezer ve onları kalabalığın biçimsiz yığını içinde boğarken, birey gerçek değerini "kollektif çerçeveler içinde" buluyordu. Birey hatta liberal devlette bile "her türlü kişilikten, her türlü gerçek özden yoksun" iken, totaliter sistem ona kendi misyonunun bilincini yeniden kazandırıyor, ne Marksizmin yaptığı gibi ezmiyor, ne de li-

beralizmin yaptığı gibi tek başına bırakmıyor, fakat kendine düşen gerçek yeri veriyordu. (Bourderon, s.83-85)

"Bireye düşen gerçek yer" totaliter retoriğin kendini ele verdiği noktaydı. Zira bireyin değer kazanması denilen şey, ancak orman kanunlarının geçerli olduğu bir ortamda sürünün itaatkar ve disiplin-

li bir üyesi olmaktan başka birşeyi ifade etmiyordu. Birey gerçek yerini bulmak için Faşist ve Nazi literatüründe sık sık atıfta bulunulan "doğal yaşama savaşı"ndan galip çıkmalı ve yine totaliter sistemler için anahtar bir kavram olan "hiyerarşi"de kendine uygun düşen konumu elde etmeliydi.

Sonuçta, Bourderon'un da dediği gibi "topluluk içerisinde, en düşük yeteneklilere yazgıya ağır başlılıkla boyun eğme; orta nitelikteki bireylere, direngenlik ve istençlerinin kimilerine en iyi yerlere yükselme olanağını vereceği umuduyla günlük görevin yerine getirilmesi; üstün bireylere de, büyük ulusal yazgılar, yığınların yönetilmesi, öbür insanların egemenlik altına alınması düşüyordu" (s.95).

Totaliter hiyerarşide iyi bir yer kapabilmek için, Darwin'in öngördüğü türden, en iyilerin seçilmesiyle sonuçlanan bir doğal ayıklanma mücadelesinden başarıyla çıkmak gerekiyordu. Bu, birazcık sert bir savaş, bi-

razcık katı bir ayıklanma olacak, sonunda en iyiler birinci sıraya otururken, geri kalan üyelere sürünün sadık ve uysal bir üyesi olmak ve lideri takibetmek düşecekti. Mesela Hitler, sürünün en iyisi olduğunu ispatlayınca kadar pekçok arkadaşını öldürmek zorunda kalmıştı. Şüphesiz, yapılanlar hiç değilse bir orman kanununa dayandığı için herkes kendisini rahat hissetmeliydi. "Gerçekten de Hitler, en güçlülere tam bir vicdan rahatlığı sunarken, en güçsüzleri iğrençliklerine ve böylelikle de aşağı durumlarının kaçınılmazlığına inandırma amacını güdüyordu" (Bourderon, s.92).

* * *

Totaliter sistemde bir kez hiyerarşi belirlenince, özellikle liderlik konusundaki mücadeleden birileri galip çıkıp tepeye yerleşiverince, geriye artık yığınların itaat, sadakat ve -mümkünse- coşkuyla bu li-

deri takibetmeye alıştırılmaları kalır. Nazi şeflerinden Goebbels'in vurguladığı gibi halk kitleleri nasıl olsa zayıf, tembel, aşağılık insanlardan oluşuyordu (!) ve ancak devlet adamının çabasıdır ki, onları adam edebilecek, halk veya millet haline getirebilecekti. Söz konusu devlet adamının apoletli veya apoletsiz, veyahut sivil görünümlü olup da gerçekte/gizli apoletli olması, durumu değiştirmeyecektir. Onun vazifesi bellidir: Kendi haline bırakılmaması gereken insan yığınlarını en doğru istikamete (?) yöneltip çobanlık görevinde kusur etmemek.

Kuşkusuz bu istikamet ne olacağına genellikle Yüce Lider karar verir ve önderlik ettiği milletin başına açtığı belalar topyekün bir felaketle sonuçlanıncaya kadar (Hitler örneğinde İkinci Dünya Savaşı türünden bir musibet olabilir bu) hedefe doğru, hizayı bozmaksızın ve marşlar eşliğinde kitlelerin uygunadım yürüyüşü sağlanmaya çalışılır. İşte bu noktada, yukarıda da değinildiği gibi, ülke sahına yayılmış, topyekün bir seferberlik halinin hüküm sürmesi istenir.

Totaliter devlet sistemleri bu amaçlarına ulaşabilmek için devasa mekanizmalarla halkı örgütlemeye ve yoğun propaganda bombardımanı altında tutmaya çalışmışlardır.

Hayatın her aşamasını ve toplumun bütün kesimlerini içine alacak kapsam ve çeşitlilikte örgütlenmelere gidilmiştir: Gençlik örgütleri, kadın örgütleri, üniversite öğrenci ve görevlilerine yönelik örgütler veya hatta boş zaman örgütleri (İtalya'da Dopolavoro) gibi...

Her biri yığınlardan en büyük sayıdaki bireyi kendi bayrağı altında toplamaya çalışan bu örgütlerin tamamı "führerprinzip" ve hiyerarşi ilkesine göre yapılanıyor ve faaliyette bulunuyordu. İster adı sendika olsun -ki anlam ve fonksiyonu çok değiştiğinden isimle örgüt artık birbirini tutmamaktadır- ister paramiliter nitelikli bir gençlik örgütü olsun, hepsinde geçerli olan şey katı bir disiplin ve emirlere kayıtsız şartsız itaattir.

İtalya'da oluşturulan gençlik örgütlerinin çoğu kez Faşist Parti'den bile daha etkin faaliyet gösterdikleri öne sürülmüştür. Bunlardan başlıcaları Balilla, Gençlik Öncü Kolları ve Genç Faşistler'dir. Balilla, ondört yaşına kadar olan çocukları içine alırken, Öncü Kolları onyediyi yaşa kadar ve nihayet Genç

Faşistler de bu yaştan Faşist Parti'ye üye olabilecekleri çağa gelinceye dek üye kaydetmektedir. Görüldüğü gibi totaliter yönetim, ne çocukluk çağı, ne de daha sonrası için insan hayatında boşluk bırakmamayı hedeflemektedir.

Başlangıçta gönüllü nitelikte olan, zamanla zorunlu hale getirilen Balilla örgütüne çocuklarını kaydettirmeyenler para cezası ödemek zorunda kalmışlardır. Daha da ilginç, bu örgüt ile Faşist Parti arasında bir mukayese yapıldığında, zorunluluk niteliğinin Balilla'da çok daha sıkı bir şekilde uygulandığı görülmüştür. Sözgelimi bir fabrika işçisi Faşist Parti'ye iştirak etmek mecburiyetinde değilken, onun okula giden çocuğu Balilla'ya katılmak zorunda kalmıştır.

Benzer farklılık Genç Faşistler örgütüyle yapılacak bir mukayesede de ortaya çıkmaktadır. Bir Faşist Parti üyesinin ulusunu sevmesi, anayurda hizmet etmesi gibi pratikte çok fazla şey yüklemeyen görevleri yanısıra yılda bir kez genel kurul toplantısına ve bazı gösterilere katılması ve evine en yakın kulübe sık sık uğraması yeterli sayılırdı. Genç Faşistler ise herşeyden önce bir üniforma satın alıp giymek ve hemen her pazar günü biraraya gelerek bir askerî eğitimden geçmek zorundaydılar. Genç Faşistler, tüm üyeleri kapsayan askerî tipte bir örgütlenme ve disipline tabi olur, müfreze başı, bütün gençlerle sürekli temas halinde bulunurken ve üst birimlerden son üyeye kadar tüm örgütte sıkı bir hiyerarşi ilkesi geçerliyken, bu özelliklerin, Duççe'nin liderliğindeki Faşist Parti'de bulunmadığını görüyoruz.

Nihayet bu gençlik örgütlerinin üye sayısı bakımından da Faşist Parti'yi geride bıraktıkları tespit edilmiştir. Mesela daha 1930'larda Balilla'nın bir milyon üçyüz bin üyesi varken Faşist Parti'nin sade-

ce bir milyon üyeye sahip olduğu görülmüştür. Bu bakımdan gençlik örgütleri Faşist Parti'ye nazaran daha belirgin bir yığın karakteri taşımaktadır. Burada İtalyan Faşist liderliğinin, "ağaç yaşken eğilir" misali, gençlik döneminde gerçekleşecek aşılama ve yönlendirmenin daha etkin ve kalıcı olduğunu pek iyi kavramış bulunduğu sonucuna varılabilir. Nazi Almanyası'nda Hitlerjugend ve Stalin Sovyetleri'nde Komsomol, benzer gençlik örgütleri olarak benzer fonksiyonları üstlenmişlerdi kuşkusuz.

Faşist Üniversite Grupları ise düşünsel platformda etkin olmaya eğilimli kimseleri kuşatacak biçimde örgütlenmişlerdi. Faşist hiyerarşi temsilcilerince tartışılmayan sorunlar bu üniversite mensupları arasında bahis mevzuu olabildiğinden, totaliter yönetim buradaki tartışmaları da denetim altına almak için harekete geçmekte geç kalmamıştır (Togliatti, s.77-82; Bourderon, s.137-8).

Yığınları denetim altına almayı hedefleyen totaliter örgütlenmelerin tarihteki en ilginç örneklerinden biri de İtalyan Dopolavoro örgütüdür. Kelime anlamı itibariyle "iş-sonrası" manasına gelen Dopolavoro sayısal bakımdan İtalyan faşizminin en büyük örgütü olmamakla birlikte, amaçları ve örgütsel biçimleri bakımından en geniş kapsamlısını ifade etmiştir. Çocukların ve gençlerin hayatında boşboğ geçecek beş dakikaya bile tahammül edemeyen totaliter sistem, yetişkinlerin de boş zamanlarında "muhtemel yaramazlıklara tevessül etmemeleri" için kendi hallerine bırakmamaya özen göstermiştir.

Nazizm veya Stalinizmde olduğu gibi, vatandaş sayılmanın resmî Faşist ideolojiyi benimsemek veya benimsemiş görünmekle mümkün hale geldiği İtalya'da "vatandaşlar"ın vatan-millet-Düce için yerine getirilen yüce bir görev olarak algıladıkları gündelik iş hayatları sona erdiğinde bir başka yüce göreve geçiş yapıyorlardı Dopolavoro sayesinde. Kapısının hemen üstünde asılı duran Faşist sembol ve amblemlerle kutsanmış mekanlarda hep birlikte radyo dinliyor, kağıt oyunları oynuyor veya sportif faaliyetlerde bulunuyorlardı. Burada hemen ilave edelim ki, radyonun yeni yeni yaygınlaştığı o gün-

lerde Gionale Radio'nun bıkıp usanmaksızın tekrarladığı askerî marşları umuma açık yerlerde ayakta dinleme zorunluluğu söz konusuydu.

Bu sistem sayesinde, Friedrich-Brzezinski'nin kelimeleriyle, "Mandolin toplulukları ve benzerleri gibi müzik, sanat, edebiyat ve toplumsal boş zaman faaliyetleri, geniş Dopolavoro şebekesi içinde eritilerek, Faşist yapılmıştır. Bütün bu hilekarlığın acı acı portresini çizen G. Salvemini, Dopolavoro'da, 1934'te, 1.155.365 gezi, müzik ve spor gösterisi vb. yapıldığını söyledikten sonra şu sonuca varıyor: Faşistler henüz, Dopolavoro'nun himayesinde yapılan öpüşmelerin sayısını gösteren istatistikleri yayınlayacak duruma gelmediler, ama yakında bu da olacak ve bu şaşırtıcı toplam, Mussolini'nin dehasına ve-rilecek" (s. 212-2).

Totaliterizm, devletin tepesindeki Yüce Lider veya küçük bir azınlığın bütün bir halkı etkisiz hale getirdiği, özgürlükten yoksun bırakarak her alanda yetenek ve enerjisini köreltip tükettiği ve böylece sefaletle mahkum ettiği sistemin adıdır. "İmparatorlukta ne kadar çok sınırlamalar ve yasaklar varsa halk da o kadar çok yoksul düşer" diyen Çinli bilge Lao Tzu'nun da vurguladığı gibi baskı ve dayatmalar tarih boyunca toplumların çöküşüyle sonuçlanmıştır. İnternet çağında böyle kapalı bir toplum oluşturmaya kalkışmak hem akıntıya karşı kürek çekmek, hem de kendi halkına ihanet etmek anlamına gelecektir.

Bütün halk katmanlarını resmi ideolojiye rametmeyi hedefleyen devasa örgütlenmelerin yanısıra halk yığınlarını sürüleştirmenin bir başka önemli vasıtası olarak kitlesel gösteri, yürüyüş, tören ve toplantıların tertiplendiğini görüyoruz. Üniformalar giyinmiş örgüt mensupları; bayrakları, sembolleri, özel selamlama ve yürüyüş biçimleriyle resmi ideolojinin canlı propaganda vasıtalarını ve ideal insan tipini oluşturmışlar, geniş kitlelerin coşturularak Yüce Lider'in peşisıra sürüklenmesinde ve muhalif düşünceleri ve duygulara kapılma hatasını işleyenlerin etki altında bırakılmasında önemli roller oyn-

namışlardır.

Bu konuda, çalışmamızın hacmi dolayısıyla Nazi ve Faşist etkinliklerinden birer örnekle yetineceğiz. Önce zamanına göre hayli ileri teknikler geliştirmiş olan Nazilerin bir stadyum toplantısına ilişkin izlenimleri okuyalım:

"Gece. Uçsuz bucaksız stadyum kahverengi giyinmiş sıkışık ve hareketsiz SA taburlarını hayalet gibi gösteren birkaç projektörle ancak aydınlanmış. SA safları arasındaki boşluklar tutumlu kullanılmış. Öbür boşluklardan daha geniş olan biri, stadyumun girişinden tribüne götüren, Führer'in geçeceği bir tür yol oluşturuyor. Führer, ardında kurmay kuru-

luyla birlikte girdiği ve yığının alkış borası altında yerini aldığı anda, saat tam sekiz (...) O tam stadyumu geçtiği anda, alanın dört bir yanındaki bin projektör, gökyüzüne çevrilmiş bir biçimde yanıyor. Gizemli bir kafes gibi, bundan böyle onu çevreleyen bin mavi direktir bunlar. Kırdan bütün gece yandıkları görülecektir onların, ulusal gizli kutsal yerlerini belirtmektedir bu direkler, ve düzenleyicileri de bu şaşkınlık verici peri oyununa Licht-dom, ışık katedrali adını vermiştir. İşte adam, şimdi ayakta, tribününde. Bayraklar dalga dalga açılıyor şimdi. Ne bir şarkı, ne bir trampet sesi. (...) Bayrakların gelip ayaktaki şansolyenin önünde duracakları bu ana değin yalnızca sessizlikte egemen olan (...) Hitler'in konuşmasından önce ve sonra, şarkılar söyleniyor: Deutschland über alles/Herşey Almanya için..." (Bourderon, s.153-4).

Kitlesel gösteri bazen sokak ve caddelerde gerçekleştiriliyordu, İtalya'daki ilk büyük Faşist gösteride olduğu gibi:

"Kutlanan bir parti bayramıdır, ama Bologna ana caddelerinin bütün percerelerinde İtalyan ulusal bayrağı dalgalanmaktadır. (...) Neşeli yüzlü büyük insan yığınları sabahın ilk saatlerinden başlayarak sokakları doldurmaktadırlar. Eski muhripler kasıla kasıla sergilemektedir madalyalarını. Yürüyüş kollarının ayak sesleri durmaksızın yankılanmaktadır. Her yanda şarkı söylenmekte, "Evviva l'Italia" ("Yaşasın İtalya") çığlıkları göğü tutmaktadır. Başka kentlerden gelen faşistlerle dolu trenler, asker havalarıyla karşılandıkları gara birbiri ardına gelmektedirler. Öğle sonrası boyunca, uzun bir insan dizisi Mussolini'yi karşılamaya gider. Sepetli motosikletlerin eşlik ettikleri üçyüz kişilik bir bisikletçiler taburu tarafından izlenen bayraklarla donatılmış yirmi otomobil başta gitmektedir. Daha sonra dört yaya taburu gelir; bu taburların bölükleri ulusal kahramanların adlarını taşımaktadırlar ve kalabalık çılgınca alkışlamaktadır onları. (...) Onbinlerce gırtlaktan kopan "alala" çığlığı, korkunç bir uğultu olarak göğe yükselmektedir. "Mussolini Bölüğü", Condottiere'nin kendisine eşlik eden önemli kişilerle birlikte yer aldığı otomobili aralarına almak üzere, bütün hızıyla manevra yapmaktadır. Sonu gelmez bir faşist kollar dizisi, yürüyüş kolunu izlemektedir. Bütün pencerelerden ve kaldırımlar boyunca sevinçlerini haykırmaktadırlar insanlar. Mussolini 'Duçe'(önder) ve 'Salvatore d'Italia' (İtalya'nın kurtarıcısı) olarak coşkuyla kutlanmaktadır. Palazzo d'Accursio'nun iri çanının çaldığı işitilmekte, ve geniş bir meydan üzerinde, muzaffer önder, otomobilinde ayakta, birliklerinin geçit töreninde hazır bulunmaktadır." (Bourderon, s.145-6).

Bütün bu gösteri, yürüyüş, toplantı ve törenler, insanları boş zamanlarında bile başıboş bırakmayan örgütlenmeler... herşeye rağmen muhalefet edebilenlerin çeşitli polisiye ve çete yöntemleriyle, baskı ve terörle korkutulup sindirilmesi de ilave edilince, totaliter sistemin kitleleri kendi hedefleri doğrultusunda nasıl manipüle edebildiğini, nasıl atomize edip etkisiz-tepkisiz, uysal ve itaatkar sürüler haline getirebildiğini izah etmektedir. Üyelerin hep sessizce dinleyip sadece önerileri (talimatları) onayladığı parti ve örgüt toplantılarından coşkulu ve çılgınca sokak gösterilerine ve hatta bazen muhalifler için düzenlenen acımasız sürek avlarına ve terör eylemlerine kadar hedeflenen şey, daima, totaliter elitin aşağılık yaratıklar olarak gördüğü insan yığınlarının hayatını, duygularını, isteklerini, coşkularını hatta düşüncelerini denetim altına almaktır; bütün uyrukların toptan bağlılığını sağlamak ve mümkünse düş gücünü dahi köleleştirmektir.

Totaliterizmin kapalı toplumu bu bakımdan tabuların egemen olduğu bir kabile toplumunu hatırlatmaktadır. Böyle bir düzende dokunulmaz tabular hayatın her anını değişmez biçimde düzenler ve her şeye hakim olurlar; hiçbir kaçamak noktası bırakmazlar. Kabile üyeleri ise tabular uyarınca -totaliter sistemde buna resmi ideoloji mucibince diyelim- hareket edebilmek için bir hayli gayret, fedakarlık ve dayanıklılık göstermek zorunda kalırlar. Kimin, nerede ve nasıl hareket edeceği sihirli kabile kurallarıyla belirlenmiştir ve bu kuralları eleştirmeyi hayal dahi etmek suçtur. Bu bakımdan totaliterizm, bir tür modern kabileciliktir (Popper, s.167).

Totaliterizm, devletin tepesindeki Yüce Lider veya küçük bir azınlığın bütün bir halkı etkisiz hale getirdiği, özgürlükten yoksun bırakarak her alanda yetenek ve enerjisini köreltip tükettiği ve böylece sefaletle mahkum ettiği sistemin adıdır. "İmparatorlukta ne kadar çok sınırlamalar ve yasaklar varsa halk da o kadar çok yoksul düşer" diyen Çinli bilge Lao Tzu'nun da vurguladığı gibi baskı ve dayatmalar tarih boyunca toplumların çöküşüyle sonuçlanmıştır. İnternet çağında böyle kapalı bir toplum oluşturmaya kalkışmak hem akıntıya karşı kürek çekmek, hem de kendi halkına ihanet etmek anlamına gelecektir. ■

Kaynakça:

- Karl Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, Çev. Mete Tunçay, Remzi Kitabevi, İstanbul 1994, c.1.
Roger Bourderon, *Faşizm İdeoloji ve Uygulamalar*, Çev. Kenan Somer, Onur Yay., Ankara 1989.
Palmiro Togliatti, *Faşizm Üzerine Dersler*, Çev. Ş. Yalçın - Y. Demirekler, Bilim ve Sosyalizm Yay., Ankara 1989, 3. bs.
C. J. Friedrich-Z. K. Brzezinski, *Totaliter Diktatörlük ve Otokrasi*, Çev. Oğuz Onaran, Türk Siy. İl. Der. Yay., Ankara 1964.

REFAH'TAN FAZİLET'E YA DA GEÇMİŞE SÜNGER ÇEKMEK

Refah Partisi'nin sistemin yargı organlarıncı "hukuken" değil "siyaseten" kapatılmış olması, kendisini son otuz yılın siyasal arenasında Milli Nizam, Milli Selamet, Refah ve şimdi de Fazilet partileriyle ifade eden Milli Görüş hareketinde ciddi bir özeleştirici sürecini başlatmışa benziyor. Özelde Milli Görüş camiası, genelde tüm İslami kesim tarafından bir anlamda "mağlubiyet" olarak algılanan bu üzücü ve can sıkıcı gelişme, aslında iyi değerlendirilebilirse, hareketin kendisini yeni baştan dizayn ederek "daha faziletli" bir sayfa açmasına imkan ve fırsat sunacak, "umut ve zafer" günlerine kapı aralayacaktır.

"Bazan hoşunuza gitmeyen bir şey, sizin için iyi olabilir; hoşunuza giden bir şey de sizin için kötü olabilir. Allah bilir, siz bilmezsiniz." (2/218)

Milli Görüş kadroları, eğer yıllardır savunuculuğunu ve sözcülüğünü yapmaya çalıştıkları İslami değer ölçülerine göre, 30 yıllık geçmişi titiz bir özeleştiriciye tabi tutup "dost çevreler" in uyarı ve görüşlerini de dikkate alarak geçmişteki hata ve kusurlarını giderme çabasına girerlerse, önümüzdeki zor ve sıkıntılı gözükten dönemi, başarı ve sevinç dolu "Fazilet günlerine" dönüştürebilirler. Üstelik, şer güçler tarafından "mağdur edilmiş" duruma düşmesi, yaklaşık yüz yıldır Batıcı elitler tarafından horlanıp itilen-kakılan inançlı halk

çoğunluğu nezdinde destek ve ilgiyi de artırabilir. Unutulmamalıdır ki, asırlardır İslami değerlerin egemen olduğu bu topraklarda yaşayan halk, kendisini "tepeden inmece" bir tutumla "modernleştirmek" isteyenlere, yani Batılı değerleri zorla kendisine kabul ettirmeye çalışanlara karşı uzun soluklu bir "direniş" başlatmış ve her fırsatta, egemen Batıcı sisteme "alternatif" olarak gördüğü kişi ve kuruluşları desteklemiş, bağrına basmıştır. 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 1930'da Serbest Fırka, 1946'da Demokrat Parti ve 1995'te de Refah Partisi'nin, Batıcı sisteme ve Batılı yaşam tarzına tepki duyan geniş halk yığınlarının yoğun ilgi ve desteğine mazhar olmasının nedeni budur. Tekrar vurgulayalım ki, '90'lı yıllarda halkın Refah'a artarak devam eden ilgisinin temelinde, "sistem karşıtı" bir söylem geliştirebilmiş olması yatmaktadır.

İmdi, Refah'tan Fazilet'e geçiş döneminin sancılarını yaşayan Milli Görüş camiası, arzulanan/yapılması gereken özeleştirici sürecini başlatabilmiş midir? Bu bir "eleştirici" sorusu değil, "temenni" sorusudur; parti tabanının ve geniş bir İslami kesimin de beklentisidir.

Görünen o ki, Fazilet Parti kurmayları, kendilerini sisteme/derin devlete beğendirmek endişesiyle adeta bir "meşruiyet sendromu" yaşamaktadırlar. Bu çerçevede sürekli olarak "ka-

**Abdurrahman
EMİROĞLU**

**Fazilet, elbette RP döneminde yapılan hataları tekrarlamamalıdır. Ama bize, hatalarımızın neler olduğunu, ömürlerini “hatadan ibaret olan” bir sistemi savunmakla geçirenler öğretecek değildir. Onların “hata ve kusur ölçüleri” onlara, bizim ölçülerimiz bizedir; onların doğruları onlara, bizim doğruları-
mız da bizedir: “Leküm dînüküm ve-liye din!”**

patılan RP'nin devamı olmadıkları”nın altını çizmek lüzumunu hissetmektedirler. Sistemin sözcüleri de, bu zayıf noktadan hareketle, ısrarla Fazilet'lilerin “*Refah'tan farklı olduklarını*” ve “*kapılma olayından ders alıp değiştiklerini*”, yani “*ehlileştiklerini*” kanıtlamaları gerektiğini söyleyip durmaktadırlar. Aslında, sistemin ağababalarının arzusu, Fazilet'in geleneksel Milli Görüş çizgisini tamamen terkederek diğer “*sistem partileri*”nden hiçbir farkı olmayan “renksiz ve köşesiz” bir parti haline gelmesidir. Böylece, ege-
men Batıcı sisteme yönelik köklü eleştiriler getiren ve sistemin yegane alternatifi olarak görülen bir parti ve geniş tabanı, sindirilmiş ve “*hi-zaya getirilmiş*” olacaktır. Fazilet cenahından duyulan “yeni parti-yeni imaj”, “yepyeni bir sayfa açmak”, “değişim” gibi söylemler, umarız ki Milli Görüş çizgisinin giderek flûlaşp silinmesiyle sonuçlanmaz. Bilelim ki, bizi “biz” yapan iddialarımızdan vazgeçmek, “*kendimizi inkar etmek*” anlamına gelecektir.

İşte MNP, MSP, RP, FP çizgisinin şu an karşı karşıya bulunduğu büyük ve çetin imtihan budur: Ya sistem karşıtı geleneksel İslami söylem ve tavrını tashih ve ta'dil ederek daha net ve etkili biçimde sürdürmek, ya da kendini sisteme beğendirip kabul ettireceğim endişesiyle “tanınmaz” hale gelip işi “kendini inkara” kadar götürmek... *Umran*'ın bundan önceki sayılarında zaman zaman işaret edilen “*uzlaşma*”, “*dünyevileşme*” ve “*bölünme*” tehlikelerinden daha kötüsü, herhalde “*redd-i miras*” ve “*kendini inkar*” garabeti olur.

Fazilet, elbette RP döneminde yapılan hataları tekrarlamamalıdır. Arna bize, hatalarımızın neler olduğunu, ömürlerini “hatadan ibaret olan” bir siste-

mi savunmakla geçirenler öğretecek değildir. Onların “hata ve kusur ölçüleri” onlara, bizim ölçülerimiz bizedir; onların doğruları onlara, bizim doğruları-
mız da bizedir: “Leküm dînüküm ve-liye din!”

Bu noktada bize düşen görev, İslami mücadelede uyulması gereken şaşmaz Kur'anî ölçülerden bazılarını hatırlat-

maktır. Kuşkusuz, bu uyarı ve hatırlatmaların muhatabı sadece Milli Görüş camiası değil, başta kendimiz olmak üzere tüm müslümanlardır:

-Hak ile batıl birbirine karıştırılmamalı, batıl anlayış ve düşünceler ‘*hak adına*’ savunulmamalıdır. (2/42)

-İslam'a ve hakk'a davet, bir ‘*sövgü edebiyatı*’na dönüştürülmemelidir. (6/108)

-“*En güzel tarzda mücadele*”, hikmet ve güzel öğütle davet, şiarımız olmalıdır. (16/125)

-Sistemin elebaşlarına yaranmak uğruna, vah-yî ilkelerin bir kısmından da olsa asla taviz verilmemelidir. (17/75)

-Zulmedenlere asla eğilim gösterilmemeli (11/113), inkarcılara kesinlikle itaat edilmemelidir. (25/52)

-Dosdoğru yol olan Sırat-ı Müstakim'den ve İslami prensiplerden sapmadan Hakk'a çağrıda sebat ve kararlılık gösterilmelidir. Bilinmelidir ki, inananlar “*Dosdoğru Yol'da oldukları*” süreci sapanlar onlara asla zarar veremeyecektir. (5/105) ■

AHLÂK LAİKLİK İKTİDAR

Laiklik ile ahlak arasındaki ilişkinin mahiyeti ve önemi; bu ayrışma ve uygulamanın toplumsal ve ferdi düzlemde meydana getirdiği değişiklikler; sadece Hristiyanlığın Kilise merkezli tecrübesi göz önüne alınarak değerlendirilemez. Haklı sebeplerden hareketle Kilise'ye karşı yapılan itirazların neticesinde elde edilen tecrübe ve pratikteki uygulamaların, her din için laiklik olarak geçerli kılınmaya çalışılması; üstelik müslümanlar için bu uygulamalar söz konusu olduğunda İslam'ın, Hristiyanlığın tecrübesi içinde değerlendirilmeye tabi tutulmasına sebebiyet vermektedir. Her şeyden önce Kilise'nin temsilciliğini yaptığı ve "günah-itiraf ve kefare" üstüne kurulu bir kişilik yapısı üzerinde uygulama imkanı bulan ahlak anlayışı ile, İslam'ın söz konusu ettiği kişilik ve ahlak anlayışı arasında benzerlikler bulunmasına rağmen oldukça önemli ve mahiyete taalluk eden farklılıklar bulunmaktadır. Ahlakın laiklik uygulamaları ile giderek sekülerleşmesini ve bunun da nasıl düzeltilebileceğini Hristiyanlık'ta sadece Kilise "söyleyebilir"; ahlakı "onar" ve düzenlemenin kaynağında ise yine Kilise bulunmaktadır. Halbuki İslam, Kilise'nin temsilciliğinden farklı olduğu kadar, Hristiyanlığın yaptığı gibi sadece ahlakı esas alan ya da sadece ahlakı önce çıkartan bir din olmaktan

çok; ahlakı hukuktan bağımsız, başka bir ifade ile "ahlak" ile "hukuk"un birbirlerinden ayrıştırılmayacağına vurgu yapan bir din olma hususiyeti taşımaktadır.

Laiklik anlayışı sadece İslam dinine karşı değil, diğer dinler cihetinden de her zaman ferdi ve toplumsal düzlemde önemli meselelerin doğmasına sebep olmakta; öte yandan bu durumun Hristiyanlık içinde de hala somut bir zemine oturduğunu söylemek zordur. Her şeyden önce laikliğin ortaya çıkışı tarihsel sebeplere dayansa bile, uygulanışı siyasal bir tercih neticesinde olmuştur. Hem farklı bir din hem de farklı bir tarihsel tecrübenin kendi şartları içinde şekillendirdiği, anlamlandırdığı bir anlayışın; başka bir ifade ile özünde insanı, dini ve dünyayı birbirlerinden ayrıştırarak anlamaya kavramaya ve onun bilgisini hasıl etmeye çalışan bir tasavvur biçiminin; parçalanmalar yaşamış olsa bile farklı bir "görme/bakma" biçiminin hala varlığını dini şekilde sürdürmekte olduğu bir toplumda/İslam ümmetinde benimsenmesi dün olduğu gibi yarın da kolay olmayacağına benzemektedir. Mahiyetinde taşıdığı bu çeşit zorluktan dolayı, Türkiye'de uygulanmakta olan laiklik anlayışının kendi içinde her zaman çelişkiler barındırmak gibi bir hususiyeti olmuştur diyebiliriz.

**Abdurrahman
ARSLAN**

Siyasal düzlemde laikliğe vurgu, bilindiği gibi devlet ve dinin birbirlerinden ayrıştırılmaları şeklinde anlaşılmış; fakat ne yazık ki böyle bir anlayış da meselenin, başından beri oldukça basite indirgenmesine sebep olmuştur. Bu indirgemeci mantığın doğal neticesi olarak, laik uygulamaların hayatın pratiğinde, dolayısı ile ferdi ve toplumsal düzlemde kolayca mümkün olabileceğine ilişkin bir ön kabulü güçlendirmiştir. Dolayısı ile müslüman bir toplumda laik uygulamaların tezahürünün ne olacağı fazla ilgi çekmemiş, uygulamalarda şiddet kullanma öngörüldüğünden, önemli de bulunmamıştır denebilir.

Halbuki “din” ve “devlet”in birbirlerinden ayrıştırılmaları sanıldığı aksine, sadece iki ayrı “kategori” veya siyasal bir tutum olarak kalmamaktadır. Bu ayrımı yönetme faaliyetini kolaylaştıran bir “araçsallaştırma” olarak görmek de mümkün olmadığından; kaçınılmaz olarak “sosyolojik” bir tezahürü bulunmakta, bu ise, hayatın içinde bir çok karmaşık mesele doğurmaktadır. Her şeyden önce bu indirgemeci mantığın hasılası olarak, uygulamalar açısından laikliğin toplum hayatındaki tezahürünün ve kamusal hayatın örgütlenmesinde bilhassa ahlakın deruhte ettiği işlevin önemi üzerinde düşünmek ihtiyacı nedense fazla duyulmamıştır. Üstelik bu durumun, sadece uygulayıcılar cihetinden değil, üzerlerinde uygulama yapılan müslümanların önemsedikleri “ahlak” anlayışının kendisi açısından da mesuliyet taşıyan bir boyutu bulunmaktadır. Zira bu işlev üzerinde düşünmek, aynı zamanda müslümanlar için İslam’a uygun bir hayatın ölçüleri içinde yaşamak anlamı taşıdığından ihmal edilmeyecek bir öneme sahip bulunmaktadır.

Öte yandan siyasal düzlemde laikliğe vurgunun toplumsal hayatta istenmeyen iki neticesi tezahür etmektedir. Bunlardan ilki, siyasal iktidarın toplum üstünde baskı kurmasını veya baskıyı bir yöntem olarak görmesini; ikincisi ve en önemlisi ise, laikliğin bu tarzdaki anlaşılma biçimi toplumsal alanın, buna öncelikle kamusal alan den-

Öte yandan siyasal düzlemde laikliğe vurgunun toplumsal hayatta istenmeyen iki neticesi tezahür etmektedir. Bunlardan ilki, siyasal iktidarın toplum üstünde baskı kurmasını veya baskıyı bir yöntem olarak görmesini; ikincisi ve en önemlisi ise, laikliğin bu tarzdaki anlaşılma biçimi toplumsal alanın, buna öncelikle kamusal alan dense daha yerinde olacaktır, ahlaktan arındırılmasını mecburiyet haline getirmesidir.

se daha yerinde olacaktır, ahlaktan arındırılmasını mecburiyet haline getirmesidir. Halbuki laikliğe vurgu; hem Hristiyanlık tecrübesinde görüldüğü gibi, hem de kamusal alanın ahlaktan boşaltılmasının mümkün olmamasından dolayı; ahlakın en azından “etik” hale dönüştürülerek önemli toplumsal bir işlev yüklenmesini gerekli kılmaktadır. İslam cihetinden, kendisinin önerdiği ahlak anlayışının “etik” hale dönüştürülmüş bir ahlak anlayışı ile uyuşmaması bir yana laik uygulamalar, “etik”in batıdaki tecrübesi içindeki önemini de kavramış görünmemekte, dolayısı ile “etik” unsurun toplumsal işlevini görmezlikten ve

anlamazlıktan gelmektedir. Halbuki toplumsal hayatta veya kamusal alanda her şeyin sadece yasalarla çözülemediği, gündelik tecrübelerle bilinmektedir. Fakat meselenin bu boyutunun önemsenmemiş olması ahlakın öneminin küçümsemesini; dolayısı ile her şeyin tepeden inmesi bir yöntemle halledilebileceği gibi yanlış bir kanaati giderek beslemektedir. Bunun yanında eğer müslümanlar inandıkları dinin ahlakının sadece bir yığın kurallar manzumesi halinde pasif hale dönüştürülmüş ve böylece görev ah-

lakı şekline getirilmiş bir “etik” olmasını istemiyorlarsa; bunun üzerinde kafa yormaları bir mecburiyet sayılmalıdır.

Öte yandan siyasal erki elinde bulunduranlar veya toplumu yönetmeye aday olanlar siyasal düzlemdeki laiklik anlayışına vurgu yaparken, aynı zamanda laik bir ahlakın, yani “etik”in gerekliliğini ve önemini anlamış olsalar bile; bu anlayışı bir hayat biçimi olarak tezahür ettirmelerini mümkün kılacak herhangi bir ön hazırlıklarının, dün olmadığı gibi, bugün de olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü mevcut ahlakın, -eğer bu iş için “yeterli” olmuyorsa- laik bir ahlaka dönüştürülebilmesi için; siyasal düzlemde laikliğe vurgu yapanların bu tür bir “ahlak”a sahip durumda olmaları gerekmektedir. Ne var ki

mevcut ahlaka karşı kayıtsız ve onun hakkında yeterli bilgiye sahip olmayanların, onu laik bir ahlaka/etik'e hayatın pratiğinde dönüştürebilmeleri nasıl mümkün olacaktır?.... Fakat bu sorunun cevabı halihazırda mevcut değildir, diyebiliriz.

Ne var ki sorunun cevabı şimdilik kaydı ile bulunmasa da; yine şimdilerde kökeni biraz eskiye dayanan, fakat tezahürleri yeni yeni somut hale gelmekte olan bir tecrübenin gözlem altına alınarak değerlendirilmekte olduğunu söyleyebiliriz. Bu tecrübenin de laikliğe vurgu yapanların, aynı zamanda laik bir ahlakı da müslümanlara inşa ettireceklerine ilişkin olmak gibi önemli bir hususiyeti bulunmaktadır. Şimdilerde laik bir ahlakın oluşturulması isteği ve ümidi giderek yaygınlık kazanmaktadır; diğer bir ifade ile, İslam'ın ahlak anlayışına önem veren, toplumsal ilişkilerini bu ahlakın referans çerçevesi içinde süreçlendiren ya da süreçlendirmek isteyen ve bunu mümkün olmanın bir ön şartı olarak muhafazaya çalışan insanlardan, yani müslümanlardan inandıkları ahlakı -siyasal düzlemde gelen laiklik talepleri ve tank gölgeleri altında- laikleştirmeleri beklenmektedir.

Hakikatte hiçbir “değer sistemi” dışardan yapılan müdahaleler, değiştirme girişimleri veya düzenleme adı altında yapılan çabalarla değişikliğe uğratılamamakta, dolayısı ile geniş insan toplulukları tarafından benimsenmemektedir. Değişim ancak bu “sistemlerin”; inanmışları, savunucuları veya temsilcilerinin ellerinde ve içten gelen bir çabayla mümkün olabilmektedir. Nasıl ki bir hukuk sistemi ancak hukukçuların; nasıl ki bir din onun temsilci ve inanmışları eli ile değişikliğe uğramakta ve benimsenmesi kolay olmakta ise; ahlak da, ona önem veren, yaşayan, davranışlarının ölçüsü yapan ahlaklı insanların ellerinde ancak dönüştürülebilir. Dolayısı ile ahlak'ın “etik” hale dönüşmesi, dışardan gelen baskı ve uygulamalar ile mümkün değildir. Ancak ahlaki değerlerin; kendi içinden, yani onu yaşayan, konuşan ve sahiplenilen taraftarları veya temsilcileri eliyle değişikliğe uğraması mümkün olabilmektedir. Fakat bunun da uzun bir zaman süreci içinde vuku bulduğunu görmekteyiz.

Ne varki tezahürünün kamusal alanda söz konusu olması beklenen bu yeni ahlak anlayışının her şeyden önce İslam'ın ahlaka ilişkin anlayışını; batıdaki örneğine benzer şekilde, sekülerleştirerek onu “etik” şekline dönüştürmesi zorunlu bir

ölçü hususiyeti taşımaktadır. Kamusal alan için önemli ve kaçınılmaz olan ahlak alanında gerçekleşecek böyle bir dönüşümdür; ve ancak bu çeşit bir dönüşüm laikliğin inşasını ve sürekliliğini mümkün kılabilir. Biz burada İslam'ın ahlak anlayışının bu çeşit bir dönüşme teorik ve tarihsel tecrübe düzleminde imkan verip vermediğini tartışma dışı tutmaktayız. Fakat şimdilerde söz konusu olan İslam'ın ahlak anlayışının müslümanların gündelik hayat pratiklerinde ve kendi ellerinde böyle bir dönüşüm geçirmekte olduğunu söyleyebiliriz. Sebebi ne olursa olsun, “*sermayenin dini imanı olmaz*” ifadesini; bir korkudan çok, bir dönüşümün ifadesi saymak gerekmektedir.

Öte yandan katı bir laiklik anlayışına sürekli vurgu yapan devletin veya laiklik savunucularının; şimdiye kadar en azından sadece kendi elleri ile düzenlenmesini istedikleri kamusal alan için gerekli olan bir “*alternatif etik/ahlak*” anlayışını ortaya koyamamış olmaları, örneklenmemeleri başka bir hususu gözler önüne sermektedir. Meselenin, Cumhuriyetin kuruluşundan beri, soğuk savaş dönemi kutupsallığının, iktidarı elinde bulunduranlara bahşettiği cömert ortam ve imkanlardan dolayı yeterince anlaşılmamış olduğuna da bir delil sayılmalıdır. Durum böyle olunca, devlet ile dindar insanlar/toplum arasındaki ilişki, bugün de görüldüğü gibi, sadece yasalarla kurulan ve devamı sağlanan bir ilişki olarak anlaşılmış ve anlaşılmaktadır. Halbuki insanın toplumla, hatta müslümanın sadece fert ve toplumla değil aynı zamanda varlık dünyası, dolayısı ile tabiatla da kurduğu ilişki ahlaktan bağımsız olarak düşünülemez ve sadece yasalara indirgenemez.

Dolayısı ile günümüz toplum-devlet ilişkilerinin İslam ahlakı cihetinden ya da en azından bu ahlakın “etik” şekline dönüştürülmüş hali ile yeniden kurulması gerektiğinin, laiklik savunucuları tarafından yeteri kadar anlaşılmamış olması; laikliğin araçsallaştırılarak “iktidar alanı”na indirgenmiş olmasının bir delili sayılmalıdır. Böyle bir durumda artık laiklik üzerinde tartışmak ve günün şartları içinde onu yeniden yorumlamaya çalışmak; hatta “Amerikan tipi bir laiklik” anlayışını savunmak bile fazla anlam ifade etmeyecektir. Çünkü bu durumu sadece meselenin anlaşılmamış olması olarak değil, aslında iktidarın paylaşılma istenmeyişinin bir ifadesi saymak gerekmektedir!... ■

DEĞİŞTİRME ZEMİNİ

Toplumların değişimini kaçınılmaz görmek mecburiyetindeyiz. Çünkü toplumların değişimine âmil olan faktörler kuşaklar gelip geçtikçe ortaya çıkarlar. Toplumsal dinamiği bozup yeniden bir dinamik kuran gelişmelerle değişimin yaşandığını anlayabiliriz. Konumuz değişimin sebepleri ve biçimleniş çeşitleri olmamakla beraber kavramayı kolaylaştırmak amacıyla kısa bir değini yapılabilir:

Değişimin faktörel kaynakları: 1) Savaş, 2) Göç, 3) Servetin artışı 4) Kıtık hastalık 5) Komşu-yakın toplumsal dinamiklerin ortadan kalkışı 6) Tabii hadiseler nedeniyle coğrafik konjonktürün (dünyanın ekonomi-politik ve kültürel merkezinin) kayması 7) Nüfus artışı 8) İleri teknik uygulamaya geçiren ilmi faaliyetler 9) Yeni toprakların keşfi 10) İhtilal, isyan gibi sosyal patlamalar 11) Sekse, suça, heterojen kültürlerde toplumsal dinamiği çözücü mahiyette aidiyet hislerinin gelişmesi 12) Anlamsız birey kayıpları (faili meçhuller, trafik kazaları, intihar, mesuliyetten kaçışı seçmek anlamında delilik, toplumsal bilinçli red: homeless- evsizlik vs.)

Değişimin faktörel kaynaklarına pek çok başlık ve alt başlık eklenebilir. Değişimin biçimleri hakkında ise iki grupta ele alınması gerekli yaklaşım geliştirilmelidir. Bunlardan biri kültürel, Dini algılayışların, ahlak öğretilerinin, dil-yazı anlayışlarının zaman/doğa/toplum zihniyetlerinin değişimi bu yaklaşımda incelenebilir. İkinci grup değişim incelemesi maddi yaşamın seyri üzerinedir. Sınıfsal yapılar, servetin temerküzü, siyasal haklar, kamu ve bireyin karşılıklı ödevleri, mülkiyetin konusu ve başkasına devri gibi

Yukarıda zikretmeye çalıştığımız gibi değişimin pek çok sebebi ve bu sebeplerden birine dayalı pek çok yönelimi (biçimleniş) bulunuyor. Fakat bu makalede sosyolojinin alanına giren toplumsal değişim ele alınmamıştır. Çünkü nebevi geleceğin değiştirme iradesinin sosyolojinin

incelediği değişim probleminden farklı olduğu görülüyor. Bu durumda toplumu değiştirme iradesinin ilmi sayılan disiplinler dışında yani bir başka mecrada daha aktifliğini izliyoruz. Üstelik nebilerin ve salih izleyicilerinin toplumsalı değiştirme gayretinde uzun, zahmetli fakat münhasır bir yol üzerinde yürüdüklerini a) popülizme kaymadıkları b) hakkı söylemekle toplumsal birikimden kendilerine bir pay almayı hedeflemedikleri ve almadıkları c) değişmeyi başaramadıklarında toplumu Allah'a havale ederek toplumdan ayrıldıkları d) değişmeyi gerçekleştirdiklerinde de kendilerine hasım duranları zorbaca bir kırımdan geçirmedikleri, gerçeğinden anlıyoruz.

Nebilerin, getirdiği değişim davetinin münhasır özelliği, bu davetin toplumları tevhide çağırmanın metodu olarak gelmesidir. Tevhid dışında hiç bir ideoloji, inanç, kültür, söz konusu değişim davetini metod olarak seçmeyecek yahut seçse de amel edemeyecektir. Fakat yine, ayrıntılara girmeme niyetimize sadık kalacağım. Kısaca şunu söyleyelim: Değişim daveti, tevhidin, Allah'ın dininin tekliğinin yansımasıdır.

Şimdi sorumuzun cevabını aramaya başlayabiliriz: Bir toplumsal değiştirme fikri-ahlaki zemini nasıl doldurulabilir? Vahyin değiştirme amelinde failden beklediği nedir?

Nebiler toplumun ahlak-dışılığını tamir etme misyonunu yüklenmemişlerdir. Çünkü toplumsal ahlaksızlığın kökeni şirkettir. Bu anlamda toplumların ahlak taleplerini karşılayacak söylemle ortaya çıkmazlar. Bu, ahlaksızlığın başıboş bırakılması yahut ahlaksızlık karşısında acizlik duyulması nedeniyle değildir. Fakat ahlaksızlığa polisiye tedbirler uygulamanın mesele-i kökünden halledemeyeceği bilincinin yerleştirilmesi nedeniyledir. Resul (s.a.v)'ün Kâbe'yi çıplak tavaf eden kadınlara ses çıkarmaması; kız çocuklarının öldürülmesine ve erkeklerin kadınlarla

**Haluk
BURHAN**

gayrı meşru ilişkilerine karışmaması, bu çerçevede dikkate alınmalıdır. Resul (asv) ahlâk dışı bir topluma gönderilerek değiştirme ameliyesine başlaması gerektiğini bilmekteydi. Buna rağmen amelinin başlangıç yeri ahlak toplumunun esaslarını tayin etmeye yönelik değildi. O bireysel yaşamını “temiz” kalmayı seçtiği yerde kurmakta ve “temiz”liğin tevhid-den kaynaklandığını vurgulamaktaydı. Dolayısıyla ilk irtibatını kendisi gibi temiz kalmayı seçmiş/seçecek bireylerle gerçekleştiriyordu. Buna arınmak için akıntıyla aşağılara yüzenlerden ayrılıp akıntıya karşı yani kaynağa doğru yolculuğa çıkmak denilebilir. Böylece tevhid ve ahlakı “temiz” olma, arınma alanı haline geliyor; davetçi insanlardan bunu istemese bile kendini, kirletmediği bu alanda inşa ediyordu.

Başka bir husus şudur: Davetçi toplumda işlenmiş zulme de müdahale edebiliyor değildi. Buna, hem gücü yetmiyor; hem de zulmün de aynı ahlaksızlık gibi şirkten kaynaklanan sapma olduğunu biliyor olduğu için kalkışmıyordu. Nitekim zenginler köleleri ediniyor, onları diledikleri gibi istismar ediyor, ilişkilerini emiyordu.

Anlaşılan o ki davetin içeriği toplumun ahlaksızlığını, zulme uğramışlığını konu edinmiyordu. Fahişelere, proleterlere, kumarda aldatmışlara, mazlumlara, kader mahkumlarına.. yönelen “kurtuluş” çağrısı değildi. Ama nebiler ve ashabları “temiz” kalan, zulme güçleri yettiği halde zulmetmeyen varlıklar olarak tezahür ediyordu. Toplum bu “temiz”liğin varoluşundan sayısal büyüklüğüne bakmadan rahatsızlık duyuyordu. Bazen Kehf Ashabı gibi bir topluluğun, bazen de İbrahim gibi tek şahsın “temiz” kalmaktaki inadı toplumsal öfke sebebiydi.

Resul (sav) ve ashabını bu toplumsal öfkeden koruyan şey inanç dayanışması, “örgütlenme” çalışması, sahip oldukları maddi güç, vs. değildir. Toplumsal öfke bizzat o toplumun iç çelişkileriyle dengeleniyordu. Buna göre nebiler bugün sanıldığı gibi mübhem ilişkilerin organizatörü sayılmalarını gerektirecek disiplin geliştirmemişlerdir. Nitekim Dar’ün Nedve’nin ileri gelenlerinden Ebu Cehil ve Ebu Süfyan Dar’ül Erkam’a gizlice gelip resul (asv) ve ashabının Kur’an kıraatını dinlemişlerdir. Yani Kur’an ve Kur’an’a inananlar merkezi iktidarın malumudur. Sonuç şuydu: Anneler ve Haşimoğulları inanmış evlatlarını Kureyş’e karşı koruyordu.

Ne Resul (asv) ve ne de ashabı Kureyş’in maddi birikiminin miras olarak kendilerine kalacağı hissi ile davranmamaktaydı. Bir gün Mekke dışına sürüleceklerini biliyorlardı. Mallarını hatta canlarını koruyan bir hukuk sistemi yoktu. Buna rağmen emamları altındaki servetleri sahiplerine geri veriyorlardı. Haklı bile olsalar fikri silahlandırmaya kalkışmıyor, zulme uğramaktan dolayı intikam nâraları atmıyor, kendisini öldürmeye adanmış ele el kaldırmıyorlardı. Gerekirse kurban gidecek ama kurbanlar almayacaktır. Toplumun birbirini katletmesine sebep olacak bir zeminden seslenmeyecektir. Çünkü bir fikir kendi is-

tiklalini kazanmadan hiçbir kayıt ve şart altında zor kullanamaz. Nitekim Yasir ailesine eziyet edilirken Resul onların yanına yaklaşıyor “Sabır Yasir ailesi” telkininden başka bir müdahale gerçekleştiremiyordu. Aslında bu durum Kabil’in Habil’i öldürme niyetini açıkladığında Habil’in benzeri bir karşılık vermeyeceğini cevaben bildirmesiyle uygunluk taşımaktadır. Davetin kendini kana bulaştırmaması, Adem’den bu yana gelen tevhidi bir gelenektir. Çünkü adaletin tahakkuku için kullanılan zor (yıldırma) ile davetin hiç istemediği hasımlaşmalara kayılabılır. Nitekim Musa (as) kavminden (İsrailgoullarından) olan adamla Kıpti bir adamın tartışmasına taraf olmuş İsrailoğlunu savunayım derken attığı yumruk Kıpti’yi öldürünce Mısır’dan ayrılmak zorunda kalmıştı.

Bu noktada bir hususa dikkat çekmek zarureti bulunuyor. Nebi’lerin kavimlerine hiçbir ahlak emri getirmedeği söylenemez. Nitekim, Şuayb (as) kavmine ölçü ve tartıda hile yapmamalarını, Lut (as) ise erkeklerin birbiriyle cinsi temasını kınamayı mesajının temeli yapmıştı. Ancak bu tebliğlerde şirk, söz konusu ahlaki kaymanın bir neticesi idi. Yani peygamberin mesajının reddi sahip olunan gayr-ı ahlaki tutumdan vazgeçememenin yansımasıydı. Oysa Resul’ün mesajında, putlara imanın ahlaksızlık alanı açtığı tesbiti yapılmıştı. Buna göre Resul’ün (asv) kitlelere yansımış ahlak emrine rastlanılmadı. Fakat O, putların Allah’a ulaşmak bakımından aracılığı olmadığını vurgulayarak ahlak toplumunun ilkelerinin tahakkuk edebileceğini bekliyordu. Nitekim kavmine ‘namazı kılın’ bile dememişti. Çünkü putlarını kıramamış insanların namazı yükümlenmelerinin neticesi değiştirmeyeceğini biliyordu.

Kureyş’in de benzeri bir bilgisi vardı. Tevhidi benimsemekle putlar için yapılan tüm ahlaksızlığın teorik dayanağı çürüyecek ve ahlaksızlığın sağladığı sosyal statüler alaşağı olacaktı. Bu nedenle tevhidi benimseyenler maddi tasallut altında kalmalı ve temiz kalma uğraşları akamete uğratılmalıydı. ‘Temiz’ olmak başarılabilir bir ütopya olarak lanse edilebilirse toplumu etkileme şansı da zayıflayacak, statü sahipleri ile Nebi arasındaki uzlaşma da sosyal yaşamın kimi çarpıklıklarını onaran programa dönüşecekti. Ancak tevhidin başlı başına yani münhasır bir ahlak olarak tezahürü, yürüyen bir ahlaka dönüşümü, huku yani yaradılışı-fıtrattaki teslimiyeti ve ahdi işaret edişi ile söz konusu plan tutmadı. Resul ve arkadaşları ibadetler bakımından mesela namazı kılmak, setre girmek gibi emirlerin tatbikinden dolayı kavimleriyle ihtilafa girmedi. Münferid olaylar dışında toplumla aralarında bu hususlarda cedelleşmeye rastlanamadı. Fakat asıl ihtilaf Allah’ın birleşmesi hususunda idi. Birlemeyi başaran ahlaki arınmayı da başarıyordu. Çünkü kötülükte kalmayı ısrarla koruyanlar hem teorik dayanaktan yoksun kaldıklarını hem de giderek zorbalastıklarını farkediyorlardı. Resul, sabırla dinin, iktidarın kullandığı ideolojik araç dönüşümüne fırsat vermemişti. ■

REFAH PARTİSİ'NİN KAPATILMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Eğer Refah Partisinin kapatılması olayı, bir sıradan parti kapatma işlemi olsaydı ve toplumsal bir düzeyi bulunmasaydı, sürecin eleştirilebilecek yönlerine rağmen geçiştirilebilir, üzerinde durulmayabilirdi. Esasen bir parti olayı olarak düşünüldüğünde zaten çoktan onun yerini bir başka parti almış görünüyor. Ancak bu olayın toplumumuz için daha fazla bir anlamı var ve bu anlamın açığa çıkarılması, benzer olayların değerlendirilmesinde kavramsal bir çerçeve görevi yerine getirecektir.

Bir sosyal olayı analiz etmenin en sağlıklı yollarından birisi şüphesiz olaya katılan (sosyal kişi, grup, örgüt gibi) sosyal aktörlerin olaya bakışları ve ona verdikleri anlam dünyalarını izlemektir. Gerçi aktörlerin bizzat kendi verdikleri bilgi bize her zaman olayı açıklamaz, söylenen ile olan arasında bir farklılık bulunabilir. Bununla birlikte verilen bilgiler (söylem) veya en azından ona yüklenen anlamlar irdelenerek, doğruluk düzeyleri eleştirilerek "genel geçer mantık düzleminde bir doğru", vakıya mutabık olan bir açıklama bulunmaya çalışılır.

Üzerinde duracağımız konunun en önemli aktörleri Refah Partisi'nin bizzat kendisi, kendisini mevcut hukuk mekanizması ile ortaya koymaya çalışan siyasal mekanizma ve halk'tır. Şimdi bunların konuya bakış biçimlerini ayrı ayrı ele almaya çalışalım.

REFAH PARTİSİ AÇISINDAN DURUM

Refah Partisi geldiği nokta itibarıyla sistemin bir parçası olduğunun altını çizmekteydi. Geçmişte radikal bir söyleme, düzen değişikliği boyutunda bazı iddialara sahip olmuş olsa bile, geçen zaman bu söylemi alıp götürmüş, iktidara ortak olarak eline fırsat geçtiği zamanlarda da geldiği noktanın hilafına bir eylemde bulunmadığı gibi, sisteme uyarlanmanın bütün gereklerini yerine getirmişti. Bir başka deyişle sistemin eleştiriyi hakettiği bu dönemlerde bile sistemin eleştirisine yönelmemiş, ona fiili bir katkıda bulunabilmenin çabası içinde olmuştur.

Esasen geçmişteki sistem bazındaki eleştirel söylem, biraz da Türk siyasal hayatının konjonktürel yapısından kaynaklanıyor ve bunun başını marksistler çekiyordu. Sıradan bir sosyalist olduğunu söyleyen kişi ve gruplar bile bu eleştirinin içindeydi. Meselâ CHP eski genel başkanı B. Ecevit, yarım yüzyıl devletle özdeşleştirilmiş bir partinin başkanı olmasına rağmen sorunların bu resmi yapıyı aşarak, sosyalizmle veya en azından yarı marksist bir yönetim biçimi içeren Tito modeli bir özyönetim ile çözülebileceğini savunuyordu. Erbakan da böyle bir ortamda toplum dini olan İslâm'ı bir argüman olarak kullanan yarı kapalı eleştirel bir söylemi temsil etmişti. Daha sonra, İslâm'a sıcak baksa bile sistem boyutun-

Mustafa
AYDIN

daki bu tema'sını gittikçe izole etti ve bıraktı. Dolayısıyla de eylem olarak kendisine nispet edilen irtica suçlaması da vak'a-i adiyeden sayılabilecek kişisel/lokal olayların ötesinde bir anlam ifade etmez oldu. İşin ilginç sistemi, ortamın değişmesiyle birlikte sosyalist/marksist söylemi terkeden Ecevit ve benzerlerini tereddütsüzce kendisinden bildi, ama benzer bir çizgiye gelmiş bulunan Erbakan ve partisi, niyeti içinde saklı bir hareket olarak görüldü.

Şüphesiz gruplar, örgütler, amaçlarını her haliyle açığa vurmayaabilirler. Ancak bu kanaate varabilmek için, iddia edilenlerle yapılanlar arasında bir uyumun olmadığına ilişkin açık delillerimizin görünene dışına değerlendirilmesini gerektiren hiçbir neden yoktur, tarihsel süreç de bunun en açık göstergesidir. Bununla birlikte halkının değerlerine ve dinine olan saygısı (derunilik düzeyi ne olursa olsun) onu mahkum etmek isteyenlerden fazladır. Esasen kapatma kararındaki "Türbana sıcak baktığı" gibi iddialar da bunu göstermektedir. Yani resmi söylem de onun İslâm'a daha saygılı veya yakın olduğunu kabul etmektedir. İstismar ettiğini ileri sürse de (ki söz konusu istismarın boyutları belli değildir. Mesela türbana taraf olmaktan birilerinin bundan yarar sağladığı kabul edilirken, birilerinin müslümanın en tabii hakkı olan türbana düşmanlığı yeğlediğinin sebebini anlamak güçtür.) Sonuç olarak Refah Partisi sistem dışı değildi.

Esasen konjonktürel yapı, Refah Partisi'nin görünmeyen amaçlarla yüklü bir kurtuluş değil; görünen bir yapının, kültürel/siyasal bir dönüşümün parçası olduğunu göstermektedir. Bu dergide yayınlanmış değişik makalelerde dile getirildiği üze-

re, nice siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel, dini grup veya cemaat, belli bir noktaya geldikten sonra bir biçimde sisteme entegre olmakta, zamanla sistem açısından farklılık arzeden söylemini terkederek, ona uyarlanmaktadır ki bunun pek çok örneği vardır. Refah Partisi konusunda arka plandaki (siyasal) ilişkilerin ne olduğunu bilmiyoruz. Ancak görünen odur ki MGK'da uç veren devlet yapısından daha akıllı bir yapı, dinle irtibatlı oluşumları dönüştürüp mümkün olduğunca sisteme uyarlamayı sağlamaya çalışmaktadır. Ama doğrudan bir ilişki kurarak, ama ortamı değerlendirerek dolaylı bir biçimde. Ne var ki söz edileceği üzere bir başka siyasal kesim, böylesi gelişimleri bile bir sapma olarak değerlendirmektedir.

Esasen ülkemizdeki kurumsal bazda din-siyaset ilişkisi, bir yönüyle kaçınılmaz bir modern kültür-İslâm etkileşimidir. Burada İslâmî bir içerik modern kalıplar içinde gelişmekte, ve "İslâmlaşma" kadar "modernleşme" de söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla de RP, bir tarafı din ile irtibatlı her türlü oluşum gibi salt İslâm'ın değil modernliğin taşıyıcısı durumundadır. Bunu irtica karalamasıyla örtmeye çalışan çevreler anlamasa (veya anlamazlıktan gelse) de. Sonuç olarak RP, söylemiyle ve icraatlarıyla olduğu kadar genel kültürel gelişim çizgileriyle de mevcut yapının bir parçasıydı. Bunun tersini savunmak için anlamlı hiçbir argüman gösterilemez.

RP'Yİ KAPATANLAR AÇISINDAN DURUM

Refah Partisi'ni kapatan kesim/devlet, onun sistem dışına taşıdığını iddia etmektedir. Gerçi burada hangi düzeyde bir devlet mantığının böyle düşündüğü üzerinde durabiliriz. Son bir yılı aşkın zamandır edindiğimiz tecrübe açısından, görünürdeki Anayasal düzenden çok, gizli devletin, hukuk sistemini kullanarak verdiği bir karardan sözedilebilir. Çünkü görünürdeki siyasal yapı onu, bir parti olarak teşekkülünden, seçimlere katılmaya ve nihayet iktidarın büyük ortağı olmasına kadar yasal bulmuş, güvence altına almıştı. Eğer yasal soruşturması bu düzeyde olsaydı mahkumiyeti cezai olgulara dayandırılırdı. Türbana sıcak

Kapatılan RP'nin Lideri Necmettin Erbakan

baktığı, Ramazan'da dine göre mesai düzenlediği, üyelerinin milletvekili olmadan yıllar öncesi konuşmalarında yasal olmayan sözler sarfettiği, vb. gibi bir kısmı kendisinin dışında süregelen olaylar gerekçe gösterilmez, varsa daha belirgin suçlar üzerinde durulurdu.

Fakat buna rağmen, bizim değerlendirmemiz açısından siyasal yapı için yapılabilecek bu "görünen ve derinlerde bulunan kesim" ayrımı çok daha önemli değildir. Resmi söylemin genel iddiası bu partinin "siyasal İslâm suçunu temsil etmiş olması"dır. Dolayısıyla burada yapmamız gereken şey, siyasal İslâm'ın ne olduğu, bunu kimin ve nasıl temsil ettiğidir.

İlerde ayrı bir konu olarak ele almayı düşündüğümüz bu nokta üzerinde burada bizi ilgilendirdiği kadarıyla duralım ve önce şurasını belirtelim ki dinin siyasallaşması söylemi sırf Türkiye ile ilgili bir sorun değildir, modern kültürün genel bir problemidir. Kültürün aşkınlıklardan koparılıp içkinleştirilmesi, modern güç birikiminin siyasal bir tavır olarak hemen hemen bütün kamu alanlarını işgal etmesi ve dinin kamudan sürülüp bir özel hayat sorunu haline getirilmesiyle din yurtsuz bırakılmak istendi. Ancak bir yönüyle insanın vicdanında/gönlünde yer alan ama yansımalarını hayatın bütününde gösteren din, "siyasallaşmış kamu" alanında da gösterecekti, kamu zaten onun ana yurduydı. Ama kamuyu tekelinde tutan siyasallık onu dışlamak için bir işgalci nitelemesinde bulundu, dinin kamudaki görünümünü siyasallıkla suçladı. Bu, dine karşı açılmış ustaca bir savaştı, "din kamusallaşıyor", yerine "din siyasallaşıyor" denmişti. Asıl işgalci siyasetti ve bütün kamu alanını gönlünce dizayna kalkışmıştı. Bu açıdan (mesela) kamusal'ın görünümü, siyasal'ın belirlediği görünüm demekti. Sözelimi hiçbir siyasallığı bulunmayan, dev kitlelerin en temel dini hakkı olan başörtüsü, bir güç birikimi demek olan siyasallığın fermanın geçerlilik düzeyini

test ettiği bir işlem alanıydı. Bu açıdan kamu alanında (yani evin dışında) başörtüsü kullanmak da bunu savunmak da dini siyasallaştırmak anlamı taşıyordu. Buradan hareketle diyebiliriz ki, herhangi bir müslümanın ve ona azçok saygılı olabilecek kurum ve kuruluşların bu siyasallık nitelemesinin dışında kalması mümkün değildir. Bu anlamda, yargının diliyle "türbana sıcak bakan"

Esasen ülkemizdeki kurumsal bazda din-siyaset ilişkisi, bir yönüyle kaçınılmaz bir modern kültür-İslâm etkileşimidir. Burada İslâmî bir içerik modern kalıplar içinde gelişmekte, dolayısıyla de "İslâmlaşma" kadar "modernleşme" söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla de RP, bir tarafı din ile irtibatlı her türlü oluşum gibi salt İslâm'ın değil modernliğin taşıyıcısı durumundadır. Bunu irtica karalamasıyla örtmeye çalışan çevreler anlamasa (veya anlamazlıktan gelse) de. Sonuç olarak RP söylemiyle ve icratlarıyla olduğu kadar genel kültürel gelişim çizgisiyle de mevcut yapının bir parçasıydı.

RP'nin de siyasallığın dışında kalabilmesi imkansızdır. Kaldı ki RP, adı üzerinde bir siyasal oluşum, bir partidir. O zaman üzerinde durulması gerekli nokta onun dinciliği/İslamcılığı'dır. Burada İslamcılığı, bir eylemin, düşüncenin kurum veya kuruluşun "İslamiliği" sorunundan farklı ele almak, biraz da ideolojileştirilmiş bir algı-lama biçimi olarak düşünmek istiyoruz. Gerçi bu durumda da bir kuruluşun hangi ölçeklerle İslamcı" sayılacağı belli değildir. Onu temsil edenlerin müslüman olması itibariyle mi, dayandığı plan ve programı bakımından mı islamcı sayılacağı belli değil. Belki bir kuruluşun dini kullanımıyla ilgili olarak bir İslamcı suçlaması yapılabilir ve hukukun bunu tanımlaması oranında suç sayılır; o zaman bizim yapabileceğimiz şey de bu yasa ve suç arasındaki uygunluğun tartışılması olurdu.

Halbuki RP'nin itham edildiği ve hüküm giydiği

suç, kendi siyasallığı içindeki İslamcılık değil, geniş kapsamlı kitlesel bir suç sayılan Siyasal İslâm'ın ortağı olmaktır ki, bu durum geerekçeli kararda gayet açık bir biçimde "İslamcılığın odağı haline gelmek" yani bir bakıma kendi dışında ve daha kapsamlı olan bir suç tipine yataklık etmek olarak nitelendirilmiştir.

Siyasal İslâm suçunun hukuki hiçbir tanımı ve sınırlaması yapılmadığına göre onun asıl aktörü koskocaman bir kitledir, topyekün toplumdur. Esasen asıl suçlunun, bir parti, bir grup olarak sınırlandırılmayıp, topyekün toplumun irtica gibi, hukuksal hiçbir içeriği bulunmayan bir nitelemeye, bütün potansiyel imkânlarıyla hedef tahtasına yerleştirilmiş olması da bunu göstermektedir.

Gerçekten de inançlı kesimin göze batan bütün ekonomik girişimleri, devletten kopardığı tavizle elli yıldır destek verip geliştirdiği okulları, çocuğuna asgari dini bilgilerini aldırıldığı Kur'an Kursları, inancının simgesi olan başörtüsü, vb. olduğu düşünülürse hedefin tek başına bir parti kapatma olayı olmadığı, bunun daha kapsamlı bir operasyonun bir parçası olduğu anlaşılmış olur.

Ne var ki ülkede bilindiği gibi anayasal mekanizmayı da zorlayan bir siyasal yapı, halkın kendiliğinden (spontane) ortaya çıkardığı farklı alanlardaki gelişmesini, doğal olan toplumsal dönüşümünü, Siyasal İslam ekseninde kurgulayıp üzerine bir de irtica damgası vurarak, rejim için bir tehlike olarak gösterdi. Aşağıyı ne dereceye kadar temsil ettiği tartışılabilir üstteki bir örgütsel yapıyı (oda, parti, sendika gibi kuruluşların başkan ve temsilcilerini de) halkın bir kesimini toplum geneline karşı uyanık olmaya, tehlikede olduğunu iddia ettiği rejime sahip çıkmaya çağırdı. Üstte fırtınalar koptu, toplum ise olup bitenleri şaşkınlıkla izledi. Parti kapatma olayı, isnad edilen suçun evsafı ne olursa olsun, böylesi bir sürecin sadece bir halkası olarak gerçekleşti.

İşin gerçeği herkesin olan bu rejim (ki birilerinin bu "herkesinliğe" sıcak bakmadığı anlaşılıyor), söz konusu ikileme, yani aşağıdaki halk, üstteki örgütsel yapı arasında yapılan, daha doğrusu yüzelli yıldır potansiyel olarak var olan ama derinleştirici/pekiştirici bir tutumla asıl yara almaktadır.

Demek ki siyasal çevreler RP'yi kendine özgü bir suçtan dolayı kapatmadılar, daha kapsamlı sayılan ve bir toplumsallığa sahip bulunan bir suçun ortağı sayarak ve özellikle de siyasal bir tavırla kapatıldılar. Onun içindir ki, yasakçı siyasal tavrın siyasal parti düzleminde bile kendince sağlıklı bir sonuç alması mümkün değildir.

Ancak bir yönüyle insanın vicdanında/gönlünde yer alan ama yansımalarını hayatın bütününde gösteren din, "siyasallaşmış kamu" alanında da gösterecekti, kamu zaten onun ana yurduydı. Ama kamuyu tekelinde tutan siyasallık onu dışlamak için bir işgalci nitelemesinde bulundu, dinin kamudaki görünümünü siyasallıkla suçladı. Bu, dine karşı açılmış ustaca bir savaştı, "din kamusallaşıyor", yerine "din siyasallaşıyor" denmişti. Asıl işgalci siyasetti ve bütün kamu alanını gönlünce dizayna kalkışmıştı.

HALKIN OLAYA BAKIŞI

Şüphesiz olayın doğrudan veya dolaylı aktörlerinden birisi de halk'tır.

Toplumda başından beri küçük kesitten kastımız, onu bir rakip parti olarak gören ve hatta söylemiyle dini istismar ettiğini sık sık tekrarlayan kesim değil, hâzâ düşman gören bir azınlıktır. Tabi bunlara göre kapatma işlemi çok geç kalınmış bir iştir. Seslendirmekten çekinmeseler, bunlara göre DYP ve ANAP gibi (tavizci) partiler bile Atatürkçü/lâik ülkeye yakışmazlar. Bir yığın örgütsel yapıya sahip bulunsalar da bunlar bir azınlıktır.

İkinci bir kesim, dini duyarlılığı bulunmayan ve bu partiyi ve benzerlerini tehlikeli bulsa bile tavır olarak onu bir karşıt parti olarak düşünen kesimlerdir. Bunlar RP'nin toplumsal misyonuna yürekten karşı olmalarına rağmen, sûreta da olsa parti kapatmanın uygun bir işlem olmadığını söylemektedirler. Ama genelde RP'nin tekelinde saydıkları ve istismar ettiğini iddia ettikleri dini işlemlerin icrasına karşı çıkmakta ve mesela onu istismar etmeyen bir temsili düşünmemektedirler. Yani bu işi istismarlı-istismarsız RP'ye bırakmaktadırlar.

RP'ye oy vermediği halde, kendi partisi kadar dini hassasiyeti de olan geniş bir kesim, RP konusunda, genel olarak onun temsil ettiği ileri sürülen misyona karşı olmamakla birlikte onun mevcut temsil biçimine katılmamaktadır. Bir başka deyişle sergilediği İslami tavra kuşku ile bakmakta, onun ne dereceye kadar önünü açabileceği, üslubu, ciddiyeti, vb. konularında çekimser kalmaktadır. İşin gerçeği, bizzat Erbakan'ın kendisi dünden bugüne bu bakışa primler vermiş, işin ciddiyeti konusunda kuşkular uyandırmıştır. Zaten bu güven sorununu aşmış olsaydı tek başına iktidar olurdu.

Eğer kapatma olayı, özellikle şu son bir buçuk yıldır yaşanan suni gerilim ortamının dışında gerçekleşseydi ve biraz daha tutarlı argümanlara dayandırılabilseydi bu kesim bütün içtenliğiyle "kendi düşen ağlamaz, daha dikkatli olmalıydılar, zaten güven vermiyorlardı..." gibi şeyler söyleme durumunda olacaktı. Ama yaşanan süreç, İslami tarzın her yönüne yöneltilen saldırı, böyle değerlendirmeye fırsat vermedi, bu kesimi de derin ve kaygılı bir gözleme yöneltti.

Refah Partisi'nin kendi seçmen kitlesi ise, yalnız İslâm'ı yaşama

hassasiyetini taşıyan bir kesim değildi. Bunun yanında rejimin açmazlarından, günlük hayattaki yansımalarından sıkılan ve bu partinin bunun dışında bir çizgiyi temsil ettiğini düşünen (veya öyle sanan) bir kesimi de kapsıyordu. İş ikisinin de beklentilerini test edemedi bitti. Bir bakıma haklı olarak, samimi dindarlar, partilerinin gadre uğradığına, ikinciler ise RP için düşündükleri misyonun doğru çıktığına inandılar. Çoğunluk olan asıl RP'liler yeni bir partide buluşmak üzere ayrıldılar; pek de çoğunluk olmayan ikincilerin nerede yer alacağını ise bir seçim ortamı, siyasal/konjonktürel yapı belirleyecek.

28 Şubat MGK toplantısı

SÜRECİN GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ VE BURADAN ÇIKARILABİLECEK BAZI SONUÇLAR

Buraya kadar aktörlerin olaya bakış tarzını eleştirel olarak ele aldık ve sonuç olarak da Refah Partisi'ni, kendisinden başka tür beklentileri olan marjinal gruplar olsa bile onun sistemin bir parçası olduğu, zaten partiyi kapatanların da olaya bir parti değil, bir kitleyi dizayn etme sorunu olarak baktıklarını belirledik.

Şüphesiz Refah Partisinin kendisine yöneltilebilecek önemli eleştiriler yok değildir:

- Kendisine, temsil etmediği bir misyon (en geniş manasıyla sistem karşıtlığı) isnat edildiği vakit, uzun zaman sessiz kalarak, üstlenmiş konumuna düşmesi,

- Kendi içine katlanıp bir grupçuluğu yeterli bulması, kendini daha geniş kitlelere açacak politikalar üretmemesi,

- Toplum genelini kapsayıcı, demokratik hakları genişletici girişimlerde bulunmaması ve dolayısıyla de kendisine isnat edilen bir kaç dini motivle işin marjinal bir görüntü kazanmasına fırsat vermesi,

- Sistem dışı güçler adım adım sistemin dizginlerini ele geçirmeye çalışırken parlamentoyu işletip halkı bilgilendirmeyişi, dolayısıyla de ortalığı işbirlikçi basınının yaygarlarına bırakması, vb. Yani bunların sonunda hep bir boşluk var oldu. İrtica yaygarası halk katlarında bir inandırıcılığa sahip bulunmasa bile, girişimler bir boşluğu doldurma anlamına geldi.

Şüphesiz bütün bunlar kapatılmayı gerektiren şeyler değil, hesabı sandıkta görülebilecek şeylerdi. Bir başka deyişle RP'nin asıl kabahati siste-

me uyum sağlayamayış değil, kendi üstünde olan yasal görevi yerine getirip işletemeyişi.

Ülkemizde yaşanan bu durum ve benzeri olaylar, Türkiye'nin en azından yüzelli yıllık bir siyasal denklemlerle açıklanabilir. Bu da üstteki yönetici azınlık olan seçkinlerle, yönetilen ve çoğunluğu oluşturan halk katları arasındaki ikilemdir. İki tarafın da kendine has etosları (dünya görüşleri, değer ve ahlâk anlayışları) vardır. Seçkinler etos'u daha çok Batı aydınlanma felsefesinden mülhem bir çağdaşlaştırma ideolojisidir, dolayısıyla bu aynı zamanda devletin resmi ideolojisidir. Halk çoğunluğu ise yerli, milli, islami nitelikte bir etos'a sahiptir, ve şüphesiz bunun en belirgin çizgilerinden birisi İslam'dır.

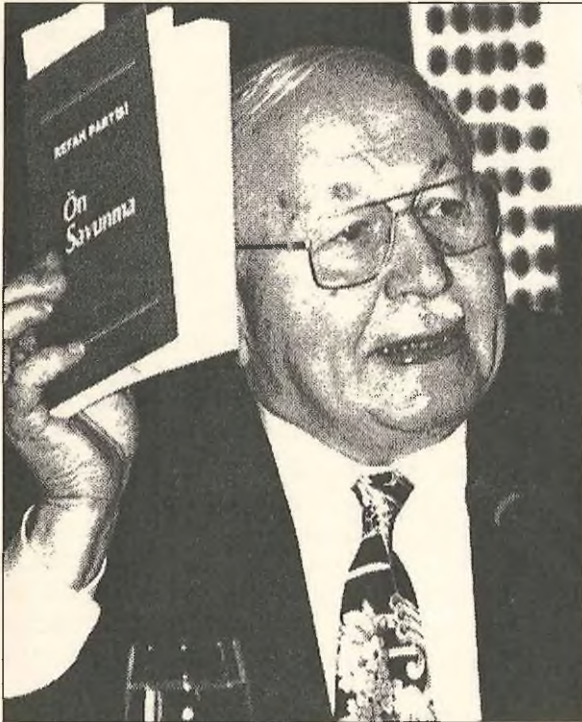
Ünlü siyaset sosyologu Weber'e göre, bir ülkenin siyasal hayatının en önemli sorunu iki siyasal tabakanın (halk ve seçkinlerin) farklı etoslara sahip olmaları ve bu açıklığın bir türlü giderilemeyeceğidir. Çünkü bu, karşılıklı kuşku ile bakmayı getirir, toplumun enerjisi de bu çelişkinin içinde harcanır.

Türkiye tam da bu durumu yaşamaktadır. Seçkinler tekellerinde gördükleri devleti, ısrarla halktan uzak tutmaya, yaklaşanları laiklik sopasıyla kovalamaya, bütün bir toplumu potansiyel tehlike olarak görmeye, yani ikilemi herhalükarda sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu açıdan, siyasal, ekonomik, dini, eğitimsel, vb. toplumsal gelişmenin tamamı ihtiyatla ve kuşku ile karşılanmaktadır. Sadece toplumsal dönüşümün bir gereği olarak, değişik alanlarda ortaya çıkan gelişme bir "siyasallık" ekseninde birleştirilerek, organizeli bir suç (bir kıyam) olarak değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla de halkın tabii olarak toplumsal hayata katkıları seçkinlerin kuşkulu bakışını gidermeye yetmemektedir.

Buradaki önemli sorunlardan birisi, seçkinlerin

davranışlarının meşruiyeti sorunudur. Bu meşrulaştırma genellikle çağdaştırma ve rejimi koruma gibi içeriği çok fazla belli olmayan kavramlarla yapılmak isteniyorsa da tavır daha çok halk etosunun eksenini kabul edilen İslam'ın gözetim altında tutulması şeklinde gözükmektedir. İfade edilen meşruiyet ilkelerinin yeterli gelmemesi nedeniyle, jakoben bir laiklik, çağdaş bir siyasal ilke olmanın ötesinde bir kuşatma aracı (seçkinci yapısını sürekli kılma vasıtası) görevini yerine getirmektedir. Onun yetişemediği yerlerde de "irtica" gibi karşı tarafı lanetleme mekanizmalarına başvurulmaktadır.

İşin gerçeği pek çok üçüncü dünya ülkesinde olduğu gib bizde de seçkinler, iddialarının tam aksine, bir dönemlerin yapılanmasını mutlaklaştırarak modernleşmenin önündeki en önemli engeli oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla da modernleşme daha çok (Ş. Mardin'in de sıkça belirttiği gibi) müslümanların modern kalıpları içselleştirmesiyle gerçekleşmektedir. Meselâ ekonomik girişimcilik İslama ters olmasa bile, bizzatihi doğası gereği hedeflediği birşey değildir, öncelikle bir kapitalist olgudur. Ama İslâmî motivasyonla birleştirilerek ülke ekonomisine (dolayısıyla seçkinlerin tekelindeki siyasal hayata güç ve imkanlar katmaktadır. Yine İmam-Hatip Liseleri gibi küçük şeylerle gönlü alınan halk eğitime maddi ve moral destek vermekte; RP, ar-

Necmettin Erbakan

Bu ülkenin seçkinleri gerçekten seçkin olma özelliğini gösterecekler, ülkenin kahir ekseriyetini oluşturan müslümanı devletten ve yapabildiğince siyasallaştırılmış kamu alanından, elindeki laiklik sopasıyla kovalamaya çalışmasıydı, toplum zaman zaman gereksiz yere gerilim yaşamayacak enerjisini de boşa harcamayacaktı. Böylece halkın üretim imkanları doğrudan sisteme katılacak; devlet ferah, seçkinler sıkıntısız olacaktı.

kasındaki kitlesini modern siyasal hayata tartışmasızca uyarlama görevini yerine getirmektedir. Ama ülkenin tepesindeki rasyonel verimle ilgili bulunmayan seçkinci bir kesim, bu modern dönüşümü bile anlamaktan (ya da kabullenmekten) uzak, ülke sorunlarını bazı sembol ve sloganlarla idare etmeye çalışmaktadır. İşte Türkiye'nin asıl sorunu da toplumsal dönüşümün dışında kalan bu seçkin kesimdir.

Bu ülkenin seçkinleri gerçekten seçkin olma özelliğini gösterecekler, ülkenin kahir ekseriyetini oluşturan müslümanı devletten ve yapabildiğince siyasallaştırılmış kamu alanından, elindeki laiklik sopasıyla kovalamaya çalışmasıydı, toplum zaman zaman gereksiz yere gerilim yaşamayacak enerjisini de boşa harcamayacaktı. Böylece halkın üretim imkanları doğrudan sisteme katılacak; devlet ferah, seçkinler sıkıntısız olacaktı. O zaman biz bu yazımızı, müslüman kitlenin kendini bütünüyle modern hayata kaptırıp uyarlamasının sıkıntılarına hasredecek ve mesela Refah Partisi gibi kurum ve kuruluşların özeleştirisine ayıracaktık.

Sonuç olarak denebilir ki, nereden bakılırsa bakılsın, parti kapatarak daha çok onun arkasındaki kitleyi hedef alan ve onu yeniden dizayn etmeyi amaçlayan siyasal güç, şüphesiz bundan beklediği sonucu alamayacaktır. Çünkü bu süreç toplumun doğasına aykırıdır, onun dinamiklerini göz önünde bulundurmadan girilmiş bir düzenlemedir. Kaldı ki jakoben tavır modern dünyada maddi ve moral dayanaklarını yitirmiş ve çağdaş kalmış bulunuyor, Refah partisinin başarısızlıkları, tabir caizse kendi kendini eritme anlamına gelecek tavırlarına eleştirimiz baki kalsa da onu kapatan siyasal gücün konumu ve ifade ettiği anlam budur. ■

İRTİCÂ'IN SERÜVENİ -V

SERBEST FIRKA OLAYI VE İRTİCÂ PARANOYASI

TERAKKİPERVER FIRKA'DAN SERBEST FIRKA'YA MUHALEFETSİZ İKTİDAR

Terakkiperver Parti'nin "*irticâkârâne tahrikâta vesile olduğu*" gerekçesiyle kapatılmasının ardından, parti kurucuları, "izinsiz" muhalefet partisi kurma"larının bedelini çok ağır ödeyecek ve bir dizi sindirme operasyonuna muhatap olacaklardır.

Haziran 1926'da bazı İttihatçı militanlar tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya karşı düzenlenen başarısız suikast girişiminin, kapatılan Terakkiperver Fırka yöneticileri ile sun'i olarak irtibatlandırılması, İzmir'de başlayan mahkemenin Ankara'ya taşınarak uzatıldıkça uzatılması, suikast bahane edilerek muhalefeti tamamen susturmaya ve sindirmeye dönük bir operasyonun başlatıldığını gösteriyordu.

Lord Kinross'a göre, "Gazi, işi büyük ölçüde siyasal bir komplo gibi ele almayı daha uygun görmüştü. Bu, kaçırılacak bir fırsattı. Zira topyekün bir iktidar için sabırsızlanan ve kendisine karşı olan herkesten kuşkulanmaya başlayan Gazi'ye, onları suçlamak ve yolunun üzerinden uzaklaştırmak olanağı veriyordu."¹

Suikast üzerine İzmir'e gönderilen İstiklal Mahkemesi üyelerinden Kılıç Ali, hatıratında arkadaşı Kel Ali ile birlikte (Lord Kinross, Kel Ali'den "Efendisinin ne düşündüğünü iyi bilir, bir emri yerine getirmek için hiçbir şeyden çekinmezdi," diye söz eder.)² İzmir'e hareket etmeden önce, tren salonunda aya-

küstü aldıkları karakuşu kararı şöyle anlatır: "Hükümet, İzmir'e hareketimiz için bir tren-i mahsus hazırlamıştı. Trenin hareketinden evvel trenin salonunda arkadaşlarla toplandık. Vaziyeti inceledik. Ziya Hurşid'in itirafı üzerine, hadise ile Terakkiperverlerin alakası ihtimalini temmül ettik (düşündük). Bütün Terakkiperver Fırka azalarının bulundukları yerlerde ve aynı saatte derhal tevkif edilmelerini, evlerinin büyük itina ile aranmasını ve çıkacak bütün evrakın İzmir'e gönderilmesini karar altına aldık. Bu kararımızın ehemmiyetle ve hemen tatbiki için icap edenlere lazım gelen talimat ve emirleri verdikten sonra 17 Haziran 1926'da Ankara'dan İzmir'e müteveccihen hareket ettik."³

İstiklal Mahkemesi'nin estirdiği fırtına öylesine dehşetlidir ki, bu terör havasından Başbakan İsmet Paşa bile ürkmüş, ilk tutuklananlardan Kazım Karabekir Paşa'yı Başbakanlık gücüne dayanarak serbest bırakmaya kalkışmış ise de, İzmir'den gelen talimat doğrultusunda, mahkemenin kendisi hakkında da tutuklama kararı alması üzerine, yaptığına da yapacağına da pişman olmuştur. 20 Haziran'da İzmir'e gidip Gazi ile görüşen İsmet Paşa, İstiklal Mahkemesi Riyaset-i Âlisi'ne yazdığı bir tezkere ile adeta özür dilemiş ve Kazım Karabekir'in tevkifinin yerinde olduğunu kabul etmiştir.⁴

Bu dehşet ortamı, Rauf Orbay'ın Mısır'a, Halide Edip Adıvar ve kocası Adnan Adıvar'ın da Fransa'ya kaçmalarına yol açmıştır. Bu şahıslar, ancak 1938'de Atatürk'ün ölümünden sonra Türkiye'ye dönebilmişlerdir.⁵

**Abdullah
YILDIZ**

İstiklal Mahkemeleri, muhalefeti sindirmek için, İzmir suikasti ile ilgili-İlgisiz birçok ileri geleni sanık sandalyesine oturtup idam etmiştir. Hatta bununla da yetinmemiş, gerçekleştirilmekte olan bir dizi 'tepeden inme' devrimlere ayak uyduramayanları hesaba çekip cezalandırmıştır. Mesela, "pekçok kimse, başına kasket yerine bir dolak ve çevre sardığı için kendini tevkifhanelerde bulmuş, İstiklal Mahkemelerine sevk edilmiştir."⁶

SERBEST FIRKA NİÇİN KURULDU?

1924'lerde ortaya çıkıp baş belası haline gelen "kontrol dışı" ilk muhalefetin, komitacı yöntemlerle susturulup sindirilmesinin üzerinden beş-altı yıl geçmişti ki, sistemin dizginlerini elinde tutan irade, bu kez "konrollü/güdümlü" bir muhalefet partisinin kurulmasını bizzat organize etti.

Serbest Fırka girişiminin birçok nedeni vardı:

Ahmet Ağaoğlu

Öyle anlaşıyor ki, sözkonusu irade, iki partili sistemin siyasal gerilimi yatıştıracağını ve acil ihtiyaç duyulan mali ve ekonomik reformları kolaylaştıracak bir konsensüsü yaratacağını düşünüyordu. İlimli bir muhalefetin, Türkiye'nin Batı Avrupa'daki imajını ve önde gelen mali çevrelerdeki konumunu düzeltceğini, böylece dış kredi ve yatırım imkanı sağlanacağını da umuyordu.⁷

Dış dünyanın doğrudan ve dolaylı etkileri ve ekonomik güçlükler dışındaki nedenler şöylece sıralanabilir:

Halk Parti yönetimi halktan tamamen kopmuş ve halk da yöneticilere yabancılaşmıştı. Halk üzerindeki baskı öylesine ağırdı ki, Son Posta gazetesi ilk sayısında "Boğuluyoruz. Biraz hava istiyoruz" başlığını atıyordu.⁸ Meclis içinde hükümetin denetlenmesini sağlamak, böylece yanlış uygulamaların önüne geçmek için, Gazi, rejim açısından Serbest Cumhuriyet Fırkası gibi bir partiyi yararlı görmektedir. Bu sayede Cumhuriyet Halk Fırkası'nın çürük yanları açığa vurulacak, temizlenecek ve dolayısıyla güçlenecektir.⁹

Ayrıca, cumhuriyetin ve çok partili demokrasinin gereği yerine getirilerek ülkenin dışardaki görünümü

mü de değiştirilmek istenmişti.¹⁰ Nitekim Gazi, Fethi Bey'i parti kurmaya razı etmek için ona, "bugünkü manzaramız aşağı yukarı bir diktatör manzarasıdır. Vakıa bir meclis vardır. Fakat içeride ve dışarıda bize diktatör nazarıyla bakıyorlar... Ben öldükten sonra arkamda kalacak müessese bir istibdat müessesesidir." demişti.¹¹

En önemlisi de, mevcut rejime ve iktidara karşı halk çoğunluğunun tutumu ve siyasal eğiliminin ne olduğu test edilmek istenmiş ve muhalefet hevesleri bir kez daha sindirilmiştir. Serbest Fırka'nın kurucusu Fethi Bey, parti kapatıldıktan sonra, "aldatıldığını" itiraf etmiş ve Gazi'nin Fırka'yı "sırf memleketteki vaziyeti anlamak, halkın nabzını tutmak için" kurdurduğuna kanaat getirmiştir.¹² Parti'nin kurucularından Ahmet Ağaoğlu, Serbest Fırka Hatıraları'nda şu tesbiti yapar: "Bütün bu olup geçenler, Serbest Fırka komedisi niçin oynandı sualine cevap vermektedir. Şimdi tamamen anlaşılıyor ki, bu komedi sırf fırka teşkili, muhalefet fikri taşımak gibi cür'etleri ta kökünden kesip atmak içinmiş! Evet, bundan sonra artık çok uzun yıllar hiç kimse kendisinde muhalif fırka kurma cesaretini bulamaz."¹³

Öte yandan, Gazi'nin Serbest Fırka ile, İsmet Paşa'ya üstünlüğünü kanıtlamak ve onu dizginlemek istediği de ileri sürülmüştür.¹⁴

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI'NIN DOĞUŞU

Serbest Fırka'nın kuruluşu, dünya siyaset tarihinde örneği görülmemiş bir "parti kurma modeli" biçiminde gerçekleşti: İsmet Paşa hükümetine karşı duyulan genel hoşnutsuzluğu ve dış dünyada Türkiye hakkında oluşan olumsuz imajı dikkate alan Mustafa Kemal Paşa, muhalif bir partinin bizzat kendi kontrolü altında kurulması gerektiğini düşünüyordu. Aksi halde, 1924'teki Terakkiperver'lere benzer "kontrol dışı" gerçek bir muhalefet ortaya çıkabilir ve işler karışabilirdi. Bu görevi güvenle yerine getirebilecek şahıs ise, o sırada Paris sefiri bulunan Ali Fethi Okyar olabilirdi. Fethi Bey, Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşmeyi şöyle nakleder:

"Mustafa Kemal Paşa ile görüştük; bana, ille ikinci bir fırka kurup başına geçeceksin, diye ısrar etti. Ben de kabul ettim. Anlaşmamıza göre, kuraçığım fırkanın C. Halk Fırkası'ndan esaslı bir farkı olmayacaktı. İki fırkanın da yüksek idare ve nezareti kendisinde olacaktı. Kendisi C. Fırkası'ndan ayrılmamakla birlikte benim fırkanın da yürütücüsü olacaktı. Gazi Paşa, her iki fırkanın da mebus namzetlerini kendisi tayin edecekti... Kargaşaya meydan bırakmamak için her iki partinin tek elden yönetilmesinde fayda görüyordu. Özellikle benim fırkam, C. Halk Fırkası'nın bir yan cenahı (kolu) olacaktı."¹⁵

Fethi Bey öneriyi benimseyince, yeni bir fırkanın kurulacağı Atatürk ile Fethi Bey arasında karşılıklı sunulan mektuplarla kamuoyuna duyuruldu. 9 Ağustos 1930 tarihli gazetelerde yer alan açık mektubunda Fethi Bey, Gazi'ye yeni bir fırka kurmak istediğinden söz ediyordu. M. Kemal Paşa da 11 Ağustos 1930 tarihli yine basında yayınlanan açık yanıtı ile, Fethi Bey'e bu girişimi için güvence veriyordu.¹⁶

Böylece, Serbest Cumhuriyet Fırkası 12 Ağustos 1930'da resmen kurulmuş oldu. Yeni fırka Serbest Fırka'nın siyasal yelpazedeki yeri ise, daha önceden Mustafa Kemal ile Fethi Bey arasında konuşulup kararlaştırılmıştı. Partiye 'Serbest Cumhuriyet Fırkası' adını da Gazi vermişti.¹⁷ Paşa, güvendiği arkadaşlarının yönetiminde mecliste hükümet denetimi yapacak ve ülkeyi çok partili yaşama hazırlayacak olan Serbest Fırka'ya örgütlenmesi için gerekli olan parayı vermeyi ve yeter sayıda mebus ayırmayı da taahhüt etmişti.¹⁸

Nitekim, Gazi Paşa sözünde durarak yeni fırka ya oldukça önemli miktarda para verdi.¹⁹ Serbest Fırka'ya katılacak millevekili sayısı ise beklenen düzeyde olmadı. Gazi yalnızca 13 milletvekilinin yeni partiye katılmasına izin verdi.²⁰ İlk etapta Mustafa Kemal'in en yakın arkadaşlarından Ahmet Ağaoğlu ve Nuri Conker ile kızkardeşi Makbule Atadan, Paşa'nın direktifi ile yeni fırka'ya geçtiler. Ama bir sorun vardı; Fethi Bey henüz Paris Büyükelçisi bulunuyordu ve mebus değildi. Onun da kolay bulundu: İki gün içinde Fethi Bey'in mebusluk işlemleri tamamlandı ve münhal bulunan Gümüşhane mebusluğuna seçildiği kendisine bildirildi.²¹

Yeni parti, yukarıda da belirtildiği üzere Gazi'nin irade ve otoritesi altında çalışacak ve bizzat onun tarafından yönlendirilecekti. Şevket Süreyya'ya göre, bu partinin kuruluşunda, daha başından bir "gariplik" vardı: "Biz bu teşebbüse daha baştan, garip bir partililik oyunu diyemez miyiz? Bir muhalefet partisi olarak karşı fırka başkanının emri ile kurulan, karşı fırkanın bir kanadını teşkil edecek olan, karşı taraf başkanının iktidar partisi ile müştereken yöneteceği, parası karşı tarafça verilen, üyeleri karşı tarafça ayrılan ve gerek iktidar, gerek muhalefet adayları aynı elden tayin edilen bir hatta ileride "Sağ mı, sol mu olacağı henüz bilinmeyen" siyasi parti tecrübesi?.. Bir siyasi parti, toplum içindeki siyaset ve menfaat çekişmelerinin zorunluğu ile, aşağıdan yukarı gelen tepkilerin, çabaların yoğunlaşması ile kurulur. Fethi Bey'in serbest partisinde, bu şartların mevcut olmadığı bir gerçektir."²²

SERBEST FIRKA'YA BÜYÜK HALK DESTEĞİ, İRTİCA YAYGARALARI VE PARTİ'NİN FESHİ

Serbest Fırka, Meclis'te kurulmasına rağmen, halktan çok büyük bir ilgi gördü. İstanbul, İzmir, Ay-

dın, Samsun ve Trabzon'da hemen örgütlenmesini tamamladı. Tek Parti rejiminden iyice bunalmış olan halk, yığınlar halinde bu yeni fırkaya akın etti. Adeta bir "fıcr-i kazip" yüzbinleri, milyonları kendine doğru çekiyordu.

Serbest Fırka ilk gövde gösteri-

sini İzmir'de yaptı. Parti teşkilatının açılışını yapmak üzere İzmir'e gelen Fethi Bey'i halk adeta bağrına bastı ve bir kurtarıcı gibi karşıladı. Fethi Bey'e gösterilen bu aşırı ilgi ve tezahürat, aynı zamanda baskıcı yönetime karşı bir protesto niteliği taşıyordu.²³ "Fethi Bey, İzmir'de umulduğundan çok fazla alaka ve rağbet gördü... İzmir'deki bu alaka, memleketin her köşesine yayıldı. Hiçbir fırka bu kadar az çalışarak, az zamanda bu kadar başarı kazanmış olamazdı. Adeta kendiliğinden her yerde Serbest Fırka'nın teşkilatı kurulmuştu. Fırka ekseriyeti eline almak üzere idi... Fethi Bey fırkanın gördüğü bu alakadan şaşırarak, onu frenlemeğe uğraşıyordu."²⁴

İzmir Valisi Kazım Paşa'nın Serbest Fırka'nın mitingini engelleme çabaları ve Halk Fırkası yanlısı Anadolu gazetesinin, Fethi Bey'i karşılamaya gelen kalabalığı "para ile tutulmuş sarhoşlar" olarak nitelmesi halkın sabrını taşırdı; gazete binası taşlandı. Bu sırada güvenlik kuvvetlerinin halka rastgele ateş açması üzerine 14 yaşındaki bir çocuk vurularak öldü. Çocuğun babası, yavrusunun cesedini Fethi Bey'in önüne koyarak şöyle haykırdı: "İşte size bir kurban! Başkalarını da vermeye hazırız. Yeter ki sen bizi bu zalimlerin ellerinden kurtar!"²⁵

Fethi Bey, İzmir'den İstanbul'a döndüğünde şunları söylüyordu: "Biz ipin ucunu kaybettik. Artık Serbest Fırka halkın malı olmuştur. Biz onun isteklerine boyun eğmek zorundayız."²⁶

Serbest Fırka'ya halkın gösterdiği büyük ilgi Halk Parti'lileri telaşa düşürdü. Fırka'nın seçime girmesi halinde büyük bir ekseriyet kazanacağı anlaşılmıştı.²⁷ Yeni fırkanın hızla iktidara alternatif bir güç haline geldiğini gören "yasakçı" Tek Parti zihniyeti, daha önce Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na karşı kullandığı silahı bu defa yeni partiye çevirdi. Bütün devlet gücünü ellerinde tutan Halk Partililer, Serbest Fırka'nın "devrim düşmanı ve mürteci" olduğunu yaydılar. Gazeteler hergün "irtica ve gericilik" yazılarından geçilmez oldu. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın İstanbul İl Başkanı Cevdet Kerim

Fethi Okyar

İncedayı, Serbest Fırka'dan "Mürteci Fırkası" olarak söz ediyordu.²⁸ Yazılanlara bakılırsa, "Serbest Fırka hilafeti, saltanatı, tekke ve medreseyi, fesi, Arap harflerini geri getirmek" istiyordu.²⁹ Fethi Bey, Serbest Fırka'ya yöneltilen şiddetli eleştiriler ve Halk Fırkası'nın gösterdiği aşırı tahammülsüzlük üzerine Meclis'te yaptığı konuşmada şunları söylüyordu:

"Bizim namütenahi kabahatlerimiz arasında en mühimmi ve bir türlü affedilemeyi, hükumete geçmek niyetinde olmuş bulunduğumuzu söylemiş olmamızdır. Böyle bir konuşma nasıl olur? Bir fırka kurulsun da iktidara geçeceğini söylesin! Bu mümkün müdür? Amma, iktidarda bulunan partinin ilanihaye iktidarda kalacağını söylemesinde hiçbir mahzur yoktur.

"Efendiler! Eğer bir siyasi fırka, 'iktidar mevkiine geçmek istemiyorum; yalnız eğlence tarzında, uzaktan hükümetin icraatını tenkit etmekle kalacağım' derse, böylesine fırka denilir mi? Bu sözleri söyleyecek adama sadece gülünür. Evet! İcap ederse, Türk milleti isterse, iktidar mevkiine geçmek niyetindeyiz! Bu benim en sarîh hakkımdır, efendiler!"³⁰

1930 Belediye seçimlerinde reylerin karşı tarafa gittiğini gören "yasaklılar", Serbest Fırka'nın kapatılması için, bütün devlet mekanizmalarını harekete geçirdiler. (Ahmet Ağaoğlu'nun aktardığına göre, Serbest Fırka Samsun'da seçimi kazanmıştı; eğer her tarafta idare memurları "kanun tanıyan" insanlar olsalardı, seçimlerin dörtte üçünü kazanabilirdi. Ama İçişleri Bakanı kesin talimatını vermişti: "Her ne pahasına olursa olsun Halk Fırkası kazandırılacak."³¹ Nitekim öyle de olmuştu.) İsmet Paşa, Serbest Fırka'nın milletvekili seçimlerine girmesi halinde, büyük bir zafer kazanacağını görerek bu konudaki rahatsızlığını Gazi'ye aktardı. Bundan sonrasını Ahmet Ağaoğlu'ndan dinleyelim: "İsmet Paşa bundan sonra ordu kumandanlarını ve müfettişlerini harekete geçiriyor. Bunlar sanki tesadüf olarak Ankara'da toplanıyorlar, Gazi'nin huzuruna çıkıyorlar ve son hadiselerden bahis açarak Serbest Fırka hadisesinin ordu üzerine fena tesir etmiş olduğunu, orduda hatta bazı alametlerin belirdiğini, böyle giderse vaziyetin fena olacağını söylüyorlar. Bütün bunlar Gazi'yi İkinci Fırka'yı meydana getirmekten onu vazgeçirmiş ve onu kaldırmağa karar verdirmiş olabilir."³²

Nihayet Fethi Bey, 15 Kasım 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası Genel Başkanı sıfatıyla Meclis'te son konuşmasını yapıyor:

"Muhterem arkadaşlar! Son belediye seçimleri, memlekette görülmemiş bir alaka uyandırdı. Vatan-daşlar, günlerce sandık başına gelmek fırsatını beklediler. Milli hakimiyetin ne olduğunu Cumhuriyet sayesinde anlaşıp bulunan halk, bu hakimiyetin verdiği rey hakkını bütün engellemelere rağmen,

müşküllere göğüs gererek kullanmak istiyordu. Fakat reylerin arzu edilen tarafa verilmediğini gören bazı hükümet memurları ve fırkacıların asabiyeti ziyadeleşti. İsteddiği tarafa rey vermek hakkını kullanan şehir ve kasabalarımız halkına irtica, komünistlik ve anarşi lekeleri sürülmek istendi... Bu derece geniş irticâ hareketleri mevcut idiye, o yerlerin amirleri, belediye seçimlerinden evvel böyle bir hareketi neden sezmediler ve hükümet merkezini ikaz etmediler?... Bu halk belediye seçimlerinde neden birdenbire mürtecî oluverdi?

"Halk 'laik kanunları istemiyoruz; Halife'yi istiyoruz!' mu dedi?! Hayır efendiler!.. Bin kere hayır!.. İrticâ diye tefsir olunan bu hareket, halkın reyini serbestçe ve istediği taraf lehine kullanmak istemesinden başka hiçbir surette tecelli etmemiştir. Halkın, reyini Serbest Cumhuriyet Fırkası adaylarına vermek istemesini irticâ diye tefsir edenler, halkın en tabii rey hakkını inhisar altına almak isteyenlerdir."³³

Bu konuşmaya Halk Fırkası mebuslarının gösterdiği tepkiler ilginçti: Fethi Bey'in, partisini "Büyük Gazi'nin tasvip ve teşvikiyle" kurduğunu söylemesi üzerine, Afyon mebusu Ali Çetinkaya: "Hayır! Öyle değildir! Siz milleti, memleketi karıştırmak istiyorsunuz." diye haykırıyor; Antalya mebusu Rasih Kaplan da: "Cümleliği vatan haini olarak derhal mahkemelere vermeliyiz." diyordu.³⁴ Ağaoğlu'nun aktardığına göre, "manzara tamamen Terakkiperverlerin sigaya çekilmesini andırıyordu."³⁵

Nihayet, Gazi Paşa'nın da kendisine verdiği desteği çektiğini gören Fethi Bey, 17 Kasım 1930'da Partisini feshettiğini açıkladı.³⁶

MENEMEN HADİSELERİ: İRTİCA BAHANE, İKİDAR ŞAHANE

Feshedilen Serbest Fırka ile "mevhum" irtica arasındaki ilişki daha Fethi Bey'in Ege gezisi sırasında kurulmuştu. Mevcut iktidarın borazanlığını yapan basına göre, SCF lideri Akhisar'da siyah bez üzerine hem de Arap harfleriyle "Lailahe illaallah" yazılı bayrakla karşılanmıştı. C. Halk Partisi yönetimine göre, bu "irtica"ın baş kaldırması demektir. Yakup Kadri, İnkılâp gazetesinde "Zavallı Fethi Bey, bütün mânasıyla devlet otoritesi, milli aşayış ve vatan birliği aleyhine bir küçük ihtilal hareketlerinin bayrağı olmuştur" diye yazıyor; Falih Rıfkı da Hakimiyet-i Milliye'de "Cumhuriyetçiler, aklınızı başınıza alınız. Bunlar şeriat istiyorlar, şeriat!" diyordu.³⁷

İrtica iddiaları parti kapandıktan sonra da sürmeliydi ve sürdü de. Hatta, irtica yaygaraları, sadece "iddia" düzeyinde kalmamalı, tehlikenin ne kadar büyük olduğu kanıtlanmalıydı. Böylece bir taşla iki kuş vurulacak, hem Serbest Fırka'nın feshedilmesinin izah edilebilir bir gerekçesi bulunacak, hem de

DEMİREL DÜN, BUGÜN...

CUMHURBAŞKANI SÜLEYMAN DEMİREL'İN TGRT'DE “ALTERNATİF” PROGRAMINDAKİ KONUŞMASI

Türk Siyaset arenasında 28 Şubat süreci giderek ağırlığını hissettiriyor. Bu süreçte gündemden düşmeyen; hatta kamuoyunu bunaltacak ölçüde gündemde tutulan bazı konular, son aylarda biteviye tartışılır oldu. “Ara rejim, darbe, ordu-siyaset ilişkisi, bilhassa din, irtica, laiklik ve başörtüsü” gibi konular etrafında adeta fırtınalar estirildi, depremler yaşandı.

Kavramlara, kelimelere yeni anlamlar giydirildi. Sözler, davranışlar, alışkanlıklar yeni baştan yorumlandı, ilginç çelişkiler yaşandı. Bu bağlamda “tarihe kayıt” olarak düşünülecek pek çok konuşma, röportaj, yazı ve beyanata tanık olundu.

Bu sayımızda, okuyucularımıza, önemli bir röportajı “belge” olarak sunuyoruz. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in 11 Mart 1998'de Sebahaddin Önkibar'ın TGRT'de sunduğu “Alternatif” programında yaptığı konuşmayı hiçbir ekleme ve çıkarma yapmadan sunuyoruz.

Ayrıca, yine sayın Demirel'in 80'li yıllarda Köprü Dergisi'nde yayınlanan çeşitli beyanatlarını da, bugünkü görüşleri ile mukayese imkanı sağlamak açısından ikinci bölümde takdim ediyoruz.

Belgede yer alan eski ve yeni görüşlerin değerlendirmesini ise okuyucularımıza bırakıyoruz.

UMRAN

Bugün...

S. Önkibar: Mutlu akşamlar efendim. Alternatif programı bu akşam Çankaya Köşkü'nden canlı yayında. Bu akşamki konuğumuz, Çankaya Köşkü'nün sakini, Cumhurbaşkanımız, Sayın Süleyman Demirel. Efendim, hoşgeldiniz.

S. Demirel: Teşekkür ederim.

S. Önkibar: Efendim böyle bir yayın imkanı verdiğiniz için şükranlarımızı arz ediyoruz. Sayın seçirciler; Türkiye'de son günlerde ardarda sıcak gündemler yaşanıyor. Türban olayları, memur eylemleri, Kosova'daki Sırp dayatmaları derken, dün, gündeme ara model arayışları ve teknokrat model arayışları eklendi. Alternatif, bu akşam bu konularla beraber hükümet icraatları, enflasyon, erken seçim, Fazilet Partisi'nin seyri, Başkanlık sistemi, Avrupa Birliği, Ortadoğu, Kıbrıs ve Kafkasya'daki son gelişmeler gibi pek çok konuyu, süre elverdiği müddetçe, sağduyu sahibi herkesin, tecrübesi ve karizmasıyla rejimin ve hatta ülkenin teminatı olarak gördüğü isme, cumhurbaşkanımız sayın Süleyman Demirel'e soracak. Şimdi, vakit kaybetmiyoruz ve Sayın Cumhurbaşkanımız Süleyman Demirel'e, en güncel konu olan ararejim tartışmaları ve teknokrat model arayışları iddialarını yöneltiyoruz. Sayın Cumhurbaşkanım; dün Deniz Baykal, bugün sayın Çiller ara rejim ve darbeyi ima eden beyanlarda bulundular. Bunun sizce anlamı nedir? bu doğru bir davranış mı, ne demek istediler, efendim?

S. Demirel: (Elindeki Anayasa kitapçığını kaldırarak) Bu Anayasa, bunu nereye koyacaksınız? Evvela şunu söyleyeyim: Televizyonları başında bu programı izleyen izlemeyen bütün vatandaşlarımızı saygıyla, sevgiyle selamlıyorum. Şimdi; T.C bir Anayasa devletidir. (Elindeki Anayasa kitapçığını yeniden uzatarak) İşte Anayasa'sı budur. Bu Anayasa'da hükümetlerin nasıl gelip, nasıl gideceği bellidir. Ve Türkiye'de seçimle gelmiş bir parlamento, onun güvenoyuna dayanan bir hükümet... T.C.'nin kurumları Anayasa'da yetkileri tayin edilmiş kurumlardır. Bütün bunların hepsi ne olacak? Yani aslında bakarsanız, darbe tartışmalarını yeniden açmamız, yaratmaya çalıştığımız yeni Türkiye imajını tahrip etmekten başka bir işe yaramaz. Ve herkesin bence, darbe tartışmasına şu veya bu şe-

kilde katılması değil, böyle bir söylentiye hiçbir şekilde taraf olmaması lazım, ciddiye almaması lazım, bunu gayr-i ciddi ilan etmesi lazım. Yani darbe tartışmaları yeniden rejim inançsızlığı, Anayasa inançsızlığını doğurur. Ülkede yeniden bir rahatsızlık doğurur, huzursuzluk doğurur. Bırakın vatandaşı. İşinde gücünde sabahtan akşama kadar maişet mücadelesi, geçim mücadelesi yapan vatandaş, rahat rahat mücadelesini yapsın.

S. Önkibar: Efendim, Sayın Çiller'in ve Sayın Baykal'ın beyanlarını belli bir duyuma bağlayan ve o noktada değerlendirenler var. Bazı kesimler de "siyaset yapıyor" diyorlar, sizce hangisi efendim?

S. Demirel: Ben onları bilemem, yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, bunlar, ulu orta söylenecek sözler değildir.

S. Önkibar: Yani, yanlışını yapmışlar diyorsunuz?

S. Demirel: Ben, mevkiim icabı, polemiğe girecek durumda değilim. Benim söyleyeceğim şey şudur: Eğer darbe ihtimalleri filan konuşacaksanız, (Anayasa kitapçığını eline alarak) o zaman bu Anayasa'yı ne yapacaksınız, tekrar soruyorum. Onun içindir ki, varlığını bu Anayasa'ya borçlu olanlar, ve başta siyasi partiler ve bütün kurumlar, ve bu ülkenin hür ve serbest olmasından her şeyin demokratik zeminlerde, demokratik toplumlara göre gerçekleşmesinden memnun olması lazım gelenler, hepsine sesleniyorum: Yani, rejimi işletmek, demokrasiyi işletmek, halkın yüksek iradesine dayanan, ve ondan güç kudret alan bir parlamento, o parlamentonun güvenoyuna dayanan bir hükümeti işletmek varken, darbe tartışmalarının gereğini anlamak mümkün değil. Hükümeti beğenmeyebilirsiniz. Hükümetler zaten, çok kere beğenmek için değil, beğenilmemek için vardır. Hükümetlerin dünyanın hiçbir yerinde, büyük çoğunluk tarafından beğenildiği pek vaki değildir. Çünkü Hükümet öyle bir kurumdur ki, herkes başı ağrısa ondan biliyor. Bu da gayet doğaldır. Onun içindir ki, demokratik sistemlerde hükümetler gider, yerine hükümetler gelir. Yalnız bunun kaideleri vardır. Ve bakınız, halkından kuvvet almayan, halkına karşı sorumlu olmayan hükümet-

ler acaba hesabı kime vereceklerdir.

S. Önkibar: Evet efendim. 12 Mart sürecine dönelim bir an için, Sayın Cumhurbaşkanım. Orda da bir Anayasa vardı, ancak ona rağmen ordada bir ararejim konu edildi, bir teknokrat hükümet kuruldu. Şimdi de böyle şeyler telaffuz ediliyor. Böyle bir ihtimal var mı sizce?

S. Demirel: Canım, 12 Mart oldu da ne oldu? Yani ondan sonra Türkiye on sene kargaşaya gitti. Bırakın da bu rejim işlesin.

S. Önkibar: Sayın Cumhurbaşkanım, askerler rahat mı?

S. Demirel: Askerler, önce şunu ifade edelim; milletin özüdür, ve T.C. Anayasasında yerleri belli, Cumhuriyetin bir büyük kurumudur. Devletin belkemiğidir. Askerler, demokrasinin askerleridir. Ve askerleri ikide birde, önüne gelen, sanki demokrasiyi tehdit ediyormuş gibi bir duruma sokmaya kimsenin hakkı yoktur. Askerler rahat... Askerler işinde, gücünde...

S. Önkibar: Peki efendim, 28 Şubat'ta bir süreç başladı. Bu başlayan süreç bugün devam ediyor mu, 28 Şubat amacına vardı mı, o başlayan süreç sonucuna vardı mı?

S. Demirel: 28 Şubat dediğiniz olay, MGK'nın zeminine, devletin güvenliği ile ilgili olaylar her zaman gelir. Ve her ay, devletin güvenliği o zeminde konuşulur. Yine, devletin güvenliğine zarar veren birtakım konular o zemine gelmiş, konuşulmuş, kararlar alınmıştır. Bu kararlar uygulanmaktadır. Ve her ay da bu kararların uygulanma durumu gözden geçirilmektedir. (Masasına doğru uzanarak) Şu önümde duran kağıt da MGK'da alınan tedbirlerin uygulanma durumunu gösteren rapordur. (Raporu S. Önkibar'a doğru uzatarak "bakın" manasında kafa sallayarak) Yani devlet bunları takip ediyor. Zaten bu bir süreçtir. Bunları bir defada uygulayıp bitirmek mümkün değil, çünkü bunların içinde 18 maddelik tedbirler dediğimiz kararların, bir kısmı, mevcut kanunların uygulanmasını öngören olaylardır. Mevcut kararların uygulanması, bir günde uygulanıp ondan sonra bitecek cinsten değil ki... Bu kararlar uygulanmaktadır. Bu kararların uygulanmasını Başbakanlığa bağlı takip bürosu, gayet yakından takip etmektedir. Her ay sonu da MGK Genel Sekreteri, MGK'na sadece bu kararlarla ilgili değil, bundan evvel alınmış bütün MGK kararları ile ilgili bir rapor takdim etmektedir. MGK oturuyor, bir takım kararlar alıyor, tavsiyeler alıyor; bunları eğer kurul takip etmezse, bir daha alacağı kararları, konuşulup konuşulup sade-

ce dağılmaktan ibaret kalır.

S. Önkibar: Evet efendim. Geçen yıl, 12-13 ay önce bir Şubat sendromu vardı. Şubat sonunda toplanacak MGK'nın alacağı kararlar bekleniyordu. Bugünlerde Ankara kulislerinde, sanıyorum Mart sonunda toplanacak MGK'da, hükümete muhtıra değil ama, irtica ile ilgili, diğer bazı noktalarda, MGK'nın asker kanadından hükümete ikazlar geleceği, Ankara kulislerinde konuşuluyor. Böyle bir şey ihtimal mi efendim?

S. Demirel: Ankara kulisleri MGK'nın yapacağı işleri önceden keşfediyor, ondan sonra bir takım yorumlar yapıyor. Bunlara bir diyebileceğimiz yok. Ülkede, her şeyin aleni bir şekilde ortada konuşulduğu bir ülkede, tabi ki fısıltı gazetelerinin çalışacağı da tabiidir. MGK, bugün kurulmuş bir kurul değil, fonksiyonunu ifa etmiş ve Anayasa'nın 118 maddesine göre kurulmuş, çalışma şekli de belli oturmuş bir kurumdur. Ve gündemi de bellidir. Gündeminde de gayet tabii ki, Türkiye'nin üzerindeki tehditlerin hepsi konuşulur. İç tehdit meseleleri konuşulur, dış tehdit meseleleri konuşulur. MGK'nın varoluş sebebi zaten odur. Geçen aylarda olduğu gibi bu ay da, geçen toplantılardaki alınan kararların durumu gözden geçirilecektir.

S. Önkibar: Efendim siz, iki darbe, daha doğrusu bir muhtıra bir darbe geçirmiş bir siyaset adamı olarak size şunu sormak istiyorum: Türkiye neden çok sık sürelerde darbe sözcüğüyle karşı karşıya kalıyor, neden lügatından bu sözcüğü atamıyor?

S. Demirel: Tabi ki Türkiye çok çabuk bunalıyor. Ve henüz demokratik rejim inancını yerleştirebilmiş değil, Demokratik rejimi yerleştirmek yerine bir takım çevreler, bir takım zihinler mucizevi adamlar arıyor. Mucizevi reçeteler arıyor. Akşamdan sabaha her şeyin hallolmasını istiyor. Ve Türkiye bu arayışın içinden hiç kârlı çıkmadı. Çünkü Türkiye ne mucizevi bir adam buldu ne de mucizevi bir reçete buldu. Türkiye ne bulduysa demokraside buldu.

S. Önkibar: Ama efendim bir de şu var: 1965-69 sizin döneminiz, 1983-87 rahmetli Özal'ın döneminde Türkiye hakikaten büyük bir sıçrama yaptı. Koalisyon dönemlerinde Türkiye sekteye uğradı, Yani mucizevi dönemlerimiz de var galiba...

S. Demirel: Ama siz diyorsunuz ki, Türkiye neden darbe söylentilerine giriyor. 1965-69 dönemi, seçilmiş hükümet dönemidir. 1983-87 dönemi de bir takım kısıtlı durumlar olmasına rağmen yani yasakların bulunmasına, üç partinin seçimlere gir-

memesine, üç partinin seçimlere sokulmasına rağmen, yine, şöyle veya böyle seçimle parlamento-ya gelmiş bir hükümet dönemidir. Yani siz bana böyle darbeler sonunda gelmiş hükümetlerin, Türkiye'nin meselelerini çözdüğüne dair bir misal gösteremezsiniz. Öyleyse ne arıyorsunuz darbede? Yani, anlamadığım şey şu: Evvela darbe demek, birçok şeyi kısıtlamak demektir. Hürriyetleri ve temel hakları kısıtlamak demektir. Acaba Türkiye'de benim vatandaşlarım hürriyetten ve temel haklardan bıktı mı, bunlardan şikayetçi mi? Bakın, bu ülkenin sokaktaki vatandaşı, evet, geçim sıkıntısı içindedir, devletin işlemeyen bir takım tarafları vardır. 65 milyonluk Türkiye, etrafında bu kadar hadiseler var, Kafkaslarda hadise var, Ortadoğu'da hadise var, Balkanlarda hadise var ve hertarafta hadise var, böyle bir coğrafyadaki Türkiye; dünya şartları da fevkalade bozuk... Ben böyle bir Türkiye'nin, hürriyet adası olarak kalması, acaba, kimin gururunu incitiyor.

S. Önkibar: Evet, Özel bir soru sayın Cumhurbaşkanım. Geçen yıl Haziran ayında, yine sadece Ankara kulisleri değil, birçok yerlerde konuşuluyor bu. 13 Haziran'da ihtilal olacakmış siz bunu önlemişsiniz. Bu halkın arasında da yaygın olarak konuşuluyor. Gerçekten geçen yıl ihtilal olacaktıydı?

S. Önkibar: Bunların hepsi rivayet. Yani, böyle kahve sohbetlerinde, insanların biraraya geldiği zaman "duydun mu" cinsinden laflardır. Hiçbir ciddi tarafı yoktur.

S. Önkibar: Mart aylarında, istatistiklere göre, toplumsal olaylar tırmanıyor, Geçmişteki gözlem böyle. Geçen Pazar günü Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle kadınlar yürüdü. Gerçi çok güzel toplantılar da oldu ama, İstanbul Taksim'de bölücü unsurlar bu olayı istismar ediyor ve Beyoğlu'nu, Galatasaray'ı savaş alanına çeviriyor. Adeta devlete başkaldırı fotoğrafını verdiler. Bu olayı yorumlar mısınız?

S. Demirel: Türkiye'de sokak hareketleri devletin kanunlarını ihlal, devletin polisine karşı çıkma ilk defa oluyor değil ki. Oluyorda ne oluyor? Halkı rahatsız ediyor. Netice itibarıyla; devletin meşru güçleri, polisi, jandarması, eğer icab ediyorsa askeri, meşru güvenlik güçleri, görevlerini yapıyor ve nizamı sağlıyor. Hiç kimse kendisini devletin karşısında güç göstermeye yeltenememeli. Aksi taktirde zarar görür. Bir hukuk devleti içerisinde kaba kuvvet gösterisine kalkmanın, onu yapanlar tarafından çok büyük mahsuru vardır. Nedir mesele? "Bak biz bunları yapabiliyoruz" ya-

şıyorsunuzda ne oluyor? Yani, birçok kandırılmış vatandaşın başına dert geliyor. Onun için biz söylüyoruz. Diyoruz ki; gösteri mi yapmak istiyorsunuz, yapın, ama kanunlara uygun bir biçimde yapın. Gösteri yapmak bu ülkede halkın, insanların hakkıdır. Gösteri hakkı hep söyledim ki 35 yıllık siyasi yaşamım boyunca bunu hep söyledim; gösteri hakkı, insan haklarının en aziz, en mübarek haklarından biridir. Yapın, sesinizi duyurun, anlatın... Yalnız bu, bir nizama bağlanmıştır. Bu hakkı tanıyan Anayasa, bu hakkı nasıl kullanacağını da bir düzene bağlamıştır. Bunun için, size yer göstereceklerdir, "şurda yapın" diyeceklerdir, orda yapın. Nitekim aynı gün, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde, bir birinden güzel şenlikler yapıldı. Hiçbir tanesinde devlete karşı çıkma ve vatandaş rahat-sız etme, düzeni bozma gibi hadiseler yoktu. Ama söylediğim gibi, Türkiye zor bir memleket, gayet tabi ki Türkiye, bir terör olayı ile karşı karşıyadır. Yani, Türkiye topraklarında bağımsız bir devlet kurma gayretleri içinde ve dışında vardır. Ama kim ülkesinde bağımsız bir devlet kurulmasına mücadele eder. Olurmu öyle şey.

S. Önkibar: Bu bağlamda soracağım bir diğer soru da, memur eylemleri. Gerçi bütün memurlar buna katılmadı. Mesela kamu-Sen gibi bir sendika bu eylemlere hiç katılmadı. Kısa adı KESK olan konfederasyon, sol eğilimli bir konfederasyona mensup memurlar gösteri yaptılar, şehrin trafiğini kitleyecek kadar. Bu bir hak aramamıydı, yoksa başka bir şey miydi? Polisle çatışmak, devletle karşı karşıya gelmek mesela, Sayın Cumhurbaşkanım?

S. Demirel: Bu tür meseleler olduğu vakit yine, meseleyi hukukun genel çerçevesinde düşünmek lazım. Tabi ki polis, bu takım olayları dağıtmaya girdiği zaman bir kısım sertlikler oluyor. Bu olayları seyreden, özellikle bu televizyonlar sayesinde, tabi ister istemez acıma hislerini kabartıyor. Bu sertlikler olmasın diye çalışılıyor ama, devletin meşru güçlerine bu olayları önleyin dendiği zaman, istenmeyen bir takım sertlikler de oluyor. Şimdi hadise ne? Yine burda da bir takım güçler hakkı aramak istiyor, arasımlar, bir şey demiyorlar. Hak aramak için toplantı mı yapmak istiyorlar, yapsınlar. Yürüyüş mü yapmak istiyor, onu da yapsınlar. Pankartı asmak istiyorlar, pankart mı göstermek istiyorlar, gösterebilirler. Görüyoruz Avrupa'da, birkaç milyon insan yürüyor, ama hiç bir şey olmuyor. Kanun onlara şu saat içinde şurada yürüyün diyor ve yürüyor ve o topluma lazım gelen uyarıyı yapıyor. Şimdi mesela, Ankara'nın en

işlek yeri olan Kızılay meydanını işgal ederseniz, ve vatandaş işine gücüne gitmekten alıkoyarsanız, bu, düzeni bozmaktır. Ama size yer gösterilmişse, gelin toplantı yapacaksanız şurda yapın denmişse, sizde orda yaparsınız, size kimse bir şey demez. Eğer o yerde de bu hakkınız elinizden alınırsa o zaman, vatandaşın temel hakkı devlet tarafından engelleniyor olur. Ona ben de karşı çıkarım. Ama, Ankara'nın ortasına gelip, hak arıyoruz diye, başka vatandaşları mağdur etmenin, kamu düzenini bozmanın, trafiği alt-üst etmenin bir anlamı yok. Varsayalım ki hak arayanlar haklıdır zaten kendisini haklı sayacaktır, yani haklı mıdır, haksız mıdır tartışmasına girmiyorum. Varsayalım ki haklıdır, haksız çıkarlar. Ve gayet açık söylüyorum. Gelecektir devletin polisi, veya devletin polisi demeyelim. Devletin zor kullanma hakkına sahip meşru güçleri, çünkü devlet zor kullanma hakkına sahiptir, başka türlü kanunları icra edemeyebilir. Devletten istenen şey; kanunları icra ve huzur ve sükûnu sağlamaktır. Ama bunu yaparken devlet, gayet tabi, vatandaşına itina ile davranacaktır.

S. Önkibar: Peki , devletin meşru güçleri, birtakım çevrelerin iddia ettiği gibi, Avrupa ile kıyaslandığında ölçüyü kaçırıyor mu?

S. Demirel: Avrupa'da kaçırıyor. Avrupa'da görmüyormusunuz, toplantılarda neler oluyor. Ama yinede ben şunu söylüyorum. Devletin güvenlik güçlerini görev yapamaz hale getirdiğinizde, onu ararsınız. Devletin güvenlik güçleri görevlerini yapabilmeli, ve kamu düzenini sağlayabilmelidirler. Bu görevler yapılırken vatandaşın kanunlara uyması lazımdır. Yani, vatandaşın güvenlik güçlerine kolaylık göstermesi lazım, "dağılın" dediği zaman, dağılması lazımdır. Vatandaş kanunsuz bir işin içine sürüklenebilir. Veya birçok kimse bunu bilmeyebilirde. Ama, kanunsuzluğu kendisine ihtar edildiği zaman, dağılması lazımdır. Kime karşı kuvvet gösterisinde bulunacaksınız? Devletin, kendi devletinizin polisi.. Onu itibarsız hâle getirmek suretiyle, onu taşlamak suretiyle, onunla dövüşe girmek suretiyle kime yardım etmiş oluyorsunuz? İşin bir tarafı bu. Diğer tarafı da; her şeye rağmen polisin, bu görevlerini ifa ederken, kırıp dökmeden, yakıp yıkmadan görevini yapması, şayân-ı arzudur, istenilen odur.

S. Önkibar: Evet efendim. Sayın Cumhurbaşkanı, gündemin bir diğer sıcak konusu, türban olayı. Özellikle geçtiğimiz haftalarda İstanbul Üniversitesi'nde uç veren bu olay, gençleri sokağa dökmüştü. Nedir bu Türban olayı? Türkiye bu ko-

nuyu nasıl aşacak sayın Cumhurbaşkanım?

S. Demirel: Sanıyorum ki, bu yeni bir olay değil, yeni bir tartışma da değil. Nitekim bu olay daha önce Anayasa mahkemesine gitmiş, Danıştay'a da gitmiş. Anayasa Mahkemesi, 1989'da çıkarmış olduğu bir kanun dolayısıyla bu meseleye bakınız. 2547 nolu yüksek öğrenim kanununa eklenen madde şu: "Yüksek öğretim kurumlarında laboratuvar, klinik, ve koridorlarında çağdaş kıyafet görünümünde bulunmak zorunludur. Dini inanç sebebiyle boyun ve saçların örtü veya türbanla kapatılması serbesttir" Kanun bu. Bu kanuna, ki 16. maddedir bu, itiraz edilmiş, Anayasa mahkemesi 1989 senesinde bir karar vermiş, şöyle diyor: "Anayasa mahkemesi bu kararında, laik bir devlet hukuk kurallarının dinde değil, akılda bulunduğunu, kişilerin iç dünyasına bilgiler getiren din bilgisinin yasallaştırılmasının düşünülemediğini, vurguladıktan sonra, tevhid-i tedrisat kanunu gereğince dinsel eğitimin laik devlet anlayışına göre yapılması gerekir. Birlikte çalışma yapanların kardeşlikleri, arkadaşlıkları, dayanışmaları yarınlar için bile gerekliken, onları dinsel gereklerle ayırmak, kimin hangi inançtan olduğunu işaretlerle belli etmek, onların yakınlaşmalarını, birlikte çalışıp yakınlaşmalarını önler. Ayrılıklara, dinsel inanç ve görüşlerden ötürü çatışmalara yol açar. Dersliklerde ve belirli yerlerde, dinsel simgelerden uzak kalınması zorunluğu nedeniyle, yüksek öğretim kurumlarında dinsel gereklerle bağlanan başörtü, laik bilim ortamıyla bağdaştırılmaz. Laiklik ilkesine, laik eğitim kurallarına karşın yapılan eğilimlerin demokratik bir hak olduğu iddia edilemez. Belli biçimde giyinmek özgürlüğü dinsel inancı olanlar veya olmayanlar arasında farklılık yaratmaktadır. Vicdan özgürlüğü istediğine inanma hakkıdır. Laikliğe vicdan özgürlüğü karıştırılarak dinsel giyinme özgürlüğü savunulamaz. Giyinme konusu, Atatürk ilkeleriyle sınırlı olduğu gibi, vicdan özgürlüğü konusu da değildir. Yüksek öğretim kurumlarında, dinsel giyim esaslarını içeren düzenleme, dinsel kurallardan arındırılmış devlet düzenine, giyim sebebi nedeniyle dinsel bir el atmada bulunmaktadır. Söz konusu yasa hükmü, Anayasa maddesinin 174. yasasında yazılı devrim yasalarına da aykırıdır. Laiklik ilkesine uygun çalışmalar yapmakla yükümlü üniversitelerde bu çalışmalara katılacaklar hangi statülerde olurlarsa olsunlar, dinsel gereklere göre giyinmemelidirler. Eğitim ve öğretimde dinsel inanca devlet gücünün özel bir katkı vermesi düşünülemez. Başörtüsünü serbest bırakan kuralı, aynı maddedeki ulusal birlik, demokratik hukuk devleti ilkeleri, 10. madde-

sindeki eşitlik ilkesini 24. maddesindeki laiklik tanımı, 174. maddesiyle korumaya alınan devrim yasaları yönünden incelenmiş, bu ilke ve kurallara aykırı bularak iptal etmiştir. "Bunun üzerine tekrar bir kanun çıkarmış Anayasa Mahkemesi onu da iptal etmiş. "Dini inanç sebebiyle boyun ve saçların türbanla kapatılması serbestisi" ile ilgili düzenlemeyi bir kere daha iptal ediyor, Anayasa Mahkemesi. Burada da diyor ki: "Sosyal, kültürel ve estetik toplumsal şartlara dayanan giyim; çevre koşulları, kişisel görüşler, kültür ve gelenekle biçimlenir. Değişip gelişmesini de bu nedenlere bağlıdır. Bunun dışında dinsel inanç ya da dinsel görüşlerle bağlantı kurularak yapılan düzenleme devrim yasalarını ve hem de laiklik ilkesini ilgilendirir. Türkiye için laiklik anlayışı, tarihsel gelişim nedeniyle, özellik taşımakta, Anayasayla benimsenen yapısıyla, Batı'dan ayrı biçimiyle ele alınsa da, özenle korunması zorunlu bir ilke olarak....? incelenen kuralı, kamu kuruluşlarından sayılan yüksek öğretim kurumlarındaki bayanların giyimlerini düzenlerken, dinsel gerekte uygunluğu nasıl olursa olsun, başörtüsü kullanımına dinsel inanç nedeniyle geçerlilik tanımakla, kamu alanındaki bu düzenlemeyi, dinsel esaslara dayandırmak suretiyle, laiklik ilkesine aykırılık oluşturmuştur. Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesine çıkarma T.C'nin laiklik ilkesini korumak amacıyla, devrim yasaları nazarı dikkate alındığında bunların Anayasaya aykırılığı düşünülmeyecektir" diyor, ve netice de Anayasa Mahkemesinin türbanla ilgili bu iki kararının dışında, Refah Partisi'nin kapatılması ile ilgili kararında da. "Parti yetkililerinin türbanı siyaset malzemeleri yapmaları ve konuyla ilgili mahkeme kararlarını eleştirmeleri üzerine eski kararlarına atıfta bulunarak bilinen görüşlerini tekrarlamıştır" Sonuç şu: "Şimdi, Türkiye'de bu ülkenin kadınları, benim anam, kızkardeşim dahil, başlarını bağlarlar. Bunlara kimsenin birşey dediği yoktur. Çünkü, örttür, adettir. Ve başlarını bağlayan milyonlarca Türk kadını, bir ideolojinin peşinde de değildirler. Ve bir ideoloji içinde bağlanamazlar. Kendi analarından, babalarından öyle görmüşlerdir ve o düzen öyle gider. Hiç kimse, devrim kanunları var, Anayasa'ya aykırıdır diye, ülkede hiçbir kadının, hiçbir kızın başörtüsüne karışmaz. Binaenaleyh yaşamakla bağlar, yazmayla bağlar yani bizim halkımızdır bu. Buradaki olay nedir? Üniversite ve devlet dairelerindeki olaydır bu. Peki üniversitelerde ve devlet dairelerindeki başını bağlama örf ve adetten dolayı mı, yoksa bir ideolojiye hizmetten dolayı mı olmaktadır. Kanun

uygulayıcıları, bunların bir örf ve adetle değil, bir ideolojiye dayandığını iddia etmektedirler. Çünkü üniversitelerde ve devlet dairelerinde böyle bir örf ve adet yoktur. Hiç olmazsa, yerleşmiş bir örf ve adet yoktur. Bu hadise bakın, 1987'den beri tartışılıyor, 10 senedir. Ondan önce de bir miktar tartışılmıştır ama son on senedir devamlı tartışılıyor. Bilhassa üniversitelerde kız öğrencilerin baş bağlama hadisesi bir nevi ideoloji sayılmaktadır. Çünkü, bizim bildiğimize göre, kız çocukları başlarını dini sebepten örttüklerini söylemektedirler, eğer bağlamazlarsa din elden gitmektedir, onların anlayışına göre. Bu yoktur eskiden. Aslında barksanız kız çocukların az bir kısmı bunu yapmaktadır. Ne oluyor bu taktirde? Başını bağlayan dindar, bağlamayan değil, inançsız. İşte bunları yöneticiler bir ayırım olarak görüyorlar. Peki buna kim karar verecek? Devletin en yüksek mahkemelerine gitmiş hadise, Yani, mademki din ve vicdan hürriyeti vardır, buna göre bağlasın. İnancı o istikamette olan bağlasın, ama yüksek mahkeme buna cevaz vermiyor.

S. Önkibar: Evet efendim. Bir de üniversitelerde kamu kuruluşları ayrımı işaretleniyor. Üniversite bir kamu kuruluşu değil eğitim yuvasıdır deniliyor. Bir de Güneri Civaoglu, disiplin uygulansa bugünkü tablo çıkmaz, en azından 35-40 gün uzaklaştırma verilse" diyor. Yani, ölçü biraz kaçırılıyor diye değerlendirmeler var.

S. Demirel: Uygulama başka bir iş. Şimdi, bakın, siz bana işin kökünü sordunuz, ben de "bu bugünün meseleleri değildir" dedim. Eğer üniversiteye giden kız çocuklarının başörtüsü bir örfün bir adetin ürünü olsa karşı çıkılmaz. Nitekim, ülkenin her yerinde kadınlar başını bağlıyor, kimsenin birşey dediği yok. Bunu ne uygarlığa ne devrimlere aykırı bulan var.

S. Önkibar: Atatürk'de buna kısıtlama getirmemişti, değil mi efendim?

S. Demirel: Getirmiş. Atatürk başörtüsüne karşıdır. O günkü dönem başka iş. Yani resimlerde Atatürk'ün annesi, hanımı, kızkardeşi başka şekillerde görülüyor ama, Atatürk'ün temelde başörtüsü taraftarı olduğunu iddia etmek doğru değildir. Yani başörtüsünü çağdaşlığa aykırı bulduğu halde halkı zorlamamıştır. İsteyen başını bağlamıştır. Devlet dairelerine ve okullara geldiğiniz zaman bu olay yeni. Yeni dediğimiz son 15 senenin işi.

S. Önkibar: Türbanın bir bayrak yapılması sizce sorun değil mi efendim?

S. Demirel: Evet. Burda itiraz edilen bilhassa, kız çocuklarının başlarını bağlaması hadisesinin, bir ihtiyaçtan çok, zihinlerine yerleşmiş olduğudur.

S. Önkibar: Siyasal islam'ın bir simgesi yani...

S. Demirel: Ve bunun arkasında İslamiyetin istismarının bulunduğu şeklinde yöneticilerde kanaat vardır. Efendim, bu İslami kaideler nedir? Kur'an nedir, Hadis nedir, burada bunları tartışacak değilim. Aşağı yukarı 75 senedir Türkiye'de.... Allah'a şükür Türkiyem müslümandır. Müslümanlıktan uzaklaşmış değildir. Bu uygulamalar yapılageldiğinde de, hiç kimse, müslümanlığın ortadan kalktığını da söylemiş değildir ama 10-15 senedir, bu takım hareketler, daha çok yüksek okullarda revaç bulmuş, buna karşılık okul yönetimleri de buna karşı çıkmış, başını bağladığından ziyade, başını bir ideolojinin simgesi olarak karşı çıkmış. Hadise TBMM'ne intikal etmiş. TBMM'de "varsın bağlayan bağlasın" demiş ve o konuma Anayasa Mahkemesi itiraz etmiş. Anayasa'nın mahkemesi ve Danıştay da bunu Anayasa, laiklik ilkelerine aykırı bulmuştur. Şimdi uygulamaya geliyorsunuz, nasıl oluyor? Üniversite rektörü "bu aykırıdır" diyor. Tabi bunu uygularken, başını örten kız çocukları, "başını çözün" dendiği vakit, din elden gidiyor gibi bir telaşa kapılıyorlar. Halbuki bu kararlar da yazmış, başka kız çocukları gibi başını açmanın, kimsenin dinini götürmediğini... ikna edilmeleri lazım. Ben böyle diyorum da benim böyle dediğime de karşı çıkanlar var. Ama ben işin bugünkü gerekliliğini söylüyorum. Yani, madem din elden gidiyor, herkes başını bağlasın. Demekki başını ötmekle ne dindar olunabiliyor, ne de açmakla dinsiz olunuyor görüşü, bizim toplumumuz tarafından kabul edilmiş. Ülkemizde örf haline gelmiş. Bizim ülkemizde başını örten olduğu gibi, başını ötmeyen bir sürü hanım var. Başını açmayı veya kapamayı örf olarak mütalaâ ettiğimiz takdirde, Pekala bugün Türkiye'de pek çok hanımın, anamızın, kızkardeşimizin başı bağlıda; eşimizin çocuğumuzun başı bağlı değil. Bunlar kabullenilmiş. Yani başı açık olanlar dinsiz, başı bağlı olanlar dindar. Bu ayrımı yaptığınız zaman, çok büyük kötülük yaparsınız Türkiye'ye Kur'an okuduğu zaman, namaz kıldığı zaman, mübarek bir yere girdiği zaman başını bağlıyor hanımlar. Böyle bir örf teşekkül etmiş. Ben bunların doğruluğunu yanlışlığını tartışmıyorum. Bunu tartışacak başka ehil insanlar var. Ben bugünkü temel teşkil etmiş olan örfü söylüyorum. Üniversitelerde mesela sadece baş bağlamak değil. Bir

de bağlayanların, bağlamayanlara bakışı! Bağlayanlarla bağlamayanlar arasındaki bölünmeye, Anayasa mahkemesi de Danıştay da işaret ediyor.

S. Önkibar: Efendim, söylediklerinize katılmamak mümkün değil. Ancak iletişimin hükümlerinde olduğu bugünün konjonktüründe olayın bir de başka bir boyutu var, Cebr-i kültür değişmelerinin Türkiye'de hala devam ettiği gibi bir yargı bir hüküm var. Bazı çevrelerce ileri sürülüyor ve mevcut olaylarda buna mazleme oluyor. Cebr-i kültür değişmeleri sürecinin. Keşke Türkiye bunu aşabilse, keşke Türkiye bugün türbanı konuşmasaydı, internetin egemen olduğu bir yapıda türbanı bugün tartışmamalıydı, değil mi efendim? Ama siyasal mazleme yapılmasına kesin karşı çıkması gerekliydi. Sağduyu sahibi herkesin karşı çıkması gerekirdi.

S. Demirel: Türkiye bunları tartışmıyordu. Neden tartışılır hale geldi? Çünkü okullara, camilere, kışlalarla siyaset sokulmaya kalkıldı. Yoksa tartışılmıyordu. Bakın, ben meseleyi hangi baza oturttum. Kendi düşüncemi söylüyorum demiyorum ben size. Ben bir Anayasa Devleti'nin adamıyım. İşte T.C'nin Anayasası. Bu Anayasa herkesi bağlar. Bu Anayasa'daki hükümler değiştirilene kadar bu Anayasaya uyacaksınız. Bu olmadığı takdirde çatışma çıkar. Netice itibariyle bu işi bir hükümetle halletmeye kalkışsanız, tartışılır. Çünkü hükümet siyasi bir organdır, ama meseleyi yargı kararıyla halletmişsiniz. Uygulamada, olay çıkarmadan, nihayet bu çocuklar bizim çocuklarımızdır. Onlarla konuşacak, onları ikna ederek, ve üniversitelerde ve devlet dairelerinde böyle bir ikiliğe sebebiyet vermemek için, bir kısmının diğerlerine bakışı gibi durumları ortadan kaldırmak için, çocuklara herhalde bir takım şeyler söylenebilir. Burda değerli hocalarımıza büyük iş düşüyor. Şiddete başvurmadan bunlar çözümlenmelidir. Bu zamana kadar, genellikle meselelerinde, şiddete başvurarak netice almadık.

S. Önkibar: Efendim, halk deyimiyle veya bazı çevrelerin deyimiyle, derin devletin türban konusunda herhangi bir arzusu, talebi var mı, sayın Cumhurbaşkanı?

S. Demirel: Derin devleti neyle tarif edeceksin onu bilmem. Ancak devlet tarif edilmiştir. Herkesin kendine göre bir devlet tarifi hiçbir anlam taşımaz. Devleti bu Anayasa taraf etmiştir.

S. Önkibar: Sayın Cumhurbaşkanı, izin verirsiniz başka bir konuya geçmek istiyorum. Erken seçim, bugünün tablosunda sizce çok acil bir ihtiyaç mıdır, bugünkü hükümet yıpranma sürecinde

icraatın içinde olduğu için oyunun kuralı gereği ama, hükümete alternatif olan partiler de Türkiye'de bir dönem hükümrân olan partilerdi. C.H.P 4 yıl koalisyon ortağıydı. D.Y.P. keza öyleydi. R.P'de kolasiyon ortağı oldu. Alternatif partiler de ortaya iddialı programlar koyabilmiş değiller. En azından istikbal vaad etmiyorlar. Mevcud tablo ortada. Ve deniliyor ki, bugün seçime gidilse çokşey değişmeyecek, üç aşağı beş yukarı aynı tablo yine ortaya çıkacak. Sisteme inançsızlık gibi değerlendirmeler var ve ayrıca, ne olursa olsun, hakem millet olmalı diye bir değerlendirme daha var. Sizce akşamdan-sabaha bir erken seçim çok acil bir ihtiyaç mı, Sayın Cumhurbaşkanı?

S. Demirel: Bugünkü Parlamemto bir hükümet çıkarmış. Hükümetin Parlamentoda bir çoğunluğu yok, ama parlamentonun güvenoyuna dayanan bir hükümet. Dışarıdan bir parti bu hükümeti destekliyor. Ve hükümet zorla ayakta duruyor değil. Parlamentonun güvenoyuyla ayakta duruyor. 54. hükümet ne kadar meşruysa, 55. hükümet de o kadar meşrudur. Bunun meşruiyetini tartışmak kadar yanıltıcı bir olay tasavvur edilmez. 54. hükümetin başkanı istifa etmiştir. 55. hükümet kurulmuştur. Eğer bu hükümet yanlış kuruldu deniliyorsa, bunu tashih etme yeri TBMM idi. Orda bunu tashih ederler, hükümete güvenoyu vermezlerdi. Kimse de gelip zorla koltuğa oturmazdı. Bugün de şikayeti olan varsa meclise gidip bugünkü hükümetin muamelesini tamamlar. Bu kararlara uymayacaksınız, bu zeminleri kullanmayacaksınız işte zemin, işte kuvvet, hükümet nasıl gider, nasıl gelir. Bunaldık, of, öyleyse belli bir arayışa girelim. Tamam arayışa gidin. Herhalde bu arayış, bu sistemden uzaklaşarak olmaz.

O zaman bu neye benzer? Afrikalının hurma ağacına çıkıp hurma yeme yerine, hurma ağacını kesip onu yere yatırmasına benzer. Demokrasi dediğiniz olay çok meyveli bir ağaç. Yani bundan nasıl vazgeçebileceklerini anlamak mümkün değildir. Ve Türkiye'nin bu konuda bir tecrübesi var. Türkiye bundan uzaklaşınca düzelmedi ki. Bugün çektiğimiz sıkıntıların büyük bir kısmı da burdan geliyor. Bugün Türkiye'de parçalanmış bir meclis varsa bundandır. Bugün Türkiye'de tahrir edilmiş bir devlet varsa bundandır. Netice itibarıyla, siz bu Demokrasi'yi ne zaman yapacaksınız? Demokrasi, bayramdan bayrama kullanılan birşey değildir. Ve Demokrasi, kolay şeyleri aşmak için değil, zor şeyleri aşmak için size lazımdır. Bir zorlukla karşılaştığınız zaman, hadi şeyi yıkalım... Bakın, bugün Türkiye sakın. Türkiye'nin Anka-

ra'sında memurlar şu şu hadiseyi yapmış. Yapsın. Üç gün sonra geçer. Ama Türkiye 65 milyonluk bir Türkiye. Şu an Artvin'deki devlet görevlisini arıyayım, görevinin başındadır. Yarın sabah olunca 15 milyonluk çocuk nüfusu okuluna gider. Fabrikalar çalışıyor, üretiyor, otelleri doludur. Evet, Türkiye pahalı. Aslında Türkiye'de halkın gelir seviyesi düşük. Türkiye gelir seviyesi yüksek ülkelere göre pahalı da değil. Şimdi, 1997 senesinde Türkiye üç hükümet değiştirmiş neticesinde bakın. Ben size neticesini söyleyeyim. %6 büyüme 27 milyar dolar ihracat. Buna dikkat edin. 1964 senesinde ihracatı, 400 milyon dolar Türkiye'nin ve 70 milyar dolar ticaret hacmi. Türkiye'nin kimseye borcu yok. Son kuruşuna kadar Türkiye borcunu ödemiş. Faiz borcu da yok, dolar borcu da yok.

S.Önkibar: Dûyun-u Umumiye süreci var mı?

S. Demirel: Hiçbir şey yok. Türkiye'nin bugün kendi vatanına olan borcundan dolayı sıkıntısı var. 344 bin otomobil satılmış bu sene. 93'den sonra, en çok satılan yıl. Ve çok mutluyum ki 50 bine yakın traktör satılmış. Neden çok mutluyum? Çünkü Türkiye'de 700 bin traktör var. Her sene 70 binin yenilenmesi lazım. Yoksa ekemeyiz tarlaları. Netice itibarıyla 18 bin 20 bin traktör satın alabilen Türk köylüsü 97'de 50 bin traktör satın almış. Ben 97'de güzel temeller attım, güzel okullar açtım. Tablo bu. Kimse buna kötü bir tablo filan diyemez. Ee canım her şey iyi mi? Herşey o kadar iyi değil.

S. Önkibar: Enflasyon % 100 mesela. Gelir dağılımı dengesiz....

S. Demirel: Gelir dağılımı dengesi bugün kötü değil ki ve gelir dağılımı dengesi sadece Türkiye'de kötü değil ki; dünyanın her tarafında kötü. Kalkınmış ülkelere bakın. Kalkınmış ülkeler de gelirin % 5'ini alt, %20 alıyor. Bizim ülkemizde de aynı. Buradaki olay gelir düşük. Gelir düşük olunca, o alt % 20'nin altı % 5'lik var ya o düşük. Eğer gelir yüksek olsa, gelir dağılımının bu şekilde olması gelirin % 50'sini, üst % 20' alıyor. Başka ülkelerinde böyle. 8 aylık bir hükümetten gelir dağılımını düzeltmesini nasıl isteyebilirsiniz. Ben hükümeti savunuyordum gibi anlamayın. Eğer hükümeti başarısız sayıyorsanız, buradan, "yandık, yıkıldık bir yere varamayız" gibi bir sonuca varamayız. Bu Türkiye'nin lehine olmaz. En büyük kötülük budur. Hükümetten memnun değilseniz onu söyleyin. İşte meclis. Oraya gidin değiştirin.

Efendim, seçime gidelim, e seçime gidersek de

yine böyle bir tablo çıkar. Seçim de çare değildir. Meclisin çıkardığı hükümet çare değil, meclisin kendisi çare değil, yani çıkarılacak bir meclis çare değil. E birader, sizin anladığınız çare ne? Çare bunların hepsinden vazgeçelim, öyle mi? Seçim demokraside çaredir. Şimdi gelelim bu mevzuya.. Seçimi çare saymadığımız yerde demokrasi bitmiştir. Orda iş biter. Seçim milletin iradesine gidip o iradede tasvip almaktır. Başka ülkelerde de görülmüştür. Bugünkü parlamento parçalıdır. Parçalı olmasının nedenide, 1981'de siyasi partilerin kapatılmış olması, ondan sonraki dönemde yasaklar olması, sağın da solun da parçalanmış olması, sağdaki partilerin birbirine, soldaki partilerin birbirine düşmüş olması... Bugünkü manzara budur. **Şimdi bu manzarayı meydana getiren darbe hadisesine siz yeniden talipsiniz şaşarım aklınıza! Kim talipse onun aklına şaşarım, açık söylüyorum. Bu memlekette ne yapılacaksa, halkın rızasına dayanarak yapılacaktır. Halka "Sen otur, senin aklın ermez" demek. Bu bitmiştir. 21. asra giriyorsun ve böyle bir zihniyetle kimin içine çıkacaksınız. Halkın size bir şey değidiği yok. Önüne gittiğin zaman, halk ona göre seni dinliyor, kararını veriyor. Hem halka "hür iradenle seç birader" diyor-sun. Seçiyor, ondan sonrada olmadı diyorsun. Olmaz. Bakın, ne oluyor burada? Seçim çaredir, yalnız, bugünkü şartlarda yapılan anketlere göre, seçim olsa yine böyle bir tablo ortaya çıkar. O zaman seçim Parlamento çıkarır ama Parlamento hükümet çıkarmaz. İşte Türkiye'nin hastalığı bu.**

S. Önkibar: Peki efendim tedavi?

S. Demirel: Tedavi şu: Seçim kanununda değişiklik yapacaksınız. Bu başka ülkelerin başına gelmiştir. Siyasi partilerin bir araya gelmesiyle...

S. Önkibar: İki türlü seçim...

S. Demirel: Hayır, hayır. Eğer mesele % 20'si kaç türlü yaparsan yap, değişmez. Partilerin birbiriyle ittifak yapmasına imkan vereceksiniz. Bu imkan verilir ve ittifak olursa, halk bilecektir ki, seçimden sonra Başkan şu olacaktır. Yoksa her 6 ayda bir başbakan değişmek suretiyle halk, oy vermediği kişiyi, karşısında başbakan olarak gördüğü takdirde hem meclise hem de sisteme olan inancı ortadan kalkıyor. Burada en önemli hadise, halkın seçme hakkıdır. Bugün benim insanımı vatandaş yapan da onun seçme hakkıdır. Devlet üzerine nüfuzunu koyan da seçme hakkıdır. Seçme hakkını anlamsız hale getirirseniz, Türkiye'yi 150 sene geriye götürürsünüz. Taa 1870'lere gidersin.

S. Önkibar: Sistemin rehabilitasyonu şart..

S. Demirel: Gösteriyoruz yolunu. İşlemeyen şeyleri düzeltin, ama bu prensip olarak seçimden kaçmak demek değildir. Bugün söylüyorum: Siyasi partiler, yeni bir durum olursa oturup boylarına bakarlar. Bu boy ben değilim. Bizim boyumuz bu ülkeyi yönetmeye yetmiyor, halk vermiyor. Zorun mu var halktan. Ama zaman içerisinde halk onu düzelterektedir. Çünkü bu halkın kusuru değildir. Demokrasinin işlemesine müade etmedik, saatin zembereğini kırdık, zembereksiz bir iş bu. Seçim çare değildir demek yanlıştır. Ama bu haliyle seçim yine aynı tabloyu çıkarır diyenler olabilir. Öyleyse sistemi düzeltelim.

S. Önkibar: Bir ara başkanlık sistemi tartışmaları gündeme girmişti, Cumhurbaşkanına, Parlamento feshetme yetkisi de dahil, bir kaç yetkinin verilmesini istemiştiniz. Sistem değişikliğini teklif etmiştiniz. Kamuoyunun tartışması noktasında bu konuda ısrarlı mısınız Sayın Cumhurbaşkanım?

S. Demirel: Tabi. Bu sistemin işleyebilmesi için bakınız, seçim diyoruz. Ülkenin seçime gitmesi kararını Cumhurbaşkanı verebilmelidir. Bu bir tecrübelerdir. 1948-58 arasında Fransa'da 10 senede 22 hükümet değişmiştir. Ondan sonra getirmişlerdir o kaideyi. Fransa'daki bu kaideyi Degaul beraber onun yanındaki fikir grubu var. Neticede Türkiye, Cumhurbaşkanına seçimi yenileme yetkisini vermemelidir. Parlamento çok daha disiplinli olur ve parlamento da beraberlikler çok daha kolay olur. Parlamento işlemiyorsa ülkenin dertlerine çare bulmuyor, hükümet çıkarmıyor gibi şikayetler ortadan kalkar.

S. Önkibar: Kamuoyu sizin tutkal görüntünüz, birleştirici misyonunuz, size Degaul misyonunu yüklerse bu sorumluluktan kaçarsınız?

S. Demirel: Bakın. Benim kimseye benzeme gibi bir arzum yoktur. Ben benim. Binaenaleyh ben, bugün burda görevimi yapıyorum. Ve canla başla bu görevi yapmaya çalışıyorum. Burası demokrat bir ülkeyse, herkes düşündüğünü söylüyorsa, ben de söylüyorum.

S.Önkibar: Başbakanlığı özlemiyor musunuz?

S. Demirel: Hayır. Hiçbir şeyi özlemiyorum. Ben burda bütün gücümle, bu görevi yapıyorum. Söylediğim gibi, hiçbir şeye özenmiyorum ve hiç bir şeyi de özlemiyorum. Sadece ülkenin yararına olacak şeyi söylüyorum size. Neyi söylüyorum? Demokrasiyi ayakta tutun. Demokrasi duruyor ama, kendiliğinden ayakta duruyor. Demokrasi-den şüphe ediyorsunuz da, buna sizin katkınız ne? İkincisi, bu ülkeye, bu devlete iyi sarılın. Birçok

kimse sarılmıyor. Hergün bu ülkeyi kötüleyerek bir yere varamazsınız.

S. Önkibar: Fazilet Partisi'nin bugünkü fotoğrafı sizce RP'nin bir fotokopisini, RP'yi işaret ediyor muş, gibi FP bu haliyle nereye varabilir, kapatılabilme tehlikesiyle karşılaşabilir mi?

S. Demirel: Şimdi bakınız birşey anlatmaya çalışıyorum ülkeme, hukukun genel prensipleri, bu ülke insanların hakları vardır. Bu haklar hiç kimse tarafından alınmaz. Bu haklara kısıtlama getirilirse ancak kanunlarda olduğu gibi yazılı olarak getirilir. Kimse kimsenin haklarını elinden alamaz. Bu ülkede birisi suç işlemişse kanunda yazdığı kadar, cezaya müstehak olur. Kanunda yazan ceza-yı da hakim verir. Savunma, ardına kadar açık almak şartıyla. Eğer suç işlemişse suçun sabit olması lazımdır, ve delillendirmiş olmak lazımdır. Bunu ben çok önemsiyorum. Orta yerde suç yoksa ceza veremezsiniz. Hayali suç olmaz. Hayali suç icad edip de ceza vererseniz zulümdür. Şimdi ortada RP hadisesi var. RP T.C Anayasasına göre suç işlemiş. Bunu iddia eden Başsavcı. O iddiayı neden o yapıyor? Onun görevi o. Mademki bu iddia etmiş o zaman mahkemeye gidecek. Hangi mahkemeye? Anayasa mahkemesine RP'nin kapatılmasına mahkeme karar vermiş. Altı mensubunun da 5-6 sene siyasetten uzak durmasına karar vermiş. Ceza bundan ibaret. Bunun ötesinde ceza-yı uygulamaya kalkarsanız zulüm olur. Ben bunu hukuki manada söylüyorum. Bir takım çevreler ya efendim, Demirel neden RP'yi ya da FP'yi savunuyor diyebilir. Ben kimseyi savunmuyorum, ben hukuku savunuyorum. Hukuku savunurken, haksızlığa karşı herkesi savunuyorum. Ülkemdeki barış buna bağlı.

RP'den ayrılan FP'yi kurmuş. Buna mani birşey var mı? yok. Efendim aynı adla kuramaz. Aynı adla kurmamış, başka bir adla kurmuş. Bu öncekisinin aynı. Ne yapa-lım. Öyleyse bunu da kapatalım. İşte bu suçsuz ceza olur. Adamın suçu parti kurmak olamaz. Çünkü Parti kurmak T.C vatandaşının hakkıdır. Eğer buna mani olursanız, vatandaşın haklarını ihlal etmiş olursunuz. Onlar da bu ülkenin vatandaşları. Bu ülkede herkese birden sesleniyorum. Bu ülkede sadece siz yoksunuz. sizin gibi düşünmeyenler de var. Ama efendim bizim gibi düşünmeyenler, devrim aleyhtarı, laiklik aleyhtarı. Eğer böyleyse onların suçları var. Onları takip edecek insanlar var. Herkesin birbirini takip etmesine gerek yok ve onlara ceza verecek insanlar var. Herkesin birbirine suç yüklemesi bu toplumu çok huzursuz yapar. Sizin gibi dü-

şünmeyen ve sizin sevmediğiniz insanlar bu ülkenin vatandaşı. Burda biz barış içinde yaşamak istiyoruz. Her gün bahsediyoruz Mevlana'dan, Yunus'tan ve diyoruz ki birbirinizi hoşgörün, kucaklayın. Kalbi katı olanları Allah sevmez. Bunları diyoruz. Birbirimize şu veya bu sebeple husumet besliyoruz, bu olmaz. Onun için FP adı altında bir parti kurmuşlardır. RP'nin yaptığı şeyleri onlar da yaparsa, Başsavcı onların da peşine düşer. İşte mesele bu kadardır. FP ne yapar? Herkes kismetini alır. Yarışta herkes aynı olacaktır. Siyasi partiler din istismarı yapmayacaklardır. Zaten birisi din istismarı yapar, ona kimse bir şey demezse öteki de yapacaktır. Siyasi partilerin din istismarında yapacakları yanlışla, dine verecekleri zarar, tahayyül edemiyorum.

S. Önkibar: Sayın Erbakan FP'nin bir bileni mi?

S. Demirel: Ben bilmem.

S. Önkibar: Sayın Erbakan Anadolu'ya çıkacak önümüzdeki günlerde. Paneller, sempozyumlar düzenleyecek zâtı âlinizin 80'li yıllardaki konumunda olabilir mi?

S. Demirel: Onu bilmem ama, hadise aynı değil. Ben 17 sene Adalet Partisi'nin başkanlığını yaptım. Benim başında bulunduğum partinin, Türk demokrasisine ve Türkiye'ye kazandırdığı menfaatler bir destandır. Bu 17 sene içinde bu ülkenin dağına taşına damga vurduk. Cumhuriyet'le, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı olduk, halkımızın mutluluğu için çalıştık. Biz niye kapanacaktık. Biz sorgusuz sualsiz kapandık. Ve "yaptığınız yanlıştır" dedik. "Bu partileri kapatmayın, yaptığınız yanlıştır" dedik. Ben niye 10 sene dört duvar içinde oturacaktım? Benim kusurum neydi? mahkemenin geçmiş bir karar değil ki... Şeriatın kestiği parmak acımaz. Bu ülkenin kanununa inanıyorsanız, hakimine de, mahkemesine de inanacaksınız. Size adil olmayan bir karar bile verilse, o düzeltilinceye kadar ona uyacaksınız. Onun içindir ki bizim durumumuz tamamen ayrı bir olaydır. Biz bir haksızlığa mağdur kaldık. Halkın bizi seçme gücü zorla elinden alındı. Netice itibariyle, bizim yaptığımız başka iştir. Biz nefsi müdafaa yaptık. Yani, Anayasaya karşın çıkıp konuşma kararını bize kimse tanımadı ki... Kim aleyhinde konuşursa hapsedtiler. Ben şimdi, onların tartışmasına çok girmek istemiyorum Geçmişten ders çıkarılsın diye anlatıyorum ben, bütün bunları.

S. Önkibar: Sayın Cumhurbaşkanı, izin verirseniz bu konulara geçmek istiyorum. Son günlerde, Kosova vahşeti yaşanıyor. Türkiye bu vahşetle

ilgili neler yapıyor, dünya kamuoyu neler yapmalı, sayın Cumhurbaşkanım?

S. Demirel: Kosova meselesi, Bosna-Hersek meselesinden sonra, fevkalade telaş uyandıran bir meseledir. Bir rivayete göre 75 kişinin katledilmesini, vahşet diye tanımlamak doğrudur. Bu çok üzücü, fevkalade ayıp bir meseledir. Kosova olayı çok karmaşık bir olaydır. 1389 senesinde Osmanlı tarafından fethedilmiş Kosova, 524 sene Osmanlı'nın idaresinde kalmıştır. 1913 Balkan Harbi'ne kadar Osmanlı'nın elindeydi. Bizim Kosova'ya bakışımız sadece insani açıdan değil, tarihi açıdan da bakarız. Osmanlı idaresindeyken Kosova'da hiçbir problem olmamıştır. Kosova'nın 2 milyon nüfusu var. Halkın % 90'ı Arnavut kökenlidir. Kosova'da bir rivayete göre 50 ile 70 bin arasında da Türk vardır ve 200 bin kadar da Sırp var. 700.000 civarında Arnavut, 200.000 civarında Sırp, 50.000 civarında da Türk. İşte bu Osmanlı idaresinin bakiyesi. 1974'de Kosova özerk, 10 bin km² de de Kosovalılar, Kosova Cumhuriyetini kurmuşlar, referandum yapmışlar ve bağımsızlık yaratmışlar. Arnavutluk'tan başka bu bağımsızlığı tanıyan yok. Ve Kosova'da bu cumhuriyetin başında İbrahim Rugova diye bir zâti seçmişler. Rugova gayet dikkatli ve şiddet yanlısı olmayan birisidir. Ve bağımsız bir Kosova taraftarıdır. Yeni kişiler çıkmış bunların bir kısmı şiddet taraftarı, bir kısmı Yugoslavya içinde otonom bir cumhuriyet taraftarı... Şimdi Belgrad diyor ki; özerkliği en iyi şekilde verelim, yalnız bağımsızlık vermeyiz. İşte bu kavga bir tarafta bağımsızlığı isteyen, diğer tarafta da hayır vermeyiz diyenlerin kavgasıdır. Tabi ki mesele siyasi bir çözüme kavuşmalıdır, kavuşacaktır da.

Yalnız siyasi çözüme kan dökülmeden kavuşmalıdır. Burada önemli olan en büyük mesele, şiddetin önlenmesidir. Miloseviç, 1992 yılının Ocak ayında, geldi beni ziyaret etti bir gece. Sırf onun için geldi. Ben başbakandım o zaman. Ona ben dedim ki, Bosna-Hersek'i kanla bölmeyin. Ama maalesef öyle oldu. Bizim her tarafta söylediğimiz bir şey var; sakın ola, Kosova'yı Bosna'ya çevirmeyin. Herkes itidalli olsun. Barışçı yollardan giderek bir çözüm bulun. Avrupa daha çabuk hareket etti. Temas grubu faaliyete geçti. Gonzales, geçen İspanya'da görüştüm. Fevkalade iyi bir adamdır. Ona aracı görev verildi. Geçen aldığım bir haber, umutlu bir haber vardı. Sırbistan heyet gönderiyor diye. Bunlar daha erken haberler tabi. Şimdi burada, Bosna-Hersek'te de, dünya ile karşı karşıya gelmiş Belgrad, yine aynı durumla karşı karşıya kalmamalıdır. Balkanlarda çok büyük problem çı-

kar. Tabi ki burda hem Makedonya, hem Arnavutluk, işin içine girerlerse iş büyür. Balkanlar zaten tekin değildir. Kosova çok çetin bile olsa Bosna'nın durumuna düşmez. Çünkü biz onun için Dışişleri Bakanımızı gönderdik. Belgrad'a kadar gitti. Durumları çok yakından takip ediyoruz. Elimizden gelen herşeyi yapacağız. Meselenin kan-sız çözümü için.

S. Önkibar: Efendim burada şimdi, Türkiye'nin Avrupa Birliği hedefine gelmek istiyorum. Bu yolda tatsız bir seyir gözleniyor, Lüksemburg zirvesi sonrasında. Sizin, İspanya ve Fransa gezilerinin bu konuya katkıları oldu mu, olacak mı konuya gelecekte ne gibi katkılar sağlayacak. A.B olayında Türkiye nerede, sayın Cumhurbaşkanım?

S. Demirel: Şöyle bakmak lazım meseleye. Türkiye'nin A.B ile bir anlaşması var. Bu anlaşma bugün geçerlidir ve 1963'te imzalanmıştır. Bu anlaşmanın hedefi Türkiye'nin tam üyeliğidir. Türkiye 1995 sonunda, gümrük birliğine girmiştir. Gümrük birliğine üye ama Avrupa Birliğine üye değil. Böyle hiçbir ülke yok. Tek ülke Türkiye. Avrupa'ya 1989 senesinde söylenmiştir ki, Türkiye'nin A.B'ye girmeye hakkı vardır. Bir tarafta bunları, diğer taraftan Lüksemburg kararları var. Diğer tarafta yarın toplanacak olan Londra Konferansı var. Bir de Mart sonunda toplanacak başka bir konferans var. Sonra Haziran'da toplanacak bir konferans daha var. Lüksemburg Konferansı bir ayırım yaptı. 11 tane ülkeyi bir tarafa, Türkiye'yi bir tarafa koydu. Avrupalılar bize "biz sizi dışarıda bırakmadık, biz size özel bir statü tanıyacağız" deselerdi. Netice bu bir ayırımdır. Pekala, buradaki en büyük olayı Almanya oynadı.

S. Önkibar: Peki efendim, Mesut Yılmaz'ın Alman basınına verdiği Alman kamuoyunu karıştıran bir röportajı vardı. Onu da değerlendirmenizi istiyorum. Sayın Yılmaz'ın demeçleri yerinde ve doğru bir demeçmiydi?

S. Demirel: Mesaj verilmiştir. Tepki de alınmıştır. Ama benim o mesajı değerlendirmeme gerek yok. Biz ne yapmak istiyorduk başlangıçta; Avrupa ile olan ilişkilerimizi askıya alma yoluna gider ama, tekrar tekrar ülkelerle olan münasebetlerimize devam ederiz. En önemli mesele, Avrupa'nın bize karşı bizim de onlara karşı takındığımız tavırdan, bizim teker teker olan münasebetlerimizin zarar görmemesidir. Bu olay zaman içinde durur, oturur. Fakat A.B'nin Lüksemburg'da aldığı karar yanlıştır. Bunun önderliğini Almanya yapmıştır, o da doğru yapmamıştır.

S. Önkibar: Kıbrıs konusunda kaygılı mısınız?

S. Demirel: Kıbrıs yeni bir safhaya gelmiştir. A.B Kıbrıs'la müzakere kararı almış, ama bugün hangi Kıbrıs'la görüşeceği konusunda şaşkınlık içindedir. Çünkü Kıbrıs'ta iki devlet var. Bundan sonraki müzakereler veya siyasi çözümler gidecek... yönünden yapılacaktır. Kıbrıs'la Türkiye arasında olan, daha çok ekonomik, münasebetler daha sıcak bir biçimde olacaktır. Nitekim bir ortak komisyon da kurulmak üzeredir. Protokoller imzalanmıştır. K. Kıbrıs'taki vatandaşlarımızı ekonomik sıkıntılardan kurtarmak için bir takım kararlar almaktadır. Zaten güvenlik bakımından herhangi bir sıkıntı yoktur. Ama müzakereler bundan sonra nasıl devam edecek ve iki devlete çözüm nasıl bulunacak, bunu dünya nasıl karşılayacak, bunlar önümüzdeki günlerin meseleleridir. K. Kıbrıs'taki her iki mecliste özgürlüğünü ilan etmiştir.

S. Önkibar: Ermenistan'da bir iktidar değişimi yaşandı, ılımlılar gitti, sertlik yanlıları geldi. Bu Kafkasya'da bir takım sorunlar getirir mi?

S. Demirel: 16 Mart'ta Ermenistan'da Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacak. Ermenistan halkı önüne çıkan dört adayın birini seçecek. Kimi seçeceği kendi bileceği bir iştir. Yalnız seçim sonrasında Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki muhalif konular, MİSK kurulu çerçevesinde, yani MİSK kurulu

şudur. Belli devletler bir araya gelirler. Arabulucu vazifesi görürler. Meseleye bir çözüm getirmeye çalışmaktadırlar. Rusya, Fransa ve Amerika eş başkandırlar. Bunların hazırladığı bir teklif var. Bu teklifi her iki ülkenin başkanları kabul etmişti. Azerbaycan, işgal altındaki toprakların önemli bir kısmını bırakılıyor, kaçkınlar yerine dönecekti. Ama bu ortadan kaldırıldı.

Bugünkü hadise de Karabağ'ın bağımsızlık meselesidir. Azerbaycan'ın içindeki Karabağ'ın bağımsızlık meselesidir. Azerbaycan'ın içindeki Karabağ'ın bağımsızlığı söz konusu olursa eğer, o zaman Kafkaslar'daki hudut kapılarını tutmak pek mümkün olmaz. Bundan da en çok zarar görecektir Rusya'dır. Onun içindir ki Azerbaycan için söylüyorum, Karabağ'a otonom, vermeye hazırdır. Barışçı yollardan MİSK bu işi halletmelidir. Seçim sonrasında gelecek olan Ermenistan Cumhurbaşkanı soğukkanlı ve akıllı davranırsa bu bir yangın çıkarmaz. Yangın söndürmeye gayret edilir. O zaman Türkiye'den destek görür. Yeni bir yangın çıkarmaya kalkışırsa o zaman dünya yeni bir olayla karşı karşıya kalır. Çok yazık olur. Kafkasya eğer başlıyorsa, Karadenizle Hazar bağlanacaktır. Kars-Tiflis demiryolu, Bakü-Ceyhan boru hattı, bunların hepsi olacaktır.

S. Önkibar: Çok teşekkür ederim.

Dün...

12 EYLÜL İHTİLALİNDEN SONRA GERÇEKLEŞEN BU İLK KAPSAMLI GÖRÜŞMEMİZDE, ÖNCELİKLE NELER SÖYLEMEK İSTERSİNİZ?

Allah yardımcımızdır ve inanan insanlar için zor yoktur. Zor, aşılarak gelinir. Zaten Kur'an-ı Kerimde birçok yerde inanan insanların zorun üstüne varması, hiçbir şeyden yılmaması, ümitsizliğe düşmemesi, Cenab-ı Allah'ın kelâmı olarak zikredilmiştir. Birçok âlimler İnşirah Sûresinin "Feinne Maal-usri yûsrâ, inne maal-usri yûsrâ" ayetlerini, her sıkıldığımızda müracaat etmemiz gereken ayetler olarak tefsir ediliyorlar ve "Her zorluktan sonra bir kolaylık vardır, her zorluğu bir kolaylık takip eder" şeklinde meale kavuşturuyorlar. Geçenlerde bir vaazda çok başka, değişik bir meal dinledim. Çok güzeldi: "Zorluğun üstüne varmak, zorluğun üstesinden gelmek, zorluktan yılmamak.... Her zorluk, iki kolaylık arasında bir perdedir. Nasıl bir gece, iki gündüz arasında bir karanlık ise..." Yalnız bunun bir şartı var: "İyyâke na'bûdü ve iyyâke nestain." Yalnız Allah'a sığın, yalnız Allah'a ibadet edin ve yalnız Allah'tan yardım bekleyin. İşte ihlâs da budur.

Evet, fitne zaman zaman başarılı olur. Öyle olmasaydı, "Hasetten, vesveseden, büyüden, büyüden, karanlıktan Allah'a sığınırım" diye âyetle namaz kılmazdık. Fitne korkulmayacak şey değildir. Münafık korkulmayacak şey değildir. Münafık kâfirden de kötü. Ve insanlık tarihinde, insanla beraber doğmuştu. fitne. Bir tek çaresi var; panzehiri mü'min olmaktır. Zaten üç tip insan vardır: mü'min, münafık, kâfir. Doğduğu günden beri böyle olmuştur. bence, münafıktan veya kâfirden yılmadan mü'min olmaya devam etmek lazımdır. Hep böyle olacak. Ve münafıkla kâfirin zaferi olmayacak, mü'minin zaferi olacak. Hep böyle olagelmıştır. Münkesir olmamak lâzım. İnkisara düşmemek, ye'se düşmemek, ümitsizliğe düşmemek, ümitsizlik bataklığına ve çamuruna düşmemek lâzım. Al-i İmran Sûresinin 139. âyetindeki "Üzülmeyiniz, yılmayınız, gevşemeyiniz. İnanıyorsanız, üstün geleceksiniz" buyruğuna uyarak, yılmamak, gevşememek, aynı zamanda da rahatlaşmamak lâ-

zım. Rahatlık da büyük hastalıktır. Rahat adam ne kavgaya, ne münakaşaya gelemes. Onları dahi, rahatını bozacak şeyler olarak görür.

PEKİ, CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA BELİREN DEVLET-MİLLET KOPUKLUĞUNU BU ŞABLON İÇİNDE NASIL DEĞERLENDİRİYORSUNUZ?

Esasen, bugünkü bunalımların altında, sohbetimizin başlarındaki sualle birlikte bu mesele yatar. Ben 1965 Türkiye'sinde çıkıp Sakarya meydana söyledim: Eğer Türkiye iki şeyi halledemezse, Türkiye'de huzur olmaz. Bunlardan biri bu memleketin ver vatandaşı göğsünü gere gere "Ben Müslümanım" diyemezse, Türkiye'de huzur olmaz. Siz Müslümanların terakkiyatın, ilerlemenin ve yücelmenin bir manisi sayıyorsanız, gaflet ve delalet içindesiniz, en büyük hatayı işliyorsunuz. Benim bu söylediklerimden sonra "Bu adam dini istismar ediyor" diye bir demagoji koparacağınızı da biliyorum. Yalnız ben, bu demagojiyi, bu yaygırayı koparacaksınız diye dönüyorum, diyorum ki: Kışlaya, mektebe ve camiye siyaset sokmayın. Ama herkes de göğsünü gere gere "Ben Müslümanım" diyebilsin. Huzur mu istiyorsunuz? Birinci mesele budur..

Böyle dedik, ortalık çalkalandı. Sonra Allah bize seçim fırsatı verdi, gittik, Meclis kürsüsünden hükümet programında "Allah milletin ve onun hizmetinde olanların yardımcısı olsun" dedik. Homurdanmalar oldu. "Niye homurdanıyorsunuz?" dedim. "Laikliğe aykırı buluyoruz" Neyi? "Allah'ın adını anmayı." Ben dedim ki: "Siz laik devlet olarak kimi biliyorsunuz? İngilizleri mi? 'God save the king: Allah kralı korusun' diye başlıyor milli marşları. Amerikalıları mı biliyorsunuz? 'We trust in God' yazıyor her gün kullandıkları paranın üzerinde. Gümüşünün de, kağıdının da üzerinde 'Allah'a inanırız' yazıyor. Siz burada beni Meclis kürsüsünde 'Allah milletin ve onun hizmetinde olanların yardımcısı olsun' demekten uzak tutuyorsunuz. Bunu anlamak mümkün değil. Kafanızı düzeltin."

Köprü Dergisi-Ağustos 1991

İMAM-HATİP OKULLARININ VE KUR'AN KURLARININ, TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU İLE ÖNGÖRÜLEN HEDEFLERE TERS DÜŞTÜĞÜ SÜREKLİ OLARAK İDDİA EDİLİYOR. SİZ BU KONUDA NE DERSİNİZ?

Tevhid-i Tedrisat Kanununa ters düşüyor diye bunlardan vazgeçmek mümkün değil ki. Tevhid-i Tedrisat Kanunu tek başına bir muta değildir. Eğer din eğitimi dışında bırakan bir Tedrisat Kanunu varsa orta yerde, doğru olmayan o zaten. Onun adı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ise ve ona ters düşüyorsa, onda yadırganacak birşey yoktur. ters düşmesi bir suç değildir. Bir gariplik değildir. O zaman Tevhid-i Tedrisat Kanunu dediğiniz kanun doğru değildir.

İRTİCA KAMPANYASININ KISA ARALIKLARLA ZAMAN ZAMAN ALEVLENDİRİLMESİNİ NASIL YORUMLUYORSUNUZ?

İrtica kampanyasının veya irtica tartışmalarının zaman zaman ortaya atıldığını, hatta bunun bir nöbet gibi, toplumun bir sıtma nöbeti gibi olduğunu daha evvel ifade ettim. Çeşitli vesilelerle ifade ettim. Bunun ne ile paralel olduğunu bilemem. Ama bildiğim odur ki içeride ve dışarıda irtica korkusu olanlar vardır.

Yine geliyorum. Bundan çeşitli kişiler çeşitli mânâlar da çıkarırlar. Meselâ sakallı bir adam görür. Yaşlı bir adam. Veya yaşlı olmayabilir. Genç ve siyah sakallı bir adam görür. Elinde tesbihi vardır. Şalvarlıdır. Ona bakar, "İrtica mı acaba bu?" der. O, kıyafettir. Veya yine bir değişik, kendine göre "İrtica hortlandı" anlamına getirebileceği birşey görür. "İşte yine irtica bu" der.

İrticanın da, laikliğin de, bunların sınırlarının da vuzuha kavuşturulması lazımdır. "Vardır, yoktur"dan evvel, var olan nedir, olmayan nedir? "Laiklik çiğneniyor." Herkesin kendine göre bir laiklik anlayışı var. Bir kişi tabii olan haklarını kullanıyor veya fevkalade mantıklı şeyler söylüyor. "laiklik çiğneniyor" diyorsunuz. Bu kişiye göre değişiyor. Bunun da bir vuzuha kavuşması lazım.

Bana göre, laiklik din ve vicdan hürriyetini sınırlandırmamalı. din ve vicdan hürriyetini daraltamazsınız. "laiklik çiğneniyor" diye yapılan tartışmalar bir yerde din ve vicdan hürriyetinin kullanılmasını baskı altına alıyor. Bir hakkın kullanılmasına mani olunuyor. Bunları Türkiye ortadan kaldırabilirdi. Bu tartışmaları da hoş hoşgörüle yapmalı. Herkes ne düşündüyse söylemeli. Bakınız, neler çıkacak-

tır? Kimse "Bana öyle geliyor ki" ile veya mantıkla bunları aramaya kalkmamalı. Bunların kavramları vardır.

Aslında laikliğin herkese göre tarifi olmaz. laikliğin bir universal tarifi vardır. Bu universal tarife uymak lazım. Niçin parasının üstünde "Defenders of our faith," İnancımızın savunucusu" tabirini İngiltere laikliğe aykırı saymıyor da, siz Allah'ın adının anılmasını veya dini bir meselenin ortaya getirilmesinin veya benzeri birşeyi laikliğe aykırı sayıyorsunuz? Niçin Amerika'nın parasının üzerinde "In God we trust," "Allah'a inanıyoruz" yazılı da, bunu laikliğe aykırı saymıyor? Niçin Almanya'da Hristiyan Demokrat partisi var ve Hristiyan lâfı geçtiği yerde laiklik bozulmuştur demiyorlar da, burada din lafı, İslam lafı geçince birtakım insanlar, birtakım zihinler "laiklik elden gidiyor" diyor? Türkiye'de Türkiye İslâm Partisi kurabilir misiniz? Herhalde kendinizi Almanya'dan daha laik sayamazsınız. Ve niçin başka memleketlerin devlet başkanları, hükümet başkanları kiliseye gittiği vakti laiklik bozulmuyor da, burada Cuma namazına giderse bir mesele yapılıyor? Şimdi için söylemiyorum. Şimdi artık pek fazla kimse yapmıyor da geçmiş için söylüyorum. niçin başka devletlerin idaresinde laiklik başka türlü anlaşılıyor da, neden biz herşeyi onlardan alıyoruz da, laiklik tabirinde "Acaba onlar laikliği nasıl anlıyorlar?" diye bakmıyoruz?

Kaldı ki, laiklik aslında bizim tabirimiz değil, bizim kavramımız değil. Çünkü kilise senelerce orada devletin üstünde bir baskı vasıtası olmuş. Orada kilise var, ruhban sınıfı var. Müslümanlıkta böyle birşey yok. Müslümanlıkta devleti baskı altına tutan birşey yok

Efendim, din müslümanlıkta devletin işine karışmasın. devletin nesine karışıyor din? Nasıl karışacak? Örgütü yok ki. Aksine, devlet dinin işine karışıyor. Diyanet İşleri Teşkilatının devlete bağlı olduğu, devletin içinde olduğu ve din görevlilerinin devletten maaş aldığı bir yerde sizin din lafının geçtiği yerde "laiklik bozuluyor" şeklindeki anlayışınız ne anlam taşır? Ve istediğiniz zaman Cuma hutbelerini istediğiniz gibi okutturuyorsunuz. Gerçeği söylemeye kalkan bir imamı, bir vaziyi hemen oradan alıp başka yere gönderiyorsunuz. Gerçeği anlatmakla, milleti irşad etmekle -İslami açıdan söylüyorum- mükellef bulunan din görevlilerinin üzerinde, maaşları elinizde diye istediğiniz gibi tazyik yapabiliyorsunuz. Diyanet İşlerinin yerini tayin edememiş bir Türkiye'de, devletin elinde Diyanet Teşkilatı bulunan bir Türki-

ye'de din mi devletin işine karışıyor, devlet mi dinin işine karışıyor? Laiklik zedeleniyor, evet, ama devlet dinin işlerine karışarak laikliği zedeliyor.

Bu kavramları uzağa götürmek, açıklamak lâzım. Bu şekilde bir tartışmayla hiçbir yere varamayız. Türkiye'de bugün yapılmakta olan tartışmayla. Bir yerde bu siyasetçinin de işidir. Bunu geçmişte bir hayli denedik, başarılı olmadık. Açığını söyleyelim. İstedığımız kadar başarılı olmadık. Sadece biz serbestleştirmeye gittik. Siyasetin emrinde din değil; başka şeylere yaptığı gibi, başka hakların kullanılmasına yaptığı gibi, siyaset dine hizmet edecek. Bunda yadırganacak bir şey yok.

SON AYLARDA ÜLKE GÜNDEMİNİN İLK SIRASINDA YERLEŞEN BİR BAŞÖRTÜSÜ MESELEMİZ VAR. BU MESELEYİ NASIL YORUMLUYORSUNUZ?

Başörtüsü meselesinde, sanıyorum ki, çok yanlış bir tavır var. Kişi başını örtmek istiyorsa örtün. Ona niye karışılıyor? Başörtüsünün laiklikle bir alakası yoktur. Kanunların yasaklamadığı bir kıyafettir. Yalnız, bugün başlamıyor bunların hepsi. Çok gerilerde. Anadolu kadının yüzde sekseninin başı örtülüdür, yazmalıdır, yaşmalıdır. İşte benim anam. Yazmayı yaşmağı çıkarabilirmisiniz ondan? Lüzum var mı, hacet var mı? Dini açıdan mütalaa etmiyorum meseleyi. Pekâlâ güzel kıyafettir o.

Zaten bunlar denenmiş. Örtülerin ve diğer kıyafetlerin ortadan kaldırılması denenmiş. Kaldırılabilmiş mi?

Gidin, Ege'de en ileri kasabalarda, mesela Kırkağaç gibi bir kasabada kadınlar çıkarlar sokağa. Ve siyasetçi olarak, sağolsunlar, bizi her zaman kardeşleri, ağabeyleri, babaları gibi bilirler. Ama hepsi kıraklıdır. Kıvrak nedir, biliyor musunuz? Sim siyah bir örtü. Tepeden tırnağa. Hiç kimse ondan rahatsız olmaz, çağdaş kıyafete uymuyor falan da demez.

Avrupa'daki kıyafete uydurmaya kalkarsanız, bir asır olur. Onun ekonomik tarafları da var. Bırakın, halk nasıl giyinmek istiyorsa öyle giyinsin canımı.

Tabii ki, başörtüsü meselesinde bir nokta var. Beni ziyarete gelen çocuklara da söyledim. Başörtüsünü İslamın simgesi yaparsanız, başını örtmeyi Müslüman saymazsınız, burada tefrika olur. Ve kimse sizi savunmaz. Derseniz ki "Bizim inançlarımız böyledir. Biz başımızı bağlamak istiyoruz;" kimse birşey diyememelidir.

Bir talihsiz olaydır başörtüsü tartışması.

Köprü Dergisi-Mart 1987

ANAYASA MAHKEMESİNİN BAŞÖRTÜSÜ HAKKINDAKİ GEREKÇELİ KARARINI NASIL DEĞERLENDİRİYORSUNUZ?

Bence Anayasa Mahkemesile başörtüsü olayını ayrı mütalaa etmek lazım. Başörtüsü olayı çıkmaz-a sokulmuştur. Anayasa Mahkemesinin işi değildi bu. Aslında kanunluk bir iş de değildi. Hükümet başörtüsü olayında çok zikzak çizmiştir. Aslında üniversite yönetimleri de hiçbir mesele yapmadan bunu halledilebilirlerdi. İterken kakarken yanlış bir istikamete girdi. Ama yine de üniversiteler kendi içlerinde çözebilirler.

Ben başından beri olayı şöyle vaz ettim. H Türkiye'de bizim kadınlarımızın yüzde 70'i başını bağlar. Bunların başını açtıramazsınız Kadının başını açtırmak isteyen mi var? İstenmiştir vaktiyle. Zor kullanılmıştır. ve çok büyük mukavemet gösterilmiştir. Ülkenin çeşitli köşelerinde bunun iztirapları anlatılır. Sonra kendi baline bırakılmıştır. Benimsöylediğim şu oldu: Serbest bırakalım isteyen bağlasın. isteyen açsın. Böylece, başını bağlayan insanlara, başındaki örtü zorla alınacakmış gibi bir intibayı, bir korkuyu vermemiş olursunuz. Bunu böyle yüksek yargı organlarına götürerek halletmek mümkün değil.

Türkiye'de durum şudur: Türkiye henüz laiklik kavramını bir "consensus"a, bir mutabakata bağlamış değildir. Çeşitli gruplar var. Bunlar, "Bizim başımızı bağlatacak mısınız?" diye ayağa kalkıyorlar. "Biz başımızı bağlamak istemiyoruz" diye ayağa kalkıyorlar. "Biz başımızı bağlamak istemiyoruz" diyorlar. size zorla "Başınızı bağlayın" diyen yok. Bağlamayana karışılmadığı gibi, bağlayana da karışılmasın. Benim bugünkü ortamda bulabildiğim en orta çizgi bu idi. Bu pekâlâ zamanla hallolurdu.

Köprü Dergisi-Eylül 1989

"ANAYASA MAHKEMESİ ASKERİN TESİRİ ALTINDA" GÖRÜŞÜ İÇİN NE DİYORSUNUZ?

Sanmıyorum. Ama Anayasa Mahkemesinin üyeleri de bu ülkenin aydınlar grubunun insanlarıdır. Onların meselelere bakış tarzı, diğer aydınlardan çok farklı değildir. Aydınların hangi tesirler altında olduğunu anlatmaya çalıştım. Aydınların zihninde kaygılar, kuşkular vardır. peki, bu kaygı ve kuşku-larda haklılık var mı? Bizim anlatmaya çalıştığımız şey şu: Din ve vicdan hürriyetinden kaygı ve kuşku-yu kapılmayın. Bunun tatbikatında birtakım yanlışlıklar olabilir. Olayları genellemek yerine, teker teker mütalaa etmek lazım. Yanlış ne ise,

onun üstünde durulmalı. Yoksa yanlış herkese teşmil etmemeli. Ama bizim aydın zihinlerimizin önemli bir kısmı bundan kurtulabilmiş değil. Çok iyi anlatmak lazım meseleleri. Nihayet aydınlar da bu ülkenin insanları. Anlatırken inandırıcı olmak lazım. Üniversite zeminlerinde bu meselelerin bir kısmını konuştum ben. Gördüm ki, açık konuşulduğu, ifrata kaçılmadığı zaman, bu ülkedeki sağduyu bu meseleleri anlayabilecek durumda. Maya var. Vicdanlar temiz.

TÜRKİYE'NİN BİR BAŞKA PROBLEMİ DE SİLAHLI KUVVETLERİN KENDİSİNİ "ATATÜRK İLKE VE İNKILÂPLARININ BEKÇİSİ" OLARAK GÖRMESİ "MİLLİ İRADENİN MÜNAKAŞASINA SUNULMAYAN HİÇBİR FİKİR GEÇERLİLİK KAZANMAZ" GÖRÜŞÜNÜZÜN İŞİĞİNDE, BU KONUDA NASIL BİR DEĞERLENDİRME YAPARSINIZ?

Bir ülkenin iki tane anayasası olmaz, bir tane olur. Türkiye'nin anayasası meydandadır. Evte, bu anayasa da düzeltilmesi lazım gelen birçok şey vardır. Onları düzeltmek için mücadele verirsiniz; ayrı mesele. Ama anayasa budur. Üstün kitap budur. Bunun üstünde, anayasanın üstünde, anayasayı aşan birtakım dökümanlar olmaz. Atatürk ilke ve inkılapları, diye Anayasa'yı aşan, Anayasa'nın üstünde birtakım dökümanlar olamaz. Atatürk ilke ve inkılapları zamanda gelmiş, devrini icra etmiştir. Bugün onlardan devam edenleri de zaten bugünkü Anayasa'nın arkasında yazılıdır. Bunların dışında, sanki Türkiye'nin birden fazla anayasası varmış gibi, devleti ikiliğe, hatta çokluğa götürmenin bir anlamı yoktur.

Şunu da söyleyeyim: Ülkenin silahlı kuvvetlerini rahat bırakmak lazım. Bunlar, işinde gücünde olan silahlı kuvvetlerin tartıştığı şeyler değildir. Evet, silahlı kuvvetler Atatürk'e bağlıdır; ama Atatürk'e bağlılık, sadece silahlı kuvvetlerin değil, Türkiye'de birçok kişinin her gün tekrarladığı birşeydir. Yani, silahlı kuvvetlerin tekelinde olup da, başkalarına vermedikleri birşey değildir.

Ama bu ülkenin silahlı kuvvetlerinin, bu devletin içindeki yeri nedir? Silahlı kuvvetler millet iradesinin üstünde değil, millet iradesinin emrindedir. Türkiye'nin müesseseleri yerlerini, görevlerini, yetkilerini çok iyi anlamış olsalar, hiçbir problemimiz olmaz. Ama kurumlar kendiliklerinden kendilerine yer, görev, yetki farz ederlerse o zaman curcuna başlar. O zaman o, devlet değil, kargaşa olur. Bizim devletteki sıkıntılar da oradan geliyor. "Efendim, İç Hizmet Kanununun 35. maddesine göre..." İyi, ama o kanunun bir de 43. maddesi var. 35. madde "Cumhuriyeti korumak ve kollamak" derken, 43. madde "Siyasetle uğraşma-

yın" diyor. Aynı kanunda, 35. maddenin öyle anlaşılmayacağı yazılı.

Ama Türkiye bunları alkışladığı için, bu müdahaleler oluyor. Sonra da zararını çekiyor. Bunlar açık aık tartışılmıyor da. Neticede faturaları, kalmaması lazım gelen insanların üzerinde kalıyor. Benim çırpınmam odur. Gelin, hiçbir kötü niyete kapılmaksızın, kimseyi kötülemeksizin, bunları tartışalım. Silahlı kuvvetleri küçük düşürmek kimse-nin aklından geçmez. "yeri şu olsun, görevi bu olsun" demek, kimseyi incitmez. Silahlı kuvvetlerin yeri, görevi, yetkisi çok iyi tayin edilmeli. Bakınız, bugün silahlı kuvvetlerin kime bağlı olduğu dahi muallaktır. anayasa "Başbakana karşı sorumludur" der, "Bağlıdır" demez. Bu anayasada "Bağlıdır" lâfı yok. İşte bu da bizim devletin büyük meselelerinden biridir.

SİZCE, İMAM-HATİP OKULU MEZUNLARI HARP OKULLARINA NİÇİN ALINMIYOR?

Bu konu da kamuoyu önünde açıkça tartışılmalı. Cumhuriyetin okullarıdır bunlar. Açıkça tartışılmalı ve herkes gerekçesini ortaya koymalı. Hükümet söylemeli: Niye alınmıyor? Alınması lâzım geldiği, gerekçeleriyle ortaya konmalı. Bu konular, ancak tartışarak bir neticeye varırılır. Korka korka neticeye varmak ise mümkün değildir.

NAMAZ KILAN DİNDAR ÖĞRENCİLERİN ASKERİ OKULLARDAN, DİNDAR SUBAYLARIN DA ORDUDAN İHRAÇ EDİLMESİ, KAMUOYUNU RAHATSIZ EDEN BİR UYGULAMA OLARAK SÜRÜP GİDİYOR. BU KONUDA NE SÖYLEMEK İSTERSİNİZ?

Bir defa, bunların gerekçesi ortaya konmalı. Gerekçe olarak, "Bunlar Müslüman, namaz kılıyor, onun için bunları ordudan ihraç ettik" demezler herhalde. Eğer "irtica" deniyorsa, böyle bir suç yok kanunlarımızda

İŞİN GARİBİ, ASKERİ YÜKSEK İDARE MAHKEMESİ KANUNUNUN 1981'DE DEĞİŞTİRİLEN 21. MADDESİ, ASKERİ ŞURANIN TASARRUFLARINI YARGI DENETİMİNİN DİŞİNDE TUTUYOR.

Yargı yolunun kapalı olması çok kötü. Devletin bütün faaliyetlerinde yargı yolu açık da, burada niye kapalı? Hem diyoruz ki, demokratik devlette yargı yolu açıktır. Parlatmentonun üstünde bile yargı denetimi var. Anayasaya uygun kanun yapıyor mu, yapmıyor mu, diye denetliyorsunuz. Burada niye yargı denetimi yok? Böyle şey olmaz Yargı denetimi şarttır. Yargı yolu mutlaka açık olmalı.

Köprü Dergisi-Eylül 1998

sisteme muhalif olan halk kitleleri susturulmuş ve sindirilmiş olacaktı. Ahmet Ağaoğlu'nun ifadesi ile "muhalefet fikri ve cür'eti kökünden kesilip atılmış"³⁸ olacaktı.

İşte böyle bir ortamda, Serbest Fırka'nın feshinden yaklaşık bir ay sonra, 23 Aralık 1930' Menemen hadiseleri tezgahlandı. İddiaya göre, Nakşibendi tarikatı şeyhlerinden Derviş Mehmet, etrafına topladığı ellerinde Arapça yazılı bayraklar bulunan kalabalıkla hükümet konağına yürümüş, Hilafet'i geri getireceğini iddia etmiş ve kendisine engel olmak isteyen birliğin komutanı Kubilay'ın başını "kör bir testere" ile keserek bir bayrağın ucuna takıp halka teşhir etmiştir.³⁹

İşin aslına bakılırsa, Menemen olayları, Serbest Fırka'nın yarattığı fecr-i kâzibe aldanıp cesametli varlığını bir kez daha ortaya koyan İslami potansiyeli budamak için tertiplenmiş bir tuzaktan başka bir şey değildir. Erbilli şeyh Es'ad Efendi'nin bölgedeki etkinliğini iyi bilen ve Menemen'de olaydan bir süre evvel yuhalanan Halk Partisi kurmayları, Nakşilik'le hiç alakası olmayan esrarkeş Giritli Mehmet ve üç-beş avanesini kullanarak "Mehdilik" iddiasıyla harekete geçirmiş, ardından da tüm yurt çapında bir seri tutuklama ve idamlar başlatarak duyarlı müslümanları imha ve sindirme operasyonuna girişmiştir.⁴⁰

Bu mürettep hadise (General Cevat Rifat Atilhan'a göre olay tamamen İnönü ve mason localarının tertibidir.⁴¹) İsmet Paşa Hükümeti için bulunmaz bir fırsattır. Bu olay bahane edilerek sadece Ege bölgesinde değil tüm yurt çapında tutuklamalar yapılacaktır. Ocak 1931'de Divan-ı Harp kurulacak ve -Atilhan'ın belirttiğine göre- tutuklananların sayısı 30 bini bulacaktır.⁴² İnönü, isyancıların amacının "*Hilafet'i geri getirmek, teokrasiyi tesis etmek ve Türk devriminin getirdiği siyasi ve sosyal düzeni yıkmak*"⁴³ olduğunu söyleyecektir.

Böylece, "*mürettep irtica*" bahane edilerek Tek Parti iktidarı sürdürülmüş ve her türlü muhalefet ihtimali de kuvve'den fiil'e geçmeden ortadan kaldırılmış olacaktır. Kısaca, "*irtica bahane, iktidar şahane*"dir. ■

DİPNOTLAR

- 1,2) Lord Kinross, Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu, Sander y. İst/1978, s.648.
- 3) Kılıç Ali, İstiklal Mahkemesi Hatıraları, Sel y., İst/1955, s. 40.
- 4) Bkz. Kılıç Ali, a.g.e., s. 43-46; F. Karanis, a.g.e., s. 113, 120.
- 5) Bkz. Zekeriyâ Sertel, Hatırladıklarım, Gözlem y., İst/1977, s. 219-221. Rauf Bey, Ankara İstiklal Mahkemesi'nce gıyaben idama mahkum edilmişti.
- 6) F. Karanis, a.g.e., s. 150.
- 7) Feroz Ahmad, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Çev. Y. Alogon, Sarmal y., İst/1995, s. 88.
- 8) Z. Sertel, a.g.e., s.190.
- 9) Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi-

nin Kurulması, Yurt y., Ank/1981, s. 247. Konuyla ilgili olarak Samet Ağaoğlu'nun, "Atatürk'ün çok yakınında bulunan ve hadiselerin içyüzünü bilen bir zat"tan aktardığına göre, "Atatürk'ün ikinci bir partiyi kurmaktan diğer bir maksadı da, kendisine yapılan şikayetlerin doğruluğunu ve ıstırabın derecesini ölçmek olabildi. (Ahmet Ağaoğlu, Serbest Fırka Hatıraları, İletişim y., İst/1994, s.45'teki S. Ağaoğlu'nun dipnotu.) Bu bağlamda, "Gazi'nin İsmet Paşa'dan bıkmış olduğu ve Serbet Fırka'yı sırf parlamento vasıtasıyla İsmet'i atmak için kurdurduğu" da iddia edilmiştir. (Ağaoğlu, a.g.e., s.50.)

10) Meclis Reisi Kâzım Paşa (Özalp) Viyana'ya yaptığı seyahatte gazetecilerin Türkiye'deki rejime ilişkin sorularından rahatsızlık duymuş ve ülkeye dönüşünde bundan söz etmiştir. (Fethi Okyar, Üç Devirde Bir Adam, yy. haz. C. Kutay, Tercüman y., İst/1984, s. 395-397)

11) Mehmet Kabasakal, Türkiye'de Siyasal Parti Örgülenmesi, Tekin y., İst/1991, s. 117,118; Okyar, a.g.e., s.392-393;

12) Ahmet Ağaoğlu, a.g.e., s. 102.

13) A.g.e., s. 121.

14) Mehmet Kabasakal, a.g.e., s. 118

15) Feridun Kandemir, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Ekicigil y., İst/1955, s.55-56.

16) Mektupların tam metni için bkz: Tekin Erer, Türkiye'de Parti Kavgaaları, İst/1963, s.49-51.

17) Mehmet Kabasakal, a.g.e., s. 119. Gazi, Fethi Bey'e: "Sizin Fırkanın ismini buldum.: Serbest Cumhuriyet Fırkası... Bu isme ne dersiniz?" diye sormuş, Fethi Bey ismi beğenmiştir. (F. Okyar, a.g.e., s. 406) Ağaoğlu'nun Recep Bey'den (Peker) öğrendiğine göre, fırkaya "Serbest" adını veren Peker'in kendisidir. Recep Bey fırkaya "Serbest ve Liberal" adının verilmesini önermiş, bu öneri de Gazi'nin hoşuna gitmiştir. (Ahmet Ağaoğlu, a.g.e., s. 41)

18,19) A. Ağaoğlu, a.g.e., s. 29; F. Okyar, a.g.e., s.495.

20) A. Ağaoğlu, a.g.e., s. 43.

21) T. Erer, Türkiye'de Parti Kavgaaları, s. 55-56.

22) Şevket S. Aydemir, İkinci Adam, Remzi kit., İst, c.I, s. 381,383.

23) F. Karanis, a.g.e., s.166-168.

24) A. Hamdi Başar, Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye, (1. baskı, 1945; 2. baskı, AİTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Y.O. Ank. 1981) s. 12. M. Kabasakal, a.g.e., s.123.

25) A. Ağaoğlu, a.g.e., s. 63; T. Erer, a.g.e., s.45-46; F. Karanis, a.g.e., s. 168-169.

26) Z. Sertel, a.g.e., s. 194.

27) A. Ağaoğlu, a.g.e., s. 47.

28) A. Ağaoğlu, a.g.e., s. 43, 71; T. Erer, Yasakçılar, s. 47; Türkiye'de Parti Kavgaaları, s. 63.

29) A. Ağaoğlu, a.g.e., s.110.

30) T. Erer, Türkiye'de Parti Kavgaaları, s. 63.

31) A. Ağaoğlu, a.g.e., s. 88, 91, 93.

32) A.g.e., s.101.

33) A. Ağaoğlu, a.g.e., s.106-107; T. Erer, Türkiye'de Parti Kavgaaları, s. 66-67; F. Karanis, a.g.e., s.172.

34) T. Erer, a.g.e., s. 67.

35) A. Ağaoğlu, a.g.e., s.109.

36) Fethi Bey'le birlikte Serbest Fırka'nın kurucuları arasında yer alan Ahmet Ağaoğlu, Serbest Fırka Hatıraları'nda (s. 29), Fethi Bey'in; "Gazi'nin ta ilk günden samimi olmadığı, kendisine tuzak kurulmuş olduğu" kanaatini taşıdığını aktarır.

37) Alpay Kabacalı, Türk Basınında Demokrasi, Kültür Bakanlığı, s. 147.

38) A. Ağaoğlu, a.g.e., s. 121.

39) Neşet Çağatay, Türkiye'de Gerici Eylemler, AÜİFY, Ank/1972, s. 31-32.

40) Necip Fazıl Kısakürek, Son Devrin Din Mazlumları, Büyük Doğu y., İst/1976, s.112-141. Üstad, H. Basri Çantay ile Salih Yeşil'in tanıklığı ve olaylar üzerine kurulan Divan-ı Harb-i Örfi'nin Savcısı Hidayet Bey'in ifadeleriyle Menemen trajedisinin içyüzünü müdellel olarak ortaya koyuyor.

41) Cevat Rifat Atilhan, Menemen Hadiselerinin İçyüzü, Aykurt nşr., İst/1968, 50-55.

42) A.g.e., s. 53. N. Çağatay, Türkiye'de Gerici Eylemler adlı eserinde(s.33.), sadece Menemen, Manisa, Balıkesir ve Antalya'da tutuklananların sayısının 2200 olduğunu belirtir.

43) N. Çağatay, a.g.e., s. 33.

TÜRK CEZA KANUNU ÖNTASARISI (1997) VEYA PANİK MEVZUATI

1997 yılı sonu ve 1998 yılının başında ve halen devam eden süreçte çok konuşulması gereken, fakat en az konuşulan bir kanun Öntasarısı hazırlandı. Türk Ceza Kanunu Öntasarısı.

Sözü edilen Öntasarı, bu güne kadar Türk Ceza Kanununda yapılan parça parça değişikliklerin aksine, Kanunun tümünün değiştirilmesi amaç ve iddiasıyla hazırlanmış bir Öntasarıdır. Türk Ceza Kanunu gibi, toplumun tümünü ve tek tek de bireylerini ilgilendiren bir Kanun değişikliği çalışması, toplumun bütün kesimlerinde ilgi uyandırılmalı, toplumun önünde aydınlatma görevi gören aydınlarımızın ve akademisyenlerimizin, hem de Ceza Hukukçularımızın dikkatinden kaçmamalı idi. Belki dikkatlerinden kaçmamıştır fakat, dikkatlerini sadece Öntasarı üzerine yoğunlaştırdıklarından olacak, Öntasarıyı hazırlayanlar gibi, ilgililerine ve en çok ilgilisi olan halka, yapılması düşünülen değişiklikler konusunda bilgi verme zahmetine katlanmadılar.

Belki de aydınlarımız, Öntasarının aynı şekliyle Hükümet Tasarısı haline dönüşerek ve Meclis Komisyonlarından geçerek Meclis Genel Kuruluna geldiğinde Ankara'da Kızılay Meydanında düşüncelerini, cop ve gaz bombaları altında dile getirmeyi düşünüyorlardır.

Bizlerin de, geç kalmış olmakla birlikte, Türk Ceza Kanunu Öntasarısı hakkında önemli gördüklerimizi söylemek, en azından Öntasarıyı hazırlayanların bakış açılarından Öntasarıyı değerlendirmek ve yanlışlıkları vurgulamak görevimiz olacaktır.

ÖNTASARI, NİÇİN?

Öncelikle, Öntasarının hazırlanış amacı ve hazırlayanlar ile ilgili bilgi verelim.

Adalet Bakanlığınca "Temel Kanunlarda Çalışmalar yapmak Üzere Kurulacak Komisyonların, Kuruluş ve Çalışmaları Usullerine İlişkin", 21.11.1984 tarih ve 8523 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Yönetmelik" gereğince teşkil edilen Komisyonun Başkanlığını Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmez yapmıştır. Üyeleri ise, Sivil ve Askeri Yargıtay Üyeleri, Savcılar, Hakimler, Öğretim Üyeleri ve Adalet Bakanlığı mensuplarından seçilmiştir. Komisyon, 1989'da yapılan Öntasarı ve gerekçeleri ile, bunlardan kanunlaşan maddeleri de gözden geçirerek, 1989'dan 1997'ye kadar ceza hukuku biliminde ve mukayeseli kanunlarda yer alan ilke ve esasları da dikkate alarak işbu Öntasarıyı hazırladığı iddiasındadır.

Öntasarının hazırlanış amacı, yürürlükteki Türk Ceza Kanununa yöneltilen eleştirileri nazara almak ve 1960'lardan bu yana ceza hukukundaki gelişmelere yer vermek olarak belirlenmiş olmakla, şayet iletişim imkanlarının gelişmesi ve halkın dış dünyadan da etkilenmesi söz konusu olmasa idi, böyle bir değişikliğe gidilme ihtiyacı hissedilmeyecekti anlamı çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, halkın bilinci, yönetimi ve yöneticileri açacak seviyeye gelmemiş olsa veya kamu

**Muharrem
BALCI**

gücünün toplum bilincini köreltebileceği şartlar devam edebilecek olsa böyle bir değişikliğe ihtiyaç hissedilmeyecektir.

O halde söz inceleme konumuz olan Türk Ceza Kanunu Öntasarısını, yine Öntasarıyı hazırlayan Komisyonun öncelik verdiği "Suç ve Ceza Siyaseti" açısından irdelemekte yarar ummaktayız.

SUÇ VE CEZA SİYASETİ AÇISINDAN

Bir ülkede uygulanacak Suç ve Ceza siyasetinin en önemli uygulama alanı Ceza Kanunu olabileceğinden, Ceza Kanununda yapılacak değişikliklerde, toplumun ve bireylerin özellikleri, tarihi, inanç ve değerleri ile uluslararası toplumun evrensel değerlerinden süzülerek ortaya çıkarılacak birikimin esas alınması gerekmektedir. Nitekim Komisyon da bu hususa dikkat çekerek, suç ve ceza siyasetini dikkate aldığını, üstelik Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 23 Haziran 1983 tarihli toplantısında alınmış tavsiye kararı çerçevesinde oluşturulan Özel Komite tarafından meydana getirilen 1984 yılı raporundan alıntı yaparak açıklamaktadır. Söz konusu karara göre Suç siyaseti:

"Suçlularla meşgul olarak ve suç mağdurlarının haklarını güvence altına alarak, toplumu suça karşı korumayı hedef alan cezaî veya diğer nitelikteki değişik tedbirler ve araçlardan oluşan politikayı"

ifade eder.

Komisyon, suç siyasetine uygun politika ile, insan haklarına saygı göz önünde bulundurularak oluşturulan stratejilerin suç ve ceza siyasetini meydana getirdiğini, mevzuatın da buradan tespit edilmiş ilkelere ve hedeflere göre düzenlenebileceğini vurgulamaktadır.

Öntasarının genel gerekçesini okuyanlar için buraya kadar yapılan tespitlerin ve değerlendirmelerin ceza kanunu değişikliklerine yansıtılacağını ummak hayal değildir. Ancak, Öntasarıyı hazırlayanların genel gerekçedeki itirafları, Öntasarıdan beklentileri imkansız kılmaktadır.

Öntasarıdan beklenenleri bulamamak, bir hukukçu için elbette ki hayal kırıklığı oluşturmaz, oluşturmamalıdır. Zira Türk Ceza Kanununun tarihi seyirini Öntasarıdaki belirlemelerle izlediğimizde:

1856 Tanzimat Fermanı hükümlerine uyularak, Fransız Ceza Kanunun tercümesi 1858 yılında Ceza Kanunname-i Hümayun'u adı ile aynen kanunlaştırılmış ve bir çok değişikliğe uğradıktan sonra

Yıllardır, halkın içinde olmamış, halktan uzak, teorik tartışmalar içinde muasır medeniyetin nimetlerini(!) topluma taşımaya çalışanlar, biraz da halkın içine girebilseler, teknolojinin gerektirdiği değişikliklerin dışında, temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanması, yasalarla insanlar arasında ayırım yapılmasına gerek duyulmayacaktır. Teknoloji değişiyor ve buna bağlı olarak yasalarda da değişiklikler yapılabilir. Fakat, birilerinin evrensel değerler olarak ifade ettiği, esasen insana yaradılışında bahsedilen en temel hak ve özgürlüklerinin değişmesi mümkün olmadığı gibi, bunların tespitini Amerikanın keşfi gibi algılamak da mümkün değildir.

1926 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. 1926'da İtalyan Zardelli Kanunu iktibas edilerek halen yürürlükteki Türk Ceza Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiş, bu güne kadar da 54 defa palyatif değişiklikler yapılarak günümüze kadar gelmiştir. En son değişiklik yine 1989'da Sulhi Dönmez Başkanlığında kurulan Komisyonun hazırladığı Öntasarı çerçevesinde oluşmuş ve 1990'da Türk Ceza Kanununa nakledilmiştir. Şimdi ise yapılması düşünülen değişiklik bazı maddelerin değiştirilmesi şeklinde olmayıp, Türk Ceza Kanununun toptan değiştirilmesi şeklindedir. Diğer bir deyişle Komisyonun iddiası bu yöndedir.

Öntasarı Genel Gerekçesinde, bu güne kadar yapılan değişiklikleri, belirlenmiş bir suç ve ceza siyasetine dayanılarak yapılmamış olarak değerlendiren Komisyon, bir başka ülke Ceza Kanunundan iktibas suretiyle meydana getirilecek düzenlemelerin zaman içinde değiştirilmesini olağan görmektedir. Zaman içinde yapılacak değişikliklerin gerekçesini de, "Özellikle devlet ve toplumun ana ilkelerini, yeni sosyal değerleri korumak bakımından kaynak kanunda yeterli hüküm bulunmamasına" bağlamaktadır.

KOMİSYONUN TEŞKİLİ

Yine, Komisyon, Öntasarının Genel Gerekçesinde, demokratik bir ceza kanununun, ortaya çıkan ihtiyaçların baskısıyla, gelecek kuşaklar tarafından mutlaka değiştirileceğini, toplumun değerler sıralamasında meydana gelen gelişmelere göre kanunun değişmesini normal saymaktadır. O halde, denile-

bilir ki Komisyon, Ceza Kanununda yapılacak değişikliğin, toplumun tüm kesimlerinin beklentilerini gözlemleyebilecek ve değerlendirebilecek, toplumdaki değişimleri bizzat teorik ve pratik anlamda yaşayan temsilciler tarafından yapılmasını önem görmektedir.

Hayır. Komisyonun teşkiline baktığımızda, Komisyonunda, 1 Yargıtay Ceza Dairesi Üyesi, 1 Hakim Kıdemli Albay, 1 Emekli Hakim Tuğgeneral, 1 Yargıtay Cumhuriyet Savcısı, 9 Öğretim Üyesi (Biri istifa etmiş, biri ilk 5 toplantıya katılmış), 6 Adalet Bakanlığında görevli Hakim (Biri komisyondan ayrılmış), 1 Ağır ceza Mahkemesi Başkanı (3 kere toplantıya katılmış), 1 Barolar birliği Temsilcisi Avukat (Komisyon üyeliğinden yaşlılık ve sağlık nedeniyle ayrılmış) üye bulunmaktadır.

Öntasarı Komisyonunun, Ceza ve Suç siyasetini belirlemede öngördüğü kriterleri göz önüne aldığımızda, bu kriterlere uygun kişilerin sadece hakim, savcı ve öğretim üyelerinden oluşamayacağını görmemek mümkün değildir. Hal böyle iken, Komisyon çalışmalarına bu kesimin dışında kimse alınmamıştır. Bu ülkede, halkın içerisinde her gün onunla baş başa, omuz omuza, idare ile dış dış cebelleşen, toplumun değer yargılarının tartışıldığı mahkeme ortamlarında kutsal savunma görevini yerine getirmeye çalışan Avukatlar, toplumdaki değişimleri bilimsel metodlarla gözlemleyen Sosyologlar, toplumun belirli kesimlerinin temsilciliğini yapan ve onların konuşan dili olan Sivil toplum Örgütleri, Sendikalar, Meslek Odaları, Eğitimciler ve daha nice değerli bilim adamları bu Komisyonda olması gerekirken bunların hiç birini görememekteyiz.

Eğer bir ülkede kanunları en ehil bir kişi veya onun tayin edeceği küçük bir kesim yapacak ise, bunun adına Komisyon demeye gerek var mı? Dün kanunları Hammurabi yapıyordu, bu gün de Devlet Başkanı veya onun tayin edeceği seçkin ve mutlu azınlık temsilcisi birkaç kişi yapabilir. Nâsılsa Fransız Kanunundan iktibas ile yapılıyor, bunun için komisyona ne gerek duyulur?

Öntasarı Komisyonunun böyle nakıs bir ekip ça-

lışmasını yeğlediğini de sanmıyoruz. Ancak, kendilerine verilen görevi, bir çırpıda ve sadece kendi bilgi ve yetenekleriyle, üstelik "Karşılaştırmalı Ceza Kanunu ve 1997 Tasarısı, Gerekçeleri" adlı kitapla kamuoyuna kazandıran iki değerli üyenin, Ceza Hukuku alanında yaşanan böylesi bir eksikliği "PANİK MEVZUATI" olarak adlandırdığı kendi eserlerinden anlaşılmaktadır. Buna kendi kendini mahkum etmek de denebilir.

PANİK MEVZUATI

Bu yazıda Türk ceza Kanununda yapılması düşünülen değişiklikleri uzun uzun anlatmaya ve de-

ğerlendirmeye imkan olmadığını söylemeliyiz. Öntasarının maddeleri ile ilgili çalışma bir başka yazının konusu olabilir. Burada Öntasarıda öngörülen Genel Gerekçeyi tartışmaya açmış bulunuyoruz. Umulur ki, Öntasarının maddeleri ile ilgili geniş çalışmalar bu sayfalarda veya değişik yayın organlarında yeteri kadar tartışılır. Ancak, Öntasarı Komisyonunun, kendi pişirdiği yemeğin tadı ile ilgili değerlendirmesi, Türk Ceza Kanunu gibi, toplumun günü ve geleceğini ilgilendiren çok önemli düzenlemenin ne şekilde hazırlandığını ortaya koyacaktır. Aşağıdaki satırlar Öntasarı Genel Gerekçesinden alınmıştır:

"Bir ülkede suça karşı toplumun tepkisini ifade eden ceza mevzuatının mutlaka belirlenmiş, kısımları ve unsurları itibariyle ahenkli bir yapıya sahip yeni bir

sistem teşkil eden ve fakat aynı zamanda değişen sosyal şartlara uydurulabilecek nitelikteki esnek bir suç ve ceza siyasetine dayanması gerekir. Şuradan buradan derlenmiş hükümlerle, hal ve şartlara tabi olunarak veya bir kısım kamu oyunun yahut baskıların etkisi altında kalınarak meydana getirilmiş veya hükümleri değiştirilmiş bir ceza mevzuatı, bazı yazarların deyimiyle "panik mevzuatı", çağın telakkilerine uygun ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak hukukî bir araç teşkil edemez. Sözü edilen panik mevzuatı, toplumların, bazı tarih dönemlerinde suçu önlemekteki yetersizliklerinden, vatandaşların haklarını korumak hususundaki başarısızlıklarından kaynaklanmaktadır.

Ceza mevzuatı, çağın gereklerine ve yeniden

1856 Tanzimat Fermanı hükümlerine uyularak, Fransız Ceza Kanunun tercümesi 1858 yılında Ceza Kanunname-i Hümayun'u adı ile aynen kanunlaştırılmış ve bir çok değişikliğe uğradıktan sonra 1926 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. 1926'da İtalyan Zardelli Kanunu iktibas edilerek halen yürürlükteki Türk Ceza Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiş, bu güne kadar da 54 defa palyatif değişiklikler yapılarak günümüze kadar gelmiştir.

oluşan millî ve insanlığa ait ortak değerleri vurgulayan, insan haklarını ve toplumsal güvenliği korumayı hedef edinen bir suç ve ceza siyasetine dayanmalıdır.”

Öntasarıda teklif edilen değişikliklerin en önemlilerinden biri olarak görülebilecek “İşkence Suçunun Cezalandırılması”na ilişkin 139, 140 ve 141. Maddeler incelendiğinde görülecektir ki, İşkence Suçu ve Cezası, yürürlükteki kanunda düzenlenmemiş bir suçtur ve ilk defa bu Öntasarı ile işkenceye ceza öngörülmektedir. Fakat hangi fiillerin işkence olarak vasıflandırılacağı belirlenmemiştir. Bu konuda madde gerekçesinde sadece Yargıtay İçtihatlarına atıfta bulunmaktadır. Yani vatan-daş, “Kanunu bilmemek mazeret teşkil etmez” kuralı uyarınca işkence suçu nedeniyle ceza alabileceken, kanunda vasıflandırılmamış bulundugundan ve Yargıtay İçtihatlarını bilmek zorunda olmadığından ceza verilemeyecektir. Veya işkenceciler, Yargıtay kararlarında belirlenmemiş işkence yöntemleri ile yeni işkence türleri icad edebilecekler, yeni icad işkence türlerinin cezalandırılabilmesine ilişkin düzenlemeler yapılana kadar cezalandırılmayacaklardır. Veya bu konuda yargıya geniş takdir yetkisi verilmektedir. Bu takdir yetkisi bazan Cumhuriyet Savcısı tarafından işkenceci sanıkların işkence suçu yerine “fena muamele” olarak vasıflandırılacak bir suçtan yargılanmaları için iddianameye mesnet teşkil edecek ve işkenceci sanıklar için çok az bir ceza talebini gerektirecek, bazan da sanıkların yeterli delil elde edilememesi yüzünden, adli tıp raporları hilafına beraat etmelerine neden olabilecektir.²

BİR KARŞILAŞTIRMA

Öntasarı, işkenceye verilecek ceza üç yıl, bu fiilin nitelikli hallerinden biri olarak bir memur tarafından işlenmesi halini ise beş yıl olarak öngörmektedir. Bir insanın ölüm korkusu içinde maddi ve manevi ıstıraba maruz kılınarak ve hürriyetinden de yoksun bırakılarak kendisine karşı konulabilecek kimseler tarafından işlenen işkence fiili beş yıl ile cezalandırılmaktadır.

Öte yandan yine Öntasarıda, mala karşı işlenen suçlardan olup da, cebir, şiddet veya tehditle işlenebilen yağma (gasp) suçunun cezası 10 yıldan başlamakta, silahlı veya geceleyin en aşağı yol kesmek gibi nitelikli hallerde bu ceza 15-20 yıl cezalandırılmaktadır.

Dikkatli bir okuyucu, hukukçu olmasa dahi, bu şekildeki bir düzenlemenin, Öntasarı Gerekçesinde ifade edilen gerekçelere aykırı olduğunu, yine Öntasarının ifadesiyle, “şuradan buradan derlenmiş hükümlerle, hal ve şartlara tabi olunarak veya bir kısım kamu oyunun yahut baskıların etkisi altında

kalınarak meydana getirilmiş veya hükümleri değiştirilmiş bir ceza mevzuatı” olduğunu çıkarabilecektir.

İnsan akıl ve beden bütünlüğüne kasteden fiillerin, insanların mallarına karşı girişilen saldırı ve el koyma hükümlerinden daha az bir ceza ile cezalandırılmaları önerisi, Öntasarıda zikredilen “evrensel değerlere, çağın telakkilerine ve toplumun ihtiyaçlarına uygun olduğu her halde iddia edilememelidir.

Şimdi ister istemez şu soru akla gelmektedir: Bu panik neden?

SONSÖZ

Öntasarı, Komisyonun kendi deyimiyle, “çağın gereklerine ve yeniden oluşan millî ve insanlığa ortak değerleri vurgulayan, insan haklarını ve toplumsal güvenliği korumayı hedef edinen bir suç ve ceza siyasetine” dayandırılmamıştır.

Tekrar ifade etmeliyiz ki, iletişim imkanlarının gelişmesi ve halkın dış dünyadan da etkilenmesi söz konusu olmasa idi, Ceza Kanununda böyle bir değişikliğe gidilme ihtiyacı hissedilmeyecekti anlamı çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, halkın bilinci, yönetimi ve yöneticileri aşacak seviyeye gelmemiş olsa veya kamu gücünün toplum bilincini köreltebileceği şartlar devam edebilecek olsa böyle bir değişikliğe ihtiyaç hissedilmeyecektir.

Yıllardır, halkın içinde olmamış, halktan uzak, teorik tartışmalar içinde muasır medeniyetin nimetlerini(!) topluma taşımaya çalışanlar, biraz da halkın içine girebilseler, teknolojinin gerektirdiği değişikliklerin dışında, temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanmasına, yasalarla insanlar arasında ayırım yapılmasına gerek duyulmayacaktır. Teknoloji değişiyor ve buna bağlı olarak yasalarda da değişiklikler yapılabilir. Fakat, birilerinin evrensel değerler olarak ifade ettiği, esasen insana yaradılışında bahsedilen en temel hak ve özgürlüklerinin değişmesi mümkün olmadığı gibi, bunların tespitini Amerikanın keşfi gibi algılamak da mümkün değildir.

İnsanımızın inandığı en yüce değerleri İtalyan veya Fransız Kanunlarından tespit edip devşirmenin lüzumsuzluğu bir yana abesle iştigal olduğu gerçeğini göstermek için, erdemli ve duyarlı aydın kuşağın gecikmemesi dileklerimizle... ■

DIPNOTLAR

1 Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER- Prof. Dr. Feridun YENY-SEY, “Karşılaştırmalı Türk Ceza Kanunu ve 1997 Tasarısı, Gerekçeler”. Alkim Yayınları, 1998.

2 En önemli örnekleri, “Dışkı Yedirme Davası” olarak adlandırılan ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde alınan hak ile tescil edilen davada ve son örneği de “Manisa Davası” olarak adlandırılan işkence davasında görülmüştür.

ÖRGÜTLÜ MÜCADELE İÇİN, YENİDEN, HEP BİRLİKTE

Sizce ülkemizin bir numaralı sorunu nedir? Yönetim bozukluğu ve bunun sonucu olan terör ve anarşi mi? Yoksa enflasyon ve adaletsiz gelir dağılımı mı? Devlet içine sızdığı söylenen mafya mı? Ülkenin içinde bulunduğu darboğazın en büyük nedeni olarak gösterilen Güneydoğu meselesi mi?

Bir de dünyamıza bakalım; dünyamızın en büyük problemi çevre kirliliği mi, yoksa açlık problemi mi? Ülkeler arasındaki dengesiz gelir dağılımı mı? Nükleer tehdit mi? Kapitalizm mi daha tehkileli, komünizm mi? Yoksa irtica mı?

Bu sorulara onlarcasını daha ilave ederek, çeşitli çözümler üretmek, kendimizce doğruları seçmek mümkündür. Ama hepsinden önemlisi, objektif olarak gerçekleri ve doğruları ortaya koyabilmektir. Ve daha da önemlisi, bizim görmemize izin verilen gerçekleri ve olayları değil, perde arkasında olanları da tüm boyutlarıyla görebilmek ve akabinde çözüm üretmektir. Meselenin can alıcı noktası da budur. İzin verildiği veya müsaade edildiği kadarını değil, gerçeklerin bütününi görebilmek!

Olaylar ve problemler konusunda, fikirlerimizi dünya ölçeğinde bir sistematığa oturttuğumuz zaman göreceğimiz ki yazımızın başında ifade edilen ve onlarcasını daha yazabileceğimiz pek çok problem, dünya ve Türkiye ölçeğinde bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır. Bu bütünü idrak edince, ti-

kanma noktalarını tespit etmek ve çözüm yollarını bulmak çok kolay olacaktır.

18. Yüzyılın sonlarında buharlı makinelerin keşfi ve sanayiye uygulanması, küçük ölçekli atölyelerde yapılan üretimin, önce büyük atölyelerde makinelerle yapılan üretime daha sonra da kitlesel üretime dönüşmesine neden olmuştur. Kitlesel üretime dönüşen üretim karakteri, yüzlerce, binlerce insanı aynı çatı altında çalışmaya zorlayanca işçilerin örgütlenmesi zorunlu hale gelmiş ve sendikalar ortaya çıkmıştır. İşte bu aşama, yüzyıllardır dağınık bir şekilde ve örgütsüz olarak çalışan emek sahiplerinin, sermayeye karşı kitlesel muhalefet aşamasıdır. Pratik olarak bu mücadelenin ortaya konması, teorik bazda dünyamızı Kapitalizm ve Komünizm'in mücadele arenasına haline dönüştürmüştür. Yaklaşık ikiyüz yıldır devam eden bu süreç içerisinde, Kapitalizm, sık sık makyaj tazelemiş ve adı bazan Liberalizm, bazan Pazar Ekonomisi bazan da Neo-Liberalizm olmuştur. Şimdilerdeki adı Yeni Dünya Düzeni'dir Çalışan kesimin, emek sahiplerinin cephesi bu hızlı değişme ayak uydurmadığı için, ezilmişliği, mağduriyeti ve haksızlığa uğramışlığı daha fazla artmıştır. Dünya üzerindeki ülkelerin çoğunda devlet yönetimini elinde tutan sermaye sahipleri, parasal güçlerine ilaveten politik gücü de kendilerine destek olarak kullanmışlardır. Bu nedenle emeği temsil eden kesim sermayeye karşı mücadele ederken, devlet tüzel kişiliğiyle de

**Ahmet
TUNBAK**

mücadele etmek zorunda bırakılmıştır.

Dünya genelinde kısaca özetlediğimiz aşamalardan geçen sendikal hareket, ülkemizde elli yıllık bir geçmişe sahiptir. Amerika ve Avrupa'da uzun mücadeleler sonrası kurulan sendikalar, ülkemizde devlet desteği ile kurulmuştur. Türkiye'nin "Küçük Amerika" olarak nitelendirildiği bir ortamda filizlenen "Türk Sendikacılığı", Kapitalist ideolojinin emniyet supabı olması düşünülerek kurulmuş ve "Devlet Sendikacılığı" geleneği başlatılmıştır. Maalesef, günümüzde de bu geleneği sürdürenler çoğunluktadır.

Cumhuriyet'in, 1923 yılında ilan edilmesi ile birlikte geçilen parlamenter demokratik sistemin odak noktası, yasama yetkisini elinde bulunduran Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. 74 yılda, binlerce milletvekilinin TBMM'de görev yapmasına karşın işçi kökenli milletvekillerinin sayısı ancak on'larla ifade edilebilmektedir. Halihazırda TBMM'de görevli 550 milletvekilini dikkate aldığımızda, işçi kökenli milletvekili sayısının bir elin parmaklarını geçmediğini görüyoruz. Yine, Cumhuriyet tarihine baktığımızda, işçi kökenli başkan veya başkan yardımcısı görmemiz mümkün değildir.

Bu örnekleri vermekteki amacım, çalışanları devlete ve yöneticilere karşı kıskırtmak değildir. Dikkatleri çekmeye çalıştığım nokta; devleti yönetenlerin % 90'ından fazlası sermaye sahipleri ve sabit gelirli çalışan kesimin dışından gelirken, ancak %1'lik kısmın çalışan kesimden geldiğini belirterek, sermaye sahiplerinin devletle adeta özdeşleştiğini, mevcut yasa ve yönetmeliklerin genelde sermaye sahiplerinin lehine olmasının bu sürecin doğal sonucu olduğudur.

Bizler istemesek de, bize zorla fedakârlık yaptırılanlar, sabit gelirlinin ücretini bütçe açığının temel nedeni olarak gösterenler, rantıye kesiminin devleti daha fazla sömürmesine çanak tutmaktadırlar. 1980-1997 tarihleri arasındaki 17 yıl, çalışan kesim için fedakarlıklarla geçen yıllardır. Çalışanların bunca fedakârlığına karşın ülkemizin dış borcu 1980'de 13 milyar dolar iken, 1997 yıl sonu itibarı ile 80 milyar doları bulmuştur. Bizim yaptığımız fedakârlıklar, Selim Edes'ler, Engin Civan'lar, Halil Bezmen'ler ve adını bilmediğimiz daha nice hortumculara kıyak olmuştur.

Hükümetler ve iktidarların sürekli değişmesine karşın, söylemler hiç değişmemekte, ekonomik ve siyasal açıdan istikrarı sağlayamayanlar, ekonomik paket açılması konusunda "istikrar" göstermektedirler. İstikrar programlarının enflasyonla mücadele mantığı da, işçinin ücretinin, memurun maaşının, çiftçinin taban fiyatının kısılmasına, bütün

dar ve orta gelirli'nin alım gücünün daraltılmasına, kısacası halkın lokmasının küçültülmesine dayanmaktadır. Demekki enflasyonla mücadelenin amacı halkın mutluluğu değildir. Eğer enflasyonla mücadelenin amacı halkın mutluluğu olsa idi; halkın %90'ından fazlasını oluşturan işçi, memur, esnaf, köylü ve emeklinin lokmasının küçülmesi esasına dayalı istikrar programları uygulanmazdı. İşte bu noktada "Enflasyonla mücadele kimin için ve neden halkı ezerek yapılıyor?" temel sorusuna cevap bulduğumuz oranda çözüm bulmamız mümkün olacaktır.

1985 yılı, dünyayı temelden sarsan yeni siyasal oluşumların başlangıcıdır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sona eren iki kutuplu dünya, "Yeni Dünya Düzeni" adı verilen Neo-Liberal politikaların uygulanmaya başlandığı tek kutuplu döneme girmiştir. Bu yeni oluşum sürecinde bölgesel bazlı yeni bloklar (Avrupa Birliği, NAFTA, Uzak Doğu Bloğu, gibi) oluşmaya ve ulusal devletler modelleri terkedilmeye başlanmıştır. Ekonomik ve siyasal alandaki bu gelişmeler, dünya genelinde özelleştirmelere ve sosyal güvenlik sistemlerinin zayıflamasına yol açmıştır. 1985 öncesi iki kutuplu Dünya'da, geniş sosyal güvenlik sistemi ile işçi ve işçi hakları korunmaya çalışılırken, 1985 sonrası bu politikalar terkedilerek, kayıtsız-şartsız olarak işletmeler korunmaya başlanmıştır. Başka bir ifade ile "İşçi üretim yaptığı için işletme ve patron vardır" ifadesi terkedilerek "işletme var olduğu için işçi vardır" mantığı dayatılmaya çalışılmaktadır. Her ne olursa olsun maksimum kârı amaçlayan bu mantalite, önüne gelen bütün engelleri bertaraf etmektedir.

Çevreyi kirleten biz değiliz, çünkü bizim fabrikalarımız yok. Ülkeyi anarşi ve teröre sürükleyen biz değiliz, çünkü ülkeyi biz yönetmiyoruz. Enflasyonu azdıran biz değiliz, çünkü yıllardır fedakârlık yapıyoruz. Son yirmi yılda ülkemizde çok büyük değişiklikler olmuştur. Son 5 yıl içerisinde iktidara gelmeyen hiçbir siyasi parti kalmamıştır. Fakat yıllardır değişmeyen bir şey vardır; o da, sermaye her zaman istediğini yaptırmıştır. 5 Nisan 1994 krizinde yüzbinlerce insan işsiz kalırken, büyük holdinglerin 1994 yılını çok yüksek kârlarla kapatması bunun en son örneğidir. Ne pkk, ne irtica, ne de enflasyon sermayenin yükselişine engel olmamıştır. Fakat çalışan kesim, ortaya atılan suni farklılıklarla hep parçalanmıştır. Eğer, üzerimizde oynanan oyunları farkedemeyip bölünmüşlüğümüze ve tepkisizliğe devam edecek olursak, sendikalar yakın bir gelecekte yok olmaya ve toplu iş sözleşmeleri de iyi niyet temennileri olmaya mahkumdur. ■

İTAAT VE KURTULUŞ

AMELİ KURBAN

Metin ÇİĞRIKÇI

"İbrahim'e halim bir erkek çocuk müjdeledik. Çocuk yanında koşma çağına erişince İbrahim ona; "Yavrucuğum" dedi, "Ben rüyamda görüyorum ki seni kesiyorum, düşün bak, ne dersin?" Çocuk; "Babacığım, sana emredileni yap, inşaallah beni sabredenlerden bulacaksın" dedi.

İkisi de böylece Allah'ın emrine teslim olup İbrahim oğlunu kurban etmek için çocuğu alnı üzerine düşürünce Biz ona; "İbrahim" diye seslendik. "Sen rüyaya sadık kaldın. İşte Biz samimi davrananları böyle mükafatlandırırız."

Gerçekten bu kurban etme, apaçık bir sınav idi. Biz fide olarak İbrahim'e büyük bir kurbanlık verdik" (Sâffât/101-107)

İbrahim, İsmail'ini, en sevdiği varlığını, biricik yavrusunu, Rabbi'nin bu güzel nimetini Rabbi emrettiği, Rabbi böyle istediği için gözden çıkarmış, ondan vazgeçmiş, onu Rabbi için feda etme teslimiyetini göstermişti.

Bir insan için en kıymetli varlıklarından birisi olan evlat, ancak onun asıl sahibi ve onu istediği gibi tasarruf etme yetkisine sahip olan Allah için feda edilebilir; kurban edilebilir. Allah'tan başka hiçbir güç, insanın, biricik yavrusunu feda etmesini sağlayamaz.

Allah'ın tek otorite, tek saygı duyulup sevgi gösterilmeye layık güç olduğu, Allah'ın herşeyin maliki olduğu ve insan hayatına müdahale yetkisine sahip bulunduğu gerçeğini ifade eden Tevhid'in sembolü İbrahim, bir can kurban edilebilecek kadar Rabbi'nin söz sahipliğini ispat için böyle imtihan edildi! Ve İsmail'ini kurban etme imtihanını, büyük bir iman ve teslimiyetle başardı. Böylece nesiller boyu selamla anılan tevhid lideri oldu....

Allah'a teslimiyet ve itaatin sembolü ve ispatı olan kurban hacc'la daha bir anlam kazanıyor; bütün ümmetin, toplanma, kaynaşma, dayanışma ve Rabbiyle ahdini yenileme (Bakara/125) amacıyla emin beldeye, Kabe'ye akın etmesiyle bir heyecan ve coşku seline dönüşüyor. İbrahim'in, kurban edilme imtihanını sabırla aşabilen oğlu İsmail'le Allah'ın yeryüzündeki tevhid nişanı olarak

inşa ettikleri mekan Kabe'ye nefislerini kurban etmeye koyuyor müminler. Yılda bir kez topluca, İbrahim'in İsmail'ini kurban etmesi gibi gönüllerindeki her tür dünyevi sevgileri adeta yere yatırıp kurban etmek için Rablerinin çağrısına icabet ediyorlar...

Kurban; "Biz her ümmete bir kurban ibadeti emrettik ki Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanların üzerine O'nun adını ansınlar. İlahınız tek bir ilahtır, yalnız o Allah'a teslim olun. O alçakgönüllü ve içten iman edenlere müjdele. Onlar ki Allah'ın adı anıldığı zaman kalbleri tırer." (Hacc/34-35) âyetlerinde apaçık ortaya konduğu gibi Allah'ın ilahlığına teslimiyetin, yalnızca Rabbin emirlerine ve yasaklarına, itaatin en güzel örneği.

Kurban, insanoğluna sevimli gelen günahları terketmesini sağladığında hakıyla ifa edilmiş olur. Kurban ihtiyaç sahibi, zavallı, hayatın imkansızlıkları içinde bunalmış, çaresiz ve belki de en yakın akrabası, komşusu tarafından bile unutulmuş fakirlere Allah'ın bir ikramı imişçesine dağıtıldığında (Hacc/36) gerçek maksadına ulaşmış olur. Böylece insanlığın, merhametin ve Allah'a teslimiyetin gereği olarak bütün yıl boyunca muhtaçları gözetmenin toplumsal dayanışma sorumluluğunun kuvveden fiile geçirildiği bir ibadet olur Kurban...

"O halde Rabbin için namaz kıl, kurban kes" (Kevser /1-2)

Böylece şirkin, küfrün, tağutiliğin, toplumları mahkum ettiği fakirliklerden, ezilmişliklerden, azgın zenginlerin gariiban ve muhtaçlarla çalışanlara karşı çı-

karcı, bericil tutumlarından kurtuluşun ancak islam kardeşliğiyle, islami dayanışmayla mümkün olacağı anlaşılmış olsun!

Ve böylece bütün insanları, Rabblerini terkettirip sah-te ilahlara, beşeri putlara ve kendi menfaat ve iktidar düzenlerine itaat ettirme tuzaklarına karşı konulabilmüş olur.

Kurbanların, Allah'ın ilahlığını ve İslam'ın gerçek hayat nizamı oluşunu kitleler halinde ilan etme sembolü olması, kurbanların; takvanın, bereketin, imanın bir ümmet, bir cemaat halinde dayanışma, yardımlaşma örneğiyle sembolleştirildiği bir amel, bir eylem, bir kurtuluş olması ümitleriyle. ■

EY AZİZ KARDEŞ!

Nedir aramızdaki ayrılık gayrılık böyle? Nedir, haber-i İlahide bildirildiği veçhile “parça parça” olmuş gibiyiz. Oysa biz hiçbir şekilde onlar gibi olmamış olmalıyız. (6/159). Bize Allah’a “ittika edin, salata devamlı olun, müşriklerden olmayın, ki, onlar dinlerini darmadağın etmiş, parti parti olmuşlardır” Bu hallerinden eziklik duyacakları yerde, bir de böbürlenir manzaralar sorgiler olmuşlardır. (30/32). Sakın bizlerin görüntüleri de böyle olmasın.

Ey aziz! Hani, “Mü’minler kardeş” değil miydi? (49/10). Müslümanların mümeyyiz vasıfları “doğru yolu aramış” olmaları değil miydi? (72/14). Biz kardeşler neden yolumuz üzerinde araştıracı değiliz de, çoğunlukla mukallidane saplantılarla avunup duruyoruz? Erkek ve kadın her mümin ve mümineye, ebedi saadete açılan yüce yolun üzerinde nasıl yürüneceğini öğrenmek farz kılınmışken, neden her mümine sıhhat alameti olan bu izzetli ibadeti bir kesime terk ederek kendimizi neden taklit marazına boyun eğerek kılmışız?

Bilmiyorsanız eğer taklide razı olmayın; bilen, yanlış şeyler söylemekte korunmuş bulunan zakir bilenlerden sorup öğrenin (16/43). Şu geçici imtihan alemimiz için didinip dururken; en basit bir işimiz için bile bilgi edinmeye yönelirken, neden ebedi alemdeki saadetimizin nasıl kazanılacağını öğrenmeye gayret sarfetmiyoruz? Suçu radyo, televizyon ve sorumsuz mevkuteler gibi zaman katillerine yüklemekle kurtuluşa ereceğimizi mi sa-

nıyoruz? Günümüzün seküler dünyasının maddeci, ya da çoğu mideci medyasından hayır beklenir mi hiç! Bazı bazı faydalandıklarımızda bile, hak batıl karışımı hurafeler bulaşımı mülevves medyadan şikayetçi olmayan; onlara tenkidler getirmeyen nemelazımcı zihniyetin şerrinden korunmaya çalışmayanlardan başka suçlu aramak zihni tikanıklıklara alamet değil de nedir?

Ey aziz kardeş, Öğrenci ol, öğretici ol; hocan olsun, (muallimin) öğretmenin olsun, fakat hiçbir zaman sevdiği-saydığı salih gördüklerini Rab edinenler gibi olmamalısın. Anan olsun, baban olsun, hocan üstadın olsun fakat hiçbir zaman yaratandan başka kimse Rabbin olmasın; sonra “rahiplerini, Meryemin oğlu mesihi Rabler” edinenler gibi olur kınanırsın. Suçu tağutlara, bel’amlara; muhassımlara yüklemekle kurtulabilirmiyiz? Onlar fonksiyonlarını icra ediyorlar; ya biz ne yapıyoruz, dinimizi öğrenip, gayretimizi artırıp takvamızı takviye edebiliyormuyuz? Mes’ele işte bu. “Allah, ancak muttakilerden kabul eder” (5/27).

Ey aziz kardeş! Bizleri yaratıcımız seçmiş ve adımızı da “Müslüman” koymuş (22/78). Ve bu büyük nimeti kemale erdirip ondan razı olmuş (5/3). Ayrıca, “kim İslamdan başka bir din ararsa” zarara uğrayacağını haber vermiş (3/85). Çünkü kurtarıcı yegâne “Hakdin Allah indinde ancak İslamdır” (3/9) Ve buyruluyor şu (mübarek millet, birtak ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim,

**Said
ÇEKMEGİL**

Binaenaleyh artık takva üzere olun" (23/52). "Fakat (bu net buyruğu anlamayıp uymayanlar) dinlerinde (yine) fırkalara ayrılmak, her fırka kendilerinininkileriyle böbürlenmek suretiyle parça parça oldular. Şimdilik sen onları bir vakte kadar sapıklıkları içinde bırak" kalsınlar (23/53, 54), sen kendine bak kendini islâm çizgisinden kaydırma. "Sapanlar size (sana) zarar veremezler" (5/105)

Azizim! müslüman olma kerametini muhafaza eden her şerefli insan (17/70) gibi bir ahit altına girmiş olduğumuzu unutmuyarak, şu ilahi ihtarını hatırlayalım: "Ey iman edenler, bağlandığınız ahitleri yerine getirin" (5/1). "Hepiniz birden Allah'ın ipine sarılın; parçalanıp dağılmayın" (3/103). Sonrası mı, "Artık Allah'a güvenip dayanın" (5/23); "Müminler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdır" (3/160).

İblisler yolumuzun üzerine oturup insanların ebediyeti konusunda vesvese vermektedirler; onların şerrinden insanların Rabbine sığınalım (114/6). Ve hatırlayıp hatırlatalım ki, o vesvesecilerin, Rablerine güvenip dayananlar üzerinde hiç bir hakimiyetinin" olmayacağı muştusu da vardır (16/99).

Tekraren, teyiden diyelim ki: Rabbimiz milletinizin adını müslüman koymuş; farkında olmadan bu ihatalı ismi beğenmiyormuşuz gibi neden başka başka adlarla çağırılmaya razı olmuştuk? Nedir kardeşim bu halimiz, Allah'ın verdiği bu çok ihatalı, çok güzel ad bizlere yakışmıyor mu ki, tarikatçı, şeriatçı, tasavvufçu; şucu bucu gibi adlarla anılmaktan rahatsızlık duymaz olmuşuz. "Ben şüphesiz müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel sözlü kimdir?" (41/33) buyruluyor. İnsanımız bundan daha güzel söz mü bulmuş ki, yüzyıllar boyu bir takım hizip adlarıyla ayrı ayrı gurup adlarıyla ayrı ayrı kamplardayız? Görüşlerimiz ayrı olabilir, fakat gönüllerimizin ayrı çarpması bizleri vebal altında tutar. Rabbimiz bir, peygamberimiz bir, kitabımız bir;

kalplerimiz neden bir olmasın?

Neden mi? Mesela bakınız, islam kelimesi, teslim olma mefhumunu da ifade eder. Bizler elbette Allah'a teslim olmuş müminleriz. Neden bir beşere, ölünün yıkayıcısına teslim olduğu gibi teslim olmayı öneren yanlışlığı düzeltmek akıllara gelmiyor? Neden tenkid ibadetini işletmiyoruz?

İslamla mutlu olmaya koşmakta olan sevgili kardeşim! Sana kaynak olarak vahyi ilahi, örnek olarak Resullullahı yeterli bumuyor musun ki,

sevaba da hataya da ihtimali bulunan bir beşeri, bu beşer isterse en salih bir insan bulunsun, senet edinen bilmezleri ikaz etmiyorsun? Yegâne şaşmaz hüccet Allah'a aittir. (6/149) Lüzumsuz münakaşacıların "hüccetleri Rableri indinde boş"tur (42/16). Neden Resul tebliğlerinin yeterli hüccet olduğu unutulmuş da, İslam'a çeşit çeşit "Hüccetül-İslâm"lar tedarik eden kontrolsüz gayretkeşler ikaz edilmezler haldedir? Çoğunluk neden bu yanlışların farkında olup ikazlar getirememiştir?

Ey aziz kardeş! çoğunluğu oluşturan bazı kardeşlerimiz bilmeden; farkında olmadan, şu ana kadar şucu bucu olarak anılmaktan rahatsız olmamış bulunuyorsa sebebi: tahkiki bırakıp, taklidi meslek edinmekten başka birşey değildir. Taklid marazı İslam alemine az mı zarar vermiştir; tedavi yöntemleri geliştirilmedikçe de bu müzmin hastalıktan kurtulmak mümkün olur mu sanılıyor? Çoğu insanımıza şeref veren tahkik yolunu tıkayan, taklit çık-

mazlarına sokan taklidi besleyen 'bilmediğini bilmeyen' cehalet! Ah cehalet! "Rabbim, benim ilmimi artır de" emrine ne zamana kadar bigane kalacağız? Mukallitlerden çektiğimiz yetsin artık...

Ey Kitabullahı muhatap olmanın şerefini taşıyan insan; "Gelin hepimiz bizimle sizin aramızdaki müsavi bir kelimeye gelin. (Gelin de) Allah'tan başkasına abid olmayalım; Ona hiçbir şeyi (hiçbir kimseyi) eş tutmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabler (Olarak) tanımayalım" (3/64). "Hamd Allah'a, selam Abidlerine olsun (27/59). ■

İslamla mutlu olmaya koşmakta olan sevgili kardeşim! Sana kaynak olarak vahyi ilahi, örnek olarak Resullullahı yeterli bumuyor musun ki, sevaba da hataya da ihtimali bulunan bir beşeri, -bu beşer isterse en salih bir insan bulunsun- senet edinen bilmezleri ikaz etmiyorsun? Yegâne şaşmaz hüccet Allah'a aittir. (6/149) Lüzumsuz münakaşacıların "hüccetleri Rableri indinde boş"tur (42/16). Neden Resul tebliğleri yeterli hüccet olduğu unutulmuş da, İslam'a çeşit çeşit "Hüccetül-İslâm"lar tedarik eden kontrolsüz gayretkeşler ikaz edilmezler haldedir? Çoğunluk neden bu yanlışların farkında olup ikazlar getirememiştir?

BÜYÜCÜLÜK -II

C- DİNİN BÜYÜYE BAKIŞI

Modern fen bilimleri, özellikle kara büyüü kendi metodları dışında bir iddia olarak görür. Tecrübe edilmeyen büyü çeşitlerinin, gerçekliğini onaylamaz. Onları metafizik alana iter. Metafizik alanın en güçlü hakimi de tartışmasız dindir. Şimdi dini metinlerin bu konudaki yargısına bakmak istiyoruz.

a) Tevrat'ın Büyü Hakkındaki Yargısı

Kitab-ı Mukaddes, fetiş aracı olan şeylerin atılmasını emreder.³⁰ Gelecekte ve gaybdan haber verme aracı olan, her türlü kehânet ve falı da yasaklar.

*"Aranızda oğlunu yahut kızını ateşten geçiren, yahut falcı, yahut münecim, yahut sihirbaz yahut afsuncu, yahut ölümlere danışan bulunmayacak."*³¹

*"Cincilere ve bakıcılara dönmeyin, murdar olmak için onları aramayın."*³²

Böyle olmasına rağmen Kilise, fal işine kurum olarak karışmıştır. Tarihte kuşların hareketlerinden anlam çıkaran kilise mensubu Augureler bulunmuştur. Eski Roma'da kuşların hareketlerinden dini ve dünyevi kararlar çıkaran kimse-ler yetiştirmek için, rahip koleji açılmıştır.³³

b) Kur'ân-ı Kerîm'in Büyü Hakkındaki Yargısı

1- Büyü, Öğrenilebilen ve Basiretle Çözülebilir Göz Bağcılığıdır.

Hz. Musa'nın doğup büyüdüğü eski Mısır'ın sakinleri Kiptiler'di. Onların en büyük uğraşısı da büyü idi. Hz. Musa'nın peygamberlik çağı, insanlık tarihinde büyüün çok yaygın olduğu bir

dönemdir. Kur'an'ın nakline göre; Firavn, mucize olarak elini parlak bir şekilde gösteren Musa (a.s.) hakkında sihirbazlara karşı şöyle seslenmişti.

*"Doğrusu bu bilgin bir büyü; sizi büyü ile yurdunuzdan çıkarmak istiyor; ne buyurursunuz?"*³⁴

"Firavun: "Ben size izin vermeden ona inandınız ha!

*Anlaşıldı o sizin hepinize büyüçülüğü öğreten büyüğünüz."*³⁵

*"Ben izin vermeden ona inandınız öyle mi? O size, büyüü öğreten büyüğünüzdür."*³⁶

Bu âyetler, büyüün bir bilimle elde edildiğinin, en azından o günlerde de bilindiğinin bir delilidir. Kur'an'ın bu beyanlarından anlaşılması gereken şudur. Hiçbir kimse, anasından büyü olarak doğmaz. Kimse bir başkasından ödünç bir kudret de alamaz. Ancak bu konudaki beceri ve maharetini geliştirebilir. Bu da, öğrenmede herkesin eşit olduğu bir imkanla olabilir. Bu tür bir âyet, durumu Firavun hânedânının ileri gelenlerinin ağzından nakleder.

*"Firavun toplumunun ileri gelenleri şöyle konuştular: "Bu adam gerçekten çok bilgili bir büyüçü."*³⁷

Demek ki, büyüün yaygın olduğu zamanlarda bile, onun aldatan bir disiplin olduğu bilinmekteydi. Hz. Musa ile ilgili olan bir ayette büyüün; sebepleri gözden kaçırılan bazı alet ve edevatla yapılan, izleyenlerin gözlerini yanıltan bir disiplin olduğu açıklanmaktadır.

Büyücüler: *"Ey Musa! Marifetini ya sen ortaya koy veya biz koyalım". Musa: "Siz koyun" Sihirbazlar marifetlerini ortaya koyunca insanların gözlerini büyülediler ve onları ürküttüler, büyük bir sihir yaptılar."*³⁸

**Ahmet
BAYDAR**

Bu cins ayetlerden birisi de büyücülerin, hayali hakikat gibi gösteren işleri karşısında Mûsâ peygamberin hayretini anlatır. Bu âyette, yapılan büyüün bir göz bağıcılık olduğu gayet açıktır.

*"Bir de ne görsün; onların ip ve sopaları büyülerinden dolayı, hakikaten koşuyor gibi görünüyor."*³⁹

İnkâra şartlanmış olanlar, Hz. Muhammed'in mesajını ruhlara yaptığı etkidenden dolayı es-Sihr, yani büyü olarak nitelemişlerdi. Yaptıkları gizli oturumda, basireti olan kimsenin göz göre göre bu büyüye kapılmaması gerektiğini birbirlerine fısıldamışlardı.⁴⁰ Yani basiretin büyüü çözmesi gerektiğini düşünebiliyorlardı. Kur'an'ın bu hususta onlara cevabı şöyledir.

*"İşte budur yalanlayıp durduğunuz ateş! Bu da mı büyü?! Yoksa siz mi (basiretle) görmüyordunuz? Dalın ona! Artık ister sabredin ister sabretmeyin. Sizin için hepsi birdir. Siz ancak yapıp ettiğiniz şeylerin karşılığıyla yüzyüze geleceksiniz"*⁴¹

Yani, aldatan bir büyü diye vahyi kabul etmiyordunuz. Onun haberlerinin gerçek olamayacağını söylüyordunuz. Bu nedenle ateşe gireceğinize de inanmıyordunuz. Bu da mı büyü, yoksa basiretiniz mi yoktu?

Kur'an'ı Kerim, sözleri toplumda büyü etkisi yapan peygamber'i şâir ve kâhinlere benzetenlerin de düşünmekle bu şartlanmışlıktan kurtulabileceklerini söyler.

*"Bir şairin sözü değildir o. Ne kadar da az düşünüyorsunuz? Bir kâhinin sözü de değildir o. Ne kadar da az düşünüyorsunuz?"*⁴²

2- Kehânette Bulunmak Maksadıyla, Onları Etkilemek İçin Gök Cisimlerine Tapınmak Şirkdir

Kehânet astrologların işidir. Astroloji disiplininin de ilk temsilcileri Bâbilliler'dir. Onlar hem gök cisimleriyle kehânette bulunuyor, hem de güneşe, yıldızlara ve gezegenlere tapıyorlardı.

Câhiliye dönemi Araplar'ında da bu inançlar vardı. Araplar pek çok yıldız takdis ediyorlardı. Güneşin kulu anlamına gelen Abdü's-Şems, Hicaz coğrafyasında yaygın bir isimdi.⁴³ Onlara göre Güneş, Ay ve Zühre üç tanrıydı. Lât, Menât ve Uzza ise güneşi temsil eden birer tanrıça idiler. Güneşe tapınanlar, günde üç defa güneş tapınağının önünde dua ederlerdi. Ay tanrısını temsil eden Hubel, kâbede bulunmaktaydı. Belki de Kâbe'deki üç yüz altmış dikili taş, Babillerin bir tesbiti olan, dünyanın güneş etrafındaki bir yıllık seyrini bildiren üç yüz altmış sayısı ile alâkalıydı.

Arabistanda Sâbiîler olarak bilinen mezhep mensupları, yıldızların ruhları olduğunu iddia ederlerdi. Onlardan bir kısmı bizzat yıldızlara bir kısmı da yıldızları temsil eden mâbedlerdeki putlara taparlardı.

dı. K. Kerîm bu tip tapınmacılığı yasaklarken şöyle der:

*"Gece ile gündüz, güneş ile ay Allah'ın varlığının belgelerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin; eğer Allah'a kulluk etmek istiyorsanız, bunları yaratana secde edin"*⁴⁴

Buna benzer bir beyan da Kureyş sûresindedir. Burada, içi tapınmak için yapılan taşlarla doldurulmuş olan bir mâbedden söz edilir. Burası her halde Kâbedir. K. Kerîm, insanların bu mâbede değil, onun Rabbine ibâdet etmelerini ister. Bu üslub, güneş ve aya değil, onları yaratana secde etmeyi buyuran yukarıdaki ayetin anlamını yineliyor gibidir.

*"Bu evin Rabbine ibadet etsinler. O ki onları açlıktan doyurup kurtardı ve kendilerini korkudan güvene çıkardı"*⁴⁵

3- Münecimlik Şeytanlıktır

Hz. Peygambere isnad edilen haberlere göre, münecimlerin söylediği bazı doğrular, cinlerin dostlarına fısıldığı şeylerdendir.⁴⁶ Bu da şöyle olur. Melekler bulutlara inip semâvî bir emir verirler. Şeytan onlardan işittiklerini kâhinlere bildirir. Sonra kâhinler kendilerinden yüzlercesini daha katarak dostlarına fısıldarlar.⁴⁷

Kur'an'da Yakın Gök'ten bahseden bazı bölümlerde şeytanların orayı dinlediklerine atıfta bulunulur. Ancak orası, lambalarla,⁴⁸ ve gezegenlerle donatılmış,⁴⁹ böylece şeytanlardan korunmuştur.⁵⁰ Artık onlar, meleklerden oluşan yüce topluluğu dinleyemezler. Her taraftan atılarak orayı⁵¹ dinlemekten uzaklaştırılırlar.⁵² Bu nedenle yakın gök onlar için gayb hakkında haber uydurma ve atma yerleri olmuştur.⁵³ Eğer bir söz çalan olursa, o zaman da onun arkasından apaçık⁵⁴ ve delici bir alev yetişir.

*"Biz o yakın göğü bir süsle, yıldızlarla süsleyip donattık. Ve her türlü inatçı-âsi şeytandan koruduk. onlar ne kadar çırpınsalar da o yüce konseyi dinleyemezler. Ve her taraftan atışa tutulurlar; Kovulurlar. Ve onlar için yakalarını bırakmayan bir azap vardır. Yüce heyetten bir söz çalıp çarpan olabilirse de onun peşine hemen delici, bir alev takılır."*⁵⁵

Kur'an'ın tanıttığı şeytanlar, süsleme ve yıldızlamalarıyla insanın dengesini bozan negatif niteliklere sahip varlıklardır. Bunlar, insanlardan da cinlerden de olabilirler. Kur'an, birinci semadaki yıldızların hareketlerine bakarak, yalan ve yanlışlarıyla halkı kandırma niteliklerinden dolayı, Astrolog ve Medyumlara 'Şeytan' der. Onların yakın gökten yüce topluluğun konuşmalarını dinlemeleri, ilahi takdir ve planı almaya çalışmalarından kinayedir. Yukarıdaki ayetin beyanına göre onlar bunu başaramayacaklardır. Bazı söyledikleri, tesadüfen ilahi takdire uygun düşse de, onun ardından, delice bir

alev yetişeceği belirtilmektedir.

Sözü edilen bu alevin Kur'an'daki karşılığı 'Şihab'dır. Bu kelime şeytanla ilgili olan yerlerin dışında, Kur'an'da bir yerde daha kullanılır. O da Hz. Musa'ya vahyedilen yerde görülen ışığın adıdır.⁵⁶ Işık bu ayette Musa Peygamber'e yapılan vahyi sembolize eder. Delici anlamındaki kelimenin karşılığı olan 'Sâkib' de, şeytanla ilgili bölümün dışında sadece bir yerde anılır. O da 'en-Necmü's-Sakib' biçimindeki bir tamlamada, Hz. Muhammed'i ya da O'na indirilen vahyi niteleyen bir sıfat olarak geçer.⁵⁷

Yani Kur'anda bulunan her iki kelime de mecazen vahyi temsil etmektedir. Öyleyse şunu söyleyebiliriz. Bir astrolog ya da medyum, eğer şeytanca kehânetlerinde isabetli olurlar da, halk arasında bulanıklığa sebep olurlarsa, hemen arkasından bir Peygamberin mesajı, onların oluşturduğu bu bulanıklığı giderir. Bu durumu cin olan şeytanların kendileri de itiraf etmişlerdir;

*"Doğrusu biz göğü yokladık; onu sert bekçiler ve alevlerle dolu bulduk. Doğrusu biz, göğün dinleyebileceğimiz bir yerinde oturduk; ama şimdi kim dinleyecek olsa, kendisini gözleyen bir ateş buluyor."*⁵⁸

Cinlerin bu itirafı, Kur'an'ın nazil olmasıyla, bu konudaki hurafelerin yıkılmasından kinâyedir.⁵⁹

Astrologlara şeytan diyen başka bir beyan da Bakara, Sûresindedir. Yüz ikinci âyetin bidâyetinde şöyle buyrulur:

"Oysa Süleyman kafir değildi, insanlara büyü öğreten şeytanlar kafir olmuşlardı"

Burada şeytan kelimesi çoğul olarak kullanılıyor. Yaptıkları büyü işiyle de kafir oldukları söyleniyor. Onların isyankârlığı ve küfrü Adem'e isyanından bu yana zaten bellidir. Kafir olduklarının, burada ayrıca belirtilmesinin sebebi ne olabilir? Bir de eğer bu şeytanların kökten farklılıkları varsa, insanlara nasıl büyü öğretebilirler?

Açıktır ki, bu âyette 'şeytanlar' terimiyle kasdedilenler, şeytanca niyetler taşıyan insanlardır.⁶⁰ İşte bu nedenle ayette, onlara şeytan dendikten sonra ayrıca kâfir olduklarından söz edilebilmiştir. Diğer insanlarla aralarında bir köken farkı olmadığı için de onlara medyumluk yapma yollarını öğretebildikleri belirtilmiştir.

4- Cinler Geleceği Bilmezler

Konularını ve cin kelimesinin kullanılış biçimini esas alarak Cin'den söz eden âyetleri beş grupta toplayabiliriz.⁶¹

Birinci Grup: Bu tür âyetlerin konusu yaratılıştır. Cin anlamına gelen kelime ise can biçimindedir. Kur'an-ı Kerim'de iki yerde can'ın ateşten, insanların da topraktan varedildiği söylenir. Yani can ile insanın kökenleri farklıdır.⁶²

İkinci Grup: Bu âyetlerde bahsedilenler, çeşitli toplumların inançlarında ilahlaştırılmış olan cinlerdir. Bu inanç, vahyin indiği coğrafyada yaşayan Sâmi toplumlar tarafından da kabul edilmekte, Allah'la o mevhum cinler arasında bir soy ilişkisi bulunduğuna inanılmaktaydı. Bunlar, insanların karşısında başarısız duruma düştükleri ve makul bir izah tarzı bulamadıklarında cin tabir ettikleri doğal güçler olabilir. Eğer böyleyse bunlar var olduğu sanılan hayali cinlerdir.⁶³

Bu âyetlere dikkatle bakılırsa, kendisine inanılan bazı cinlerden söz edilir. Ancak onların mâhiyetleri belli değildir. Nitelikleri anlatılmak yerine, bu konudaki inançlar, olduğu gibi nakledilmektedir. Kur'anın bu beyanlardaki hedefi, insanları saplandıkları cin korkusundan kurtarmaktır.⁶⁴

Üçüncü Gruptaki cinler ise, daha önce tanındığı halde, kendileri hakkında konuşulduğu anda orada bulunmayan, yahut tanınıp bilinmediği için gizli kalan kimselerdir.⁶⁵ İslâm tarihindeki cin olayları da bu cinstendir.⁶⁶

Dördüncü Grup âyetlerde, insanların şerlerinden söz edilmektedir. Kullanılan biçim ise, cin-ins, ya da ins-cin şeklinde ikilidir. Bu ikili genelde, büyük-küçük der gibi, birbirinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. İns ve cin, yani tanınan tanınmayan, yerli yabancı, köylü şehirli, siyah beyaz, yaşayan yaşamayan, yöneten yönetilen herkes.⁶⁷

Beşinci Grup Hz. Süleyman'a hizmet eden cinlerden bahis vardır. İşte üzerinde durduğumuz konuyla alakalı olan cinler bunlardır.

Yühûdiler, yaptıkları büyü işlerine, hep Hz. Süleyman'ı vesile etmişlerdir.⁶⁸ iddialarına göre, O tılsımlı bir mühürle, bütün varlıkları buyruğu altına almıştır.⁶⁹ Hz. Süleyman bir çok sihir kitabının müellifi olarak gösterilmiş, dünyanın uzak köşelerinde bile kuşcular güvercin yakalamak için O'nun adını kullanmışlardır.⁷⁰ Bu iddiaların temelini, Hz. Süleyman'ın geleceği bilmek için, astrolog ve kâhinleri devlet işlerinde kullanmış olduğu zannına dayandığı muhtemeldir. Nitekim ahd-i Atikte'ki ifadeye göre, Kâhinler, Dâvud ve Süleyman gibi yöneticilerin bir numaralı yardımcıları olmuştu. Onlar yeni atanan kralı mesheder ve Rab Yahova'nın ahid sandığını taşırlardı.⁷¹

Kur'an-ı Kerim Hz. Süleyman'ın, astrologları çalıştırdığını doğrular. O'nun ins ve cin'den düzenli orduları olduğunu da belirtir.⁷² Fakat Kur'an'dan anlaşılın, O'nun kehanetle değil hikmetle kararlar aldığı,⁷³ astrologları da kehanette bulunmaları için değil, el sanatlarında ve deniz işlerinde çalıştırdığıdır. Onları mabed ve kale yapımında çalıştırmış, büyük kazanlar, havuz gibi büyük çanaklar ve heykeller yaptırmıştır.

"Cinlerden öylesi vardı ki, Rabbinin izniyle onun önünde iş yapardı. Onlardan hangisi buyru-

ğumuzdan yan çizse, alevli ateş azabını kendisine tattırdık. Onlar Süleyman için, kalelerden, havuzlar gibi çanaklardan, yerinden kaldırılmaz kazanlardan ne dilerse yaparlardı. Ey Dâvud ailesi, şükür olarak iş yapın. Kullarım içinden şükredenler o kadar az ki”⁷⁴

Başka bir âyette bu cinler’den şeytanlar diye söz edilmektedir. Bu üslub, Hz. Süleyman’a hizmet eden cinlerin yukarıda tanımlı geçen, şeytan Astrolog’lar olduğunu doğrulamaktadır. Nitekim âyetten anladığımıza göre onlar, maddi unsurlarla halkla bir arada çalışmışlardır.

“Dalgalılık yapan ve bundan başka işler de gören şeytanlardan da onun buyruğu altına verdik. onların hepsini gözetiyorduk”⁷⁵

Süleyman Peygamber, inşasında çalıştıkları mescidin yapımı bitsin diye, ölümünün bir süre cinlerden gizli tutulmasını planlamıştı. Öldükten sonra cesedi bir sopaya dayandırılışı için, cinler O’nun ölümünün farkında olmadan, hizmetine bir yıl daha devam etmek zorunda kalmışlardı. İnşaat da bu sürede bitmişti. Sopayı kurtlar kemirerek çürütünce, onun bedeni desteksiz kaldığı için yere yığıldı. Cinler de Hz. Süleyman’ın ölmüş olduğunu ta o zaman anlayabildiler.⁷⁶

“Süleyman için ölüm hükmünü verdiğimizde, onun ölümünü, değneğini yiyen bir ağaç kurdundan başkası onlara göstermedi. Süleyman yere yığılınca, açıkça anlaşıldı ki, cinler gaybı bilmiş olsalardı, o alçaltıcı azap içinde bekleyip durmazlardı.”⁷⁷

Demek ki bu cinler Hz. Süleyman’ın emrinde, insanlarla birlikte saray ve mescid inşaatında çalışan şeytanlardı. Bir kısmı da isyan çıkarmamaları için zincirle birbirlerine bağlanmışlardı.

“Bunun üzerine; Biz de, istediği yere onun buyruğu ile kolayca giden rüzgarı, bina kuran ve dalgalılık yapan şeytanları, demir halkalarla bağlı diğerlerini onun buyruğu altına verdik.”⁷⁸

Ayrıca, geleceği bilme iddiaları da vardı. Ama geleceği bilmek şöyle dursun, cesedini arada sırada gördükleri için, hizmetinde bulundukları Süleyman’ın ölümünün dahi farkında olmamışlardır.

Bütün bunlardan hasıl olan netice şudur. Kur’an’ı Kerim, astrolog ya da büyücülerin, görülmez bazı kuvvetleri kullanarak bir iş yapabilme iddialarını onaylamamakta, aksine iddialarını boşa çıkarmamaktadır.

5- Büyücüler Ne Yapsalarsa Yapsınlar, Başarılı Olamazlar

Büyücü ister iyi ister kötü bir amaçla iş yapsın, başarılı olamaz. Yaptığı iş ne olursa olsun, birşey elde edemez. Yani, kimseden kalıcı bir tesir, ve hiçbir toplumda süregelen inanç sistemi oluşturmazlar. Kur’an’da Allah’ın yolu olarak nitelenen tabiat ilke ve kanunlarının üstüne çıkamazlar.⁷⁹ Se-

beplere başvurmadan birşey yapamazlar. Onlar aslâ başarıya ulaşamazlar.

“Büyücü nereye gitse iflah etmez.”⁸⁰

“Musa dedi ki: “Gerçek size ulaştığında böyle mi konuşuyorsunuz? Büyü müdür bu? Büyücülerin kurtuluşu yoktur.”⁸¹

6- Uğur ve Uğursuzluk İnsanın Kendisindedir

K. Kerim, uğur ve uğursuzluğun, dışarda değil insanın kendisinde aranması gerektiğini söyler. Örneğin, iki ayrı yerde falcı toplumlarla, Allah’ın gönderdiği elçiler arasındaki bir konuşmayı nakleder:

Falcılar- “Doğrusu sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık; vazgeçmezseniz and olsun ki sizi taşılayacağız ve bizden size can yakıcı bir azap dokunacaktır”. Elçiler- “Uğursuzluğunuz kendinizdenidir. Bu uğursuzluk size öğüt verildiği için mi? Hayır; siz, aşırı giden bir toplumsunuz.”⁸²

Elçi- “Ey toplumum! Niye iyilikten önce, acele kötülük istiyorsunuz? Merhamet olunasınız diye Allah’tan mağfiret dileseniz olmaz mı?” Falcılar- “Sen ve beraberindekiler yüzünden uğursuzluğa uğradık. Elçi- “Uğursuzluğunuz Allah katındandır; belki imtihana çekilen bir toplumsunuz.”⁸³

Yani iyi ve kötü ne varsa hepsi Allah’ın takdiri ile olur. Bazı nesnelerin uğurlu veya uğursuz olması diye bir şey yoktur. Yukarıdaki ayetlerde “Uğur” diye çevirdiğimiz kelimenin Arapça’daki kökü, ‘T-Y-R’ harflerinden oluşur. Bu harfler, aynı zamanda kuş anlamındaki ‘Tair’ kelimesinin de köküdür. Kur’an evrensel bir yasayı, bütün kavimlerin tanık olduğu kuş kültürüne işaretlerle anlatıyor.⁸⁴

Yüce kitabımız aynı kelimeyi başka bir yerde daha kullanıyor. Bu daha da anlamlıdır. Çünkü, söz konusu olan uğursuzluk inancının vurgusu, bireyin ve toplumların sorumluluklarının kendi ellerinde olduğu anlatılan bir bölümde yapılmaktadır:

“Her insanın tâirini boynuna doladık.”⁸⁵

Bu âyetteki “Tair” kelimesinin, herkesin eline verilen güç ve kudret anlamında olduğu aşikardır.⁸⁶ Nasib, kısmet, ve baht da denilen, ilahî takdirin getirdiği her çeşit ameldir. Yani, kitabımıza göre, insanın kaderi, güç ve kudreti büyü ve falda değil, kendisindedir.

Hz. Peygambere kadar dayandırılan bazı haberler⁸⁷ ve daha önemlisi, O’nun uygulamaları bizim bu anlayışımızı doğrulamaktadır. O, Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarında, “Eşref saati” belirlesin diye, danışman yanında olarak astrolog bulundurmamıştır. İnsanların gönüllerini de, böyle bâtıl bir yolla değil, onlara maddi imkanlar sağlayarak, doğal ihtiyaçlarını gidermelerine yardımcı olarak İslam’a ısındırmıştır. ■

(Devam Edecek)

DİPNOTLAR

- 30- "Yakub, evine ve kendisiyle beraber olanların hepsine dedi: Aranızda olan yabancı ilahları atın." Tekvîn, 35/2.
- 31- Tevrat: Tesniye, 18/10-11. Ayrıca bak: Tesniye; 29/29.
- 32- Levililer, 19/31. Ayrıca bak; Levililer: 20/6 ve 20/27
- 33- T.D.V.İslâm Ansiklopedisi, Fal maddesi.
- 34- K. Kerim: 26/34
- 35- K. Kerim: 26/49
- 36- K. Kerim: 20/71
- 37- K. Kerim: 7/109
- 38- K. Kerim: 7/116, ayrıca bak; 20/69
- 39- K. Kerim: 20/66
- 40- O zulmedenler, şu yolda bir fısıldaşmayı iyice koyulaştırdılar: "Bu adam sizin gibi bir insandan başkası değil Gözünüz baka baka büyüye mi gidiyorsunuz!" K. Kerim: 21/3
- 41- K. Kerim: 52/15
- 42- K. Kerim: 69/42
- 43- Kureyş kabilesinin büyük kollarından birinin atası da Abdü's-Şems idi.
- 44- K. Kerim: 41/37
- 45- K. Kerim: 106/3-4
- 46- Müslim: es-Sahih, 2228
- 47- Buhârî: es-Sahih, 10/185-186
- 48- "And olsun ki, yakın göğü kandillerle donattık, onlarla şeytanların taşlanmasını sağladık ve şeytanlara çılgın alev azabını hazırladık." K. kerim:67/5
- 49- "Şüphesiz Biz, yakın göğü bir süsle, yıldızlarla süsledik." K. Kerim: 37/6
- 50- "Onları, kovulmuş her şeytandan koruduk." K. Kerim: 15/17
- 51- "Onu, inatçı her türlü şeytandan koruduk. Onlar yüce alemleri asla dinleyemezler. Her yönden kovularak atılırlar. Onlara sürekli bir azap vardır." K. Kerim: 37/7-9
- 52- "Doğrusu onlar vahyi dinlemekten uzak tutulmuşlardır." K. Kerim: 26/212
- 53- "And olsun ki, yakın göğü kandillerle donattık, onlarla şeytanların taşlanmasını sağladık ve şeytanlara çılgın alev azabını hazırladık" K. kerim: 67/5
- 54- "Fakat kulak hırsızlığı yapan olursa, parlak bir ateş onu kovalar." K. Kerim: 15/18
- 55- K. Kerim: 37/6
- 56- "Hatırla o zamanı; Mûsa, ailesine şöyle demişti: "Ben bir ateş farkettim. Ondan size bir haber getireceğim, yahut parlak bir kor getireceğim ki ateş yakıp ısınabilesiniz." K. Kerim: 27/7
- 57- "Nereden bileceksin sen nedir Târik? Parlayan, ışıyla karanlığı delen yıldızdır o." K. Kerim: 86/2-3
- 58- K. Kerim: 72/8-9
- 59- Muhammed el-Behşy, Tefsiru Sûreti'l-Cin.
- 60- Bak: F. Râzî, Taberî, Ebû Hayvan.
- 61- Kur'an'da cin'den söz eden sûrelerin biri hariç tamamı, peygamberliğin sekiz ile on birinci yılları arasında arka arkaya nazil olmuştur. Bu sûreler şunlardır: 7, 72, 27, 2, 8, 17, 11, 55, 15, 6, 37, 34, 41, 46, 51, 18, 23, 32 (Nâs Sûresi bu senelerden daha önce nazil olmuştu) Nitekim Rasûlullah'ın mecnun bir şair olmadığını bildiren otuz yedinci, mecnun bir muallim olmadığını bildiren kırk dördüncü ve mecnun bir sihirbaz olmadığını bildiren elli birinci sureler de bu dört yıl içinde nazil olmuştur. Şâir

Dewsi, yine şair Suweyd ve sihirbaz Ezdi bu yıllarda İslâmı kabullenmişlerdir. Bu yıllar Hz. Peygamber'in hayatında önemli bir yeri olan zor yıllardır. Öncesi ve sonrasında gizli hadiselerin olduğu Taif seferi ve yine gizli yapılan Akabe beyatları da bu dört yıl içinde vukubulmuştur. Yâni, karşıt güçlerden habersiz yapılan bütün işler bu yıllarda olmuştur.

62- "İnsanı, pişirilmiş çamur gibi bir balçıktan yarattı. Cini de ateşin dumansızından yarattı." K. Kerim: 55/14-15, Cân'dan bahseden başka bir ayet yine yaratılışla ilgilidir. Burada da cân'ın ateşten insanın topraktan yaratıldığı belirtilir. Ayrıca cân'ın, insanın tabiatı oluşmazdan önce var olduğu açıklanır. "Andolsun biz insanı; kuru çamurdan, değişik cıvık bir balçıktan yarattık. Canı da daha önce kavurucu ateşten yaratmıştık." K. Kerim: 15/26-27

İnsanın kökenindeki çamurun kuru ve pişmiş olduğu, terkinde ateşten bir özellik bulunduğu anlamına gelebilir. O zaman, insanın terkinde, köken olarak farklı bir asıldan ve daha önce yaratılmış olarak hazır halde bulunan cin'lik de olduğu anlaşılır. Cinle ilgili kelimelerin, Kur'an uslubunda kazandıkları anlamlar da şöyle olur; Cin, insanın mayasına katılan, görülmezlik ve fizik ötesilik tabiatını simgeleyen ateş kökenli unsurdur. Beşer, insanın bedensel yapısını anlatan toprak ve su kökenli fiziktir. İnsan, pişmiş topraktan, yani beşer ve cinden varedilen, yaratılmışların en üstünü olduğu halde, aşağılık duruma düşebilen sorumlu varlıktır. Nefis, kendisine iyi ve kötü yollar belletilmiş olduğu için, beden ölümünden sonra, sonraki hayatta sorumlu tutulacak olan psikolojik tabiatdır. Ademoglu, Allah'ın kendisiyle haktan sapmamak üzere sözleştiği, nimetlerini yiyip içmesi için üstün tuttuğu, perde arkasından bir vahiyle desteklediği mükerrem varlıktır. Peygamber, ayrıca Mukaddes ruh'la da desteklenmiş olan Ademogludur. Can ya da İblîs, aslında cin kökenli bir melek iken, Adem'in rûhî üstünlüğünü kabul etmemiş negatif elemanlardır. Cinin bir anlamı da, şeytani güçleri yoğun, isyankâr ruhlu kimseler demektir. Yahut onlar, Hz. Süleymana askerlik eden kimseler gibi hin oğlu hinlerdir. İns-cin, siyah-beyaz, yerli-yabancı, yöneten-yönetilen, bilinen bilinmeyen herkestir. Genelde insanların sinsi ve şerli olanlarıdır. Kâfir, nankör insandır. Münafık, inançta iki yüzlü insandır. Mümin ise İlahi vahyin her türüne boğun eğen insandır.

63- "Allah'la cinler arasında bir nesep oluşturdular. Yemin olsun, kendilerini Allah huzurunda mutlaka getirileceklerini, Allah huzurunda mutlaka çıkarılacaklarını cinler de bilmiştir" K. Kerim: 37/158, ayrıca bak; 34/41, 6/100

64- Muhammed Esed, bu grup cinleri, kendilerini bize öz gerçeklikleri ile değil tezahürleri ile duyuran, temel tabiat güçleri olarak yorumlar, Yani müşriklerin cin diye taptikları tabiatın kendisidir.

65- Bazı cinlerin Hz. Peygamberin okuduğu Kur'an'ı dinlediğini bildiren ayetler böyledir. Bak; 46/29-32, ayrıca bak; 72/1-5) Geniş açıklama için bak, Muhammed el-Behiy, Tefsiru Sûreti'l-Cin. Muhammed Esed, Kur'an Mesajı, ilgili ayetlerin dipnotları ve ek III.

66- İslâm tarihinde üç cin olayından söz edilir. Bunlardan birisi Akabe Sözleşmesindedir. Akabe tırmanmayla çıkılan bir tepedir. Sözleşme bu tepede, geceleyin ve gizli olarak yapılmıştır. Anlatıldığına göre sözleşme sırasında Hz. Peygamberin yanında Abbas ve Yesribli yetmiş beş kişi vardır. Bu toplantıda Rasûlullah'a onunla birlikte hareket etme sözü verilecek Hz. Peygamberin Yesribte tebliğ işlerini yürütecek on iki tane vekil seçilmiştir. Cinlerin bu

olayla ilgileri şöyledir. Tepedeki sözleşme sırasında bir ara Akabe mevkiinde bulunan Mina'lı Ezyeb adında bir cin, konuşulanları dinlemek için gizlice yaklaşmış, Hz. Peygamber ve arkadaşları da bu işten vazgeçmesi için onu uyar-mışlardır.

İkinci cin olayı ise Batn-ı Nahle'de olmuştur. Rasulullah Taif seferinden dönerken, Mekke'ye bir gece uzaklıktaki Hücün vadisinde, kıraatı açıktan yapılan bir namaza durur. Namazda Rahman veya Alak Sûresini okumaktadır. O es-nada nereli oldukları ve sayılarının da ne kadar olduğu tam olarak bilinmeyen bir grup cin gelerek okunan Kur'an'ı dinler. Rasulullah'ın onları hem gördüğü hem de görmediğini anlatan söylentiler çelişki oluşturduğundan onları gö-rüp görmediği bilinmemektedir. Bu cinler, dinledikleri Kur'anın etkisinde kalarak iman etmiş, daha sonra da yurt-larına giderek bu duyduklarını toplumlarına tebliğ etmişler-dir.

Cinlerle ilgili üçüncü olay Hicret esnasında olmuştur. Ra-sulullah ve yakın arkadaşı Ebu Bekir (r.a) Mekke'den ay-rılıp gizlice Yesrib'e doğru yola çıkmışlardır. Üç gündür nerede olduklarını kimse bilmemektedir. Bir ara Mekke'nin aşağılarından bir cin, bazı beyitler okuyarak Mekke'ye uğ-rayıp yukarı doğru gitmiştir. Gece olan bu olayı halktan bir kısmı görmüş, bazıları da o cinin okuduğu şiirleri duy-muştur. Her üç olay da gece vukubulmuştur. Hâdiselerin seyrinde kapalılık vardır. Bu cinlerin bir kısmıyla görüşü-lüp konuşulduğu, yaşadıkları yerlerin bilindiği ve sayılabıl-dikleri şeklindeki haberler, sanki onların gizli çalışan birer insan oldukları hissini uyandırmaktadır. Olaylar anlatılırken onlar hakkında kullanılan bazı ifadeler bizim bu kanaatimi-zi kuvvetlendirmektedir. O ifadelerden bazıları şunlardır. "Bunlar Nasibin halkından yedi nefer idiler..." "Bu adam müttetiklerimizi atmanızı istiyor..." "Yâ Rasulullah istersen onlara karşı kılıçlarımızı kullanırız. "İbn'u Hişam, Siyer, il-gili bölümler)

Ayrıca bu üç olayın geçtiği tarihlerin ortak bir yanı var-dır. Olaylar müslümanların yaptıkları işleri karşı taraftan gizli tuttukları zor yıllara raslamaktadır. Yine ayrıca Rasu-lullah, Batn-ı nahlede kabile liderleriyle görüşmüştür. İslam tarihçileri buradaki cin olayı ile liderlerle görüşme olayını arka arkaya zikrederler. Bize öyle geliyor ki iki gibi gö-rülen olay tekdir. Akabede yapılan sözleşmeyi dinleyen cin de Minalı müşrikler adına casusluk yapan birisidir. (Mu-hammed Heykel, Hz. Muhammed Mustafa) Ve Rasulul-lah'ın hicreti esnasında Mekke'ye uğrayan cin, rasulullah'ın (s.a.s) bulunduğu yeri ve hicret güzergahını haber vermek isteyen bedevî Ebu Mabe'dir. (İbnü Sa'd, Tabakat, ilgili bölüm)

67- Bu grup âyetlerden birisi şöyledir. De ki: "İnsanlar ve cinler, birbirine yardımcı olarak bu kur'an'ın bir ben-zerini ortaya koymak için bir araya gelseler, and olsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar" K. Kerim: 17/88. İn-sanların, gerçek görülmeyenlerle irtibat ve ictiması müm-kün değilken, onlarla yardımlaşarak bir çalışma yapıp da, Kur'an'a benzer birşey getirmelerini isteyerek meydan okunması makul olmaz. Ancak eğer burada cinle kastedi-len şeyi, kelimelerin sözlük anlamına binaen, gizli cemiyet şeklinde hareket eden bir topluluk (E. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili., 6/112'nin tefsirine bak) şeklinde algı-larsak, daha anlamlı olur. İns ve cin ikilisinin, Kur'an'da da-ha çok insanın şer yönünün ön plâna çıkarıldığı anlatım-larda kullanılmış olması, bize şöyle bir uyanış da varmek-tedir. Bazı âyetlerdeki bu iki sözcük, sanki şer tabiatlı yö-

neticileri ve onlara uyan halk kitlelerini kastediyor gibidir. Ahirette onlara seslenileceğini anlatan şu âyette de böyle-dir; "Ey cinler ve insanlar topluluğu! İçinizden, size âyet-lerimi anlatan ve şu günümüzle yüzyüze geleceğiniz husu-sunda sizi uyaran resuller gelmedi mi?" K. Kerim: 6/130 68- Bak; K. Kerim: 2/102

69- Bu mühür evrenin altı günde yaratılışını birbirine geçmiş iki üçgenle simgeleyen, altı köşeli bir yıldızdır. Her bir köşesine İbrahim, İshak, Musa, Harun, Yakub ve Da-vud isimleri kazılmıştır. Bu yıldız, daha sonraları Kabbala felsefesinde varlığın birliği anlayışının sembolü olmuştur. Yıldızı oluşturan üçgenin tepesi yukarıya bakan göz yüzü-nü ve aydınlığı aşağıya bakan ise yer yüzünü ve karanlı-ğı simgeler.

70- İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Süleyman b. Davud maddesi.

71- Ahd-i Atik, Birinci ve İkinci Krallar bölümü.

72- K. Kerim: 27/17

73- "Ve Dâvud ile Süleyman.... Hani, halkın davranışın yayıldığı ekinler hakkında hüküm veriyorlardı da biz hü-kümlerine tanıklar olmuştuk.

Onu Süleyman'a derhal kavrattık. Herbirine hükümdarlık ve bilgi verdik. Dâvud'a dağları boyun eğdirdik. Kuşlarla beraber tesbih ediyorlardı. Yapmak isteyince yapanlarız biz." K. Kerim: 21/78-79, Hz. Süleyman'ın hikmetle ver-diği bir karar örneği de Ahd-i Atik'de vardır. O bir ço-cuğa analık iddiasında bulunan iki kadından hangisinin ana olduğunu kâhinlere sorarak,büyü yoluyla değil hikmetle çözmüştür. (Birinci Kırallar, Üçüncü bölüm)

74- K. Kerim: 34/12-13

75- K. Kerim: 21/82

76- el-Kurtubi,el-Câmi'li Ahkâmî'l-Kur'an, 34/14. âyetin tefsiri

77- K. Kerim: 34/14

78- K. Kerim: 38/37-38

79- Muhammed Esed, Kur'an Mesajı, 10/77'nin tefsiri

80- K. Kerim: 20/69. Bu anlam için bak, Fahrüddin er-Râzî, tefsîr, ilgili âyetin tefsiri

81- K. Kerim: 10/77

82- K. Kerim: 36/18-19 ayrıca şu âyet; "Onlara bir iyi-lik geldiği zaman; "Bu bizden ötürüdür" derler, bir fenalı-ğa uğrarlarsa da, Musa ve onunla beraber olanların uğur-suzluğuna verirlerdi. Bilin ki, kendilerinin uğradığı uğursuz-luk Allah katındandır, fakat çoğu bunu bilmezler" 7/131

83- K. Kerim: 27/47

84- Kuşlar, eski Yunan ve Hind-Avrupa kavimlerinde fal aracı olarak bilinirdi. Onların uçuşlarından, yem yiyeşlerin-den ve ötüşlerinden çıkardıkları yorumlarla uğur ve uğur-suzluk anlamları elde ederlerdi. Arapçada da uğursuzluk anlamına gelen "Tiyere" kelimesinin, kuşun uçuşunu anlat-mak için kullanılan "Tara"dan yapılmış olması, Arapların da kuşlarda uğur ve uğursuzluk aramış oldukları anlamına gelir. (İlisânü'l Arab, tyr ve ayf maddeleri) "Tiyere" keli-mesi, onların bu evrensel kültürle tanışmış olduklarını gös-terir. Zaten kuşlar hemen bütün toplumlarda haber alma sembolüdür. Osmanlılarda da haber alma teşkilat başkanla-rına Kuşcubaşı denmişti.

85- K. Kerim: 17/13-16

86- E. E'lâ el-Mevdudi, Tefhîmü'l-Kur'an, İlgili âyetin tefsiri.

87- "Geceleri uçan ükey kuşunun ve baykuşun uğursuz-luğu yoktur." Buhârî, es-Sahih, Kitâbu't-Tıb, (Tecrîd-Sarih, hadis no: 1927)

KOSOVA

İKİNCİ BOSNA OLMAMALI

"Konferansımız muhtemel bir savaşı ve soykırımı önlemek için A.G.İ.K misyonu ve UNPROFOR birliklerinin Sancak, Kosova ve Voyvodina'ya gönderilmesini istemektedir,

"Mart 1989 tarihinde Kosova'da yaşayan iki milyon Arnavut'un anayasal özerkliğini, demokrasisini ve temel insan haklarını zorla ve yasadışı bir biçimde ellerinden alan Sırp rejimi onların hayatlarını her geçen gün daha fazla tehdit etmekte ve yaşamlarını dayanılmaz bir hale sokarak, onları Kosova dışına atmaya teşebbüs etmektedir"

7-10 Nisan 1994 tarihinde Bosna Savaşı üzerine Dayanışma Vakfı tarafından İstanbul'da toplanan Uluslararası Balkan Konferansının sonuç bildirisinde yukarıdaki maddeler de yer alıyordu. Balkanlarda barışın sağlanmasıyla ilgili temel bazı talep ve tesbitleri içeren nihai bildiri, bölgede Osmanlı döneminden kalan azınlık temsilcilerinin neredeyse tamamının katılımıyla hazırlanmıştı. Ve her temsilci kendi bölgesinin sorunları ile ilgili talepler ortaya koymuştu. Yukarıdaki talepler de Bosna-Hersek'ten hemen sonra karışma ihtimali olan iki bölgeye Kosova ve Sancak'a ilişkin taleplerden bazıları idi. Nihayet çok beklememiz gerekmedi ve Bosna'daki savatan yaklaşık iki sene sonra Kosova karıştı. Sırp rejiminin baskıları nedeniyle zaten dayanılmaz hale gelen Kosova'daki hayat Drenitsa'daki katliamlarla kanamaya başladı.

KOSOVA YAHUT ZULMÜN DİĞER ADI

Sovyetlerin dağılmasından sonra, bölgesel bazı sorunlar daha net bir biçimde

ortaya çıktı. Bu sorunların en yoğun yaşandığı yer de Balkan coğrafyası oldu. 6 federe cumhuriyetten meydana gelen Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesi Balkanlardaki son dönem olaylarının da başlangıcını teşkil etti.

Bilindiği gibi Yugoslavya 6 federe cumhuriyetin oluşturduğu federal bir devlettir. Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Makedonya Yugoslavya'yı oluşturan federe cumhuriyetlerdi. Bunun dışında Arnavutların çoğunlukta bulunduğu Kosova, Macarların çoğunlukta bulunduğu Yugoslavya bünyesinde bulunmaktaydı. (Tabii dir ki buna bir sorunlu bölge olarak da Sırbistan ve Karadağ arasında paylaşılmış Sancak'ı da ilave etmekte yarar var.)

1989 yılında Miloseviç yönetiminin Kosova'nın özerkliğini kaldırmasından sonra sorunlar ciddi bir biçimde başladı. Miloseviç yaklaşık %90'ı Arnavutlardan oluşan Kosova'nın idari ve etnik yapısını değiştirmek için yoğun baskılara girişti. Bütün devlet dairelerinden ve fabrikalardan Arnavutlar atıldı. Onların yerini Sırlar aldı. Ayrıca nüfus dengesini değiştirebilmek için Bosna ve Hırvatistan'daki savaş sürecinde yerlerinden edilen Sırlar Kosova'ya yerleştirildi.

Kosova Arnavutları ise, 1989 da ellerinden alınan özerklik hakkının hemen arkasından 1991 yılında referandum yaparak bağımsızlıklarını ilan ettiler. Daha sonra 1992 yılında seçimleri yaparak bir parlamento oluşturdular ve İbrahim Rugova'yı Cumhurbaşkanı seçtiler. Arnavut yönetimi, kendi eğitim ve vergi sistemini kurdu.

İşte bu andan itibaren Kosova'da iki-

**Cevat
ÖZKAYA**

li bir hayat yaşanmaya başlandı. Birisi Sırpların hakimiyetinde bulunan ve bölge halkını dışlayan "resmi hayat" ikincisi Arnavut halkın hemen hepsinin katılımıyla oluşan yeni yönetimin idaresi altında gelişen, çoğunluğun hayatı, veya bazı araştırmacıların tabiriyle "paralel hayat" veya "paralel devlet"

"Resmi hayat" veya "Resmi Devlet"e, rağmen, "Paralel Devlet", veya "Paralel Hayat"ın hiç de ihmal edilmeyecek, hafife alınmayacak bir düzen içinde devam etmesi, Drenitsa'da patlayan krizin başlangıcını teşkil etmektedir. Her ne kadar Rugova yönetimi Gandhivari, pasif direniş tarzında bir mücadeleyi yöntem olarak seçmişse de krizi önleyememiştir. Bilindiği gibi geçtiğimiz Şubat ayında Kosova'nın Drenitsa bölgesinde yaklaşık yüz kişinin öldürüldüğü Sırp saldırıları vukubuldu. Böylece

1989'dan bu yana, ara ara bir çok Arnavut'un ölümüyle sonuçlanan olaylar dizisi 1998 Şubat'ında meydana gelen Drenitsa olayları ile toplu katliamlar şekline dönüştü. Ancak son saldırı, henüz yarası kapanmamış, hatıraları hafızalardan silinmemiş olan Bosna'yı hatırlattığı için uluslararası kamuoyunda hemen makes buldu. Bosna'daki gibi tepki koymakta uzun süre gecikmeler olmadı. Tekliflerin bir çoğu kınama düzeyinde de olsa bunu

aşan bazı eylemler de yapıldı. Bosna Temas Grubu'nun toplanması ve Sırbistan'a Kosova'yla görüşmeler başlamak üzere 25 Mart'a kadar süre verilmesi uluslararası toplumun bu işi nisbi de olsa ciddiye aldığı bir göstergesidir.

TÜRK DİŞ POLİTİKASINDA KAFA KARIŞIKLIĞI

Türkiye Kosova meselesinde tepki gösterme konusunda çok geç kalmamıştır. Ancak Türkiye'nin gösterdiği tepkiler, bu konuda bir kafa karışıklığının varlığını teyid eder mahiyettedir.

Öncelikle bölgeyi 400 yıl yönetmiş ve bölge halklarıyla kader birliği olan bir ülke konumunu benimsemiş gözüküyor Türkiye. Bunun içindir ki,

ana noktaları belirlenmiş kısa, orta ve uzun vadeli bir Balkan politikası inşa edememiştir. Bosna meselesine aniden yakalanmasının belki bir izahı olabilir. Ama Bosna tecrübesinden sonra Kosova'da bir bunalımın ortaya çıkacağı açık bir biçimde görülmüyordu. Dış politika yapımcılarının bunu görmesi ve alternatif politikalar üretmesi beklenirdi. Yani bölgeyi çok yakından tanıyan bir devlet olarak, uluslararası kamuoyunun bölgeye ilgisini çekmek ve oluşacak politikalarda doğrudan katkı sahibi olabilecek, aktif bir politika oluşturmak Türkiye'nin hem görevi hem de hakkı idi.

Maaalesef durum böyle olmamıştır.

Krizin ardından yapılan açıklamalar, bu konuda değil, öncü ve aktif bir politikaya yürütmesi Türkiye'nin meseleyi doğru dürüst algılamadığını gösterir mahiyettedir.

Türkiye'nin önemli Balkan uzmanlarından Doç. Dr. Hasan Ünal'ın şu tespitlerine katılmamak mümkün değil.

"Kosova meselesinin bazan Sırbistan'ın, bazan da Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü çerçevesinde çözülmesinden bahsediliyor. Birbirinin aynısıymış gibi telaffuz edilen bu cümleler aslında tepeden tırnağa ayrı iki çözüm şekli. Türkiye'nin ilk günlerinde Sırplar'dan eği-

tim anlaşmasını yürürlüğe koymasını istemesi ve bunun Kosova'daki durumu büyük ölçüde yatıştıracağını zannetmesi, Sonra Kosova'ya muhtariyat verilmesi gerektiği yönünde fikirler beyan etmesi, nihayet 1974 otonomisinden bahsetmesi, Türkiye'nin bölgedeki gerginliğin bir iç savaşa sürüklenebileceği gerçeğini hiç ciddiye almadığını ve Kosova konusunda ödevini yapmadığını gösteriyor.

Son zamanlarda her ne kadar daha doğru bir çizgi takibeden Türkiye politikası ortaya çıkmışsa da, Türkiye'nin hadiseleri etkileme çabası gösteren değil, idare-i maslahat çabasında olan bir ülke konumunda olduğu gerçeğini değiştirmiyor bu.

ULUSLARARASI DURUM VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

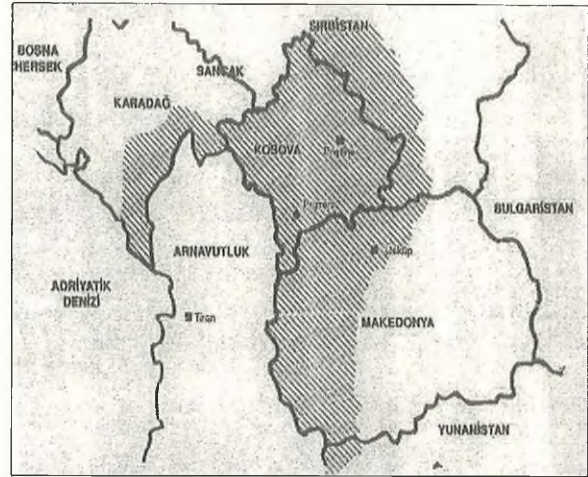
Batı, Bosna'da sergilediği insanlık dışı tutumu, bu sefer Kosova'da tekrarlamayacağını gösterir bir tavır takınmıştır. Bosna Temas Grubu toplantıya çağırılmış ve Temas Grubu uluslararası yaptırımlara hedef olmaması için en son 25 Mart'a kadar Belgrad'ı otonomi bazında Kosova ile diyaloga çağırmıştır. Ayrıca Avrupa Birliği Felipe Gonzales'i arabulucu olarak görevlendirdi. Bunlar ilk tepkiler olarak yeterli olmasa bile olumlu karşılanabilecek tepkilerdir. Bu bağlamda uluslararası toplum, Kosova meselesine, Bosna'dan daha erken bir tepki göstermiştir demek doğru bir tesbittir.

Güvenlik Konseyi'nin yapısı gözönüne alındığında buradan bir müdahale kararı çıkması ve Kosova'nın bağımsızlık tezinin desteklenmesi mümkün gözükmemektedir. Çünkü, Konsey üyesi olan Rusya ve Çin meseleyi Sırbistan'ın iç meselesi olarak görme eğilimindedirler. Ancak ne bugünkü durum, ne de 1989 öncesi özerklik konumunun iadesinde Arnavutları tatmin etmemektedir. Böylesi bir öneriye Arnavutlar "Her an elimizden alınabilecek bir özerkliğin bize ne yararı olabilir" gerekçesiyle karşı çıkmakta ve bağımsızlık taleplerini dile getirmektedirler.

Bu şartlar altında şu çözüm önerileri üzerinde durulabilir.

1- Bugünkü durumun-yani Arnavut ezici çoğunluğun Sırp azınlık tarafından yönetilmesi- devamı mümkün değildir.

2- Kosova Sırbistan'ın sıradan bir bölgesi değildir. Eski Yugoslavya sınırları içerisinde özerk Statüye sahip bir bölge idi. Dolayısıyla Sırbistan'ın toprak bütünlüğü gibi bir yuvarlama tabirle Koso-

va'nın durumu geçiştirilemez.

3- Kosova meselesinin çözümüne temel teşkil edebilecek bir çözüm, bu bölgenin Sırbistan ve Karadağ tarafından oluşturulan yeni Yugoslavya'ya üçüncü bir ortak olarak ve eşit haklar altında katılmasıdır.

4- Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü içinde bulunan ve komşusu Sırbistan'la özel ilişkiler geliştirme hakkına sahip olan Republica Sırska örneği temel alınabilir. Yugoslavya sınırları içerisinde kendi içinde özerk, fakat Arnavutlukla özel ilişkiler geliştirme hakkı olan bir Republica Kosova bir tartışma zemini olabilir.

Miloseviç'in Kosova'daki Manastırlar bölgesi başta olmak üzere Peç ve bazı anlamlı ekonomik bölgeler Sırbistan'da kalmak kaydıyla Kosova'ya bağımsızlık verme eğiliminde olduğu uluslararası camiada bir kaç yıldır dillendirilmektedir. Böyle bir durum her ne kadar kabule şayan olmasa da, Miloseviç'in bazı yerler karşılığı Kosova'nın bağımsızlığını kabul etmesi fikrinin anlamlı olduğunu söylemek gerekir. Buradan şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür.

Miloseviç er veya geç Kosova'nın bağımsızlığına kavuşacağını düşünmektedir. Ancak Kosova'dan ne kadar büyük bir parça kopartabilirse, o da Sırbistan'ın yanına kâr kalacaktır.

DURUMUN VEHAMETİ

Yukarıdaki teklifler istikametinde veya başka herhangi bir biçimde Kosova meselesi çok uzamadan çözüme kavuşmak zorundadır. Aksi taktirde Kosovada çıkan yangının bölgeyi sarma ihtimali Bosna'dan çok daha yüksektir. Arnavutlar Sırp'lar'dan sonra bölgede en çok nüfusa sahip halktır. Ve bu halk bir bağımsız Arnavutluk devletine sahiptir.

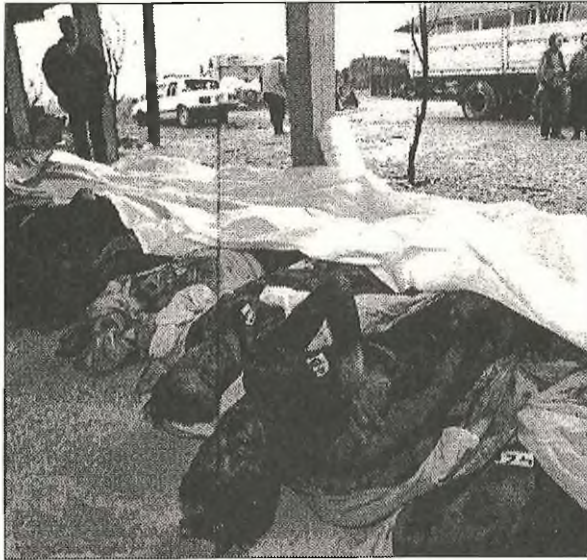
Bölgenin diğer ülkeleri içinde ise ağırlıklı bir nüfus varlığı bulunmaktadır. Kosova'da 2 milyon Arnavut yaşamaktadır. 2 milyon nüfuslu Makedonya'nın %25'i Arnavuttur. Bunun yanında Sırbistan'ın Kosova'ya bitişik bölgelerinde ve Karadağ'da da hatırı sayılır bir Arnavut azınlık yaşamaktadır. Bu coğrafyalarda harita da da görüleceği gibi birbirine bitişik sınırlarda yaşayan büyük bir kitle teşkil etmektedirler. Arnavutlar Kosova'da meydana gelebilecek bir savaşa Arnavutluk dahil olmak üzere bölgede yaşayan hiçbir Arnavut bigâne kalmaz. Bunun da nasıl bir sonuç doğuracağını anlamak için kâhin olmaya gerek yoktur. Kısaca Kosova'nın bir Balkan savaşını ateşleme potansiyeli Bosna'dan bir kaç kat daha fazla görünmektedir. Bu durum, vehameti kadar bir şansı olan bünyesinde barındırmaktadır. Çünkü, çözümsüzlük halinde vahim sonuçlar ortaya çıkarabilecek bir meselenin çözümü için sarfedilecek çabaların da, meselenin vehameti ölçüsünde etkin ve büyük olacağını düşünmek yanlış olmayacaktır.

TÜRKİYE'DEN BEKLENEN

1- Bölgeyle kurulacak ilişkilerde çekingenliği terketmek. İnisiyatif almak ve aktif bir politika uygulayarak belirleyici olmak.

2- Türkiye, Makedonya Yunanistan, Bulgaristan Romanya arasında oluşturulmaya çalışılan Balkan Müdahale Gücü'nün Türkiye merkezli oluşmasını ve aktivitesini sağlamak.

3- Türkiye'nin Kürt sorununu mutlaka, ülke bütünlüğü, insan hakları ve özgürlükler bağlamında çözmesi bir mecburiyettir. Ancak hiç birbirine

benzemez meseleler arasında bağlar kurarak kendi atıllığını maskeleyen politikasından vazgeçmelidir. Kosova meselesi ile Kürt meselesi arasında hemen hemen hiçbir benzerlik yoktur. Ayrıca İrlanda ile meselesi olan İngilizler, Korsika ile meselesi olan Fransızlar hiçbir komplekse kapılmadan nasıl Kosova meselesine müdahil oluyorsa, bir önemli bölge ülkesi olan Türkiye haydi haydi müdahil olabilmelidir.

4- Türkiye uluslararası platformlarda Kosova meselesinin takipçisi olmalı ve bu platformlarda meseleyi dile getirmelidir.

5- Kosova'dan öğrenci getirerek onların Türkiye'de okumaları sağlanmalıdır.

6- Bölgeye Kızılay kanalıyla insani yardım gönderilmelidir.

7- Ayrıca Arnavutluk'la diyaloga geçerek bölgeye başka yardımların yapılmasının yolları aranmalıdır.

8- Temas Grubu'nun alacağı bir silah ambargosu kararının Sırbistan'a değil Kosova'ya zararı olacaktır. Bosna savaşı sırasında da aynen böyle olmuştur. Bu gerçek gözden ırak tutulmamalıdır.

9- Son iki yıldan bu yana meydana gelen siyasi gelişmelerin Türkiye'deki insanların yardım ve diğergâmlık duygularının hayli zedelendiği bir gerçektir. Türkiye yönetiminin yardım yapan, gayret gösteren insanların ileride devlet tarafından suçlu ilan edilmeyeceği güvencesini vermesi halinde, halkın zedelenen bu duygularının tamiri ve Kosova'ya yardıma başlaması mümkün olabilir.

Kosova'nın sürgündeki hükümetinin Başkanı Bujar Bukoşi Türkiye'den beklentilerini şöyle dile getiriyor: "Türkiye maalesef Sırbistan ile ilişkilerini bize tercih ediyor. Türkiye'den, Kosova'ya müdahale edecek bir NATO gücünün kurulması için çaba göstermesini, Arnavut kardeşlerini yalnız bırakmamasını beklerdik. Sözde kalan kınamalar, sembolik eylemler, ekonomik yaptırım tehditleri sorunun çözümünde bir yarar getirmez. Çünkü, Bosna örneğinde görüldüğü gibi, Miloseviç sadece ve sadece kuvvetten anlar. Sonuç almak isteniyorsa, onunla anladığı dilden konuşmak gerekir. Bunun da çaresi, Nato'nun devreye sokulmasıdır. Türkiye'nin hala yapabileceği bunun için uğraşmaktır"

Hem bir kırgınlık hem de bir umut ifade eden bu cümlelerin gereğini, umalım ki Türkiye yerine getirsin. ■

KAFKASYA'NIN MEKTUBU

1991 yılından bu yana Kuzey Kafkasya'yı, gerek akraba ziyareti sebebiyle, gerekse görev icabı olarak defalarca ziyaret imkanı buldum.

Sovyetler Birliği'nin yumuşak karnı olarak nitelenen bu bölgede yaşayan insanların büyük bir kısmının Türkiye ile bağlantıları var. 1864 yılında 3 milyona yakın Çerkez'in Ruslar tarafından sürgün edilmesi sonucu, Osmanlı ülkesinin çeşitli yerlerine iskan edilen Çerkez halkları ile, yerlerinde kalabilmeyi başaran insanlar arasındaki manevi bağ hiçbir zaman kopmadı.

70 yıllık komünizm esareti altında, varlıklarını devam ettirmeye çalışan Kafkas halkı, gerçekten de büyük acılar yaşadı. Etnik varlığını kısmen korumaya muvaffak olan bu insanlar, dini bakımından aynı direnci göstermediler.

Çeçenistan ve Dağıstan dışında kalan diğer Kafkas toplulukları, dini bakımından büyük bir erozyona uğradılar. Bulundukları özerk cumhuriyetlerde azınlık duruma düşen bu insanların, dini kimlikleri de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı.

Abhazya, Adıgey, Karaçay-Çerkez, Kabardino-Balkar, Osetya gibi Cumhuriyetlerde, Rus yönetiminin ezici baskısı altında kalan halk, estirilen teröre boyun eğmek durumunda kaldı.

1917 ihtilali sırasında, ülkelerinde nüfus yoğunluğunun yüzde yetmişini teşkil eden bu cumhuriyetlerde Kafkas müslümanları, Rusların zorunlu iskanı sonucu azınlık durumuna düşürüldüler.

Adıgey cumhuriyetine adını veren Adıgey halkının (Çerkezlerin) nüfusu, ülkenin %20'sini teşkil etmektedir. Karaçay-Çerkes cumhuriyetinde %45, Kabardino-Balkar Cumhuriyetinde %48 gibi bir nüfus oranı mevcuttur.

Komünizm döneminde yoğun bir dinsizlik propagandası altında kalan bu bölgelerde, bugün başka bir tehlike ortaya çıkmıştır.

Dini duyguları törpülenen bu insanlara, İslami kimliklerini yeniden kazandırmak için yapılan çalışmalar son derece yetersiz kalmaktadır. Bu amaçla oluşturduğumuz KAFKAS VAKFI'nın çalışmaları dışında, Batı Kafkasya'ya yönelik herhangi bir çalışma mevcut değildir. Sınırlı imkanlarla yapılan bu çalışmalar sonucu, elbette çok önemli mesafelerin katedildiğini söyleyebiliriz. Yapılması gereken işlerin yanında, yapılanlar nokta mesafesinde kalmaktadır.

Son zamanlarda, önceleri pek dikkate almadığımız çeşitli misyoner teşkilatlarının gizli çalışmalar sonucu elde ettikleri sonuçları görünce endişelenmeye başladığımızı söyleyebilirim. Arkalarında büyük mali desteklerle çalışan bu kurumlarla da mücadele etmek gibi, yeni bir sorumlulukla karşı karşıya bulunuyoruz.

Rusya Federasyonu'nun şu anki mevcut yapısının, her türlü dini faaliyeti ve propagandayı serbest kılması sonucu, Kafkasya, misyoner teşkilatlarının adeta bir deney laboratuvarı haline gelmiş durumda.

Kabardino-Balkar Cumhuriyetinin başkenti Nalçik şehrini merkez olarak seçen misyoner teşkilatlarının sayısı, son rakamlara göre 42'ye ulaşmış. Bu kuruluşlardan sadece beş tanesi İslami faaliyet göstermektedir.

Nalçik'te büro açan diğer kuruluşlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz.

- a- Yehova Şehitleri
- b- Moon tarikatı
- c- Hindistan kaynaklı Budistler
- d- Hollanda kiliseler birliği

**M. Nüzhet
ÇETİNBAS**

- e- İsveç kilisesi
- f- Polonya kiliseler birliği
- g- Fransız kiliseler birliği
- h- Genç Hristiyanlar Örgütü (Amerikan)
- i- İngiltere katolik kiliseleri

Yukarıdaki teşkilatların dışında, adı hiç duyulmamış daha bir çok hristiyan teşkilatı, batı Kafkasya'da cirit atıyor. Bu gruplar öncelikle dini amaçlarını kamufle ederek, insani yardım bahanesiyle halka ulaşmayı deniyorlar.

Bazı ailelerin çocuklarına burslar vererek, onları kendi ülkelerinde okumaya gönderiyorlar. İhtiyaç sahibi ailelere gıda yardımıyla bulunduyorlar. Kimi ailelere iyi cins süt inekleri hediye ediyorlar. Bazı ailelere kaliteli mısır, buğday tohumları veriyorlar. Çocuklara çeşitli oyuncaklar vererek gönüllerini kazanmaya çalışıyorlar. Uzun vadeli çalışmalar artık sonuçlarını vermeye başladı. Bütün gruplar, küçük çaplı da olsa çekirdek cemaatler oluşturmuş vaziyetler. Bu konuda yapılmış sağlam bir istatistik olmamakla birlikte, hristiyan olan ve kiliseye devam eden bir çok Çerkez ailesini bizzat görmek talihsizliğini yaşadığımı söyleyebilirim.

Bütün bunlardan daha vahim olan, bizim ulaşamadığımız dağ köylerine varıncaya kadar hemen hemen her yere, yöre halkının diline tercüme edilmiş İncillerin ulaşması.

Biz, ekonomik gerekçelere sığınarak bütün Kafkasya'ya hitap edebilmek için Rusça ilmi-haller, namaz hocaları bastırırken, bu kuruluşlar halka daha şirin görünebilmek için onların kendi dillerine çevrilmiş İncil dahil, birçok hristiyan propaganda kitabını ya da başka dinlere ait kitapları halka dağıtmayı başarmışlar.

Son derece kaliteli kağıtlara basılmış, ofset, renkli resimlerle süslenmiş, İncile dayalı kıssalar anlatan hikaye kitapları okullarda küçük çocuklara dağıtılıyor. Özerk cumhuriyetlerin yöneticilerine yaptığımız ikazlar, bu konuda mevcut yasaların bunlara karışmaya müsait olmadığı şeklinde bir cevapla karşılık buluyor.

Rusya komünizm döneminde Kafkasya'ya uyguladığı dinsizleştirme politikasını, bugün farklı bir biçimde devam ettiriyor. Bütün dini teşkilatları bu bölgeye salarak, büyük bir tehlike olarak gördüğü Kafkas insanını, çok dinli hale getirerek birlik ve bütünlük açısından dağıtmaya çalışıyor.

Büyük bir ekonomik sıkıntı çeken insanları, midederinden avlamaya çalışıyorlar. Bu gruplara karşı mücadele edecek İslami kuruluşlar, birbirleri ile mücadele yolunu seçiyorlar.

Ekonomik yönden güçlü olan Rabita hareketi, elindeki paraları eski komünist artığı bazı bürokratlara yedirerek, tepeden inme tebliğ çalışması ile halkı bir anda hidayete erdireceği hayaliyle avunup paraları sokağa atıyor.

Türkiye'den giden Süleymancı bazı gruplar, Ke-

lime-i Şehadeti tam olarak söyleyemeyen insanlara Süleyman Efendi'ye rabita yapmayı öğretmeye çalışıyorlar.

Rusya müslümanları birliği hareketi, kısıt imkanları ile mevcut müftülerle birlikte, halka bir şeyler vermeye çalışıyor. Bu kuruluş Kafkas Vakfı'yla birlikte hareket etmeyi tercih ediyor.

Bütün bunlarla mücadele etmeye çalışan Kafkas Vakfı, Kafkas kökenli idealist bir grup genç tarafından 1995 yılında resmi olarak kuruldu. Daha önceleri de, gayri resmi olarak Kafkasya'ya yönelik çalışmalar bu grup tarafından yürütülüyordu.

Çeçen savaşı sırasında, Çeçenistan'a her türlü insani yardımın ulaştırılmasında önemli vazifeler icra edildi.

1996 yılında, Nalçık'te dört yıllık bir Yüksek İslam Enstitüsü hizmete açıldı. Devletle yapılan protokol sonucu, bu okuldan mezun olacak olan öğrencilerin din dersi öğretmeni olarak okullara tayin edilmeleri garanti altına alındı.

Adıgey Cumhuriyeti'nde açılan iki yıllık İslam enstitüsünün, dört yıllık olarak yeniden düzenlenmesi için çalışmalar devam ediyor.

Zeki öğrencilerin bir kısmı, Türkiye'ye getirilerek burada eğitimleri verilmeye çalışılıyor. Şu anda, vakfımızın himayesinde 150 civarında öğrenci çeşitli üniversitelerde eğitim görmektedir. Ayrıca, Kafkasya'dan getirilen bir çok öğrenci, buradaki Kur'an kurslarında eğitilerek, Kafkasya'da Kur'an kursu hocaları olarak görev yapabilecek tarzda yetiştirilmektedir.

Bu faaliyetleri yürüten vakfımız, her yıl kurban bayramında vekalet olarak aldığı kurbanları Kafkasya'da keserek, hem halka moral aşılamakta, hem de İslami gelenekleri yeniden ihya etmeye çalışmaktadır.

Kafkas Vakfı'nın yürüttüğü çalışmalara ilgi duyan, bu çalışmalara maddi ve manevi yönden destek olmak isteyen çok sayıda insanın varlığını biliyoruz. Bu kitlelere çeşitli nedenlerle ulaşmakta zorluk çekiyoruz.

Vakfımızın faaliyetlerine omuz verecek insanlara çok ama çok ihtiyacımız var.

Gerek Kurban kampanyasına katılmak isteyen, gerekse bağış yoluyla bize destek olmak isteyen, ya da değerli fikirleriyle bize yol gösterebilecek kardeşlerimiz için vakfımızın adres ve hesap numaralarını aşağıda takdim ediyoruz.

Kafkas Vakfı

Dolap Sok. 30/2 Kızıtaşı Fatih-İst.

T.L Hesabı: 30440501073010

Alman Markı: 0488000301031345617

A.B.D Doları: 0488000301031345608

Ayrıca Al Baraka Türk Fatih Şubesindeki Kafkas Vakfı hesaplarına da bağış yapılabilir.

Hepinize selam ve sevgilerimi sunarım Allah'a emanet olun. ■

Hasan Turabi

Ömer el-Beşir

SUDAN

Yeni Anayasa Referandumuna Sunuluyor

HARTUM- Sudan Devlet Başkanı Ömer El-Beşir, iktidara geldiği 1989 yılından bu yana ilk defa Bakanlar Kurulu'nda köklü değişiklik yaptı. Buna göre 27 bakanlıktan 15'i değiştirildi.

Devlet Başkanı Ömer El-Beşir, güney Sudan'da eski bir ayrılıkçı lider olan Lam Akol başta olmak üzere birçok muhalif lidere kabinede görev verdi. Lam Akol'e Ulaştırma Bakanlığı, muhalif Ümmet Partisi'nin eski üyelerinden Mehdi Babu Nimr'e Sağlık Bakanlığı ve Şerif El-Tuheyimi'ye de Sulama Bakanlığı verildi.

Kabinedeki değişiklik, ağırlıklı olarak Savunma, İçişleri, Basın ve Enformasyon Bakanlıkları'nda gerçekleştirildi. Savunma Bakanlığı'na Tümgeneral İbrahim Süleyman, İçişleri Bakanlığı'na Abdurrahman Muhammed Hüseyin ve Basın ve Enformasyon Bakanlığı görevine de Gazi Selahaddin El-Atbani getirildi.

Yeni anayasanın parametreleri

Sudan'da geçtiğimiz ay 6500 üyenin katılımıyla Sudan Milli Konferansı toplandı. Milli Konferans'ın Genel Sekreteri Gazi Selahaddin'in Konferansa katılmadığı gözlemlendi. Buna mukabil Konferans'ın başkanlığına Ömer El Beşir, Genel Sekreterliğine Hasan Turabi ve Başkan yardımcılığına eski muhaliflerden olan ve sürgünde bulunduğu Kahire'den gönüllü olarak ülkesine dönerek yeni yönetimle uzlaşan Zeynelabidin el Hin-

di seçildi. Kongre tarafından Sudan anayasasının taslağı da hazırlandı. Daha sonra referanduma sunulacak olan anayasa taslağına göre çoğulculuk ve çok partili sistem kabul ediliyor. Aslında çok partili sistem konusunda üyelerin bazı itirazları yok değil. Taslağın son rötuşları yapılırken bu madde bizzat Ömer el Beşir'in aktif müdahalesiyle itirazları aşabilmiştir. Bununla birlikte yeni yönetimin muarızları eski partilerin yeniden teşekkülüne imkan vermeyeceklerini ve eski tarz demokrasiye vize vermeyeceklerini söylüyorlar. Bu da anti-demokratik bir yaklaşım olarak görülüyor. Hususen Sudan Milli Kongresi içinde de demokratik bir anlayış ve yaklaşımın hakim olmadığı ileri sürülüyor. Sudan Müslüman Kardeşler lideri Dr. Sadık Abdulmacid de bu anlayışı kıyasıya yerenlerden birisi. Yeni anayasa da diğer bir yenilik de vatandaşlık meselesinde göze çarpıyor. Yeni anayasa da hristiyan ve diğer dini azınlıklar da Müslümanlarla birlikte vatandaşlık çatısı altında eşit kabul ediliyor. Ve bu durumda devlet başkanının Müslüman olması şart koşulmuyor. Ama muhaliflerin de söylediği gibi yeni vatandaşlık tanımıyla birlikte garip bir durum ortaya çıkıyor. Ülke şeriatla yönetildiği halde, ülkenin cumhurbaşkanı pekala bir hristiyan olabilir.

**Mustafa
ÖZCAN**

ENDONEZYA

Endonezya'nın Babası Yeniden Seçildi: Suharto Taçsız Kral

CAKARTA- Endonezya'da haftalık bir derginin kapağında Suharto'nun kral gibi tasvir edilmesi öğrencilerin tasvibine mazhar olurken yönetimi de çileden çıkardı. 7 Mart tarihli *D&R* adlı dergide Suharto krala benzetilmiş, derginin editörleri de kendilerini şöyle savunmuşlardı: "Başkan'ın yeniden seçilmesinin dışında çoktandır öne çıkaracağımız başka bir konu yoktu..."

Öte yandan üniversite öğrencileri derginin söz konusu sayısının nüshalarını ellerinde sallarken hükümetten siyasi ve ekonomik reformlar yapılmasını istediler. Endonezya Tanıtma Bakanı R. Hartono ise derginin kapak konusunu değerlendirirken: "Derginin bu şekilde yaklaşımı milli anayasayı ihlal ve ona hakarettir. Bana göre bu haysiyet kırıcı, zira ne Suharto kral ne de ülkemizde krallık var" dedi. Muhalefet güçleri rutin olarak yaptıkları gösterilerde yönetimi feodal olmakla suçluyorlar. Büyük çapta Suharto tarafından atanan Halk danışma Meclisi Suharto'yu 7'inci kez beş yıllığına yeniden cumhurbaşkanı atadı. Suharto ise cumhurbaşkanlığına atanmasından sonra 4'ü mecliste olan çocuklarından kızını da çevre bakanı yaptı. Böylece öğrencilerin eline "nepotizm" ve "ahlaksızlık" suçlaması için yeni bir koz vermiş oldu. *D&R* dergisinin muhabirleri Hartono'nun kendilerini mahkemeye vermekle ve dergiyi kapatmakla tehdit ettiğini ileri sürüyorlar.

Suharto

Jakarta Post gazetesinin editörü Endy Bayuni'ye göre, ekonomik kriz Endonezya basınına sözünü sakınmaz hale getirmiş bulunuyor. Endonezya'da televizyon ve radyo gibi popüler sesli ve görüntülü medya devlet kontrolünde bulunuyor, şayet ticari iseler Suharto ailesi tarafından kontrol ediliyorlar. Bayuni halkın Suharto hanedanlığına kızgın olduğunu sözlerine ekliyor. Zira kriz nedeniyle ekonomi kontrolden çıkmış, insanlar işlerini kaybetmişler ve dolayısıyla istikballerini kaybetmişler. Eskiden de yet-

kililer sessizliklerini korurken şimdi onların da konuşmaya başladıkları kaydediliyor.

Habibi, Suharto'nun yardımcısı

Endonezya'da, Devlet Başkanlığı görevine yedinci defa seçilen Suharto'nun, yardımcısı olarak Araştırma ve Teknoloji Bakanı Yusuf Habibi'yi seçtiği belirtildi. Suharto'yu seçen Halkın Danışma Meclisi'nin askeri bölüm başkanı, "Suharto'nun, sanayileşme dönemine hazırlanma sürecinde Habibi'ye ihtiyaç olduğunu söylediğini" bildirdi. Geçen ay devlet başkanlığı yardımcılığı görevi için tek aday olarak ortaya çıkmasıyla, bu göreve atanacağı hemen kesinleşen Habibi, Suharto'nun 5 yıllık yeni dönem görevini resmen üstlenmesinin ardından resmen atandı.

AZERBAYCAN

Zülfügarov Yeni Dışişleri Bakanı

Haydar Aliyev

BAKÜ- Susurluk skandalıyla ilgili olarak görevinden azledilen Azerbaycan Dışişleri Bakanı Hasan Hasanov'dan boşalan koltuğa atama yapıldı. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev Ermenilerle müzakerelerde kilit rol oynayan Tevfik Zülfügarov'u dışişleri bakanlığı görevine atadı. Geçen aylarda, Bakü'de yasadışı bir otelin yapımına Aliyev'in oğluyla birlikte adı karıştığından dolayı Hasanov görevinden alınmıştı. Yerine yardımcısı Tevfik Zülfügarov atandı. Zülfügarov Ermenilerle ihtilafli mesele olan Yukarı Karabağ meselesini müzakere ediyordu.

TARİHİ MOSSAD BOZGUNU

Kosova meselesini saymazsanız belki de geçen Mart ayının en önemli olayı MOSSAD bozgunuydu. Geçen yıl 25 Eylül tarihinde MOSSAD'ın HAMAS Siyasi Büro şefi Halid Meşal'e karşı düzenlediği başarısız suikast girişiminden sonra bozgunlar peşpeşe geldi. Daha sonra İsviçre'de patlak veren yeni bir skandal direnen MOSSAD Başkanı Danny Yatom'un istifasını zorunlu hale getirdi. 24 Şubat'ta. Bunun üzerine Netanyahu Kuzey İsrail'deki İsrail kuvvetlerinin komutanı ve kendisinin de eski komutanı olan General Amiram Levine'i atamak istemiş ancak Ürdün'le gerilen ilişkiler ancak Efraim Halevi gibi istihbarat kökenli bir diplomatın sayesinde düzelebileceği için bu seçenekte karar kılındı. Halevi uzun yıllardan beri MOSSAD'ın bütün birimlerinde görev yapmış ve Rabin'in talimatlarıyla yıllar yılı Kral Hüseyin ile gizli diplomasi trafiğini de yürütmüştü. Halit Meşal olayından sonra Ürdün'ün yeniden güvenini kazanmak için Netanyahu kerhen de olsa bu seçenekte karar kıldı. Buna mukabil ordunun kuzey cephesi komutanı olan Levine'i ise iki yıllığına yardımcılık görevine getirdi. Halevi'nin görevinin dolmasından sonra Levine MOSSAD'ın başına asaleten atanacak. Böylece MOSSAD'da post kavgasında orta bir formül de bulunmuş oldu.

BİR MOSSAD BOZGUNU DAHA

Şaron- Meş'al'i öldüreceğiz

TEL-AVİV- İsrail istihbarat örgütü MOSSAD, Ürdün'ün Başkenti Amman'da bulunan HAMAS'ın siyasi büro temsilcisi Halid Meş'al'i öldüreceğini açıkladı. İsrail İskan Bakanı Ariel Şaron, İsrail televizyonu 2. kanala yaptığı açıklamada, MOSSAD'ın Halid Meş'al'e geçen yılın 25 Eylül'ünde düzenlediği suikastın başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Meş'al'in peşini bırakmadıklarını ve onu mutlaka öldüreceklerini söyledi.

25 Eylül 1997 sabahında HAMAS'ın Amman'daki siyasi büro temsilcisi Halid Meş'al'e yapılan suikastın başarısızlıkla sonuçlanması bazı çevreler tarafından, "İsrail içinde ve dışında prestijini artırmaya çalışan MOSSAD'ın itibarını sarstı. MOSSAD tekrar itibar kazanmak için Meş'al'in peşini bırakmayacak" şeklinde yorumlanmıştı.

CEZAYİR

Enver Haddam'a Gıyabında İdam Cezası

PARİS- Cezayir'de, aralarında İslami Selamet Cephesi (FIS) sözcüsü Enver Haddam'ın da bulunduğu yönetim muhalifi 17 kişi, gıyabında idam cezasına çarptırıldı. Cezayir'in La Tribune Gazetesi'nde yer alan bir haberde aralarında Cezayir'in en büyük işçi sendikası lideri Abdülhak Benhamouda'nın öldürülmesinin de bulunduğu birkaç cinayet olayından suçlu bulunan yönetim muhalifi 17 FIS üyesinin gıyaben yargılanarak idam cezasına çarptırıldıkları belirtildi. Bilindiği gibi Enver Haddam, Rabih El Kebir ile birlikte FIS'in dışarıdaki sözcülüğünü yapıyordu. Ancak Rabih el Kebir'in ılımlı tutumuna rağmen Haddam'ın GIA'yı ve mensuplarını destekler mahiyeteki açıklamaları yüzünden hareket içinden de eleştiriler aldı. Daha sonra ABD tarafından gözaltına alınan Haddam halen bu ülkede statüsü belirsiz bir şekilde bulunuyor.

LÜBNAN

Hizbullah'dan İsrail'e Psikolojik Savaş

KUDÜS- Hizbullah örgütünün İbranice yayın yapacak bir televizyon istasyonu kurmayı planladığı bildirildi. Hizbullah Basın Sözcüsü Hacı Nayif Kayem bir açıklama yaparak İsrail'e yeni bir "psikolojik savaş" dönemi başlattıklarını, bu çerçevede ilk hedeflerinin İbranice yayın yapacak bir televizyon kurmak olduğunu söyledi. Kayem, kurmayı düşündükleri bu televizyonda, İsrail hedeflerine karşı düzenledikleri saldırıları da yayınlayacaklarını belirtti. İsrail'e karşı olan mücadelelerinde medyanın desteğine ihtiyaç duyduklarını ifade eden Kayem, televizyonun İsrail ile savaşmak için yeni bir silah olacağını ifade etti.

Bilindiği gibi Hizbullah Örgütü, İsrail'e karşı düzenlediği saldırılarına kameramanlarla gidiyor. Yaşları 19 ila 29 arasında değişen savaş kameramanları,

kanalında yayınlanıyor. Bu kanal özellikle Beirut'taki yerli ve yabancı gazeteciler tarafından izleniyor.

ARNAVUTLUK

Tiran'a Muhteşem Bir Cami

TİRAN- Arnavutluk Meşihat Başkanı Hacı Sabri Koçi Cumhurbaşkanı Recep Mejdani'ye bir çağrıda bulunarak başkent Tiran'a büyük bir cami yapılmasının önüne engeller diken yerel yöneticiler nezdinde müdahalede bulunmasını istedi. 3 yıl önce yapılması tasarlanan Tiran Ulu Camii'nin inşaatına yerel yöneticiler tarafından henüz izin verilmiş değil. Yerel yöneticilerin caminin Parlamento'nun ön kısmına düşmesine itiraz ettikleri öğrenildi. Sabri Koçi ise Başkan Mejdani'ye bunun meşru bir gerekçe olamayacağını söylediği bildirildi. Yerel yöneticiler Parlamento önünde bir mescid yapmanın Avrupalılar önünde kendilerini zor duruma sokacağını ileri sürüyorlar. Cumhurbaşkanı Recep Mejdani'nin sorunun çözümü için yerel yöneticiler nezdinde girişimde bulunmak üzere Sabri Koçi'ye sözverdiği öğrenildi.

KENYA

Müslümanlar Ayrımcılıktan Müşteki

NAİROBİ- İngilizler tarafından anavatan Somali'den koparıldıktan sonra Kenya'ya bağlanan NFD eyaletinde meydana gelen seller ve su baskınları sonucu bu bölgede çok sayıda insanın yanında hayvan sürülerinin de telef olduğu bildirildi. Hükümetin bu konudaki ilgisizliğinden yakınan NFD bölgesi Müslümanları seller sırasında bölgede 5 bin insanın 300 bin de küçük ve büyük baş hayvanın öldüğünü belirtiyorlar. Özellikle de sellerin Vecir şehri ve civarında etkili olduğu gözlemlendi. Bu ilgi-

Hizbullah komandolarıyla aynı eğitimden geçiriliyor. Çekilen görüntüler, örgütün liderleri tarafından inceleniyor ve halen yayın yapmakta olan "El-Manar" adlı özel televizyon

sizlikten yakınan Kenyalı Müslüman Parlamenterler Batılı ülkelerin temsilcileri ve NGO üyeleriyle görüşmeler yaptılar. Ancak bu gelişmelerin Kenya yönetimini memnun etmediği öğrenildi. Toplantıya hükümete ve muhalefete mensup milletvekillerinin katıldığı bunlar arasında bölge asıllı tek bakan olan Hüseyin Muallim'in de bulunduğu öğrenildi. Kenya hükümeti ise bu görüşmeyi onuruna indirilen bir darbe olarak nitelendiriyor. Bununla birlikte görüşmeye katılan milletvekillerinin hükümetin rahatsızlığını kaale almadıkları ifade edildi. NFD Somali'den koparılmış bir toprak parçası ve burada yaklaşık 3 milyon müslüman yaşıyor. Müslümanlar Kenya'ya bağlanmalarını kabullenemezken Kenya yönetimi de aynı sebepten dolayı bölge üzerinde yoğun bir baskı uyguluyor. 35 yıllık geçmişe rağmen Kenya yönetimi NFD bölgesinde yaşayan halka güvenmiyor ve anayasal haklarını ihlal etmeye devam ediyor.

İRAN

Muhacerani: Din Baskı Unsuru Olarak Kullanılamaz

TAHRAN- İran Kültür Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Ataulah Mohacerani, dinin iktidarı elde tutmak ve egemenlik kurmak için araç olmaması gerektiğini söyledi. İran *Daily* gazetesinin 4 mart tarihli haberine göre, Mohacerani Şiraz Üniversitesi'nde başlayan "Sivil Toplum ve Dini Düşünce" konulu konferansın açış konuşmasında, dini isteyerek kabul etmenin, dini empoze etmekten tamamen farklı olduğunu belirtti. Dinin daima güzellikle kabul edildiğini savunan Mohacerani, "dini bir toplumda, dinin toplumu yönetme ve toplum üzerinde egemenlik için kullanılmasına izin verilmemeli" dedi. Şiddetin sivil bir toplumda, özellikle o toplum dini ilkeler temelinde kurulmuş ise kabul edilemez olduğunu belirten Mohacerani, İran'ın geçmişte diktatörlük geleneğine sahip olduğunu ve bunun İran tarihinin temeli olarak kabul edildiğini belirtti. Mohacerani, Humeyni'nin ülkedeki otokratik yapıyı yıktığını, ama otokratik yapıyı yıkmamanın kültürel despotizmi yıkmak anlamına gelmediğini de savundu.

TACİKİSTAN

Tacikistan'da Uzlaşma Sağlandı

DUŞANBE- Tacikistan'da, İslami muhalefetin lider yardımcısı Ekber Turacenzade, başbakan birinci

yardımcılığı görevini kabul etti. Ekber Turacenzade, Moskova yanlısı Devlet Başkanı İmamali Rahmanov ile görüşükten sonra düzenlediği basın toplantısında, "Bugün, başbakan birinci yardımcısı olarak görevimi üstleniyorum" dedi. 5 yıldır İran'da sürgünde yaşayan ve iki hafta önce ülkesine dönen Turacenzade, Birleşik Devletler Topluluğu'na üye eski Sovyet cumhuriyetleri ile olan ilişkilerden sorumlu olacağını söyledi. Ülkedeki içsavaşa son vermek için geçen yıl yapılan anlaşma çerçevesinde, Rahmanov yönetimi, oluşturulacak koalisyon hükümetinde İslami muhalefete yüzde 30 pay vermeyi kabul etmiş, geçen ay da Turacenzade'ye başbakan yardımcılığı görevi sözü vermişti. İslamcılarla hükümet güçleri arasındaki çatışmalarda, onbinlerce kişi ölmüş, çok sayıda kişi yerlerinden olmuştu.

ÇEÇENİSTAN

Mashadov, Bağımsızlıktan Geri Dönüş Yok

LONDRA - Geçen ay İngiltere'yi ziyaret eden Çeçen lider Aslan Mashadov, Çeçenler'in özgür olduklarını, 400 yıldır gördükleri bütün baskılara rağmen vazgeçemedikleri bu özgürlüğü kimsenin onlardan alamayacağını vurguladı. Çeçen lider, Rusya ile ilişkilerinin düzelmesinin tek yolunun uluslararası kamuoyunun Çeçenistan'ı bağımsız bir ülke olarak tanımasından geçtiğini vurguladı. Mashadov, BBC'ye verdiği demeçte, bunun Rusya ile Çeçenistan ilişkilerinin normal komşuluk ilişkilerine dönüşebilmesi için de şart olduğunu kaydetti. Mashadov, BBC'nin, Çeçenistan'ın bağımsız bir devlet olarak tanınma fikrine Yeltsin'in bakışına ilişkin sorusunu, "başka yol yok. Başka bir çözüm de yok" şeklinde cevapladı. Mashadov, Yeltsin'in Çeçenistan'ı tanımaya noktasında halkın ve Duma'nın tepkisinden korkup korkmadığı yolundaki soruyu yanıtlarken de şöyle dedi: "12 Mayıs 1997'de barış anlaşması imzalarken, bunu onun kulağına fısıldayanlar olduğunu biliyorum. Ancak o, büyük bir cesaret gösterip bu imzayı attı. Rus halkı da bu davranışı destekledi. Çünkü kimse artık savaş istemiyor. Sonradan görüldü ki, Duma da buna birşey demiyor. İnaniyorum ki Rus halkı Çeçenistan ile iyi ilişkiler kurmaya hazır." Çeçenistan'da rehin tutulan iki İngiliz vatandaşının durumları ile ilgili bir soru üzerine, rehinelerin Çeçen Devleti'nin elinde olmadığını, bunu yapanların suç çeteleri olduğunu belirten Mashadov, bütün güçleriyle söz konusu çetelerin üzerine gittiklerini ifade etti. Mashadov, "devlet bu kişileri yakaladığında yargılayacaktır" dedi. Masha-

dov, iki İngiliz rehinenin bulunduğu yeri bildirenler için 100 bin dolar ödül koyduklarını da hatırlatırken, çok yakın zamanda söz konusu kişilerin bulunacağından emin olduğunu ifade etti.

Aslan Mashadov

İSRAİL

Cook İsrail'i şaşırttı

Clinton gibi aşk skandallarına konu olan İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook İsrail'de Robin Hood gibi davranarak başta İsrailliler olmak üzere herkesi şaşırttı. Önceden Filistinlilerden brifing alınmayacağına dair mutabakata varılmasına rağmen, işgal altındaki toprakları gezerken spontane bir şekilde Filistinlilerin temsilcileriyle görüşünce olan oldu. Netanyahu kızdı ve onuruna vereceği akşam yemeğini iptal etti. İsrailli yetkililer İngiltere'yi sözünde durmamakla suçladılar. Böylece İsrail gezisi tam bir skandala dönüştü. Ama geleneksel İsrail müttefiki İngiltere Dışişleri Bakanı Cook'un neden böyle yaptığı bir türlü anlaşılamadı. Acaba İngiltere'nin Ortadoğu politikasında bir değişme mi oldu? Arapların gönlünü böyle mi fethetmek istiyor? şeklinde istifhamlara neden oldu. Ardından gezisinin Suriye ayağında da bu şekilde davranması İngiltere'nin politikasında bir değişiklik olduğu yönündeki tahminleri biraz haklı çıkarır gibiydi. Bunun üzerine İsrail, barış sürecinden Avrupa'yı dışlayabileceği tehdidinde bulundu.

Cook, gezisinin Lübnan ayağında söylediklerini adeta taçlandırır gibi konuştu. İsrail'in derhal işgal altında tuttuğu Güney Lübnan'dan çekilmesini istedi. İngiltere, İsrail'in BM'nin 425 sayılı kararı esas alınarak İsrail'in işgal altında tuttuğu Güney Lübnan'dan çekilmesini istiyor. Cook, 5 menzilli gezisinin son durağı olan Lübnan'da BM'de 1978 yılında kabul edilen 425 sayılı kararın uygulanması için ellerinden geleni yapacaklarını duyurdu. İngiltere'nin bu şekilde sekteye uğrayan Ortadoğu barışına yeniden hareket kazandırabilmek için inisiyatif almayı amaçladığı da anlaşılmış oldu. ■

EKRANLAR ŞİDDET

TOPLUM HİDDET DOLU

RTÜK, ulusal yayın yapan 12 televizyon kuruluşunun ana haber bültenlerini "içerik analizi" yöntemiyle incelemiş ve şu sonuçları tesbit etmiş:

31 Ocak'ta yaptırdığı araştırmada, 14 sözle saldırı ve hakaret, 266 bedensel saldırı, 514 devam eden (polislin göstericileri coplaması gibi) şiddet görüntüsü, 128 sesle şiddet (patlama, ağlama, çığlık, vb.), 24 hayvanlara yönelik şiddet, 12 işyerinde şiddet ve 85 kaza görüntüsü olmak üzere toplam 1043 şiddet görüntüsü; 1 şubat'ta yapılan incelemede ise, 5 sözle saldırı ve hakaret, 232 bedensel saldırı, 722 devam eden şiddet görüntüsü, 149 sesle şiddet, 8 hayvanlara yönelik şiddet, 6 işyerinde şiddet ve 64 kaza olmak üzere 1186 şiddet görüntüsü belirlenmiş. (Hürriyet, 9.3.1998)

Uzmanların, bu görüntülerin özellikle küçük yaştaki seyirciler üzerindeki olumsuz etkilerine (saldırganlık ve intihar gibi) dikkat çeken uyarıları, RTÜK'ün sık sık başvurduğu "ekran kapatma" cezaları top-

lumdaki şiddeti ve hiddeti azaltmaya yetmiyor. Bilakis saldırı, cinayet vb. toplumsal çılgınlıklar her geçen gün artıyor.

Gazete sayfaları bu tür intihar ve şiddet haberlerinden geçilmiyor:

-TV dizisinden etkilenen genç kız pompalı tüfekle intihar etti. Kocasına kızan Fatma da kendini astı. (9.3.1998)

-Sevgilisi tarafından terkedilen üniversiteli Nurcan önce hap içti, sonra bileklerini kesip kanıyla duvara veda yazısı yazdı ve kendini astı. (9.3.1998)

- Eline geçirdiği balta ve motorlu testere ile eşini ve oğlunu kesen katil yakalandı. (13.3.1998)

- Bakırköy'de bir inşaatta tecavüze uğramış 3 yaşındaki kız çocuğunu bulan polis sinir krizi geçir-

di. (14.3.1998)

- Ankaralı ressam, tüfeğini boyuna dayanıp ateşleyerek intihar etti. (14.3.1998)

- Annesi oğlunu pompalı tüfekle vurup yaraladı. (16.3.1998)

Acaba bu tür haberler, yöneticileri, bilim adamlarını, sorumlu mercileri düşündürmüyor mu? Öğrencilerin sakal, bıyık ve başörtüleriyle uğraşmaktan bu işlere ayrıracak zamanları mı kalıyor ki zavalıların?!

"ORDUNUN KURBAN HAREKATI"

Yeni Yüzyıl gazetesi, bu çok önemli haberi geçen ay (17.2.1998) ilk sayfasının kısm-ı azamını kaplayacak şekilde böyle veriyordu:

"Genelkurmay, kurban derisi toplayarak büyük gelir toplayan tarikatlere engel olmak için harekete geçti. Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Çevik Bir imzasıyla bütün birlik ve garnizonlara gönderilen bir emirle, Nisan ayının ilk haftasında kutlanacak olan Kurban Bayramı'nda kurban derilerinin yanısıra fitre ve zekatların da Türk Hava Kurumu'na verilmesini istedi.

"Emirde, Kurban Bayramı süresince, silah altında bulunan mesleği kasaplık olan er ve erbaşların, THK

tarafından açılan kesim merkezlerinde görevlendirilmesi de bildirildi."

Komutanlarımız, kurban derisi, fitre ve zekatlarımızı nereye vereceğimizi belirleyerek bizi önemli bir zahmetten kurtardılar! Bir de şu hacca nasıl gidip geleceğimize, namazlarımızı hangi vakitte ve nasıl kılacağımıza, oruçlarımızı ne zaman tutup açacağımıza ilişkin birer "talimatname" yayınlansalar da, halkımızı daha büyük zahmetlerden kurtarsalar diyorum:

Ondan sonra da: "Namaz kılınacaaaak; kıl! Oruç tutulacaaaak; tut! Hacca gidileceeeek git!.."

Sıra "talimle ibadet"e mi geliyor?!

MAFYANIN DA TARİFESİ VAR

Türkiye’de adalet ve güvenlik mekanizmasının tamamen iflas etmesi, mafyanın her geçen gün daha da güçlenmesine ve mafya çetelerinin sayısının giderek artmasına yol açıyor. Öyle ki, mafya babaları (son örnek Kürşat Yılmaz) cezaevlerinden ellerini kollarını sallayarak kaçabiliyor. Çeteler çoğalınca da, serbest piyasa ekonomisi ve arz-talep dengesinin bir sonucu olarak mafya gruplarının fiyat tarifeleri sürekli değişiyor.

Bir gazete haberine göre, “çeteler, fiyatlarını rekabet yüzünden asgari ücrete kadar düşürmek zorunda” kalmışlar. Ama gene de “fiyatlar el yakıyor”muş...

İşte mafyanın fiyat listesi:

Tehdit ve korkutma	.25-100 milyon
Çek-senet tahsili	.% 50 komisyon
İşyeri ve ev kurşunlama	.100-500 milyon
Ayaktan kurşunlama	.150-600 milyon
İhale kazandırma	.% 50 komisyon
Adam kaçırma	.400milyon-1milyar
Kurşunlayarak öldürme	.750milyon-3milyar
Kaçırıp sorgulayarak öldürme	.1 milyar-10 milyar

Bu suçlara verilen hapis cezaları ise şöyle:

Tehdit ve korkutma	.7 gün-2 yıl
Çek-senet tahsili(gasp)	.10 yıl-20 yıl
Ayaktan kurşunlama	.3 ay-14 yıl
İşyeri kurşunlama.	.2 yıl-20 yıl
Adam öldürme	.24 yıldan idama
Silahlı çete üyesi olma	.2 yıl-10 yıl

DIYANET... NİHAYET!...

Diyanet İşleri Başkanlığı, nihayet -belki de kuruluşundan bu yana ilk kez- “resmi ideoloji”ye açıkça ters düşen bir fetva yayınladı: Din İşleri Yüksek Kurulu’nca yayınlanan fetvada; “Kur’an-ı Kerim’de Nur suresinin 31. ve Ahzab suresinin 59. ayetlerinde kadınların başörtü örtmesinin emredildiği” belirtilerek “devletin, kişilerin dini inanç ve kanaatlerine saygılı olmasının laikliğin tabii bir sonucu olduğu” ifade edildi. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Teşkilatı’nın kabul ettiği İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’nin de “din ve vicdan özgürlüğünü” öngördüğü belirtildi.

“Devrim kanunlarından kıyafetle ilgili olan 671, 677 ve 2596 sayılı kanunların hiçbirinde kadın kıyafetiyle ilgili bir hükme yer verilmediği” ifade edilen fetvada şöyle denildi:

“İmam hatip liseleri ve Kur’an kurslarında kadınların örtünmeleri ile ilgili hükümler öğretilmektedir. Bir yandan müslüman kadınların örtünmelerinin dinen zorunlu olduğu öğretilirken, diğer yandan müslüman kızların başlarını açmaya zorlanmaları, izahı kabil olmayan bir çelişkidir. Bu durum, eğitim ve öğretim açısından fevkalade sakıncalı ve olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Vatandaş vicdanına baskı daima reaksiyonla karşılaşır. İmam hatip liselerinin yönetmeliğinde, dinimizin müslüman kadınların örtünmesiyle ilgili hükümlerine aykırı, sözü edilen okulların yönetim, eğitim ve öğretim faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyici nitelikte hükümlerin yer almasının uygun olmayacağı mütalaa olunmuştur.”

YAŞAR KAPLAN ASKERİ CEZAEVİNDE

Akit Gazetesi yazarı Yaşar Kaplan, 12 Mart’ın yıldönümü öncesinde Askeri Mahkeme tarafından tutuklanarak Mamak Askeri Cezaevi’ne konuldu. Bir yazısından dolayı Devlet Güvenlik Mahkemesi’nce sorgulandıktan sonra serbest bırakılan Yaşar Kaplan’ın, bu kez aynı nedenden ötürü Genelkurmay Askeri Mahkemesi tarafından tutuklanması, 28 şubat süreci ile başlayan “askeri-sivil yetki karmaşası”nı yeniden gündeme getirdi.

Yaşar Kaplan’a geçmiş olsun diyor, bu keyfi uygulamaların sona ermesini bekliyoruz.

KISA... KISA...

...Enflasyon Nereye Kaçtı?

Dünyanın en büyük danışmanlık firmalarından J. P. Morgan'ın yöneticileri, Türkiye'de gerçek enflasyonun % 130 göründüğünü belirterek, "uluslararası bankerler arasında bu alay konusu oluyor" dediler. Türkiye'nin, dünyanın en yüksek enflasyonlu ülkesi olduğunu bildiren bankerler ve IMF yetkililerinin arasındaki şaka ise şöyle: "Dünyadaki enflasyon nereye kaçtı? Türkiye'ye!"

(Sabah, 24.2.1998)

...CIA'nın İslam Araştırması

CIA, Kur'an-ı Kerim ve diğer İslami kaynakları incelemeye aldı. CIA, böylece İslami terör örgütlerinin ABD ve müttefiklerine yönelik saldırılarını dayandırdığı ayet ve tefsirlerin bu tür eylemlere uygun olup olmadığını ortaya çıkaracak ve karşı söylemini belirleyecek.

(Hürriyet, 26.2.1998)

Prof. Elisabeth Özdalga:

"Türkiye'de bugün dindarlık kamu alanından itilerek ev hapsine konulmak isteniyor şeklinde bir izlenim var. Dindarlık adeta gözaltında. İnsan bunu görünce üzülüyor. Toplumun enerjisi sınırlandırılmış, engellenmiş oluyor. Hevesleri kaçıyor ve bundan bütün toplum olarak zarar görmüş oluyoruz."

(Akit, 24.3.1998)

...DGM'de Fiyat Tarifesi

İstanbul DGM'de görevli bazı hakim ve savcıların uyuşturucu sanıklarından rüşvet alması olayı büyüyor... Konuyla ilgili olarak yapılan soruşturmada, suiistimallere ait bir rayiç oluşturulduğu da ortaya çıktı. Buna göre, uyuşturucu kaçakçılarının beraati için 3 milyon mark, toplu kaçakçılık sanıkları için 300-500 bin mark, tavassut için takım elbise ve pahalı hediyeler rayici oluşturuyor.

(Sabah, 10. 3. 1998)

...Taner'in Purosu Kaç Cm.?

Devlet Bakanı Güneş Taner, purosu ile ilgili tartışmalara açıklık getirdi: "Bir kere puronun en uzun 21 santimdir. Sayın Turgut Yıl-

NE DEDİ... NE YAZDI...

KAŞ YAPALIM DERKEN

ABDURRAHMAN DİLİPAK 24.3.1998 AKİT

Bu ülke bu haldeyse, bunun sorumlusu biziz. Askeri, sivil politikacı ile biz.

Övülmeyi çok seviyoruz ve üstümüze suç almayı hiç sevmiyoruz ama gerçekler ortada.

Artık, o tantanalı vatan kurtarma edebiyatına kimse kanmıyor. Hatta kuşku uyandırıyor, can sıkıyor. Söyler misiniz bana, hangi ülkelerin hapishanelerinde bu kadar yazar-sanatçı, aydın var?

Söyler misiniz bana?

Aydınların bu kadar hain, politikacıların bu kadar aşağılık, halkın bu kadar üçkağıtçı, ama askerlerin bu kadar yüksek ahlak ve özveriye sahip olduğu kaç ülke var? Eğitim sistemi devletin elinde. Yasalara yön veren Anayasa'yı kimin yazdığı belli. Medyanın arkasındaki gücün de. Sermayenin kimde olduğu da! Köşebaşlarını tutanlar, sonuçta servete, silaha, iktidara hükmeden güç de! Batılı, çağdaş olmayı demokrasiyi dayatan güç de, bunların içini boşaltıp, anasını ağlatanlar da aynı çevreler değil mi? Bugün Türkiye bu noktaya geldi ise, bunun sorumlusu bu güçtür. Milleti bölüp birbirine düşüren, kıskırtan, çatıştıran, sonra da kurtarıcı rolüne bürünen aynı çevrelerdir. Sizin kanınız ve gözyaşınız üzerine servet ve iktidar üretmek istiyorlar.

Demokrasiyi tehdit eden, ortadan kaldıran güçle, demokrasi vaizi aynı çevreler olabilir. Size STK gibi görünenler derin devletin personeli olabilir. Anlaşılması zor olan da bu, ama

sanırım artık herkes bunu gördü ve anladı.

Kaç Kemalist, solcu gördüm, bu vıcık vıcık, saptırılmış Atatürkçülükten rahatsız.

Sahi Susurluk'a ne oldu?

Devletten günde 14 trilyon faiz alan 500 kişi kim?

Neden mafya, faili meçhul, rüşvet, vurgun olayları üzerine gidilmiyor? Hukuk devleti, insan hakları demokratikleşme talepleri engelleniyor? Neden?

Tek tip insanı hedefleyen faşist planlara kimler destek veriyor?

Kimler halkın inancı, tarihi ve kültürü ile mücadele ediyor? İnsan hakları taleplerini rejime yönelik tehdit olarak görüyor? Herkes bu düzenden şikayet ederken, değişim istenirken bu düzeni korumak ve partileri düzenin partisi olmaya zorlayan güç kim?

Askerlerin bildirisi iç açıcı değil. Bildik, tekrarlarana tekrarlarana ezberlediğimiz rutin bir bildiri idi. Hiç de demokratik değildi. Yılmaz'ın ve ötekilerin tepkileri de öyle.

Biz bu filmi daha önce görmüştük. Birileri hizaya gel komutu veriyor.

Bu işin bundan sonrası da belli. Buyursun gelsinler. Ama sanırım bu kez gelişleri kolay olsa da, başta kalmaları kolay olmayacak!

Bize şer gibi gelen şeylerde, Allah, hayır murad etmiş olabilir.

Selâm ve dua ile.

ASKERLE TERSLEŞMEK

NEDEN OY GETİRİYOR

AHMET KEKEÇ 20.3.1998 AKİT

Yeni Tanin'in gölge yönetmeni diyor ki:

Çiller, yazgısını dincilere teslim ettiğinden, adının üstüne kısa sürede bir çarpı işareti kondu. Mesut Yılmaz bugün tarihsel bir yol ayrımındadır; önünde başka seçenek yok; ya Fazilet Hanım ile Şaibe Hanım işbirliğinin üçüncü ortağı olacak, ya da irticaya karşı kurulmuş koalisyonla laikliği savunan kesimle birlikte geleceğinin çizgisini çekecek...."

Ardından, Yılmaz'ın "oy kaygı-

si"yla askerle tersleşme yoluna gittiğini saptıyor(!)

Askerle tersleşmek "oy" getiriyorsa, durup bir düşünmek gerekmiyor mu?

Demek ki, "Asker" in istikametiyle "halk" in istikameti farklılık arz ediyor. Demokrasilerde önemli olan da askerin değil, "halkın istikameti" dir.

Halkın istikametini "irtica"yla eşdeğer görüyorsanız, bu da sizin sorununuz.... Ya konumunuzu gözden geçirin, ya da halkla ters düşmeyecek "meşru" bir "siyaset" izleyin!

LAIKMAN

PERİHAN MAĞDEN 7.3.1998 RADİKAL

Akşam televizyonda, Büyük Türk Maydanı Yekta Güngör Bey, İstanbul Üniversitesi Rektörü'ne yaptığı 'solidaratus' ziyaretinden çıkarken, tam kapıda Yaşar Nuri Bey'le karşılaşmaz mı? Hem kendisini tebrik ediyor, iş bitirici tefsirlerinden dolayı; hem de başının arkasındaki cömert bukleleri eliyle yerleştirerek, pardösüsünün yakasını düzeltiyor. Yekta Güngör Bey, o denli Evrenin gerçek Hâkimi, o denli kendi 'babalık' rolünden hoşnut ki, öyle dalgın dalgın sabah oğlunu uğurlayan bir ev hanımının kayıtsızlığıyla, kameraların önünde İlahiyat Fakültesi dekanımızın yakasını düzeltiyor, saçlarını da. Ne an-

lamlı birkaç kare Allahım! Yekta Güngör tabii ki, çekilmeyecek köşeciğine. Günlerini 'tavşan manisi' geleneğinde kaleme alan şiirlerini kompoze etmekle, heba etmeyecek.

Çünkü O Laikman! Türban konusu mu, şu mu bu mu: İhtiyacı olan herkesin o saniye camında beliriverecek. Bu müdahaleler artarak sürecektir. Cumhurbaşkanlığımızı hak etmiyor mu? Kitleler bunu daha yüksek, daha yüksek sesle haykırana dek: Nerde dincilik virüsüne karşı bir mücadele, orda Laikman! Pelerini şaklatıp kürsüde bitiverecek.

TEK PARTİ KAFASI

(YAVUZ GÖKMEN.) HÜRRİYET, 24.2.1998

Türkiye'nin sorunu, var olmayan demokrasinin yıkılması değil, kurulmasıdır ve uhrevi-dünyevi dinler arasındaki çatışmanın sona erdirilmesidir. Laiklik, gerçek din olan uhrevi dinin insanların özgür vicdanlarında kalması ve devletin bu işe asla karışmamasıdır. Eğer devlet, kendisine dünyevi bir din şeklinde resmi ideoloji izafe ederse, ortada

ne laiklik, ne de demokrasi kalacaktır.

...28 şubat süreci, Türkiye'ye laiklik ve demokrasiyi değil, uhrevi dine baskı yapan resmi ideolojinin tek parti kafasını getirmiştir. Bu olayda başta cumhurbaşkanı olmak üzere sivil siyasi kadrolar, bürokrasi ve maalesef yargı, tarih önünde mercek altında kalacaktır.

...TÜRKİYE TEHLİKESİZ YAŞAYAMIYOR

(NEŞE DÜZEL, Y. YÜZYIL, 2.3.1998)

İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, Neşe Düzel'in sorularını cevapladı: "...Dün komünizm tehlikeydi, bugün PKK tehlike, İslamcı hareket tehlike. Türkiye hep bir tehlike yaşıyor. Bu tehlikeler yüzünden sürekli yasaklar getirdiğiniz zaman da, ortada konuşacak kimse kalmıyor. 70 yılda 50 parti kapatılmış, 20 kadar da son 15-20 yıl içinde. Anayasaya ve siyasal partiler kanununa bir madde koymuşsanız, bu kapatmaların bir kanuni temeli vardır, ama hukuka uygun değildir.

N. Düzel: Bundan sonra parlamento kürsüsünde yapılan konuşmalar da parti kapatılması için neden kabul edilebilecek.

Parlamentar demokrasinin kurallarına ve hukuka uygun mu bu karar?

Y. Sayman: Kesinlikle aykırı. Tehlikele-re karşı böyle yasaklar başlayınca, ortaya toplumsal bir isteri çıkar ki, 'yasaklansın, öldürülsün, kesilsin, silinsin' anlayışının tozu dumanı içinde, hiçbir şeyi kategorisi dahilinde, normal tartışamaz hale gelirsiniz.

N. Düzel: Türkiye şu anda yasaklama isteri içinde mi?

Y. Sayman: Evet. Tehlikelerin, yasaklar ve güç kullanılarak bertaraf edilmesi anlayışı hakim... Büyük bir isteri içinde bir tehlikeyi önleyelim derken parlamentoyu tehlike altına alıyoruz.

...AYŞE ÖNAL: "TANZANYA'YA İLTİCA EDECEĞİM"

(AKİT, 8.3.1998)

İzmir 1. Kadın Kurultayı'nda konuşan yazar Ayşe Önal şöyle konuştu: "Bu hayatın tamamını Atatürk tanzim etti diyemezsiniz. Aile Atatürk'e bağlanamaz. Aile Atatürk'ten önce de vardı. Kendinize benzemeyene söz hakkı vermek istemiyorsunuz. Atatürkçü değilim, olmayacağım. Beni asa-

cak mısınız? Ateistim, beni yakın dedim, yakmadılar. Ateistliğin serbest olduğu bu ülkede Atatürkçü olmak ya da olmamak serbest değil. Tanzanya'ya iltica edeceğim. Orada Atatürkçü olmak zorunda değilim. Dünyanın neresinde devletin resmi ideolojisini benimseyen sivil toplum örgütü var?"

maz'ın iddia ettiği gibi 30 santim değil. Ben ise 18 santimlik puro içerim."

(Hürriyet, 6.3.1998)

...Terör Harcaması 20 Milyar

Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği (TMMOB) tarafından yapılan araştırmaya göre; 1987-1997 yılları arasında 30 kez uzatılan olağanüstü hal süresince terör için 20 milyar dolar harcadığı hesaplandı.

(Y. Yüzyıl, 10. 3. 1998)

"Sol Cunta Tepetaklak Olacak"

Mit eski mensubu Mahir Kaynak, 28 Şubat'da birlikte sol tantanlı bir darbe girişiminin bulunduğunu doğrulayarak "Bu işin sonu gene 12 Mart'a benzeyecek. Gene ava giden avlanacak" dedi. Sol bir ittifakın ordu içinde darbe hazırlığında olduğunu belirten Kaynak, "Bu iddiayı ilk söyleyen bendim. Şimdi de iddia ediyorum, tepetaklak olacaklar. Çünkü karşılarında güçlü bir sivil ittifak var" dedi.

(Akit, 24.3.1998)

...Konu Manken Antropologdur

Çıplaklık kariyerine mahkemeden başlayan kadınlara alışmaya çalışırken, bu kulvara bir isim de antropolojiden girdi: Nevval Sevindi. "Fethullah Hoca'yı ilk defa ben keşfettim" diyor Nevval Hanım... Hocaefendi ile 'iki gün boyunca' röportaj yaparak Türkiye'deki iki farklı cenah arasında köprü kurmuş olmakla övünüyor. Sevindi, başardığı ilkler sayesinde Aktüel'in yeni sayısının kapak konusu...

(Radikal, 4.3.1998)

...Yolsuzluk Meclis Kaldırımına İndi

TBMM Başkanvekili Kamer Genç, Mustafa Kalemli'nin Meclis kaldırılmalarını "sözde onarım"dan geçirerek yolsuzluk yaptığını öne sürdü. İddiaya göre, sözde onarımda sökülen sağlam taşlar, tekrar yerine konmuş. 1996 yılı değeriyle onarım için harcanan 8 milyar liranın bugünkü karşılığı 20-25 milyarı buluyor.

(Y. Yüzyıl, 2.3.1998)

ŞU SANAL DÜNYAYA KONUP GÖÇENLER

Bastonumu getirin, titremesi durur ellerimin. Öfkeli olduğum doğrudur. Huysuzluğu kabul ettiremezler bana. Bir kitap gibi yaklaşıyorlar insana. İstediklerinde açıp, istediklerinde kapatmak istiyorlar. Evet, tarihi tarafım var. Yaşım bir asır civarında, fakat, gürül gürül akıyorum hala. Yeniden, yeniden yazılıyor ve değişiyor içimde sayfalar.

Taştan bir anıt değilim, bunu herkes bilmeli. Oğlum, gelinim, torunlarım ve beni kurgular içine vesika olarak yerleştirmek isteyen o ukala gazeteciler. Şimdi tarih onlardan sorulur oldu. Dört köşe bir camdan akıyor hayat; alabildiğine sanal.

Torunum Sacit'ten öğrendiğim bu sanala alışamadım hala. Çok gülmüştüm ilk anlattığında... Yalan dünyanın içinde yeni bir yalan. Dünyayı sahileştirmek isteyenler fanilik için yeni bir mesken ihtiyacı mı duymuşlar? Anlamıyorum.... Anlamıyorum... İyi ki de anlamıyorum.

*Ahmet
MERCAN*

Aynı evi paylaştığım aile efendisi ile ayrı gezegenlerin insanları gibiyiz. Biraz Sacit anlıyor beni. Onunla birlikte gizli çete gibiyiz evin içinde. Yalnız kalmış, kuşatılmış gibiyim. Gözlerim ve yüreğim geride kaldı. Onları getiremedi bugüne. Biliyorum tahammül edemezler. Bu sese, bu göğürtüye, bu kirli akışa dayanamazlar. Onlardan bunu isteyemem.

Nasıl derim onlara düşmanı Akdeniz'e sanal olarak döktük. Mümkün değil. Evimin içinin düşman olduğunu anlatabilir miyim? Yemeklerinin çöp sepetine atıldığını göre göre ölmedi mi Mahinur? Ekmek kırıntılarını ıslak parmaklarıyla toplarken, her sefer daha içten dua eden Mahinur dayanamadı. Bütün bu olup bitene, bunca çeşit yemeğe. "Vitaminden zehirleniyoruz efendi" derdi. Ecnebler gibi yaşadığımızı söyler, gidelim diye tutturdu. Gitti sonunda... Bıraktı beni burada. O gidince gücümü iki katına çıkarmam gerekti.

Öfkemi ikiye katladım.

Nasıl da elimizden avucumuzdan kayıp gitti, anlayamadık. Yorgunduk, açtık, lakin, bitkin görünmüyorduk. İçimizde zafer şarkıları halimizi gizliyordu. Bizi dimdik tutuyordu. Köye döndük Alnımızdan öpüyordu tarih, toprak sımsıkı sarmalayıp bizi beslemeye söz veriyordu. Yalınayak, kırk yamalı, yarı aç sarıldık toprağa. Değil mi ki kovmuştuk düşmanı. Değil mi ki kurtarmıştık namusu, vatani. O değil miydi kara yüzlü. Nimet bilmez, haya bilmez. Merhamet taşımaz, mazlumu korumaz, fakiri doyurmaz. Yaratanını tanımaz, bu yüzden onun adı düşman. Kara adamlar. Bencililer. Secdesizler. Sevgisizler.

Onlar böylediler. Yedi düvel, hepsi bir, hepsi aynı şekil. Daha fazla sömürmek ve daha fazla böğürmek istiyorlardı. Çünkü başka şey bilmiyorlardı... Ama biz, kovmuştuk onları. Onlar tam teçhizat silahlı. Biz iman dolu sıkılmış yumruğumuzla haklı... Zafer bizimdi. Döktük denize, kovduk hepsini...

"Şimdi kalkınmada zafer" denildi bize ve döndük köye. Çalıştık ha çalıştık.

Yıllar sonra vardım şehre, şaşırdım. Şaşkındım, düşmanı Akdenize döktüğümüz yalandı. Sanaldı herşey; yalandı herşey. Yığıldım yere. Tutuştu saçlarım. Alev aldı denizler. Gitti cansuyumuz. Bizi biz yapan iksir gitti; düşmanı düşman yapan likit, enjektörlere çekildi.

Herkes aşıya...

O günden beridir sadece bakıyorum; görmüyorum. Almıyorum yüreğime göklerin onaylamadığını. Öfkeli bir ihtiyarım, onlara göre, huysuz yaşlı. Kurtuluş törenleri açmıyor beni. Oğlum Rüştü'ye göre yaptığım yanlış. Bu iki yüzlülüğe daha fazla dayanamazdım. Elimizde kılıç, yakamızda nal kadar madalya bir başka dünyadan gelmiş halimizle sağ tarafta duran hazirunu selamlıyorduk, dayanamadım. Anlayacağınız bazı taşkınlıklar yaptım. Yaşlılığımıza verdiler. Vermeseler ne olur? Kurtuldum böylece. Törenler de benden kur-

tuldu. Yalnız Kurtuluş hala kurtulamadı. O şimdiki trajedinin ana unsuru olarak her mekanda ve her davranışta yer buluyor.

Görenler benim hayata yabancılaştığımı söylüyor. Büyük bir yanlış. Hayat yabancı bana. Yerli olan benim. Bunu anlayan kalmadığı için üstüne gülünen de benim.

Bu yüzden huysuz, bu yüzden geçimsiz. Oysa geceye işaret taşıyan Kehkeşan benden memnundur. Aynı türküyü söyleriz el değmemiş ormanlarla. Onlarla da anlaşırız, konuşuruz hal lisaniyla. Doygun bir bulut gibiyim, yağıp tükenmek istiyorum. Kayalara düşse de yağmur taneleri belki bir tanesi uyandırır yemyeşil filizi. Kayalar çatırdar. Olmaz mı diyorsunuz?

İşıklar kararır. Bastonuna iki elini dayamış olarak konuşan yaşlı aktör iki üç adım atar. Tedirgin ve yalvaran bakışıyla seyirciyi tatar ve tekrar eder.

- Olmaz mı diyorsunuz?

Perde kapanır. Çıt yok. Perde açılır. Yaşlı aktör seyirciyi selamlar. Alkış yok. Homurtular... Salon boşalır. Aktör tek başına olduğu yerde beklemektedir. Boş salona bakar ve olanca gücüyle bağırır.

-Haklılığım konusunda istisna bırakmadan cevap verdiğiniz için teşekkürler. Gücüne güç kattınız.

Aradan bir yıl geçer. Yaşlı aktörün genç bir talebesi ile karşılaşır. Sohbet başlar ve uzar. Sıra tek kişilik oyundan söz etmeye gelir. Genç aktör üzerinde değişiklik yapmak kaydı ile oyunu hocasından alır...

Oyun sahnededir. Mekanlar, isimler değişmiştir. Oyun tamamen soyut bir hal almıştır. Slayt, müzik, efekt gibi unsurlar eklenmiştir. Oyunun oyunu oynanmaktadır. Oyunun adı da "Sanal Dünya" diye değiştirilmiştir.

Oyun biter ve genç aktör sahneye geldiğinde seyirci ayakta alkışını kesintisiz sürdürmektedir.

Yaşlı aktör olduğu yerde sessizce bu tabloyu izlerken kımıldayan dudaklarında kendi duyabileceği güçte sözler duyulur: "Şu sanal dünyaya konup göçenler." ■

Sebat et, damlaya damlaya göl olur. Ve aynı noktaya düşen damlacıklar, zamanla mermeri bile deler.

Sabırsızlanma, telâşa düşme. Sakin ve metin ol. Yol al, fakat acele etme. Sindirerek çalış ve öğren, küçümseyerek ihmâl edip geçme!

Gece yatağına uzandığın zaman, o gün ne yaptığını ve yarın ne yapacağını kendine sormadan uyuma. Hergün iyi bir eserden yüksek sesle beş on sahife oku. Bu sayede konuşma ve söz söyleme istidadın gelişir. Dikkat et: Sözlerin ve yazıların kısa, açık ve manalı olsun.

Gök kubbe altında yepyeni hiç bir fikir yoktur. En yeni fikir, eski bir fikrin yeni bir elbise giymişidir.

Kişinin kıymeti dilinin altında ve kaleminin ucunda gizlidir. Onu, söz ve yazı ile açığa vurur.

Bir işe öfkeli ve sinirli iken karar verme. Bekle, öfken geçsin. Zira öfke ile kalkan zarar ile oturur.

Çok konuşma. Yerinde ve özlü konuş. Kıymet ve tesir çok sözde değil, yerinde ve

özlü sözdedir.

Dilini tut ve bil ki, dil yarısı bıçak yarısından daha vahimdir.

Kimsenin yüzüne karşı söyleyemediğini arkasından söyleme ve bil ki arkadan konuşmak korkaklığın en iğrenç şeklidir.

Kimsenin cahilliğini yüzüne vurma. Bil ki insanları en çok kızdıran ve gücendiren, cahilliklerinin yüzlerine vurulmasıdır.

Yalan söyleme. Yalan söyleyen, tutulmak korkusu içinde yaşayan hırsız gibidir. Bir kimseye söz vermeden evvel iyi düşün. Fakat verdiği sözden dönme.

Daima olduğun gibi görün, görüldüğün gibi ol. Olduğundan fazla görünmek isteyen, karşısındakilere kendisinin ahmaklığını göstermiş olur.

Kimseye karşı kin tutma ve kimsenin muvaffakiyet ve saadetini kıskanma, fakat imren; Sen de öyle bir muvaffakiyet ve saadete erişmeye çalış. İmrenmek, yükselmenin şartıdır.

Dost kazanmak için cömert ol. Bil ki hasisin dostu yoktur. Gençliğinde iyi arkadaş kazan. Yaşlılıkta kazanılan arkadaşlık sıhhatli olmaz. Zira paslı teneke lehim tutmaz.

DEFTERDAR SARI MEHMET PAŞA'dan DEVLET ADAMLARINA ÖĞÜTLER

Bütün amirlerin adalete uygun davranmaya çalışmaları gerekir. Fakat padişahlar bu konuya herkesten daha fazla önem vermelidirler. Zira, adalet hazinenin artmasına ve halkın çoğalmasına yol açar. Hazine ise halkın çokluğundan ve ülkenin bayındırlığından kaynak alır. Memleketin umranı ise adalet iledir. Harap olan bir ülkenin maldan nasibi olmaz ve halkı zenginlikte yetersiz olur.

BOSTAN VE GÜLISTAN'dan

Bir gün hamamda bir sevimli insan bana bir parça güzel kokulu kil verdi. O kile: "Misk misin, yoksa anber misin, senin güzel kokundan mest oldum." dedim.

Kil cevap olarak bana şöyle dedi: Ben adi bir kil idim, fakat bir zaman gül ile arkadaş oldum, onun güzel kokusu bana sindi. Yoksa ben bildiğin toprak parçasıyım.

**Ertuğrul
BAYRAMOĞLU**

Tarihten Karikatürler

Fukara — Gözüm görmes, kulağım işitmes, elim tutmaz, merhamet edin.
Talât Paşa — Adam değil, hürriyet timsali. Ay oğul, eğer bu memlekette herkes senin gibi olsaydı, işler ne yaman giderdi; herhalde biz gitmezdik.

HAYALİ CİHAN DEĞER

Ahmed Vefik Paşa Paris sefiri iken III. Napolyon'un arabası gibi beyaz bir araba yaptırmış ve şehir içinde bu araba ile gezmeye başlamış. Beyaz arabayı görenler imparator zannı ile onu selamlamışlar. Fransızlar, arabayı değiştirmesi için rica ettikleri halde o arabasını değiştirmemiş ve mesele bizim hariciye nezaretine ihtikal etmiş.

Hariciye Nazırı, A. Vefik Paşa'dan arabasını değiştirmesini isteyen bir mektup gönderince Paşa dayanamamış "Fransız Hariciye Nazırı kendi sefirlerinin, boğaz içinde padişahın ka-

yığı gibi mükellef kayıklar-da dolaştığını görmüyor da benim arabamı görüyor. Boğaziçi'nden o kayıklar kalktığına Paris'ten de bu araba kalkacaktır" demiş. Sonuçta Boğaz içinden o kayıklar kaldırılınca A. Vefik Paşa da arabasını siyaha boyatmış.

Avrupalı bazı devlet adamlarının Türkiye'yi hedef alan ve aşağılayan davranış ve açıklamalarını gördükçe A. Vefik Paşa gibi devlet adamları aklına geliyor ve Hayali'nin meşhur mısraını tekrarlıyorum.

"Geçmiş zaman olur ki, hayali Cihan değer."

YENİ DÜNYANIN FETHİ

Barbaros Hayrettin Paşa ilk defa İstanbul'a geldiği zaman Vezir-i Azam makbul/makbul İbrahim Paşa İran seferi dolayısıyla Halep'te idi. Kanuni ile gerekli görüşmeleri yapan Barbaros vezir-i azamla buluşmak üzere Halep'e gider. Burada yapılan görüşmelerde Barbaros İbrahim Paşa'ya Osmanlıların yeni dünya dedikleri, Amerika'ya filo gönderip burada sömürge edinmek gerektiğini anlatır. Ancak Paşa Akdeniz'de çok işle-

ri olduğunu, İspanyolların Endülü's ve yeni dünyada yaptıklarını aynıysa Mağrip'teki müslüman halka da yapacağını anlattıktan sonra Mısır'a kadar olan bölgenin zorla hristiyanlaştırılma ve engizisyon tehlikesi altında olduğunu söyleyerek bu teklifi reddeder.

Tarih olmamış olaylar üzerinde kafa yormaz. Ama insan yine de sormadan edemiyor: Ya İbrahim Paşa Barbaros'un bu teklifini kabul etseydi.....

NAİMÂ'DAN

Tarih, faydası herkese samil olan bir ilimdir. Ulemânın zekâsını artırır, akıllı kimseleri uyarak basiret gözlerini açar, avamı eski haberlere, havâssı da gizli sulara vakıf eder. Bu hudutsuz denizin derinliklerine vakıf alan kimseler her türlü hakikatleri ve devirlerin değişmesi ile değişen hususların esrarını öğrenirler. Böylece eski milletlerde ne gibi değişik-

likler olduğunu, bunların hangi sebeplerle parçalamp mahvolduklarını öğrenirler. Bu suretle de vukuatı mukayese ve tahlil ederek, mücerret sözlere kani olmayıp mugalata ve hurâfelerin zebunu olmazlar. Gâibi şahitten kıyas ve olmayı mevcuttan ıktibas ederek pek çok tecrübe ve uzun alıştırmalarla bir işin başlangıcından sonunun ne olduğunu idrak ederler.

SAĞ GÖSTERİP SOL VURANLAR

İttihad Terakki'nin ilk önderlerinden biri olan Ahmet Rıza Bey 1889'da Fransa'ya gitmişti. Fransa'da Pozitivistlerin başı olan Pierre Lafitten'in derslerine devam etmiş ve bu akıma gönülden bağlanmıştı. İttihad Terakki'nin Paris şubesinin başına getirilmişti. Ancak İslami duyguları gözetmemesi -bununla birlikte İslam'ı toplumsal bir bağ olarak yararlı buluyordu- ve bunu duyurmaktan çekinmemesi sebebi ile bu görevinden bir süre alınmıştı. 1902'de Paris'te toplanan I. Jöntürk kongresi sonunda Ahmet Rıza Bey ve ekibi esas gruptan koparlar ve 1902-1906 yılları arasında İttihad Terakki ismini kullanmazlar ve aynı ekiple 10 Nisan 1902'de Mısır'da "Şurayı Ümmet" adı altında bir dergi çıkarmaya başlarlar.

Tanzimat Fermanı'nın başlangıcında Osmanlı devletinin yükselmesinin sebebi dine bağlanması, düşüşün sebebi de dini kurallardan uzaklaşması olarak gösterilmişti. Halk arasında "Gavur Sultan" da denilen II. Mahmud derlerki İstanbul'da en çok "hayır" yapan kişidir, Ne denebilir ki, sol vuracaklar hep sağ gösteriyor.

"Tarih kralların, zor-baların çiftliği değil, milletlerin tarlasıdır. Her millet mazide bu tarlaya ne ekmişse istikbalde onu biçer."

Volter

"Tarihte her hareket, hep bir kişinin ayağa kalkması ile başlar."

Sezai Karakoç

KADININ EĞİTİMDEKİ ROLÜ

Araştırma ve Kültür Vakfı'nda aylık periyodlarla düzenlenen seminerler dizisinin Mart ayındaki konuğu, araştırmacı psikolog yazar Nejla Koytak idi. Vakfın Sultanahmet'teki toplantı salonunda gerçekleştirilen seminerde Nejla Koytak, "Kadının Eğitimdeki Rolü" başlıklı bir konuşma yaptı.

Nejla Koytak, kadının eğitimdeki rolünü ve bu rolü eğitim ile beslerse nasıl büyük bir güç haline gelebileceğini vurgulayarak sözlerine şöyle devam etti:

"İnsan gizli yeteneklerle donanmış vaziyette, fakat diğer varlıklara oranla çok daha aciz olarak dünyaya gelir; dünyaya geldiği andan itibaren kültürlenme ve eğitim ile şekillenir.

"Müslüman bir birey olarak Allah'ın varlığına tanık olarak yaşamak zorundayız. Bu misyonun pratik hayata yansımış, saygı, özveri gibi görüntüleri olmalıdır. Biz bu değerleri temsil ettiğimiz oranda bu tanıklık görevimizi yerine getiriyoruz demektir. İşte bu noktadan itibaren eğitim ile karşı karşıya geliyoruz.

"Dünyayı menfaat ve çıkarlarımıza göre ya da inancımıza göre algılayabiliriz. Bizler dünyayı nasıl algılıyorsak içinde bulunduğumuz kültür de ona göre gelişir, değişir. İçinde doğduğumuz kültürler, o kültürlerin hayata bakış tarzları eğitim açısından önemlidir. Zira insan sosyal çevreden, eğitimden etkileniyor. İnsan ilk etkili nitelikleri 0-6 yaş arasında kazanıyor. Potansiyel olarak var olan nitelikler sürekli uyarılarla gelişiyor. Bu eğitimidir. Eğer bir uyarı yok ise o yetenek gelişmiyor.

"İnsan zekasının gelişimi yirmi yaşına kadar sürüyor. Fakat bu gelişimin dörtte üçü dört yaşına kadar gerçekleşiyor. Altı yaşa kadar hız düşüyor. Yirmi yaşında gelişim tamamen duruyor. Bu nedenle 0-6 yaş arası eğitim insana bütün hayat boyu etki ediyor. Çocuk bu yaşa kadar anne ile içiçe yaşıyor. Annenin hayattan beledikleri, hayata karşı tavrı ne ise olduğu gibi çocuğa yansıyor ve bütün bir ömür boyu kalıcı etki yapıyor."

Nejla Koytak bu noktada ilginç bir olaya işaret ediyor: "Buhar kuvveti daima doğada vardı. J. Watt bu bilgiyi kullandı. Dünyanın çehresi değişti. 0-6 yaş çocuklar, hanımların elinde. Anne ailedeki ortamı bir medeniyetin sembolü haline getirerek toplumun kültürünü yeni nesle taşıyor. Bu bakımdan yeni neslin oluşturulmasında kadın çok önemli bir role sahiptir.

Tanzimat'tan itibaren değişim projelerinin uygulanmasında da kadın çok önemli bir yer tutmuştur. Celal Nuri 'Değişimle ilgili ameliyata herşeyden önce kadınlarımızı Batılılaştırarak başlatalıyız. Zira binanın onarımına tepeden değil temelden başlanır.' diyor."

Koytak, eğitimin yeni bir toplumun anahtarı, eğitimi belirleyen kilit noktadaki faktörün de anne olduğunu belirterek, ilginç örneklerle süslediği konuşmasını "Beşiği sallayan el, dünyaya hükmeder" sözünü bir kez daha tekrarlayarak bitirdi.

KÜLTÜRLERARASI
DİYALOG SEMPOZYUMU

7 -8 Mart 1998 tarihlerinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri

Şükran
BUDAKSAL

Dairesi Başkanlığı tarafından Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda Kùltürlerarası Diyalog sempozyumu düzenlendi. Sempozyuma Türkiye'den ve dünyadan semavi ya da semavi olmayan din mensupları, temsilcileri katıldılar, tebliğlerini sundular.

Sempozyumun açılış konuşmalarını Prof. Bekir Karlığa, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Sami Uslu, Fener Rum Ortodoks Patriği Bartholomeus Archondonis I., Kardinal Francis Arinze'yi temsilen Halid Akışe, Kùltürler Arası Diyalog Enstitüsü Başkanı Roger Garaudy ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Recep Tayyip Erdoğan yaptılar.

Konuşmacılar, diyalogun, tarafların doğruluğu ve haklılığı üzerine değil, bilme/anlama temeli üzerine kurulması gerektiğini belirttiler.

Sempozyumun sonundaki değerlendirme oturumunda söz alan Prof. Dr. Mehmet Aydın, diyalog toplantılarında, din hakkında hiç konuşmadan diyalogda bulunulması gerektiğini belirterek şöyle devam etti:

"Ben ilk defa bu kadar din ağırlıklı bir toplantıya katıldım. Halbuki diyalog bize bugünün problemlerini nasıl çözebileceğimizi söylemelidir. Kùltürler Arası Diyalog Sempozyumunda Bosna-Hersek'te, Kosova'da, Kafkasya'da, Orta Doğu'da, Afrika'da yaşanan sorunların çözümü için birlikte neler yapabiliriz, bunların konuşulması gerekirdi. Oysa sorulan soruların yarısından çoğunun diyalogla ilgisinin olmamasından da anlaşıldığı gibi henüz diyalogun ne olduğu bilinmiyor."

Tüm tebliğ sahiplerinin ortak imzasıyla yayın-

Mehmet Aydın

lanan sempozyum bildirisinde de 21. yüzyıla yaklaştığımız şu günlerde insanlığın kavga ve çatışmaya değil, birbirini tanımaya, anlamaya ihtiyacı olduğu bir kez daha önemle belirtildi.

İSLAM VE TERÖRİZM

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kùltür İşleri Dairesi Başkanlığı tarafından "Ekim 97-Mayıs 98 Dönemi" kùltürel faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen "Doğudan-Batıdan" uluslararası konferanslar dizisinin Mart ayı konuğu Prof. Dr. Y. Jean Michot idi.

Prof. Jean Michot'un "Şiddet Karşıtlığı ve Terörizm Arasında İslam ve Terörizm" başlıklı bir konferans sunduğu toplantıya müzakereci olarak, Prof. Dr. Özcan Köknel, Prof. Dr. Bekir Karlığa, Doç. Dr. Nilüfer Narlı katıldılar. Oturum Başkanlığını Prof. Dr.İ. Erol Kozak yaptı.

Yirmi yıl önce müslümanlığı seçmiş olan Prof. Dr. Jean Michot, Louvain Katolik Üniv. Arap Felsefesi Merkezi'nde Arap Felsefesi, Arapça ve İslamoloji dersleri vermektedir. Uzmanlık alanını İbni Sina ve İbni Teymiye oluşturmakta ve bu konularda çok sayıda çalışması bulunmaktadır.

Prof. Jean Michot, Batı'nın İslam ve şiddetle ilgili görüşlerini sıralayarak, "Bizim kompleksimiz yok, mükemmel değiliz ama şunu da söyleyebiliriz ki bizi suçlayanlardan daha kötü değiliz." dedi. Ve Hristiyan Batı'nın tarihinden, zulümlerden, İspanya'daki müslümanların nasıl yok edildiğinden ve Musevilerin İstanbul'a sığınmak zorunda kalmalarından örnekler vererek konuşmasına şöyle devam etti:

"İslam barış dinidir. Müslümanların namazın sonunda 'Selâmün aleyküm' diye selam vermeleri barış içindir. Fakat İslam'ın barış amacında diğerlerinde olduğu gibi bir sınır yoktur. Cihat, bir savaş hakkıdır; ancak baskıya maruz kalan insanlar cihat yapabilir. Savaşta şiddet kural dışıdır. Sivil halk, hayvanlar, sebzeler korunur, kimyasal silah kullanılmaz, esirlerin can emniyetleri sağlanır... Şu anda bütün modern hukuk kitapları İslam'ın bu şartlarından faydalanılarak oluşturulmuştur.

"İslam barış dinidir, ama asla şartsız bir barış, haksızlığa boyun eğiş değildir. Müslüman haksızlığa eliyle, diliyle, gönlüyle karşı çıkar. Bu mutlak bir şiddet karşıtlığı da değildir. Dengeli bir tutum vardır. Bugün müslümanlar her zamankinden daha fazla bu dengeyi korumak zorundadırlar." ■

**İSLAM HUKUKUNDA
ULUSLARARASI İLİŞKİLER**

Ahmet Yaman

İslam hukukunun temel kaynaklarına inmek suretiyle, bu konuda akla gelebilecek sorulara cevap bulabilmek isteğiyle kaleme alınan kitap, bu alanda geniş bir araştırmayı içeriyor.

Batılıların yaygın olarak anladıkları şekilde İslam savaşçı bir din ve savaş esası alıp, temel insan haklarını tanımayan bir hukuk sistemini temel mi alır? İslam kendi hukuk düzeni içerisinde barış temeline dayalı uluslararası ilişkilerine kadar kapı aralamaktadır? İslam devletler hukuku çağdaş anlamda neyi ifade etmektedir? Şek-

lindeki sorulara cevaplar aranmaktadır.

Üç bölüm halinde ele alınan çalışma, devletler hukuku ile İslam devletler hukuku hakkında genel bilgiler veren giriş kısmıyla başlamaktadır.

Birinci bölümde; barış temeline dayalı uluslararası ilişkiler hukukunu bir zemine oturtabilmek için, İslam açısından devlet,

uluslararası hukuk açısından devletin unsurları ve İslam hukukuna göre devletler arası ilişkilerin temel niteliğinin savaş mı yoksa barış mı? olduğu meselesi incelenmektedir.

Barış temelindeki devletler arası olağan ilişkilere ayrılan ikinci bölüm, antlaşmalar imzalamak, diplomatik ilişkiler, eman meselesi, ekonomik ve kültürel ilişkiler şeklindeki ana başlıkları kapsamaktadır.

Eserin üçüncü bölümünde ise hareket noktası itibarıyla ikinci bölümdeki ilişki çeşitlerine benzeyen ama yine de barış esasına oturan ilişki çeşitleri ele alınmaktadır.

Fecr Yay, 408 sh.

**İdris
KAHRAMAN**

**TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ'YE
GEÇİŞTE BASIN**

Nilgün Gürkan

Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesinde siyaset bilimi dalında yapılmış bir doktora çalışması Türk siyasi hayatında önemli bir dönüm noktası olan 1945-1950 yılları, ülkede Tek Parti idaresinden çok partili hayata geçiş yıllarını oluşturuyor. Türkiye'de henüz yerleşmemiş olan demokrasinin kısmen başarılı bir dönemi olma özelliğini taşıyor.

Nilgün Gürkan'ın hazırladığı bu çalışma böyle bir dönemi basın gözüyle değerlendirmekle beraber, iktidar basın ilişkilerini de kapsıyor. Bu noktada basının bağımsız olması gerektiği üzerinde durularak, basının neden siyasal iktidarın arkasında yer aldığı konusuna değiniliyor. Buna bağlı olarak "basın özgürlüğü" olgusunun ortaya çıkışı ve mahiyetinin ne olduğu konusu işleniyor.

Kitapta konu, dönemin en yaygın yayın organı gazeteler ve kısmen de dergiler bazında ele alınmış, diğer yayın organlarına dar kapsamlı olduğu için yer verilmemiştir. Meselenin sağlıklı bir şekilde ortaya konması için dönemin gazetelerinden çok alıntı yapılmış, basının kendi arasındaki diyalog da yansıtılmıştır. Bilhassa karşıt görüşlü yayın organları incelenerek demokrasi olgusuna nasıl baktıkları ve demokrasiye geçişte bu yayın organlarının rolleri de ele alınmıştır.

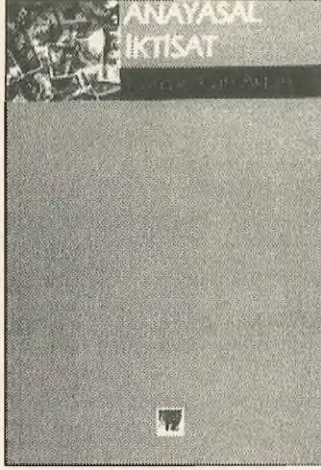
İletişim Yay. 484 sh.

ANAYASAL İKTİSAT

Coşkun Can Aktan

Eserde toplumsal ve siyasal sorunların bizzat kaynağını oluşturan devletin, bu sorunlara sebep olmasının nedeninin "sınırsız devlet" anlayışından kaynaklandığı belirtilerek bir çözüm önerisinde bu-

lunulmaktadır. Zaman zaman sosyologlar ve siyaset bilimcileri tarafından tartışılan "Kamusal alanın sınırlandırılması ve özgürlüklerin artırılması", diğer bir deyişle devletin güçlendirilmesi konusu işlenerek aydınların bu konuda öne sürdüğü tezler aktarılmaktadır. Özellikle "Virginia ve Freiburg okullarının" ekonomik anayasa adlı çalışmaları üzerinde durulmaktadır. Sadece bu çalışmalarla sınırlı kalınmayıp, soruna Türkiye pratiğinde de örnekler verilerek konunun evrensel boyutta tartışılması gerçekleştirilmektedir.

Kitapta işlenen tema; devletin hukuksal çerçevede sınırlandırılması, bu sayede insan hak ve hürriyetlerinin korunmasıdır. Konu bir bakıma demokrasi tartışmalarını da gündeme getirdiği için, eserde demokrasiye de değinilmiş, demokrasinin yasal çerçevesi üzerinde durulmuştur.

Teorik planda çözüm önerisi de sunulan kitapta, ekonomik ve politik olmak üzere iki Anayasa komisyonunun kurularak toplumun üzerinde mutabık olduğu bir Anayasa yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Demokrasinin ve yasal sistemin tartışıldığı şu günlerde ilgiyle okunabilecek bir eser.

Yeni Kitaplar

- 1- Anayasal İktisat, Coşkun Can Aktan, İz Yay, 320 sh.
- 2- Siyasetin Finansmanı, Pulat Tacer, Doruk Yay, 102 sh.
- 3- İlk Sözler, Hüseyin Atlansoy, Kaknüs Yay, 152 sh.
- 4- Demokrasi Miti, Tape Lindbom, İnsan Yay, 176 sh.
- 5- Siyasetlessiz Siyaset, M. Ali Kılıçbay, İmge Yay, 344 sh.
- 6- Çocukluk ve Gençlik Yılları, Tolstoy, Şule Yay, 446 sh.
- 7- Kimlik Topluluk Kültür Farklılık, Komisyon, Sarmal Yay, 192 sh.
- 8- Çerkesya'dan Savaş Mektupları, James S. Bell, Kafkas Vakfı Yay, 532 sh.
- 9- İslam'da Maliye, Abdülkadir Zillum, Taha Yay, 304 sh.
- 10- Sözün ve Sükutun Renkleri, Fatma Karabıyık Barbarasoglu, İz Yay, 128 sh.
- 11- 21. Yy da Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kit., 726 sh.
- 12- Dinler Tarihi Sözlüğü, Mircea Eliade, Loan P. Couliano, İnsan Yay, 368 sh.
- 13- Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın, Nilgün Gürkan, İletişim Yay, 482 sh.
- 14- Bir Dünyanın Kadınları, Yıldız Ramazanoğlu, Ekin Yay, 152 sh.
- 15- İslam Hukukunda Uluslararası İlişkiler, Ahmet Yaman, Fecr Yay, 408 sh.
- 16- Yükselen Asya, Mehmet Ögütçü, İmge Yay, 320 sh.
- 17- Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme, Sadi Özdemir, Timaş Yay.
- 18- Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik, Arzu Öztürkmen, İletişim Yay, 298 sh.
- 19- Gelenek ve Modernlik Arasında, Mustafa Armağan, İz Yay, 296 sh.
- 20- Postmodernliğin Durumu, David Horvey, Metis Yay, 408 sh.

YÜKSELEN ASYA

Mehmet Ögütçü

Asya'yı mercek altına alan eser, bölgenin çarpıcı özellikleri olan ekonomik ve ticari diplomasi, enerji jeopolitiği, Avrupa'nın nüfuz mücadelesi ve Rusya'nın "Asyalılığı"na değiniyor. Çin'e önemli bir yer verilirken, bölgede ekonomik bakımından güçlenmekte olan Singapur, Hong Kong, Tayland, Kore ve diğer merkezler müşahedelere dayanarak değerlendiriliyor.

Kitapta sadece siyasi ve ekonomik konular değil bölgenin toplumsal hayatında inceleniyor. Yazarın bir diplomat olarak burarlarda görev yapmış olan ve olayları bizzat yerinde görerek aktarması esere bir seyahatname

özellikliğini vermenin yanısıra değerlendirmelerin sıhhatini de artırıyor.

"Çinlilerin ölümleri nasıl gömdüklerinden, Vietnam ile toprak ihtilafına, Hong Kong'un Çin'e devrinin getirdiği sorunlardan her türlü mahlukatın kullanıldığı Çin yemeklerine, bölgedeki lüks düşkünlüğünden Sincan Uygur bölgesindeki Türk azınlığın durumuna, keşfedilmeyi bekleyen tarihi kalıntılardan Vietnam-Myanmar-Laos-Tayland-Çin sınırındaki Mekong nehrinin çizdiği uyuturucu ağına kadar geniş menzilden oluşan bir eser.

İmge Yay, 320 sh.

ŞAİR, SEN VE BEN

Gökyüzü söndürürken fenerlerini takvimlerden bir yaprak daha düşüyor. Yıllar yılı hatırlanmak için şiirimize mana yüklü bir tarih düşüyoruz. Minarelere nazire yapıp dik duruyoruz, başımız göğe değerce-sine.

Buğulu bir camdan hayat beliriyor. Evler ıslıl ıslıl gözlerini açarken farkına varıyoruz can taşıdığımızın. Cılk bir ışık okşuyor tavan aralarını. Tabakamızı çok vakur çıkartıyoruz. Elimizi gevremiş tütünlerin üzerinde gezdiriyoruz. Bir türkü mırıldanıyor esrara dalıyoruz. Ucundan yanmış sigarayla birlikte tükendikçe tükeniyoruz. Geceler küçülürken sevgi yetiştiriyoruz.

Bir şekilde dalıyoruz duvardaki. Bir kapı açıyoruz maveraya. Lambalar nöbet tutarken biz rahatlıyoruz. Mısra mısra şiir oluyoruz. Bir peri beliriyor yanımızda. Dakikalar duruyor biz raksa devam ediyoruz.

Toprak binalardan yağmuru duyuyoruz. Yağdıkça yağıyor, bereketleniyoruz. Damla damla birikiyor geceyi konuk yapıyoruz düşüncelerimize

Mangalın üstünde çay, minderin üstünde şair demleniyor. İçtiğimiz her yudum, can katıyor canımıza. Çaylar renk veriyor kelimelere. Lambalar gelinler gibi el pençe divan duruyor karşımızda. Bir ara şair susuyor, susuyoruz. Sensizliğin ve sessizliğin şiirini dinliyoruz. Dinledikçe bölünüyor, bölündükçe çoğalıyoruz. İnan kalbimizin ritmini hissediyor, her güzelliği tesbih yapıp iplere diziyoruz.

Türkü oluyoruz yani Anadolu. Anadolu kokuyor türkülerde. Sen, ben,

biz.... Biz oluyoruz her dizede, biz varız her nakaratla. Yani sevda var, dostluk var, sitem var. Kin yok, siyaset yok, zulüm yok. Erdem var, insan var. Unutma ki; sevgili biz gün be gün türkülerle yaşıyor, türkülerde yaşıyoruz ve bizim gibi niceleri...

Çay deminde bir tebessüm beliriyor al bağlamış güzellerin dudağında. Unuttuğumuz gülmeyi hatırlıyoruz. Geceyi nurlandırıyor kelimeler. Şairin iç çekişini anlamlandırmaktan korkuyoruz.

Oda sıcaklığında fikirler girift bir hal alıyor. Göz gezdiriyorsun sen. Şair susuyor, lamba içini çekiyor yetim bir çocuk gibi. Uyanıyoruz masal uykusundan. Cüceler istilasındaki buğday tanesini andırıyor yüz rengin. Sen utangaç, sen içten, sensin fikirlerin örtüşebileceğini söyleyen. Şair sadece yazıyor gönlünden geçenleri hiç düşünmeden.

Anadolu kokuyor sesin, saz dilleniyor, nağmeler iz yapıyor duvarlara. Öyle bir iz ki hiç silinmez zannediyorum. Karanlıklar sıkı sıkı sarıyor türkülerini. Uykumuzdan uyanmamak niyetiyle Er-ciye başladığımız yolculuğa palandöken ekliyoruz. Çamlıbelde Köroğlu'nu anıp Mevlamıza dua ediyoruz, hiç ayrılmamak için. Çünkü kimseler yok, biz varız, bir de sen redifli şiirimiz.

İnanırmıydınız bir gün büyüüp lüks ışığında kırmızı kurdelalarla kalacağımızı. Hayat masal değil. Masaldan daha güzel, derlerdi de inanmazdım. Artık inanıyorum. Çünkü güneşin sıcaklığı toprağı buharlaştırıyor. Şekiller renk veriyor. Biz oluyoruz.

Caner
DOĞAN